

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 4 juni 1942 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rättegångsbalk, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 november 1941 dagtecknad proposition, nr 5, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga ett nedan intaget, vid propositionen fogat förslag till rättegångsbalk.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehaft följande i anledning av propositionen väckta motioner:

inom första kammaren

n

r ,

nr 86 av *Branting m. fl.* samt

nr 187 av herrar *Ahlkvist* och *Karl Johan Olsson* ävensom

inom andra kammaren

nr 158 av herrar *Staxäng* och *Hallén*, likalydande med motionen nr 153 i första kammaren,

nr 239 av herr *Edberg m. fl.*,

nr 240 av herr *Hagberg* i Malmö, likalydande med motionen nr 183 i första kammaren,

nr 242 av herrar *Kyling* och *Hagård*,

nr 243 av herrar *Sefve* och *Hansson* i Vännäsby, likalydande med motionen nr 185 i första kammaren,

nr 244 av herr *Sköldin*,

nr 245 av herr *Sköldin*, likalydande med motionen nr 186 i första kammaren,

nr 246 av herr *Olsson* i Mellerud, likalydande med motionen nr 187 i första kammaren,

nr 247 av herr *Hall* samt

nr 248 av herr *Gezelius m. fl.*, likalydande med motionen nr 184 i första kammaren.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det i propositionen framlagda lagförslaget, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen.

Vad motionärerna hemställt återgives i det följande i samband med redogörelsen för de ämnen, som beröras av motionerna. I fråga om de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sina yrkanden, tillåter sig utskottet att i huvudsak hänvisa till motionerna.

Tidigare reformer och reformförslag.

Det nuvarande svenska rättegångsväsendet vilar i huvudsak på de i rättegångsbalken av 1734 års lag givna grunderna. Visserligen ha efter nämnda lags tillkomst betydelsefulla ändringar vidtagits, men i sina huvuddrag ansluta sig såväl domstolsorganisationen som förfarandet inför rätta alltjämt till de i rättegångsbalken upptagna principerna.

Frågan om en allmän reform av vårt rättegångsväsen har varit föremål för ett ingående och omfattande utredningsarbete. Reformarbetet påbörjades redan år 1810 och utgjorde ett led i den allmänna revision av 1734 års lag, som då uppdrogs åt den för detta ändamål tillsatta *lagkommittén*. Efter att år 1815 ha framlagt ett betänkande om underdomstolarnas och hovrätternas antal och organisation behandlade lagkommittén rättegången i tvistemål och avgav förslag härutinnan år 1822. Förslaget ingick i reviderat skick såsom rättegångsbalkens första avdelning i lagkommitténs år 1826 publicerade förslag till allmän civillag. Förslag till allmän kriminallag, innefattande senare avdelningen av rättegångsbalken (om rättegången i brottmål), avgavs år 1832. Reviderad upplaga av civillagförslaget utkom år 1838 och av kriminallagförslaget år 1839.

För granskning av lagkommitténs förslag tillsattes år 1841 en *lagberedning*. Lagberedningen framlade år 1842 utlåtande angående domstolarnas organisation och år 1849 förslag till rättegångsbalk.

Lagkommitténs och lagberedningens förslag ledde endast till vissa begränsade reformer, företrädesvis på domstolsorganisationens område.

Arbetet på en allmän processreform upptogs åter år 1880, då *nya lagberedningen* fick upptaga behandlingen av rättegångsväsendets ombildning. Enligt en av Kungl. Maj:t godkänd plan för arbetets bedrivande skulle först utarbetas ett principbetänkande, innefattande dels en allmän utredning av frågan i hela dess omfattning, dels ock en framställning av huvuddragen i det system, vilket beredningen ansåg sig böra förorda till antagande i avseende å domstolsorganisationen och det processuella förfarandet, varemot med det egentliga lagförslagets upprättande borde få anstå till dess de allmänna grunderna undergått vederbörlig prövning. År 1884 avgavs principbetänkandet, uppdelat i fyra delar, behandlande domstolsorganisationen, rättegångsordningen i tvistemål, rättegångsordningen i brottmål m. m. samt plan för rikets judiciella indelning och tingshusbyggnadsskyldigheten. I fråga om ärendets vidare behandling föreslog beredningen, att reformen av rätte-

gångsväsendet efter en på förhand fastställd plan skulle genomföras styckvis; att sålunda vissa delar, som utan svårighet eller olägenhet kunde utbrytas, skulle göras färdiga och, i den mån de erhöles sanktion, träda i kraft såsom gällande lag; och att, först sedan sålunda en mycket betydande del av lagstiftningsarbetet blivit på förhand undanflyttad och under tiden de återstående delarna undergått den granskning eller förberedande behandling, som ansåges lämplig, alla de spridda delarna skulle sammanföras till ett organiskt helt i ett fullständigt kodifierat lagförslag. Vad beredningen sålunda föreslagit gillades av Kungl. Maj:t, och det uppdrogs åt en med ett betydande antal lekmannarepresentanter utvidgad beredning att med föranledande av principbetänkandet avgiva yttrande rörande huvudgrunderna för en ny rättegångsordning. Denna s. k. *förstärkta lagberedning* avgav sitt yttrande år 1887. I huvudsak tillstyrktes nya lagberedningens principer om ock med åtskilliga modifikationer och under betydande meningsskiljaktigheter på många punkter.

I överensstämmelse med planen hade nya lagberedningen, redan innan förstärkta lagberedningen avgivit sitt utlåtande, övergått till utarbetande av lagförslag inom särskilda delar av ämnet och därmed fortsattes under de närmaste åren. Samtliga av beredningen utarbetade förslag framlades för riksdagen, men riksdagens godkännande vanns endast beträffande två av förslagen, nämligen om ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål (1886) och om skiljemän (1887). De övriga avsloges av riksdagen.

Vid denna tid övergavs tanken på en allmän reform av rättegångsväsendet. Detta kom till uttryck, då Kungl. Maj:t år 1889 gav nya lagberedningen uppdrag att utarbeta förslag till lag angående villkoren för fullföljd av talan i överrätt och hos Kungl. Maj:t samt därvid föreskrev, att förslaget borde vara grundat på den förutsättningen, att gällande organisation av överdomstolarna och förfarandet därstädes bibehölles huvudsakligen oförändrade.

Under den följande tiden vidtoges åtskilliga *partiella reformer* på rättegångsväsendets område. Här må endast erinras om de viktigaste av de sålunda tillkomna lagarna. År 1899 tillkom en lag, varigenom bestämmelserna om stämning reviderades, och 1901 en lag med regler om fullföljd av talan till hovrätt och till Konungen samt i samband därmed om behandlingen av invändningar i rättegång. På straffprocessens område genomfördes år 1906 en lag om rättegångsbiträde åt häktad. Med anledning av den stora tillströmningen av mål till högsta domstolen och den därmed förenade långsamheten i rättsskipningen i högsta instans vidtoges vissa åtgärder. Bland annat antogs år 1915 lag om ändrad lydelse av 30 kap. rättegångsbalken, varigenom rätten att fullfölja talan till högsta domstolen begränsades. För påskyndande av rättsskipningen vid underrätt å landet, särskilt i avseende å orter med mera sammanträngd befolkning, tillkom år 1918 en lag om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden. Förvaltningen av domsagorna ordnades genom en samma år i administrativ väg utfärdad stadga, vilken jämväl innehöll bestämmelser om domsagas kansli.

Nya författningar i ämnet utfärdades 1920, 1925 och 1933. År 1919 genomfördes en lag om fri rättegång, i samband varmed lagen om rättegångsbiträde åt häktad reviderades. Slutligen må nämnas, att år 1922 tillkom en lag om tiden för företagande av rannsaking med häktad.

Arbetet på en allmän rättegångsreform återupptogs år 1911, då riksdagen beviljade medel för en förberedande utredning angående en dylik reform. Syftet med denna utredning var att lämna en allsidig belysning av de särskilda processuella frågor, vilka måste upptagas till övervägande, ävensom att anvisa den eller de möjliga utvägarna för dessa frågor lösande under de i vårt land givna förhållandena.

Utredningsarbetet uppdrogs åt en för ändamålet tillsatt kommission (*processkommissionen*). Tillika tillkallades en representant för lantdomarna och en för stadsdomarna ävensom ett antal företrädare av skilda lekmannaintressen att med kommissionen överlägga om principerna för den blivande domstolsorganisationen och de allmänna grunder i övrigt, på vilka en rättegångsreform borde byggas.

Processkommissionen avslutade sitt arbete 1926. Det då avgivna betänkandet (Statens off. utredn. 1926: 31—33) innefattar tre delar behandlande domstolsförfattningen, rättegången i brottmål och rättegången i tvistemål. Kommissionen förordade en allmän reform av rättegångsväsendet. I enlighet med de givna riktlinjerna har kommissionen ej utarbetat förslag till lagtext, utan betänkandet utgör en resonerande framställning angående de grunder, som enligt kommissionens tanke böra läggas till grund för en allmän processreform. Betänkandet är inom de olika avdelningarna uppdelat i kapitel, och varje kapitel avslutas med en punktvis gjord sammanställning av kommissionens förslag. Vid betänkandet äro fogade yttranden av de för överläggningar tillkallade domstolsrepresentanterna och lekmännen.

Rörande innehållet i processkommissionens betänkande får utskottet hänvisa till den i propositionen lämnade redogörelsen (sid. 266—295).

Över processkommissionens betänkande lät Kungl. Maj:t inhämta yttranden. Sålunda anbefalldes rikets hovrätter att efter hörande av domhavande, rådhusrätter, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i samtliga län, överexekutorer och magistrater inkomma med utlåtanden över betänkandet, såvitt avsåge dess huvudgrunder. Vidare infordrades utlåtanden från justiekanslersämbetet och kommerskollegiet, vartdera i vad anginge dess ämbetsområde och kommerskollegiet efter hörande av de organisationer och sammanslutningar inom näringslivet, vilka kollegiet kunde finna lämpligt anmoda om yttrandes avgivande. Tillfälle lämnades de juridiska fakulteterna, föreningen Sveriges häradshövdingar, föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges Advokatsamfund och svenska stadsförbundet att inkomma med yttranden. Av de juridiska fakulteterna inkom emellertid endast den i Lund med utlåtande, därvid professorn Kallenberg avgav särskilt yttrande. Från häradshövding- och stadsdomarföreningarna liksom från styrelsen för advo-

katsamfundet inkommo utlåtanden. Stadsförbundets styrelse anmälde, att förbundet i avvaktan på resultatet av vissa pågående undersökningar för det dåvarande avstode från att inkomma med yttrande. De avgivna yttrandena befordrades till trycket (Statens off. utredn. 1927: 15 och 1929: 25). Jämväl föreningen Sveriges landsfiskaler inkom med yttrande.

Sedan yttranden inkommit i den omfattning nu angivits, förordnade Kungl. Maj:t den 23 september 1927, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över kommissionens betänkande, såvitt anginge betänkandets huvudgrunder. Lagrådets utlåtande avgavs den 3 juli 1928 (Statens off. utredn. 1928: 19).

En sammanställning av de över kommissionens betänkande avgivna yttrandena återfinnes i propositionen (sid. 296—312), till vilken utskottet får hänvisa.

Reformfrågans behandling vid 1931 års riksdag.

Redan vid planläggningen av processkommissionens arbete hade förutsatts, att huvudgrunderna för en rättegångsreform skulle före lagtextens utarbetande underställas statsmakternas övervägande. Vid anmälan i statsrådet den 6 februari 1931 av frågan om en dylik reform anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han ansåge en allmän reform av vårt rättegångsväsen vara av behovet påkallad samt att en sådan borde, i huvudsaklig överensstämmelse med vissa av honom närmare angivna riktlinjer, så snart sig göra läte, komma till stånd. För detta ändamål borde enligt departementschefens mening arbetet med ny lagstiftning angående rättegångsväsendet och vad därmed sammanhänge utan dröjsmål upptagas. Med hänsyn till denna lagstiftnings å olika områden djupt ingripande betydelse syntes lämpligt, såsom ock tidigare ifrågasatts, att riksdagen dessförinnan sattes i tillfälle att yttra sig över de tillämnade huvudgrunderna för reformen. Att i ett sådant yttrande icke finge inläggas den innebörden, att riksdagen därmed tagit slutlig ståndpunkt till de olika spörsmål, som vore förknippade med denna lagstiftningsfråga, låge i öppen dag. Vid det ytterligare inträngande i ämnet, som lagstiftningsarbetet gjorde nödvändigt, kunde framkomma nya synpunkter, som påkallade beaktande. Emellertid vore det av stor vikt att redan på detta stadium klarhet vunnes, huruvida huvudgrunderna för reformen uppbures av en mera allmän åskådning inom riksdagen och den i sinom tid färdigställda lagstiftningen alltså kunde väntas då vinna riksdagens godkännande. Skulle den sålunda antydda förutsättningen visa sig icke föreligga, torde tanken på att skrida till ett lagstiftningsarbete av den omfattning, varom här vore fråga, böra övergivas.

Genom proposition den 6 februari 1931 (nr 80) lämnade Kungl. Maj:t riksdagen tillfälle att avgiva yttrande angående de av departementschefen angivna huvudgrunderna för en rättegångsreform. Propositionen och i anledning därav väckta motioner hänvisades till ett särskilt utskott, som avgav utlåtande (nr 1) däröver. I utlåtandet anförde utskottet — efter att ha yttrat

sig rörande de av departementschefen angivna huvudgrunderna för en rätttegångsreform — att utskottet ansåge en i vissa hänseenden genomgripande reform av vårt rätttegångsväsen böra komma till stånd. Med hänsyn härtill borde såsom departementschefen uttalat arbetet med ny lagstiftning angående rätttegångsväsendet och vad därmed sammanhängde utan dröjsmål upptagas. Dessförinnan syntes emellertid riksdagen böra yttra sig över de tillämnade huvudgrunderna för reformen. På sätt departementschefen anförte finge i ett sådant yttrande icke inläggas den innebörden, att riksdagen därmed tagit slutlig ståndpunkt till de i nämnda lagstiftningsfråga ingående spörsmålen. Vid det ytterligare inträngande i ämnet, som betingades av lagstiftningsarbetet, kunde nya synpunkter framkomma, som påkallade beaktande. Riksdagen borde således, då utarbetade förslag framlades, äga att upptaga dessa till förutsättningslös prövning. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte såsom eget yttrande angående de genom propositionen framlagda huvudgrunderna för en rätttegångsreform åberopa vad utskottet i sitt utlåtande anförte.

Vid frågans behandling i riksdagen godkändes i huvudsak utskottets utlåtande; på vissa punkter stannade dock kamrarna i olika beslut.

Beträffande det närmare innehållet i nyssnämnda proposition samt i riksdagens uttalanden får utskottet hänvisa till den i den nu föreliggande propositionen lämnade redogörelsen (sid. 314—390).

Reformarbetet efter riksdagsbehandlingen.

Vid anmälan i statsrådet den 12 juni 1931 av riksdagens skrivelse i ämnet anförde chefen för justitiedepartementet, att såsom riksdagen framhållit arbetet med utarbetande av lagstiftning borde omedelbart igångsättas. Vid detta arbete borde de av riksdagen biträdda riktlinjerna för reformen följas. Att de nya synpunkter, som kunde framkomma under arbetets bedrivande, borde beaktas låge i sakens natur och överensstämde även med riksdagens uttalande. Enligt den uppfattning, som kommit till uttryck i propositionen och till vilken jämväl riksdagen anslutit sig, borde reformen främst avse förfarandet och den därmed sammanhängande frågan om bevisningsrätten. Med hänsyn härtill borde dessa spörsmål i första hand upptagas till behandling.

Sedan Kungl. Maj:t bemyndigat departementschefen dels att tillkalla högst tre sakkunniga att inom departementet utarbeta förslag till lagbestämmelser angående rätttegångsväsendet och vad därmed sammanhängde ävensom att förordna sekreterare hos de sakkunniga dels ock att utse högst åtta personer att vid arbetet tillhandagå de sakkunniga med råd i förekommande frågor, tillkallades den 18 juni 1931 professorn, juris doktorn Th. Engströmer och hovrättsrådet, numera justitierådet P. Santesson att inom departementet utarbeta förslag till lagbestämmelser i ämnet, varjämte till sekreterare hos de sakkunniga förordnades assessorn, numera revisionssekreteraren T. Strandberg. Tillika utsågos följande personer att tillhandagå de sakkunniga med

råd, nämligen presidenten K. Schlyter, borgmästaren G. Bissmark, advokaten E. Löfgren, häradshövdingen C. Arhusiander, ledamöterna av riksdagens första kammare P. Gustafsson i Benestad och E. Jonsson i Lycksele samt ledamöterna av riksdagens andra kammare riksgäldsfullmäktigen A. Lindqvist och G. Persson i Falla.

På hemställan av chefen för justitiedepartementet beslöt Kungl. Maj:t den 30 september 1932, att ifrågavarande lagstiftningsarbete skulle överlämnas åt en beredning, *processlagberedningen*, bestående av ordförande och två ledamöter jämte sekreterare samt utsåg samtidigt till ordförande f. d. justitierådet N. Gärde, till ledamöter Engströmer och Santesson samt till sekreterare Strandberg. Vid sidan av denna beredning skulle den förut tillkallade nämnden fortfarande tillhandagå med råd i förekommande frågor. I beredningens sammansättning ägde sedermera rum den förändringen, att Kungl. Maj:t den 31 december 1934 förordnade Strandberg att med bibehållande av sin sekreterarbefattning vara ledamot i beredningen.

Beredningen avgav den 29 november 1938 betänkande med förslag till rättegångsbalk jämte tillhörande motiv och bilagor (statens off. utredn. 1939: 43 och 44). Vid betänkandet fogades ett av ledamöterna i den rådgivande nämnden avgivet yttrande rörande förslaget.

Under det att arbetet på den allmänna reformen pågått inom processlagberedningen ha, på sätt förordats i 1931 års proposition och av riksdagen, vissa *partiella reformer* genomförts på rättegångsväsendets område. De viktigaste av dessa må här i korthet beröras.

Den år 1924 antagna lagen om stads läggande under landsrätt ersattes år 1932 med en lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende. Enligt denna lag äger Kungl. Maj:t på framställning av stadsfullmäktige eller eljest med deras samtycke förordna, att rådhusrätt i stad skall upphöra och staden i judiciellt avseende förenas med domsaga. Beträffande stad, i vars rådhusrätt borgmästaren är ensam lagfaren ledamot eller jämte borgmästaren endast en ledamot finnes, som skall vara lagfaren, må Kungl. Maj:t, när borgmästartjänsten är ledig, även utan stadsfullmäktiges samtycke under vissa förutsättningar meddela förordnande om rådhusrättens upphörande och stadens förenande med domsaga.

År 1932 genomfördes en reform av inskrivningsväsendet, innebärande bland annat att handläggningen av inskrivningsärenden överflyttades från rätten till inskrivningsdomaren samt att ärendenas behandling förenklades.

Den sedan 1925 gällande domsagostadgan ersattes 1933 med en ny sådan stadga. Enligt denna har vikariatsystemet i häradsrätterna ytterligare begränsats genom inskränkningar i häradshövdingarnas rätt till ledighet och bestämmelser i syfte att häradshövdingen skall handhava alla domargöromål av större vikt, varjämte kraven på vikaries kompetens skärpts.

Frågan om häradsnämndens tjänstgöring reglerades genom en lag år 1932. Häri stadgas bland annat, att häradshövdingen skall efter samråd med nämnden fördela tjänstgöringen mellan nämndemännen och att fördelningen bör

ske så, att erforderlig ortskännedom blir företrädd inom nämnden samt att ändring i nämndens sammansättning under ett och samma måls handläggning och avgörande i regel ej kommer att äga rum.

I syfte att undvika tidsödande väntan för parter och vittnen vid häradsrätts och rådhusrätts sammanträden utfärdades 1933 en kungörelse angående *uppspölslista* vid underdomstolarna.

År 1935 genomfördes en *lag med vissa bestämmelser om häradssting*, som innebar en utökning av antalet årliga tingssammanträden med häradsrätterna. Lagen innehåller även ändrade regler om tid för doms avkunnande i häradsrätt. Bestämmelser i sistnämnda hänseende med avseende å rådhusrätt meddelades genom en lag 1938.

Utsökningslagens bestämmelser om lagsökning samt 1907 års lag om handräckning för fordrans utfående ersattes 1937 av en *lag om lagsökning och handräckning för fordran*, som bland annat innebar, att ifrågavarande ärenden överflyttades från överexekutorerna till de allmänna domstolarna, där ärendena handläggas av särskild lagsökningsdomare.

Frågan om en *uppdelning av de större hovrätterna* har delvis vunnit sin lösning. Sedan processlagberedningen anbefallts att verkställa utredning rörande uppdelning av Svea och Göta hovrätter samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, avgav beredningen den 22 december 1934 yttrande och förslag om uppdelning av Svea hovrätt, innebärande att för de fyra nordligaste länen skulle inrättas två hovrätter, en för Norrbottens och Västerbottens län samt en för Västernorrlands och Jämtlands län. I yttrandet anmärktes, att utredningen angående uppdelning av Göta hovrätt då ännu ej slutförts. Enligt beslut vid 1935 års riksdag inrättades därefter en hovrätt för de två nordligaste länen med säte i Umeå, vilken hovrätt trädde i verksamhet den 1 oktober 1936. Under ärendets behandling förutsattes, att en hovrätt för nedre Norrland framdeles skulle komma till stånd. Efter det beredningen sedermera anbefallts att till förnyat övervägande upptaga frågan, i vilken ordning uppdelningen av de större hovrätterna borde fullföljas, samt inkomma med förslag rörande jurisdiktionsområde och förläggningsort för den hovrätt, som ansåges först böra upprättas, avgav beredningen den 15 oktober 1938 yttrande i ämnet. Beredningen hänvisade däri till sitt tidigare förslag om inrättande av en hovrätt för nedre Norrland och anförde, att tillräckliga skäl icke för närvarande torde föreligga för inrättande därutöver av någon hovrätt inom Svea hovrätts nuvarande jurisdiktionsområde. Beträffande uppdelning av Göta hovrätt föreslog beredningen, att i Göteborg skulle inrättas en hovrätt omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs samt Värmlands län, samt förordade, att därest hinder ansåges möta mot inrättande i ett sammanhang av de föreslagna nya hovrätterna, den som avsåges skola förläggas till Göteborg borde först komma till stånd. Vid 1939 års riksdag beslöts inrättande av en hovrätt för västra Sverige, omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län. Denna hovrätt har emellertid ännu ej kommit till stånd.

År 1936 genomfördes vissa ändringar i rättegångsbalken åsyftande *ökad användning av muntliga förhör i hovrätt*.

På straffprocessens område genomfördes 1933 viss *lagstiftning rörande tvångsmedlen*, varigenom infördes dels bestämmelser om rätt för åklagare och polismyndighet att i avbidan på häktningsbeslut kvarhålla för brott misstänkt person och dels bestämmelser om beslag och skingringsförbud samt hus- och kroppsrannsakan.

Frågan om *bevisning genom sakkunnig* reglerades år 1934 genom en lag i detta ämne.

En på grundval av processlagberedningens förslag utarbetad *lag om särskilda rättsmedel*, innefattande bestämmelser om resning, återställande av försutten tid och besvär över domvilla, antogs vid 1939 års lagtima riksdag och trädde i kraft den 1 januari 1940.

Slutligen må nämnas, att frågan om *åklagarväsendets organisation* varit föremål för statsmakernas beslut. Sålunda genomfördes 1936 en omorganisation av landsfogdetjänsterna. Vid 1940 års lagtima riksdag godkände riksdagen i huvudsak ett av Kungl. Maj:t framlagt förslag rörande huvudgrunderna för en omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna. Enligt beslut vid 1941 års riksdag har nämnda omorganisation genomförts från och med den 1 oktober sistnämnda år.

I fråga om det närmare innehållet i processlagberedningens förslag till rättegångsbalk tillåter sig utskottet hänvisa till den i propositionen lämnade redogörelsen (sid. 393—442).

Genom beslut den 9 juni 1939 förordnade Kungl. Maj:t, att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över beredningens förslag. Lagrådets utlåtande avgavs den 8 november 1940. Däri anförde lagrådet bland annat:

»Arbetet på en allmän reform av vårt rättegångsväsen har med längre och kortare avbrott pågått i ethundratrettio år. Under sitt nuvarande skede, som daterar sig från processkommissionens tillsättande år 1911, har arbetet bedrivits efter ett av statsmakterna fastställt program, vilket väsentligen avviker från den hos oss eljest brukliga ordningen. Sålunda upprättades till en början endast förslag till principer för rättegångsreformen. Detta förslag gjordes till föremål för ett omfattande remissförfarande, varvid även lagrådets yttrande inhämtades. Kungl. Maj:t förelade därefter riksdagen genom proposition år 1931 de grunder, på vilka Kungl. Maj:t ansåg lagstiftningen böra byggas, och riksdagen uttalade sig om dessa. Riksdagen godkände i allt väsentligt de framlagda principerna. Först därefter vidtog arbetet med lagtextens författande. Processlagberedningen, som fått sig detta arbete anförtrott, har följt de antagna grundlinjerna.

Processlagberedningens förslag har i oförändrat skick remitterats till lagrådet. Såsom i remissprotokollet framhålles, hade förslaget dessförinnan varit föremål för överläggning vid ett av Sveriges domareförbund anordnat möte, varjämte huvudpunkterna i förslaget ingående diskuterats vid sam-

manträden, som anordnats av chefen för justitiedepartementet. Fullständiga diskussionsprotokoll från mötet och sammanträdena hava tillhandahållits lagrådet. Lagrådet har jämväl tagit del av yttranden över förslaget, vilka inkommit från Föreningen Sveriges häradshövdingar och styrelsen för Föreningen Sveriges stadsdomare. Därutöver hava från myndigheter, samman slutningar och enskilda inkommit en del framställningar, som gjorts tillgängliga för lagrådet.

Vid sin granskning av lagförslaget har lagrådet uppenbarligen haft att taga hänsyn till den säregna ordning, i vilken förslaget tillkommit. I 1931 års proposition och i riksdagens med anledning därav avlåtna skrivelse uttalades väl, att i riksdagens yttrande icke finge inläggas den innebörden, att riksdagen tagit slutlig ståndpunkt till de olika spörsmål, som vore förknippade med denna lagstiftningsfråga, och det framhölls, att vid det ytterligare inträngande i ämnet, som lagstiftningsarbetet gjorde nödvändigt, kunde framkomma nya synpunkter, som påkallade beaktande. Det är emellertid naturligt att den grundval för reformen, som tillkommit efter så ingående överväganden och vunnit statsmakternas gillande, ej bör rubbas utan synnerligen starka skäl. De antagna grunderna överensstämma också i det väsentliga med vad lagrådet förordade i sitt år 1928 avgivna yttrande. Även vid den nu verkställda granskningen och i sin nuvarande sammansättning kan lagrådet obetingat ansluta sig såväl till uppfattningen att en allmän rättegångsreform är av behovet påkallad och bör utan dröjsmål komma till stånd som till de principer, vilka uppbära det föreliggande förslaget. Det sätt, varpå processlagberedningen i lagtext utformat de uppdragna grundlinjerna och löst de mångfaldiga och ofta invecklade problem, som under det föregående arbetet lämnats åsido, förtjänar det högsta erkännande. De erinringar lagrådet framställer röra endast frågor av jämförelsevis underordnad betydelse.

I motsats till vad som eljest är brukligt åtföljes förslaget icke av något förslag till promulgationslag, och förslag till de ändringar i olika författningar, som föranledas av den nya rättegångsbalken, föreligger ej heller. Denna uppdelning av materialet, som med hänsyn till reformarbetets omfattning varit nödvändig, har såtillvida inverkat på lagrådets granskning att det för lagrådet ej alltid varit möjligt att bedöma, huruvida de bestämmelser, som vid det fortsatta arbetet visa sig erforderliga, böra få sin plats i rättegångsbalken eller i andra lagar. Ett hithörande fall kommer att beröras vid behandlingen av 3 kap. Ett annat fall utgör spörsmålet om verkan av parts konkurs å rättegång som, då beslutet om egendomsavtråde meddelas, pågår angående egendom som hör till konkursboet. Vid den nu gällande konkurslagens tillkomst torde hava förutsatts, att detta spörsmål skulle upptagas i samband med arbetet på rättegångsreformen. Förslaget innehåller inga bestämmelser i ämnet, men det lär vara avsett att frågan skall behandlas vid det fortsatta arbetet. Därvid kan det emellertid, liksom i ytterligare andra fall, visa sig nödvändigt att göra ändringar i rättegångsbalken.

Beträffande den fortsatta behandlingen av lagstiftningsärendet förordar

beredningen, att statsmakterna, innan förslag till övergångsbestämmelser föreligger, taga ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning. Lagrådet kan för sin del till fullo instämma häri och vill starkt framhålla angelägenheten av att den nya rättegångsbalken utan uppskov kommer till stånd. Detta är önskvärt såväl för att arbetet på övergångsbestämmelser och följdändringar skall kunna bedrivas planmässigt som för att domare, åklagare och advokater ävensom de studerande vid universiteten må få tid att före ikraftträdandet tillägna sig de nya rättsreglerna.»

Lagrådets utlåtande i dess helhet återfinnes i propositionen sid. 156—261.

Med anledning av de erinringar lagrådet framställt mot olika stadganden i förslaget undergick detta därefter överarbetning inom justitiedepartementet, i samband varmed utarbetades motivering till lagförslaget sådant det utformats vid departementsbehandlingen. Vid anmälan av detta ärende i statsrådet den 14 februari 1941 anförde chefen för sistnämnda departement, efter gemensam beredning med statsrådets samtliga ledamöter, bl. a. följande:

»På grund av det läge, vari vissa av tidsomständigheterna föranledda, inom finansdepartementet pågående besparingsutredningar för närvarande befinna sig, anser jag mig förhindrad att hemställa, att förslaget till rättegångsbalk nu förelägges riksdagen. Enligt vad jag inhämtat lära emellertid dessa utredningar komma att bedrivas på sådant sätt, att deras resultat i den mån det berör processreformens finansiella följder kommer att föreligga före detta års utgång. I den plan, som uppgjorts för genomförandet av en ny rättegångsbalk, har beräknats, att några år skulle komma att ligga mellan tidpunkten för lagtextens slutgiltiga antagande och dess ikraftträdande. Under dessa år skulle det omfattande och detaljerade arbete slutföras, som erfordras för att infoga en ny rättegångsbalk i vår rättsordning. En nödvändig följd av det uppskov med lagförslagets framläggande för riksdagen, som nu uppstår, behöver under dessa förhållanden icke bli ett dröjsmål med rättegångsreformens genomförande under förutsättning att erforderliga riktlinjer meddelas för förberedelsearbetets fortgång.

Sedan processlagberedningen avgivit sitt betänkande och lagförslag, har beredningen påbörjat utarbetandet av förslag till de följdförfattningar och de ändringar i gällande lagar, som sammanhånga med en ny rättegångsbalks ikraftträdande. För att detta lagstiftningsarbete skall kunna fullföljas är det av vikt att, ehuru något statsmakternas samfälliga beslut rörande rättegångsreglernas närmare utformning icke nu kan åstadkommas, processlagberedningen likväl erhåller den ledning för arbetets fortsatta bedrivande, som ligger däri att Kungl. Maj:t godkänner det inom justitiedepartementet utarbetade förslaget såsom grundval för beredningens verksamhet under den närmaste tiden.»

På hemställan av departementschefen beslöt Kungl. Maj:t att godkänna nämnda lagförslag såsom grundval för processlagberedningens fortsatta

verksamhet, intill dess förslag till rättegångsbalk blivit antaget av Kungl. Maj:t och riksdagen.

Sedan de nyssnämnda ekonomiska utredningarna slutförts, anmälde chefen för justitiedepartementet, efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter, i statsrådet den 28 november 1941 ånyo frågan om rättegångsväsendets reformering. Därvid anförde departementschefen, att besparingsberedningen med skrivelse den 20 november nämnda år överlämnat yttrande av dess delegation för bland annat andra huvudtiteln, vari delegationen anmält, att den vid sitt övervägande kommit till det resultatet, att de merkostnader, vilka skola visa sig stå i samband med en ny rättegångsordnings genomförande, icke vore av den storleksordning att det föreläge anledning att av statsfinansiella skäl avråda från förslagets framläggande till slutlig behandling, därest detta av andra skäl ansåges vara av stor betydelse. Besparingsberedningen hade för sin del anfört, att beredningen funnit vad i ärendet förekommit icke giva anledning till ytterligare undersökningar från dess sida.

På hemställan av departementschefen förordnade härefter Kungl. Maj:t, att det ovannämnda av Kungl. Maj:t den 14 februari 1941 såsom grundval för processlagberedningens fortsatta verksamhet godkända förslaget till rättegångsbalk skulle genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Propositionen.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, som åtföljer den nu föreliggande propositionen, har departementschefen till en början uppehållit sig vid *det läge, vari reformarbetet nu kommit*, samt därutinnan anfört:

»Det förslag till rättegångsbalk, om vars framläggande för riksdagen jag ämnar göra hemställan, behöver ej vara åtföljt av förslag till övergångsbestämmelser och följdförfattningar. Så är ej heller fallet med processlagberedningens förslag. Detta reglerar den allmänna processen i tvistemål och brottmål, men härutöver erfordras icke blott ändrade regler rörande olika slag av specialprocess, såsom processen i jorddelningsmål, vattenmål och krigsrättsmål, utan även ändringar i de författningar, som innehålla bestämmelser angående domstolens sammansättning och det processuella förfarandet i särskilda till den allmänna processen hörande mål. Vidare torde den nya rättegångsbalken nödvändiggöra ändrade bestämmelser bland annat om fri rättegång, om parts skyldighet att bidra till statens kostnader för domstolsväsendet och om domstolsbehandlingen av frågor hörande till den s. k. frivilliga rättsvården. Slutligen påkallas nya författningar, till större delen av administrativ natur, rörande domstolarnas inre organisation och verksamhet. Beredningen har framhållit, att enligt dess åsikt det ytterligare lagstiftningsarbete, som sålunda vore nödvändigt, innan reformen kunde sättas i kraft, icke vore av den vikt för det framlagda förslagets bedömande, att det behövde föreligga färdigt i samband med förslaget till rätte-

gångsbalk. Starka praktiska skäl talade för att statsmakterna först toge ståndpunkt till frågan om rättegångsväsendets gestaltning. Lagrådet har uttalat, att lagrådet för sin del kunde till fullo instämma häri och ville starkt framhålla angelägenheten av att den nya rättegångsbalken utan uppskov komme till stånd. Detta vore önskvärt såväl för att arbetet på övergångsbestämmelser och följdförfattningar skulle kunna bedrivas planmässigt som för att domare, åklagare och advokater ävensom de studerande vid universiteten måtte få tid att före ikraftträdandet tillägna sig de nya rättsreglerna.

Jag delar den uppfattning, som sålunda uttalats av lagrådet. Det synes angeläget att den nya rättegångsbalken snarast möjligt förelägges riksdagen och därigenom skapas en fastare grundval för det fortsatta arbetet. Då förslag till erforderliga övergångsbestämmelser och följdförfattningar om ett antal år föreligga i färdigt skick, ha statsmakterna att taga ställning till dessa. Först vid denna tidpunkt kan bestämmas, när rättegångsbalken skall träda i tillämpning. Angående rättegångsbalkens ikraftträdande innehåller därför beredningens förslag allenast, att Konungen med riksdagen har att förordna därom. Vid bedömandet av den lämpliga tidpunkten härför måste ske ett övervägande med hänsyn till då rådande allmänna läge. I detta sammanhang kunna ock komma under övervägande sådana ändringar i organisatoriskt hänseende, som kunna nedbrinka statsverkets kostnader.»

Vad angår frågan om *behovet av en rättegångsreform* framhåller departementschefen, att det numera knappast torde vara föremål för delade meningar att processordningen i viktiga hänseenden är behäftad med bristfälligheter. Departementschefen erinrar ock om att frågan om en allmän rättegångsreform i olika sammanhang ingående dryftats. Härom yttrar departementschefen:

»Då förslag om tillsättandet av en processkommission för omarbetning av rättegångsbalken och därtill hörande författningar först framlades för 1909 års riksdag, uttalade föredragande departementschefen bland annat, att den huvudsakliga orsaken till reformarbetets avstannande i slutet av 1800-talet måste sökas däri, att det beståendes brister då ännu icke nog allmänt och livligt uppfattats och att man i allt fall torde föreställt sig, att de kunde genom mindre radikala åtgärder undanröjas; i båda dessa hänseenden torde de gångna årens erfarenheter ha åstadkommit en väsentlig förändring. Visserligen avslogs förslaget av riksdagen, som ansåg det olämpligt att vid sidan av lagberedningen tillsattes ytterligare en omfattande institution för lagarbetet, men riksdagen förklarade sig icke kunna annat än instämma i den av departementschefen uttalade uppfattningen, att för vinnande av ökad säkerhet och snabbhet i rättsskipningen en genomgripande reform av vårt rättegångsväsen vore högeligen av behovet påkallad. Vid 1911 års riksdag, då frågan återkom och ledde till positivt beslut från riksdagens sida, framhöll statsutskottet ytterligare vikten av att en dylik reform inom den närmaste framtiden komme till stånd. Processkommissionen uttalade efter en ingående utredning, att de allvarliga och djupgående brister, som vidlådde rättegångsväsendet, icke kunde avhjälpas genom smärre reformer.

Endast genom att underkasta rättegångsväsendet i hela dess omfattning en ingående granskning och revision stode en verklig förbättring att vinna. I de över processkommissionens betänkande avgivna yttrandena av domstolar och andra myndigheter samt enskilda sammanslutningar ha allmänt framhållits bristerna i gällande rättegångsordning och betonats vikten av att en reform på detta område komme till stånd. Särskilt starkt har detta kommit till uttryck i advokatsamfundets yttrande, vari framhållits, att det för närvarande i det viktigaste av alla hänseenden, nämligen rättsskipningens säkerhet, bruste långt mer än i allmänhet erkändes och långt mer än som vore rimligt och försvarligt. Från rättsvetenskapligt håll har uttalats, att bristerna vore av den art, att de måste föranleda en omfattande omarbetning av vår rättegångslag, och att denna måste gälla även talrika andra processrättens delar än dem, som stå i omedelbar förbindelse med handläggning, bevisning och organisation. Lagrådet framhöll 1928, att det vore nödvändigt att gripa sig an med en allmän rättegångsreform och att försök att genom upplappning och modernisering i enskilda delar råda bot för befintliga missförhållanden ovillkorligen vore dömda att väsentligen misslyckas och endast kunde förhåla det angelägna verket; arbetet på en allmän reform borde därför utan uppskov fullföljas. I 1931 års proposition angående huvudgrunderna för en rättegångsreform framhöllos, efter en ingående granskning, bristerna i nuvarande rättegångsordning. På hemställan av det särskilda utskott, till vilket propositionen hänvisats, uttalade riksdagen, att en i vissa hänseenden genomgripande reform av vårt rättegångsväsen borde komma till stånd samt att med hänsyn därtill arbetet med ny lagstiftning angående rättegångsväsendet och vad därmed sammanhänger borde utan dröjsmål upptagas. I sitt utlåtande över processlagberedningens förslag har lagrådet uttalat, att lagrådet även vid den nu verkställda granskningen och i sin nuvarande sammansättning kunde obetingat ansluta sig till uppfattningen, att en allmän rättegångsreform vore av behovet påkallad och borde utan dröjsmål komma till stånd.»

Beträffande bristerna i gällande rättegångsordning, framhåller departementschefen, att den omfattande utredning i detta hänseende, som under det långvariga arbetet på en processreform åvägabragts, ger vid handen, att de allvarligaste bristfälligheterna vidlåda själva förfarandet i de olika instanserna. Departementschefen anför närmare härom:

»Vad angår processen i underrätt är otvivelaktigt bristen på koncentration en av de största svagheter. Denna brist, som sammanhänger med det rådande uppskovsväsendet, bidrager till långsamheten i rättsskipningen och utgör framför allt en fara för rättsskipningens säkerhet. Kravet på säkerhet innebär, att domen skall i så stor utsträckning, som överhuvud är möjligt, vara ett uttryck för det materiellt och icke blott formellt rätta i saken. Ett nödvändigt villkor för att så skall bliva fallet är, såsom lagrådet tidigare framhållit, att förfarandet är anordnat på sådant sätt, att domstolen erhåller en möjligast fullständig, överskådlig och

verkligheten motsvarande bild av det rättsligt relevanta saksammanhanget. Härför erfordras en uttömmande utredning, som klart belyser sakuppgifternas verkliga innebörd och räckvidd samt de förebragta bevisens tillförlitlighet. Det nuvarande förfarandet kan icke anses fylla detta krav. Handläggningen är, särskilt i de större målen, uppdelad på ett flertal rättegångstillfällen, ofta skilda av lång tids mellanrum. Detta föranleder en ofta godtycklig uppdelning av förhandling och bevisföring. Materialet förelägges domstolen styckevis, och det råder brist på reda och planmässighet i rättegångens utförande. Ofta precisera parterna icke från början noga sin ståndpunkt utan detta sker först sedan målet långt framskridit, varvid ej sällan alldeles nya synpunkter göras gällande. Något samlande av bevisningen till ett och samma tillfälle förekommer vanligen icke. Särskilt i fråga om vittnesbevisningen medför detta, såsom framhållits i lagrådets yttrande 1928, allvarliga olägenheter. Vittnen om samma tilldragelse inkallas ofta till olika sammanträden och höras ej sällan utan att parterna äro personligen närvarande. Dessutom höras vittnena ofta vid tidigare tillfälle än då parternas sakframställning föreligger i slutligt skick. Just innehållet i avlagda vittnesberättelser kan ofta föranleda part att vid senare rättegångstillfälle jämka, förklara eller komplettera sina tidigare uppgifter. Oklara punkter i vittnesmålen komma i följd härav att kvarstå, viktiga uppgifter som skulle stått till buds komma ej fram, och möjligheten att kontrollera trovärdigheten minskas avsevärt. Den bristande koncentrationen samt den omständigheten, att parternas sakframställningar och deras närmare utveckling av sin talan ofta sker i skriftlig form, medför stora svårigheter för domaren att överskåda materialet och förhindrar en verksam processledning från hans sida. Lekmännens deltagande i rättsskipningen blir också i hög grad försvårat.

De nu angivna bristerna i förfarandet gälla i främsta rummet tvistemålen och göra sig icke i samma grad kännbara med avseende å brottmålen. I dessa är förfarandet, särskilt beträffande mål angående grövre brott, där en förberedande undersökning ägt rum genom polis- och åklagarmyndigheters försorg och där den tilltalade är häktad, i allmänhet mera koncentrerat. Jämväl i dylika mål är emellertid handläggningen understundom fördelad på flera rättegångstillfällen, vilket förhållande sammanhänger med gällande bestämmelser om tiden för hållande av rannsaking med häktad. Även andra olägenheter göra sig gällande med avseende å brottmålen. Den förberedande undersökningen är endast högst ofullständigt reglerad i lag. Såsom riksdagen uttalat medför avsaknaden av bestämmelser i detta ämne visserligen för polis och åklagare möjlighet till ett smidigt tillvägagångssätt men innebär samtidigt en viss fara. Å ena sidan kan bristen på fasta gränser för myndigheternas befogenhet medföra vådor för den enskildes säkerhet och utredningens opartiskhet. Dessa vådor bliva än större därigenom, att det vid förundersökningen upprättade protokollet stundom lägges till grund för protokollföringen vid domstolen och därmed även för domstolens avgörande i målet. Å andra sidan kan saknaden av lagbestämmelser försvåra ett verksamt efterspanande och beivrande av brott. Handläggningen vid domstol av de grova

brottmålen äger ej sällan ett så starkt inkvisitoriskt drag, att domstolens opar-tiskhet eller i allt fall allmänhetens tilltro till domarens objektivitet råkar i fara.

En prövning omedelbart på grund av det material, som enligt nyss angivna grunder förebringas inför domstolen, är tydligen icke möjlig. I de ej sällsynta fall, då en domare, som har att deltaga i den slutliga prövningen av ett mål, icke varit tillstädes vid alla de föregående rättegångstillfällena, är en dylik omedelbar prövning uppenbarligen utesluten. Men även i andra fall kan med hänsyn till den långa tid, som en rättegång ofta pågår, och det oordnade skick, vari materialet förelägges domstolen, domaren icke hålla i sitt minne vad som förekommit, så att han omedelbart därpå kan grunda sin dom. I följd härav måste processmaterialet återgivas i ett protokoll, och det är ute-slutande vad som influtit i protokollet som lägges till grund för domen. Såsom uttalats av riksdagen kan emellertid protokollet giva endast en ofull-ständig bild av det verkliga händelseförloppet; detta gäller särskilt viktiga delar av bevismaterialet. Härtill kommer, att protokollen, vilka understun-dom upprättas lång tid efter handläggningen och utan att parterna äga möj-lighet att verksamt kontrollera protokollföringen, ej sällan brista i fullstän-dighet och korrekthet.

En allvarlig brist i det nuvarande rättegångsförfarandet utgör vidare det föråldrade skick, vari våra bevisförings- och bevisprövningsregler befinna sig. I princip gäller allttjämt den legala bevisteorien, enligt vilken vissa såsom otillförlitliga betraktade bevis uteslutas från användande, under det att andra äro underkastade reglering med hänsyn till sitt bevisvärde. Domaren är sålunda begränsad i sin prövning av vad i målet skall hållas för sant. Vis-serligen har en del av den legala bevisteoriens regler genom praxis så små-ningom kommit att undergå betydande jämkningar, men de allttjämt kvar-stående föreskrifterna om vittnesjäven avskära i stor utsträckning domstolen från upplysningar just från deras sida, som bäst känna de faktiska omstän-digheterna i saken. Den i många fall ytterst värdefulla kunskapskälla, som parternas personliga avhörande utgör, kommer i alltför ringa utsträckning till användning såsom medel till sanningens utforskande. Med undantag för de grövre brottmålen kallas parterna endast sällan att komma personligen till-städes. Verksamma medel saknas ock att förmå dem att i sina utsagor hålla sig till sanningen. En brist med avseende på bevisningen är även, att be-stämmelser saknas om skyldighet för part eller annan att i rättegång förete skriftliga handlingar, som äga betydelse för utredningen.

De brister, som sålunda vidlåda underrättsförfarandet, göra sig i än högre grad kännbara beträffande rättegången i överrätterna. Visserligen har den långsamhet, som tidigare kännetecknat överrättsprocessen och som haft sin grund i uppkommen arbetsbalans, numera väsentligen avhjälp-ts. Men de brister i fråga om utredningens tillförlitlighet, som föreligga beträffande förs-ta instansen, framträda än skarpare i överrätterna. Förfarandet är i hovrät-terna vanligen och i högsta domstolen alltid rent skriftligt. Överrätterna äro för sitt bedömande av målen i regel helt hänvisade till det i underrättsproto-

kollen och parternas inlagor återgivna materialet. Domstolen har sålunda föga möjlighet att i nödig omfattning komplettera utredningen, och även för parterna erbjuder det ofta betydande svårigheter att genom förebringande av nytt material giva en annan bild av saksammanhanget. De högre instansernas domare måste grunda sina intryck och slutsatser på protokoll över förhandlingar, som de ej själva övervarit. På sätt framhållits av såväl lagrådet som riksdagen återverkar detta även på underrätterna såtillvida, att det medför obenägenhet hos dessa att i sina avgöranden taga hänsyn till annat än det som kommit till tydligt uttryck i protokollet.

Förutom i fråga om de nu antydda bristerna i förfarandet framträder behovet av en reform även beträffande andra till processrätten hörande områden. Det torde vara allmänt erkänt, att vår nu mer än tvåhundra år gamla rättegångsbalk icke tillgodoser de nya behov, som sedan dess tillkomst framträtt. Vissa institut, såsom laga domstol, rättegångsombud, tredje mans deltagande i rättegång, omröstning, rättegångskostnad och tredsdom äro endast ofullständigt reglerade; å andra områden saknas helt bestämmelser, såsom i fråga om säkerhetsåtgärder i rättegång.»

Departementschefen uttalar, att det enligt hans mening icke kan vara föremål för tvekan att för avhjälpan av de sålunda antydda bristerna en reform av vårt rättegångsväsen är nödvändig och icke kan undanskjutas. Beträffande *omfattningen av en sådan reform* erinrar departementschefen om att under utredningens gång olika meningar i detta avseende gjort sig gällande. Processkommissionen ansåg, att bristerna i rättegångsväsendet hänförde sig såväl till organisationen av domstolarna och övriga rättsskipningsorgan som till själva förfarandets gestaltning samt att reformen därför borde omfatta såväl organisationen som proceduren. Enligt 1931 års proposition skulle däremot reformen erhålla en mera begränsad omfattning. Sålunda framhölls i nämnda proposition, att bristerna i vårt nuvarande rättegångsväsen mindre vore att söka i själva organisationen än i rättegångens inre gestaltning. Om man läte reformen i första hand gälla förfarandet och så att säga ske inifrån, begränsades såsom en följd härav de organisatoriska åtgärderna till sådana som kunde anses stå i mera nödvändigt samband med förfarandet och vore ägnade att bereda erforderligt utrymme åt de nya förhandlingsprinciperna. Enligt de i propositionen framlagda huvudgrunderna för rättegångsreformen lämnades domstolsorganisationen i det väsentliga oberörd. Riksdagen anslöt sig till propositionen på denna punkt och framhöll, att med hänsyn därtill, att de brister, som vidlåda det nuvarande rättegångsväsendet, i huvudsak avsåge rättegångens inre gestaltning, reformarbetet främst borde inriktas på åstadkommande av ett förbättrat förfarande. Ändringar i organisationen borde vidtagas endast såvitt de vore nödvändiga för att domstolar och andra organ skulle bliva i stånd att uppbära ett dylikt förfarande. Särskilt då det gällde att genomföra organisatoriska ändringar vore det nödvändigt att framgå med stor försiktighet. Sådana ändringar läte sig i allmänhet icke genomföra utan betydande tidsutdräkt och ökade kost-

nader. Svårigheter mötte att bilda sig en mening om den lämpligaste organisationen, innan erfarenhet vunnits angående omfattningen av de arbetsuppgifter, som genom ett reformerat förfarande komme att påläggas de olika organen. Härtill komme, att den nuvarande domstolsorganisationen i hög grad uppbures av gammal tradition och införlivats med befolkningens åskådningssätt. Å andra sidan vore det tydligt, att de ändringar, som erfordrades för att domstolar och andra organ skulle kunna uppbära ett ombildat förfarande, måste vidtagas. Eljest kunde det nya förfarandet från början komma att utvecklas i ej önskvärd riktning.

I processlagberedningens förslag följdes de sålunda antagna grundlinjerna för reformens omfattning. Förslaget bibehöll sålunda i stort sett den nuvarande domstolsorganisationen oförändrad men innebar en genomgripande omläggning av förfarandet.

Departementschefen framhåller, att några anmärkningar icke framställdes mot den sålunda angivna begränsningen av rättegångsreformens omfattning. Även enligt departementschefens mening hänföra sig bristerna i gällande rättegångsordning huvudsakligen till själva domstolsförfarandet. Med hänsyn härtill delar departementschefen den uppfattningen att reformen främst bör inriktas på att genom förändringar i fråga om förfarandet söka avhjälpa dessa brister. Däremot böra icke andra organisatoriska förändringar vidtagas än sådana, som med någon större grad av visshet kunna anses betingade av det nya förfarandet. För en sådan begränsning av reformen talar också, på sätt i riksdagens yttrande framhållits, svårigheten att innan erfarenhet vunnits om det nya förfarandets verkningar bedöma den lämpligaste organisationen. Även ur ekonomisk synpunkt tala starka skäl för att reformen begränsas på nu angivet sätt.

I fråga om *grunderna för reformen* anför departementschefen:

»De bärande grundtankarna i det föreslagna nya rättegångsförfarandet inefattas i rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet. Dessa grundsatser skola principiellt tillämpas i alla instanser. Rättegångens muntlighet innebär, att processmaterialet skall vid den förhandling, som ligger till grund för domen, framläggas för domstolen i muntlig form. Målets avgörande skall omedelbart grundas å vad sålunda muntligen framlägges. För möjliggörande härav är nödvändigt att förhandlingen kan slutföras vid ett enda rättegångstillfälle eller i varje fall vid rättegångstillfällen, som ligga varandra så nära i tiden, att domstolens uppfattning om vad som förekommit ännu är ogrumlad. I fråga om bevisningen skall grundsatsen om den fria bevisprövningen tillämpas. Denna innebär såväl att någon begränsning ej uppställs i fråga om de kunskapskällor, som få användas för sanningens utletande, som ock att domaren vid värderingen av den föreliggande bevisningen icke är bunden av legala regler. Mellan denna grundsats och de nyss antydda principerna för förhandlingen råder ett intimt samband. Genomförande av den fria bevisprövningen förutsätter ett koncentrerat, muntligt förfarande.

De nu berörda grundsatserna för förfarandet och deras närmare utformning ha under utredningsarbetet varit föremål för ingående överbäganden. I stort sett torde numera råda enighet i dessa frågor. Riksdagen har, såsom framgår av det föregående, anslutit sig till förslaget om genomförande av ett på nämnda grundsatser byggt förfarande. I processlagberedningens förslag ha principerna närmare utformats. Lagrådet har i sitt utlåtande över förslaget anført, att den grundval för reformen, som tillkommit efter så ingående överbäganden och vunnit statsmakternas gillande, ej borde rubbas utan synnerligen starka skäl. De antagna grunderna överensstämde också med vad lagrådet förordade i sitt år 1928 avgivna yttrande. Även vid den nu verkställda granskningen och i sin nuvarande sammansättning kunde lagrådet obetingat ansluta sig till de principer, vilka uppbära det föreliggande förslaget.

Vid överbägande av de sålunda framställda grundsatserna för förfarandet har även jag kommit till den uppfattningen, att de i allt väsentligt böra godtagas. I detta sammanhang vill jag särskilt framhålla, att genomförandet av dessa grundsatser ingalunda innebär någon nyhet för svenskt rättsväsen. I äldre tider var all rättegång muntlig. Parter och andra, som skulle avgiva utsagor, företrädde och yttrade sig muntligen inför den menighet eller de andra lekmän, som utgjorde den dömande rätten. Förhandlingens muntlighet och koncentration ha varit förhärskande långt in i nyare tid. Först så småningom, genom utvecklingen av en kår av juridiskt bildade ämbetsmannadomare, rättsmedlens organiserande och ett därmed följande vidsträcktare bruk av dem, inträdde en brytning med de äldre principerna; det muntliga anförandet ersattes alltmer av skriftliga framställningar, och en följd härav var koncentrationens uppgivande. En anordning av domstolsförfarandet i enlighet med grundsatserna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration innefattar sålunda en anknytning till äldre svenska rättstraditioner.

Lagrådet har i sitt utlåtande över processlagberedningens förslag givit sitt erkännande åt det sätt, varpå beredningen i lagtext utformat de uppdragna grundlinjerna och löst de mångfaldiga och ofta invecklade problem, som under det föregående arbetet lämnats åsido. Som allmänt omdöme kan jag ansluta mig till detta uttalande av lagrådet.»

I det följande torde få lämnas en kort sammanfattning av förslagets innehåll.

Domstolsväsendet.

Allmän underrätt.

De allmänna underrätterna äro enligt förslaget som nu häradsrätter och rådhusrätter. Häradsrätt är första domstol på landet och i stad, som hör till domsaga, rådhusrätt i övriga städer. Huruvida stad äger egen jurisdiktion eller ej, besvaras icke i rättegångsbalken. Av reglerna om rådhusrätts dom-

förhet följer dock, att i rådhusrätt skola sitta minst tre lagfarna ledamöter. Denna ståndpunkt överensstämmer med propositionen 1931 och riksdagens uttalanden. Enligt dessa borde den särskilda stadsrättsskipningen bibehållas allenast i städer, som genom sin folkmängd, sina ekonomiska förhållanden och andra omständigheter ägde förutsättningar att uppbära en egen rättsskipning av tillräcklig styrka, och förordades, att i rådhusrätt tre lagfarna ledamöter skulle ha säte. Denna uppfattning ligger ock till grund för 1932 års lag om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende. I förslaget framhålles, att med stor sannolikhet torde även vid rättegångsbalkens införande finnas städer, i vilkas rådhusrätter icke finnas tre lagfarna ledamöter. I samband med beslutet om rättegångsbalkens ikraftträdande torde alltså böra regleras, huru rättsskipningen i dessa städer skall ordnas. Lämpligt synes vara, att rådhusrätten i sådan stad bibehålles under någon övergångstid.

I förslaget upptagas icke några bestämmelser om domsagoindelningen. Frågan om uppdelning eller sammanslagning av domsagor förutsättes komma att behandlas som hittills. Reformens genomförande kommer alltså icke att ha någon omedelbar inverkan på den då bestående indelningen i domsagor. Såsom framhållits i propositionen och även understrukits i riksdagens uttalande, bör dock beträffande de mindre domsagorna en successiv reglering av deras områden äga rum.

Domsaga förestås av häradshövding. Om göromålen kräva det, skall i domsaga finnas en eller flera biträdande domare. Beträffande den personal, som i övrigt erfordras till biträde i domsagans förvaltning, förutsättes bestämmelser skola meddelas i administrativ ordning.

På landet är nu domsagan, då den ej är delad i tingslag, häradsrättens domkrets. Omfattar domsagan två eller flera tingslag, är tingslaget häradsrättens domkrets, och antalet häradsrätter i domsagan motsvarar alltså antalet tingslag. Förslaget innefattar på denna punkt en avvikelse från vad nu gäller, i det att häradsrättens domkrets som regel kommer att sammanfalla med domsagan. Den nuvarande ordningen medför en uppdelning av häradshövdingens dömande verksamhet å flera häradsrätter. Olämpligheten härav blir särskilt framträdande med den nya ordningen för målens handläggning. Vid den förberedande behandlingen av målen liksom i vissa andra fall är häradsrätten domför med häradshövdingen ensam. Huruvida målet härrör från den ena eller andra delen av domsagan, är för denna behandling ej av betydelse annat än då det gäller valet av lämplig plats för sammanträde med parterna, en fråga som bör bedömas med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall. Vad angår de allmänna tingen kan ock domsagans uppdelning å olika tingslag utgöra hinder för att tingssammanträdena med varje tingslags häradsrätt bliva så talrika som ur rättsskipningens synpunkt eljest vore erforderligt. Genom tingslagsindelningen tillgodoses visserligen behovet dels av nämndens ortskännedom och dels, med hänsyn till belägenheten av tingsstället, av lämplig plats för målens handläggning. Dessa önskemål kunna emellertid beaktas på annat sätt. Förslaget avser icke ett avskaffande av de olika tingsställena. I vilken omfattning så lämpligen kan ske, bör för varje fall

undersökas. I en domsaga kunna alltså liksom hittills finnas ett eller flera tingsställen. Ett måls behandling vid det ena eller andra tingsstället bör bestämmas av häradshövdingen efter lämplighet. Vad angår nämndens ortskännedom upptager förslaget bestämmelse om att fördelningen av nämndens tjänstgöringsskyldighet bör ske så, att erforderlig ortskännedom blir företrädd inom nämnden. Förslaget intar icke ståndpunkt till frågan, om och i vilka fall tingslaget fortfarande bör bibehållas som enhet för tingshusbyggnadsskyldigheten.

Regeln om att domsaga utgör häradsrättens domkrets har dock icke gjorts helt undantagslös. Det har överlämnats åt Kungl. Maj:t att, då domsaga är mycket vidsträckt eller eljest synnerliga skäl förekomma till domsagas indelning i tingslag, förordna därom.

Häradsrätten består liksom nu av häradshövding och nämnd. I vissa fall är, som redan antytts, häradsrätten domför utan nämnd. Dessa fall avse huvudsakligen måls beredande och annan handläggning, som faller utanför huvudförhandlingen. Det domföra antalet nämndemän har i förslaget bestämts till lägst sju och högst nio. Det högre antalet har tillkommit för att rätten ej till följd av en eller annan nämndemans förfall under pågående handläggning skall förlora sin domförhet. Vad angår nämndens rösträtt har kravet på nämndens enhällighet bibehållits för det fall, att i nämnden ej sitta flera än sju. Äro i nämnden flera än sju, har däremot ej den omständigheten, att det eljest domföra antalet överskridits, ansetts böra leda till att enhällighet fordras beträffande samtliga. Om sju nämndemän biträda samma mening, skall enligt förslaget denna gälla mot ordförandens även för det fall, att i nämnden sitta flera än sju.

Vid handläggning av mål, som rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och där anledning ej förekommer att målsägande finnes, är häradsrätten domför med tre i nämnden.

Då antalet nämndemän, som böra utses för tingslag, uppenbarligen måste väsentligt överstiga det domföra antalet, har föreslagits ett antal av aderton med rätt för Kungl. Maj:t att, om det erfordras, höja detta antal.

Häradsrätternas rättsskipning är till övervägande del förlagd till de allmänna tingen. I förslaget bibehålles i princip den nu rådande ordningen. Som allmän regel stadgas, att i tingslag allmänna ting skola med undantag för tiden under häradsrättens ferier hållas varje vecka, om ej annat föranledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Från den allmänna regeln kan alltså avvikelser ske i båda riktningarna. Antalet ting kan med hänsyn till rättsskipningens behov och omständigheterna i övrigt såväl ökas som minskas. Liksom nu är överlämnat åt Kungl. Maj:t att bestämma, å vilka tider allmänna ting skola hållas och, då i domsagan äro flera tingslag eller tingsställen, hur tingen skola fördelas mellan dem. Sammanträden med tremansnämnd skola liksom nu hållas vid sidan av de allmänna tingen. Det tillkommer Kungl. Maj:t att förordna om tid och ort för dessa sammanträden. I olikhet med de allmänna tingen kunna de hållas å annan ort än tingsställe.

Då anordningen med ting huvudsakligen påkallas av hänsyn till nämnden, följer härav, att dessa avse huvudförhandling. Är häradsrätten domför med häradshövdingen utan nämnd, har någon anledning icke ansetts finnas att inordna denna handläggning i tingsordningen. Sammanträde för sådan handläggning bör hållas så ofta det erfordras, och häradshövdingen har att bestämma tid och ställe för sammanträde.

Enligt förslaget kan häradshövdingen såväl i tvistemål som i brottmål utsätta särskilt sammanträde för huvudförhandling, då det erfordras för arbetets jämna gång eller av annan anledning, såsom att målet kräver särskild skyndsamhet. Kostnaden för sådant sammanträde stannar enligt förslaget å statsverket. Sammanträde kan hållas å annan ort än tingsställe.

I stad med rådhusrätt är staden rådhusrättens domkrets. Såsom redan framhållits är rådhusrätt enligt förslaget domför med tre lagfarna ledamöter. För att rådhusrätten icke vid förfall för någon lagfaren ledamot under pågående handläggning av ett mål skall förlora sin domförhet, kunna emellertid i rätten samtidigt sitta fyra lagfarna ledamöter. Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt vid annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, ävensom i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, är rådhusrätten domför med allenast en ledamot.

För avdömande av mindre brottmål, de s. k. polismålen, äro för närvarande i vissa städer inrättade polisdomstolar, som äro domföra med en lagfaren ledamot. Enligt förslaget skola polisdomstolarna upphöra och deras arbetsuppgifter övertagas av rådhusrätt. Behovet av en enklare sammansättning av domstolen vid handläggning av de nu äsyftade målen kvarstår emellertid för de större städerna. Det föreslås därför, att rådhusrätt efter Konungens förordnande därom är domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

Beträffande nämnds medverkan i rådhusrätternas rättsskipning innebär förslaget, att nämnd skall hava säte i rätten vid handläggning av mål rörande ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver. I sådant mål skall rådhusrätten bestå av domfört antal lagfarna ledamöter samt minst sju och högst nio nämndemän. Beträffande omröstningen föreslås, att allenast enhällig nämnd skall kunna överbörsta de lagfarna ledamöterna.

Antalet nämndemän i stad bestämmes av Kungl. Maj:t.

I förslaget har ställning icke tagits till frågan om rådhusrätts sammansättning vid handläggning av mål mot unga förbrytare. Det förutsättes att särskild utredning härom kommer till stånd.

Beträffande rådhusrätts sammanträden upptager förslaget den bestämmelsen, att varje vecka skall för huvudförhandling hållas en eller flera allmänna rättegångsdagar samt att i övrigt sammanträde skall hållas så ofta det med hänsyn till arbetet kräves. Närmare bestämmelser om rådhusrätts sammanträden skola enligt förslaget upptagas i arbetsordningarna.

Hovrätt.

Hovrätternas ställning är enligt förslaget i allt väsentligt densamma som nu. Hovrättens huvuduppgift är att vara fullföljdsinstans i fråga om mål från allmän underrätt. Dessutom äro åt hovrätt anförtrodda vissa förvaltningsuppgifter beträffande de domstolar, som lyda under hovrätten. Hovrätt har som hittills att upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av underrättsdomare och vissa andra ämbets- och tjänstemän. Även hovrätts organisation ansluter sig nära till den nuvarande.

Förslaget upptager som huvudregel, att hovrätten är domför med fyra ledamöter. För att vid större måls handläggning hovrätten icke till följd av uppkommet förfall för någon ledamot under pågående handläggning skall förlora sin domförhet kan utöver de fyra ytterligare en ledamot sitta i rätten. Åtgärd, som avser allenast måls beredande, kan enligt närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t, vidtagas av en ledamot i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

I fråga om hovrätts organisation föreslås, att i hovrätt skola finnas president samt hovrättsråd och assessorer. Hovrätt skall vara delad i två eller flera avdelningar, och varje avdelning skall bestå av minst fyra hovrättsråd, av dem en ordförande och en vice ordförande, samt en eller flera assessorer. Presidenten kan vara ordförande å avdelning.

Vad angår de befattningshavare, som utöver den egentliga domarpersonalen böra vara anställda i hovrätterna, upptager förslaget icke några bestämmelser. Denna fråga förutsättes skola liksom nu regleras i administrativ ordning.

Frågan om antalet hovrätter och deras domkretsar föreslås skola regleras genom särskild lagstiftning.

Enligt förslaget må hovrätt, om särskilda skäl föreligga därtill, sammanträda å annan ort än förläggningssorten. Förslaget upptager dessutom mera regelbundna sammanträden, s. k. hovrättsting, å annan ort för huvudförhandling i mål från viss del av domkretsen. Det har överlämnats åt Kungl. Maj:t att bestämma såväl huruvida inom en viss hovrätt hovrättsting skola hållas som ock, då behov därav anses föreligga, å vilka orter och tider tingen skola hållas.

Högsta domstolen.

De grundläggande bestämmelserna om högsta domstolens ställning, organisation och verksamhet upptagas för närvarande i regeringsformen. I förslaget ifrågasättes icke någon mera väsentlig förändring i dessa bestämmelser. Enligt § 22 1 mom. regeringsformen kunna i högsta domstolen ringare mål prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, om alla fyra äro ense om slutet; över viktigare saker skola däremot minst sju döma. Flera än åtta ledamöter få ej på en gång deltaga i prövningen av något mål, dock med undantag för de s. k. plenimålen. I förslaget framhålles, att uppdelningen av målen i ringare och viktigare numera har mycket liten betydelse och synes utan olägenhet kunna försvinna. Ej heller torde det numera inträffa, att högsta domstolen

i något fall är besatt med färre ledamöter än fem eller, om plenimålen undantagas, med flera än sju. Enligt förslaget bör § 22 1 mom. ändras i nu antydd riktning.

Bestämmelser om högsta domstolens behandling av ansökan om tillstånd att hos Kungl. Maj:t fullfölja talan i vissa mål (s. k. dispens) meddelas för närvarande i 1915 års lag angående högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar. Enligt dessa ankommer det på en särskild avdelning av högsta domstolen, bestående av tre ledamöter, att pröva och avgöra sådan ansökan. Med hänsyn till den i förslaget upptagna ordningen för målens fullföljd i högsta domstolen, som innebär, att i allmänhet för alla fullföljda mål kräves prövningstillstånd, kommer regeln om högsta domstolens domförhet i nu antydda fall att erhålla långt större betydelse än nu är fallet. I förslaget har denna regel liksom bestämmelserna i 1920 års stadga om måls handläggning i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet erhållit plats i rättegångsbalken. Där emot förutsättes, att de närmare bestämmelserna om högsta domstolens tjänstgöring på avdelningar liksom nu meddelas i särskild lag.

Stadgandet i § 24 regeringsformen, enligt vilket uti nedre justitierevisionen ärendena beredas till föredragning och avgörande i högsta domstolen, bör enligt förslaget med någon jämkning av ordalagen bibehållas. Visserligen kommer enligt förslaget vid huvudförhandling i tvistemål någon föredragning icke att äga rum. Enligt de regler, som föreslås om prövningstillstånd såsom villkor för att ett mål må komma under högsta domstolens bedömande, förutsättes dock föredragning av tjänsteman. Tjänstemannaföredragning skall ock i viss utsträckning äga rum i brottmål.

Domstols kansli.

Vid samtliga domstolar skola enligt förslaget kanslier finnas inrättade, som hållas öppna för allmänheten å bestämda tider. För högsta domstolen har nedre justitierevisionen bibehållits som kansli. För domsaga skall liksom nu finnas gemensamt kansli, även om domsagan består av flera tingslag. Närmare bestämmelser om domstols kansli samt de där anställda befattningshavarna och deras åligganden skola meddelas av Kungl. Maj:t. Förslaget utgår från att de nuvarande kommissionärsbefattningarna bibehållas och att sådana inrättas även vid de domstolar, där kommissionär nu icke finnes anställd. Enligt förslaget må inläga eller annan handling alltid insändas med posten i betalt brev, ett stadgande som avser såväl underrätt som hovrätt och högsta domstolen.

Domares tillsättande.

I fråga om de ordinarie domarbefattningarna innebär förslaget, att president i hovrätt, hovrättsråd och häradshövding liksom nu utnämnas av Kungl. Maj:t. Då rådhusrätt skall bibehålla sin dubbla funktion av domstol och ett stadens förvaltningsorgan, följer därav att staden måste bibehållas vid ett visst inflytande vid tillsättande av borgmästare och rådmän. Enligt förslaget skall stadsdomarnas tillsättande liksom för närvarande regleras genom sär-

skild lagstiftning. I förslaget till rättegångsbalk har därför icke upptagits annan bestämmelse i detta ämne, än att borgmästare och rådman utnämnas av Kungl. Maj:t, medan till särskild lagstiftning hänvisats frågan om val av borgmästare och rådman. I förhållande till den nuvarande ordningen innebär förslaget den avvikelser, att även rådman skall utnämnas av Kungl. Maj:t. På denna punkt bygger förslaget på den förutsättningen, att liksom beträffande borgmästare det genom val framkomna förslaget skall upptaga tre personer. Bestämmelser om tillsättande av rådhusrätternas assessorer skola enligt förslaget liksom nu meddelas i administrativ ordning.

Beträffande val av nämndemän gäller enligt förslaget, att dessa val liksom nu äro majoritetsval. Valet förrättas på landet av kommunalfullmäktige, om sådana finnas, och i stad av stadsfullmäktige. För trygghet av ett lämpligt val har denna ordning ansetts vara att föredraga framför den nu gällande, enligt vilken valet förrättas å kommunalstämma eller allmän rådstuga.

Åklagare.

Enligt förslaget äro de allmänna åklagarna indelade i tre grupper, justitiekanslern såsom chef för åklagarväsendet och under honom landsfogdar och distriktsåklagare, till vilken sistnämnda grupp hänföras landsfiskaler och stadsfiskaler samt polismän med åtalsrätt. För Stockholm träder i stället för landsfogden förste stadsfiskalen. Allmän åklagare är vid underrätt distriktsåklagare eller landsfogde, vid hovrätt justitiekanslern i mål, som upptages omedelbart av hovrätt, och i annat mål landsfogde eller distriktsåklagare samt vid högsta domstolen i regel justitiekanslern.

Förslaget bygger i allt väsentligt på den nuvarande åklagarorganisationen. Beträffande den närmare fördelningen av uppgifterna mellan de olika åklagarna upptagas icke några bestämmelser i förslaget, utan denna fråga hänvisas till reglering i administrativ ordning.

Advokater.

I förslaget har advokatväsendet underkastats rättslig reglering. Advokatståndet har, med hänsyn till sin betydelse för rättsskipningen, ansetts böra erhålla en offentligrättslig ställning. För de rättssökande är, framhålles i förslaget, av stor vikt, att de i sina rättsliga angelägenheter kunna söka råd och hjälp hos personer, om vilka de kunna äga visshet, att de besitta härför nödiga kvalifikationer. Att också det allmänna intresse härigenom befrämjas ligger i öppen dag. Utan ansvarsmedvetna och kunniga ombud försvåras domstolarnas uppgift. Deras avgöranden komma ofta att vila på ett ofullständigt material, och rättsfrågorna erhålla ej den allsidiga belysning, som är påkallad för deras riktiga bedömande. Rättegångens koncentration och muntlighet ställa också större anspråk på ombuden med hänsyn till ett omsorgsfullt förberedande av partens talan och deras förmåga av klar och redig framställning. Den första och viktigaste förutsättningen för att det nu antydda syftet skall nås är, att advokatkåren organiseras som ett offentligrätts-

ligt samfund och att benämningen advokat må användas allenast av den som tillhör denna sammanslutning. De grundläggande bestämmelserna om villkoren för inträde, om advokats skyldigheter, om tillsyn över advokatväsendet och om disciplinära åtgärder mot advokat, som åsidosätter sin plikt, ha erhållit plats i rättegångsbalken. Stadgar för samfundet fastställas av Kungl. Maj:t.

För att vinna inträde i samfundet skall sökanden finnas lämplig att utöva advokatverksamhet. Han skall ha gjort sig känd för redbarhet; med hänsyn till vikten av att advokaten intar en självständig ekonomisk ställning må ej till ledamot antagas den, som är i konkurstillstånd. I fråga om teoretisk utbildning fordras, att han avlagt de kunskapsprov, som föreskrivas för lagfaren domare. Slutligen skall sökanden genom väl vitsordad praktisk tjänstgöring ha förvärvat sådan erfarenhet och kännedom om advokatens uppgifter, att han kan anses skickad att utöva advokatverksamhet. Tillsyn över advokatväsendet skall i första hand utövas av samfundets styrelse. Styrelsen har att vaka över att advokat i sin verksamhet nitiskt och redbart fullgör honom anförtrodda uppdrag och i allt iakttar god advokat-sed. Åsidosätter advokat sina plikter, åligger det styrelsen att ingripa mot den felande genom att tilldela honom erinran eller varning och i svårare fall genom att utesluta honom ur samfundet. De allmänna intressen, som äro förknippade med advokaternas verksamhet, äro av den vikt, att de ansetts böra äga en målsman utanför advokaternas egen krets. Denna uppgift har i förslaget ansetts lämpligen böra förenas med de åligganden, som redan nu tillkomma justitiekanslern i fråga om tillsyn över domstolsväsendet. I förslaget stadgas därför, att justitiekanslern skall äga hos styrelsen påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt, samt att styrelsens beslut må av justitiekanslern överklagas hos högsta domstolen. Den, vars begäran om inträde avslagits eller som uteslutits ur samfundet, kan ock i högsta domstolen föra talan mot beslutet.

Förslaget uppställer som allmän regel, att part alltid äger att själv utföra sin talan inför alla domstolar, såväl högre som lägre. Å andra sidan äger part i tvistemål oavsett målets beskaffenhet samt i viss utsträckning även i brottmål rätt att låta sin talan föras genom ombud.

Det företräde, som förslaget bereder advokaterna, ligger i främsta rummet i ensamrätten till advokatnamnet. I förslaget framhålles, att genom denna ensamrätt kommer det förtroende, som varje enskild advokat lyckas förvärva sig, advokaterna samfällt till godo, och att de därigenom erhålla ett starkt intresse att vidmakthålla en god anda inom kåren och därifrån avlägsna olämpliga element. Advokat äger vidare att utan någon föregående prövning av domstol uppträda som rättegångsombud, medan i fråga om annan än advokat den domstol, där ombudet uppträder, har att undersöka, om ombudet med hänsyn till redbarhet, insikter och erfarenhet finnes lämplig. Ombud, som ej är advokat, kan, om han visar sig olämplig, av rätten förklaras obehörig som ombud ej endast i ett visst mål utan ock för viss tid eller tills vidare. Advokat kan väl av rätten avvisas som ombud

i ett visst mål, men han är i regel beträffande påföljder i övrigt underkastad ej domstolens utan advokatsamfundets disciplinära myndighet. Som offentlig försvarare i brottmål kan förordnas endast den som är advokat.

Grundsatser i fråga om förfarandet.

I fråga om förfarandet bygger förslaget på grundsatserna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Dessa grundsatser skola tillämpas i alla instanser. Rättegångens muntlighet innebär, att processmaterialet skall vid den förhandling, som utgör grundval för domen, framläggas för domstolen i muntlig form. Det är å vad sålunda muntligt framlägges, som målets avgörande omedelbart skall grundas. För att detta skall kunna ske fordras, att förhandlingen kan slutföras vid ett enda rättegångstillfälle eller i varje fall vid rättegångstillfällen, som ligga varandra så nära i tiden, att domstolens uppfattning om vad som förekommit ännu är ogrumlad, då målet avgöres. Förhandlingens koncentration och omedelbarhet äro av särskild betydelse med hänsyn till bevisningen. I fråga om denna skall enligt förslaget tillämpas den fria bevisprövningen. Denna medför bl. a., att de nuvarande vittnesjäven bortfalla och att bevisvärde kan tilläggas parternas egna utsagor. Om parters och vittnens utsagor avgivas vid ett och samma rättegångstillfälle, har, framhålles i förslaget, domstolen helt andra möjligheter att bedöma utsagornas tillförlitlighet; frestelsen för den som höres att avvika från sanningen motverkas av att han ställes inför utsikten, att utsagan omedelbart kommer att belysas av vad andra ha att meddela. Den på muntlighet, koncentration och omedelbarhet grundade förhandlingen skapar på detta sätt väsentligt större trygghet, att den fria bevisprövningen fyller sin uppgift. En förutsättning för bevisbedömningens tillförlitlighet är ock, att bevisningen om möjligt upptages omedelbart vid förhandlingen inför den domstol, som dömer i målet, och ej förebringas genom protokoll över bevisupptagning utom förhandlingen. Kravet på bevisningens omedelbarhet framträder särskilt starkt i fråga om bevismedel, där, såsom vid vittnesbeviset och partsförhöret, bevisvärdet är knutet vid själva den muntliga utsagan.

I förslaget framhålles, att förfarandets karaktär i hög grad inverkar på domarens ställning i processen. Att domaren bör intaga en objektiv och i förhållande till båda parterna fullt opartisk ställning, ligger i sakens natur. Under rättegången bör han avhålla sig från allt, som är ägnat att rubba tilltron till hans opartiskhet. Domarens uppfattning om hos vilken part rätten ligger skall komma till uttryck först efter avslutad förhandling, i domen. Denna självklara grundsats leder dock icke till att domaren tilldelas en passiv roll i rättegången. Ett av den muntliga processens största företräden framför den skriftliga är, att den lämnar domaren tillfälle till en verksam processledning. Han har i första hand att vaka över att i fråga om rättegångens förlopp lagens föreskrifter iakttagas och, om part eller annan handlar i strid däremot, tillämpa de påföljder, som äro stadgade. Han har särskilt att tillse, att principerna om förhandlingens muntlighet, kon-

centration och omedelbarhet förverkligas. För en lämplig anordning av förhandlingen kan han förordna, att skilda frågor eller delar av målet behandlas var för sig, och han har att tillse såväl att målet blir uttömmande behandlat som att däri ej indrages något, som saknar betydelse. Genom frågor till parterna har domaren att söka utreda dunkla punkter eller motsägelser i deras framställningar. Vad angår rättegångens materiella sida måste rättegångsordningen bygga på parternas egen verksamhet som den huvudsakliga. Denna grundsats gäller för såväl tvistemål som brottmål. Det grundläggande även för rättegången i brottmål är en förhandling mellan två parter, å ena sidan åklagaren eller målsäganden och å den andra den tilltalade. Straffprocessen bygger alltså i stort sett liksom civilprocessen på förhandlingsprincipen; den är ackusatorisk och ej, som i äldre tider, inkvisitorisk. Vad angår domarens ställning till processen föreligga dock vissa olikheter. I civilprocessen äger rätten icke döma över annat än vad parten i föreskriven ordning yrkat. Ej heller må i mål, där förlikning är tillåten, domen grundas å omständighet, som ej av part åberopats som grund för hans talan. Beträffande straffprocessen har denna regel sin motsvarighet i bestämmelsen, att domen ej må avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts; rätten är däremot obunden av yrkande om brottets rättsliga rubricering eller tillämpligt lagrum liksom beträffande straff eller annan påföljd, som bör följa å gärningen.

Den för såväl tvistemål som brottmål gemensamma regeln, att det i första hand är parterna, som ha att sörja för utredning och bevisning, utesluter icke, att det även tillkommer rätten att föranstalta därom. Rätten har alltid att inom de gränser, som lagen utstakar, verka för att den materiella grundvalen för domen blir tillförlitlig och fullständig. Beträffande sådana tvistemål, där förlikning är tillåten, är rättens befogenhet att införa bevisning begränsad, i det att rätten ej, utan yrkande av part, må höra vittne, som ej förut hörts på parts begäran, eller meddela föreläggande om företeende av skriftligt bevis. Med de dispositiva tvistemålen ha i detta hänseende enligt förslaget likställts de brottmål, i vilka talan om ansvar må föras endast av målsägande.

Bland de upplysningskällor, av vilka rätten alltid har befogenhet att begagna sig för utredningen, är parternas hörande den viktigaste. För att denna upplysningskälla skall komma till sin rätt, böra parterna vara personligen tillstädes. Förslaget innebär i förhållande till gällande rättstillämpning en väsentlig utvidgning av parts skyldighet att infinna sig personligen. Rätten kan, som enligt gällande rätt, av eget initiativ hålla syn och tillkalla sakkunnig.

Av den muntliga processen följer förhandlingens offentlighet. Denna grundsats har av ålder tillämpats vid underrätterna. I överrätterna är däremot för närvarande med hänsyn till förfarandets övervägande skriftliga karaktär offentligheten i regel utesluten. Då enligt förslaget även överrättsprocessen skall bli muntlig, följer härav, att även överrätternas förhandlingar i allmänhet bli offentliga.

Förfarandet i första instans.

Twistemål.

I tvistemål inledes rättegången som nu genom ansökan om stämning å svaranden. Ansökan, som ställes till rätten, skall innehålla uppgift å de omständigheter, varå kåranden grundar sin talan, och det yrkande han framställer. De skriftliga bevis, som kåranden innehar, böra i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid ansökningen. Ansökan underkastas, så snart den inkommit, en förberedande granskning av rätten, som i detta fall är domför med häradshövdingen ensam eller, beträffande rådhusrätt, med en lagfaren ledamot. Ansökan kan omedelbart avvisas, om rätten finner uppenbart, att målet på grund av rättegångshinder ej kan upptagas till prövning. Är ansökan ofullständig, kan rätten förelägga kåranden att komplettera den. Rätten utfärdar därefter stämning å svaranden att svara å käromålet.

Handläggningen av ett tvistemål är uppdelad å två olika stadier, förberedelsen och huvudförhandlingen. Förberedelsens syfte är i främsta rummet, att målet under denna skall så beredas, att det vid huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang. I första hand skola vid förberedelsen parternas ståndpunkter klarläggas; tillika skall bevisupptagningen vid huvudförhandlingen förberedas. Parterna ha var å sin sida att uppgiva den bevisning de ämna förebringa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevismedel. Erfordras för att bevisningen skall vara på en gång tillgänglig vid huvudförhandlingen, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall rätten meddela beslut därom under förberedelsen. Part, som vill att sådan åtgärd vidtages, skall så snart ske kan göra framställning därom hos rätten.

För säkerställande av den rätt, som kåranden gör gällande i målet, kunna vissa provisoriska åtgärder vidtagas redan under förberedelsen. Sålunda kan, då talan avser fordran, kvarstad läggas å gäldenärens lösa egendom eller skingringsförbud meddelas å lös eller fast egendom; är fara, att gäldenären begiver sig från riket, kan reseförbud meddelas. I rättegång om bättre rätt till lös eller fast egendom kan rätten förordna om kvarstad eller skingringsförbud. Därjämte har i förslaget upptagits en allmän bestämmelse om att, då det skäligen kan befaras, att motparten genom sitt förhållande söker hindra eller försvåra verkställande av den kommande domen eller väsentligt förringa dess värde för parten, rätten kan vid vite meddela motparten förbud att utöva viss verksamhet eller företaga viss handling ävensom, då det erfordras, vid vite förelägga honom att företaga viss handling t. ex. för underhåll av omtvistad egendom. Rätten kan även förordna om egendoms förvaltning av god man eller om annan åtgärd, som finnes erforderlig för säkerställande av partens rätt. Är det för parten av synnerlig vikt och lärer det ej motparten till väsentligt förfång, kan ock före domen ske en provisorisk reglering av det mellan parterna omtvistade förhållandet.

Den allmänna regeln är, att ett mål, sedan förberedelsen slutförts, utsättes

till huvudförhandling. Förberedelsens uppgift är begränsad till målets beredande till huvudförhandling, och någon ytterligare behandling av själva sakfrågan kan alltså icke äga rum under förberedelsen. Ej heller kan rörande denna fråga bevis upptagas i andra fall än då det av särskilda skäl är medgivet. Däremot kan ett avgörande av processuella frågor ske under förberedelsen, såsom måls avvisande på grund av rättegångshinder, föreläggande för part eller annan att förete skriftlig handling eller föremål; för prövning av dylik fråga kan ock bevisning upptagas vid förberedelsen. I vissa särskilt angivna fall kan ett avgörande av själva saken ske; detta avgörande grundar sig emellertid då icke å någon materiell prövning i egentlig mening. De nu åsyftade fallen äro tredsdom, stadfästelse av förlikning samt dom i anledning av talan, som medgivits eller återkallats.

Förberedelsen skall vara muntlig. Rätten kan dock förordna om skriftlig förberedelse, om parts inställelse skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet eller skriftlig förberedelse med hänsyn till målets beskaffenhet eljest skulle finnas lämpligare.

Vid muntlig förberedelse kallas parterna till förhandling, den s. k. första inställelsen. Allt efter målets beskaffenhet föreläggas parterna härvid påföljder av olika slag. I mål, vari förlikning är tillåten, är påföljden av parts utevaro, att tredsdom kan meddelas mot den uteblivne. Om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas, skall part åläggas att infinna sig personligen. Härvid utsättes vite. Förhandlingen skall vara muntlig; svaranden må dock som svaromål vid första inställelsen åberopa av honom ingiven skrift. Uppskov med förhandlingen kan äga rum, dock ej längre än oundgängligen påkallas. Rätten äger förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom skriftväxling.

Vid den skriftliga förberedelsen utsättes viss tid för svaranden att avgiva skriftligt svaromål. Någon påföljd för svaranden förekommer i detta fall icke. Inkommer han ej med svaromål, skall rätten genast övergå till muntlig förberedelse för att, om han uteblir från denna, kunna meddela tredsdom mot honom. Mellan parterna kan skriftväxlingen fortgå medelst nya skrifter, varvid rätten äger att föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

Sedan förberedelsen avslutats, utsättes huvudförhandling. Angående tiden för denna gäller den allmänna regeln, att part eller annan, som skall infinna sig, skall erhålla skäligen rådrom. Huvudförhandling kan ock under vissa förutsättningar hållas i omedelbart samband med förberedelsen.

Huvudförhandlingens uppgift är att bilda grundval för domen. Vid huvudförhandlingen skall allt det processmaterial, som må läggas till grund för domen, förebringas: parternas yrkanden, invändningar och medgivanden, deras utveckling av sin talan i rättsligt och faktiskt hänseende samt bevisningen. Vad som förekommit vid förberedelsen ingår icke utan vidare i processmaterialet. Detta innebär emellertid icke, att materialet från förberedelsen är utan betydelse för huvudförhandlingen. Väl får som regel protokollet eller parternas skrifter vid förberedelsen icke uppläsas vid huvudförhand-

lingen, men part äger vid huvudförhandlingen, om anledning därtill förekommer, åberopa ett av motparten gjort medgivande eller ett erkännande av en omständighet, som är av betydelse i målet. Om parts utsaga avviker från hans utsaga vid förberedelsen eller han underlåter att yttra sig vid huvudförhandlingen eller eljest särskilda skäl förekomma, må vad parten anfört under förberedelsen uppläsas.

Förhandlingen skall vara muntlig. Vad angår själva partsförhandlingen innefattas häri, att part icke får åberopa eller uppläsa skriftlig inlägga eller annat skriftligt anförande; dock må yrkanden uppläsas ur skrift. Att part vid utförande av sin talan får använda sig av minnesanteckningar, ligger i öppen dag.

Vid huvudförhandlingen skall part sanningsenligt redogöra för de omständigheter, som han åberopar, och uttala sig om de av motparten anförda omständigheterna samt besvara framställda frågor. För att denna parts sanningsplikt skall bli av verklig betydelse är i regel av vikt, att parterna äro personligen tillstädes. Part skall föreläggas att infinna sig personligen, om ej hans närvaro kan antagas sakna betydelse för utredningen. Parts underlåtenhet att efter rättens föreläggande infinna sig eller att eljest fullgöra vad rätten förelagt honom till utredning i målet eller att besvara framställd fråga kan läggas honom till last i bevishänseende.

För att huvudförhandlingen skall kunna slutföras vid ett och samma rättegångstillfälle böra alla, som skola höras i målet, då vara tillstädes. Med hänsyn härtill måste parts eller annans underlåtenhet att inställa sig vara förenad med en allvarlig påföljd. För part är påföljden i dispositiva tvistemål, liksom vid förberedelsen, i allmänhet tredsakdom; skall han infinna sig personligen, förelägges vite. Part, som uteblir från rätten eller ej iakttager rättens föreläggande att infinna sig personligen, ådrager sig skyldighet att ersätta motparten den kostnad, som därigenom uppkommit för honom. Vittne eller sakkunnig, som kallats men uteblir, dömes till böter, högst 300 kronor; han kan dessutom ådraga sig ersättningsskyldighet. Rätten äger förordna, att vittne skall hämtas till rätten. Har vittne eller sakkunnig uteblivit, kan föreläggande meddelas honom vid vite att komma tillstädes vid senare rättegångstillfälle. Finner någon, som kallats att infinna sig, att han icke kan hörsamma kallelsen, skall han omedelbart göra anmälan därom hos rätten.

Då målet påropas till huvudförhandling, har rätten att undersöka, om något hinder föreligger för att huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang. Infinner sig part ej personligen, ehuru föreläggande därom meddelats, utan allenast genom ombud eller uteblir vittne eller sakkunnig, har rätten att med hänsyn till föreliggande omständigheter pröva, om hans närvaro erfordras för utredningen; partens personliga närvaro utgör ej någon nödvändig förutsättning för målets behandling. En annan omständighet, som kan utgöra hinder för målets slutförande i ett sammanhang, är att part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa ny bevisning och motparten finnes vara i behov av anstånd t. ex. för förebringande å sin sida av bevisning. Kan det antagas, att partens förfarande skett i syfte att förhålla rättegången eller överrumpla motparten,

kan vad parten sålunda anför eller åberopar lämnas utan avseende. Även om sålunda en part icke i allmänhet utestänges från att vid huvudförhandlingen åberopa nya omständigheter och bevis, inträder skyldighet för parten, om hans förfarande skett av vårdslöshet eller försummelse, att ersätta motparten den kostnad, som därigenom vållats.

Om rätten vid sin undersökning finner, att på grund av någons utevaro eller av annan anledning hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning, äger rätten att inställa huvudförhandlingen och utsätta den till annan dag. Rätten har samtidigt att meddela nya förelägganden om parter och andras inställelser å den sålunda utsatta dagen. Emellertid kan det inträffa, att svårighet möter för någon, som är tillstädes vid rätten, att infinna sig ånyo å den bestämda tiden. Kan det antagas, att part, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstädes, icke kan utan oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet infinna sig vid senare rättegångstillfälle, må rätten höra honom. Är av synnerlig vikt för utredningen, att samtidigt även annan bevisning upptages eller annan handläggning sker, äger rätten föranstalta därom. Bevis, som sålunda upptagits, kan vid den huvudförhandling, som senare hålles, åberopas enligt reglerna om bevisupptagning utom huvudförhandlingen.

Ehuru hinder finnes föreligga för målets slutliga handläggning, kan rätten under vissa förutsättningar upptaga målet till huvudförhandling. Dessa förutsättningar äro, att det kan antagas, att målet kan återupptagas till slutlig handläggning inom två veckor efter den första förhandlingens slut och att vid målets senare handläggning ej annan domare har säte i rätten. Dessutom fordras, att uppdelning av förhandlingen finnes kunna ske utan olägenhet för utredningen. En sådan olägenhet kan vara, att bevis och motbevis rörande samma omständighet icke lämpligen böra upptagas vid skilda rättegångstillfällen.

Även om huvudförhandlingen påbörjats i tanke att målet då skall slutbehandlas, kunna under själva förhandlingen förekomma omständigheter, som lägga hinder i vägen härför. En utväg vore visserligen, framhållas i förslaget, att rätten lämnade sådana omständigheter utan beaktande och på det redan föreliggande materialet avgjorde målet. Denna lösning skulle emellertid innebära den faran, att rättens avgörande icke överensstämde med det materiellt riktiga. Väl bör rätten icke för utredning rörande omständigheter, som icke äro av avgörande betydelse för målet, lämna parterna tillfälle till uppskov; man skulle då lätt återkomma till det tidigare uppskovssystemet. Åberopas emellertid under handläggningen nya viktiga skäl och bevis eller yppas därunder annat förhållande, som gör ett uppskov oundgängligt, är saken annorlunda. En sådan situation skall enligt förslaget bedömas enligt väsentligen samma regler som gälla i fråga om hinder för huvudförhandlingen. Det ena alternativet är, att helt ny huvudförhandling hålles, varvid den tidigare förhandlingen endast har betydelse som bevisupptagning utom huvudförhandlingen, och det andra, att förhandlingen fortsättes vid ett senare rättegångstillfälle. Även i detta fall kan en fortsatt förhandling endast

äga rum för den händelse, att målet återupptages till slutlig handläggning inom två veckor efter den första förhandlingens slut och tillika rättens sammansättning är oförändrad.

Såsom framgår av det anförda föreligga vid uppskov två olika utvägar, fortsatt huvudförhandling och ny huvudförhandling. Den fortsatta huvudförhandlingen utgör, som namnet anger, en omedelbar fortsättning av den tidigare förhandlingen, och processmaterialet från båda förhandlingarna utgör i detta fall grundval för domen. Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning och domen får grundas endast å vad vid denna nya förhandling förekommit. Har bevis upptagits vid den tidigare förhandlingen, skall beviset upptagas ånyo, om ej sådant upptagande finnes sakna betydelse i målet eller medföra oskäligen kostnad eller synnerligen olägenhet. Då bevis ej upptages ånyo, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

Efter huvudförhandlingens slutförande har rätten att besluta dom i målet. En följd av omedelbarhetsprincipen är, att domen bör meddelas i så nära tidssammanhang som möjligt med huvudförhandlingen. Enligt förslaget skall samma dag som huvudförhandlingen avslutas eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas. Om möjligt skall ock då domen beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, kan rätten besluta anstånd; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor. Då dom meddelas i omedelbart samband med huvudförhandlingen, skall domen alltid avkunnas muntligen. Meddelas ej domen vid huvudförhandlingen, kan den avkunnas vid annat rättens sammanträde. För detta fall är emellertid muntligt avkunnande ej ovillkorligt; domen kan ock meddelas genom att hållas tillgänglig å rättens kansli. Vid huvudförhandlingen skall alltid under rättelse lämnas om tiden och sättet för domens meddelande.

Brottmål.

Förfarandet i brottmål har enligt förslaget ordnats efter samma allmänna grundsatser som förfarandet i tvistemål. Vissa med hänsyn till straffprocessens särskilda natur påkallade avvikelser ha dock gjorts. De rättsförhållanden, som i civilprocessen bliva föremål för behandling, äro med vissa undantag, som särskilt röra familjerätten, underkastade parternas avtalsfrihet; de rättsregler, som avse samhällets reaktion mot brott, äro däremot i regel tvingande. Denna skillnad har i flera hänseenden återverkan å förfarandet.

Parterna i ett brottmål äro å ena sidan åklagaren eller målsäganden och å den andra sidan den tilltalade. Vissa i lagen angivna brott kunna åtalas endast av målsägande, andra höra först efter angivelse av målsägande under allmänt åtal, medan övriga brott omedelbart äro föremål för allmänt åtal. Enligt gällande rätt äga såväl åklagare som målsägande rätt att tala å brott, som hör under allmänt åtal. Med hänsyn till de större garantier, som vid en av åklagaren väckt talan måste anses föreligga i fråga om utredningens

fullständighet och åtalets utveckling, har åtalsrätten i fråga om brott, som omedelbart eller efter angivelse höra under allmänt åtal, i första hand ansetts böra tillkomma åklagaren och målsägandens åtalsbefogenhet begränsats till sådana fall, då åklagaren beslutat att ej väcka åtal eller nedlagt av honom väckt åtal. Den subsidiära åtalsrätt, som sålunda skulle tillkomma målsäganden, får sin betydelse främst som kontroll å åklagarnas verksamhet.

Allmän åklagare är enligt gällande rätt skyldig att åtala brott, som hör under allmänt åtal, om mot den misstänkte föreligga sådana skäl, att de kunna antagas leda till hans fällande, och åklagaren äger alltså icke att avstå från åtal på den grund, att vissa lämplighetsskäl, såsom den tilltalades ungdom eller personliga förhållanden, tala däremot. I förslaget har bibehållits den s. k. legalitetsprincipen. Det åligger åklagaren som tjänsteplikt att åtala, då tillräckliga skäl föreligga, att den misstänkte är skyldig till brottet. I denna huvudregel föreslås emellertid viss jämkning i fråga om ringare brott. Eftergift av åtal kan enligt förslaget ifrågakomma dels vid bötesbrott, om det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt, och dels i visst fall vid sammanträffande av brott, då en lagföring för något av brotten skulle ur straffsynpunkt vara utan nämnvärd betydelse. Enligt förslaget kan i vissa fall ett av åklagaren meddelat strafföreläggande träda i stället för åtal.

Innan allmänt åtal anställes, skall i regel förundersökning äga rum. Den- na överensstämmer till sitt ändamål i viss mån med förberedelsen i tvistemål. Målet skall vid förundersökningen så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang. För förundersökningen tillkommer emellertid ytterligare en viktig uppgift. Under det att vid förberedelsen i regel icke upptages någon utredning angående själva saken, skall vid förundersökningen utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligga för åtal mot honom. Förundersökningen utgör alltså den materiella grundvalen för åklagarens åtalsbeslut.

Enligt förslaget skall förundersökningen i regel inledas av polismyndighet och stå under dennas ledning så länge ett mera förberedande spanings- och efterforskningsarbete äger rum och innan misstanke för brottet kan riktas mot någon viss person. Om förundersökningen inletts av polismyndighet, skall åklagaren så snart han finner det påkallat och senast då någon skäligen kan misstänkas för brottet övertaga ledningen av undersökningen. Som representant för det allmänna har han att tillse, att undersökningen sker på ett objektivt och opartiskt sätt. Ej blott de omständigheter, som tala mot den misstänkte, utan även sådana, som äro gynnsamma för honom, skola beaktas. Bevis, som äro att tillgå, skola tillvaratagas, även om de äro till den misstänktes förmån. Är den misstänkte anhållen eller häktad, har den misstänkte, om han begär det, rätt att erhålla offentlig försvarare. Även i andra fall kan offentlig försvarare förordnas, om på grund av sakens beskaffenhet eller eljest den misstänktes rätt icke finnes kunna utan biträde tillvaratagas. Förordnande av offentlig försvarare ankommer på rätten. Härtill skall förordnas lämplig advokat, företrädesvis någon som vid rätten bru-

kas som rättegångsombud. Hinder föreligger icke, att den misstänkte själv utser försvarare.

Ett viktigt led i förundersökningen utgöra förhören med den misstänkte och andra, som antagas kunna lämna upplysningar av betydelse för utredningen. I förslaget har en viss befogenhet tillagts undersökningsledaren att låta hämta person till dylikt förhör. Hämningsrätt föreligger dock i regel endast sedan kallelse ej hörsammats och ej i något fall beträffande den som har sin bostad eller uppehåller sig å större väglängd än 15 kilometer från den plats, där förhöret skall hållas. För förhör å annan ort kan undersökningsledaren anlita biträde av polismyndighet å den orten. Vid förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglningar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttröttnings eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila. Vid förhör skall såvitt möjligt närvara ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne. Undersökningsledaren har att bestämma, om även annan må övervara förhör. Då förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligan kan misstänkas för brottet, skall han, då han höres, underrättas om misstanken. Åklagaren är skyldig att, så snart det kan ske utan men för utredningen och i varje fall innan åtal beslutas, lämna den misstänkte och hans försvarare tillfälle att taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit samt att ange den utredning, som de å sin sida anse önskvärd. Begäran därom skall av åklagaren efterkommas, om det kan antagas att utredningen är av betydelse. Vid förhör, som hålles på den misstänktes begäran, äger den misstänkte och hans försvarare alltid vara tillstädes. Även vid annat förhör må, om det kan ske utan men för utredningen, försvarare vara tillstädes. Är den misstänkte anhållen eller häktad, må hans försvarare ej förvägras att sammanträffa med honom.

Ett ingripande från rättens sida under förundersökningen kan äga rum på framställning av såväl undersökningsledaren som den misstänkte. Den förre äger hos rätten begära förordnande av sakkunnig samt föreläggande för annan att förete skriftlig handling eller tillhandahålla föremål för besiktning. Finnes för utredningen erforderligt, att redan under förundersökningen någon höres som vittne, kan vittnesförhör med honom äga rum inför rätten. Undersökningsledaren eller den misstänkte äger ock hos rätten göra framställning om upptagande av bevis, då fara föreligger, att beviset före huvudförhandlingen går förlorat eller då endast med svårighet kan föras. Till säkerställande av en objektiv utredning av de omständigheter, som äga samband med åtalsfrågan, upptages i förslaget bestämmelse om att, då undersökningsledaren avslagit den misstänktes begäran om förebringande av viss utredning, denne äger göra anmälan därom hos rätten. Sådan anmälan kan ock ske, om den misstänkte förmenar, att annan brist i utredningen föreligger. Rätten kan i anledning av anmälan hålla förhör med den misstänkte eller annan och, om anmälan finnes befogad, vidtaga den åtgärd, som erfordras för rättelse.

Förundersökningen avslutas med att undersökningsledaren meddelar beslut, huruvida åtal skall anställas eller icke.

Förundersökning äger icke rum vid enskilt åtal och detta oberoende av om åtalet avser ett målsägandebrott i egentlig mening, d. v. s. ett brott, som endast målsägande må åtala, eller ett brott under allmänt åtal, där målsägandens åtalsrätt enligt förslaget är subsidiär. Det ankommer alltså i detta fall på målsäganden att själv draga försorg om den utredning, som han anser erforderlig för väckande av åtal. För det beredande av målet, som bör föregå huvudförhandlingen, gälla i allt väsentligt samma regler som för förberedelse i tvistemål.

I förslaget ha de straffprocessuella tvångsmedlen underkastats ingående reglering. De i förslaget upptagna tvångsmedel, som innebära frihetsförlust, äro anhållande och häktning. Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Häktningsrätt tillkommer enligt förslaget allenast domstol. Senast å femte dagen efter anhållandet skall anhållningsmyndigheten till rätten avlåta framställning om den misstänktes häktning; i annat fall skall han omedelbart frigivas. Sedan framställningen inkommit, skall rätten så snart ske kan och, om synnerligt hinder ej möter, senast å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Med förhandlingen kan dock anstå till huvudförhandlingen, om denna hålles inom en vecka därefter. Vid häktningsförhandling är rätten domför med en lagfaren domare. Vid förhandlingen skola den som yrkat häktning och den anhållne vara tillstädes. Uppskov med förhandlingen får ej äga rum, med mindre synnerliga skäl förekomma därtill och, om den misstänkte ej begär längre uppskov, ej utöver fyra dagar. Prövningen sker på grundval av förhandlingen och vad som förekommit vid förundersökningen. Därutöver må utredning ej förebringas, såvida ej särskilda skäl äro därtill. Beslutas häktning, innebär detta icke som enligt gällande rätt, att åtal därmed inletts. I allmänhet torde häktning ske under förundersökningen och alltså innan åtalsbeslut ännu föreligger. I detta fall skall rätten i samband med häktningsbeslutet utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling. Rätten skall därvid tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Är det uppenbart, att förhandling inom den angivna tiden skulle vara utan betydelse, kan dock rätten besluta längre tids mellanrum. Efter åtalets väckande äger rätten liksom nu att av eget initiativ upptaga fråga om den tilltalades häktande.

De i förslaget upptagna häktningsgrunderna överensstämma i huvudsak med gällande rätt. Häktning kan förekomma till förebyggande av fara för att den misstänkte avviker eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller för att han undanröjer bevis. Därutöver har i förslaget såsom häktningsgrund införts, att anledning förekommer, att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet.

I överensstämmelse med gällande rätt kan häktning i regel icke förekomma annat än då frihetsstraff kan följa å brottet. Häktning föreskrives ej i

något fall ovillkorligt. Kan å brottet ej följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall dock häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas. Beträffande person, som har stadigt hemvist inom riket, föreligger, om å brottet icke kan följa svårare straff än fängelse, den begränsning av häktningsrätten, att fara för hans avvikande icke skall anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill. I visst fall kan enligt gällande rätt häktning ske även vid brott, varå allenast böter kunna följa, nämligen då den misstänkte är okänd och undandrager sig att uppgiva namn och hemvist eller anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann. Enligt förslaget har häktningsrätten vid bötesbrott utvidgats att avse även det fall, att den misstänkte saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff. Bestämmelsen har betydelse för beivrande av brott, begångna av utlänningar, som mera tillfälligt uppehålla sig här i riket.

I vissa fall kan enligt förslaget reseförbud träda i stället för häktning. Föreligger mot den misstänkte icke annan anledning till häktning än fara att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, kan förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av brottets beskaffenhet kan reseförbud meddelas, om skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff eller gäldande av skadestånd eller annan ersättning till målsägande. Reseförbud meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Har reseförbud meddelats av annan än rätten, äger den misstänkte begära rättens prövning av förbudet.

Till säkerställande av det allmännas anspråk på böter eller annan ersättning eller målsägandes fordran på skadestånd och dylikt kan enligt förslaget rätten förordna om kvarstad eller skingringsförbud å egendom, tillhörig den misstänkte. I avvidan på rättens beslut må undersökningsledaren eller åklagaren och i vissa fall även polisman taga lös egendom i förvar. Frågan härom skall dock inom viss kort tid hänskjutas till rättens prövning.

De i förslaget upptagna bestämmelserna om beslag och om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning innehålla icke någon mera väsentlig principiell avvikelse från den härutinnan gällande lagstiftningen. Beslut om dessa tvångsmedels användning fattas i regel av åklagaren, undersökningsledaren eller polismyndighet och i vissa fall av polisman. Den som drabbas av åtgärden står i allmänhet öppet att påkalla rättens prövning. Sedan åtal väckts, kan ock rätten själmant upptaga fråga därom.

Allmänt åtal inledes enligt förslaget i regel genom stämning å den som skall tilltalas. Ansökan om stämning skall göras hos rätten; rätten äger dock i den omfattning, som finnes lämplig, uppdraga åt åklagaren att själv utfärda stämning. I olikhet med gällande rätt erfordras stämning även då den tilltalade själv är tillstådes vid rätten eller är häktad. Utan stämning kan enligt förslaget väckas åtal för rättegångsförseelse ävensom under vissa förutsättningar för brott, som någon begår inför rätten vid dess sammanträde.

I stämningsansökan skall åklagaren bl. a. uppgiva den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga. Åklagarens uppgift om gärningen är av särskild betydelse. Rättens prövning må nämligen ej avse annan gärning än den, för vilken ansvar av åklagaren yrkats. Däremot är, såsom förut framhållits, rätten ej bunden av åklagarens yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum. Ansökan skall vidare innehålla uppgift å de bevis åklagaren vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Utfärdas stämning av åklagaren, skola motsvarande uppgifter intagas i stämningen. Har förundersökning ägt rum, skall åklagaren tillställa rätten utskrift av undersökningsprotokollet med de skriftliga handlingar och föremål, som åklagaren ämnar åberopa som bevis.

I regel innefattar stämningen allenast ett föreläggande för den tilltalade att svara i målet jämte en anmodan att muntligen eller skriftligen hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Kan på grund av den tilltalades erkännande eller annan omständighet antagas, att uppgift om bevis ej erfordras, äger rätten att omedelbart i stämningen kalla den tilltalade till huvudförhandling. Före huvudförhandlingen har rätten att vidtaga sådana förberedande åtgärder som inhämtande av yttrande av sakkunnig, meddelande av föreläggande om företeende av skriftlig handling eller föremål och upptagande av bevis utom huvudförhandlingen. Huvudförhandlingen skall hållas så snart ske kan och, om den tilltalade är anhållen eller häktad, i regel inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes.

Vid huvudförhandlingen skall den tilltalade infinna sig personligen, om straffarbete kan följa å brottet och i annat mål, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Föreläggande härom skall meddelas honom vid vite; rätten kan ock under vissa förutsättningar förordna om hans hämtning. Är han anhållen eller häktad, förordnar rätten om hans inställande. Om målsägandens hörande erfordras, kan vite föreläggas honom.

Liksom vid huvudförhandling i tvistemål har rätten, då målet påropas, att undersöka, huruvida hinder möter mot målets företagande till slutlig handläggning. Beträffande huvudförhandlingens inställande samt fortsatt och ny huvudförhandling gälla i stort sett samma regler som för tvistemålsens del. Vad angår den tilltalades utevaro eller underlåtenhet att trots föreläggande infinna sig personligen utgör detta förhållande i olikhet med vad som gäller i tvistemål i regel hinder för huvudförhandlingen. Under vissa förutsättningar kan dock målet avgöras det oaktat. Dessa förutsättningar äro, att saken finnes kunna nöjaktigt utredas samt tillika att å brottet icke kan följa svårare straff än fängelse eller den tilltalade avvikit. Vid huvudförhandlingen skall alltid åklagaren vara närvarande och, om offentlig försvarare förordnats, denne. Uteblir den sistnämnde, kan dock rätten förordna annan att försvara den tilltalade.

Förhandlingen inledes med att åklagaren framställer sitt yrkande, varefter den tilltalade uppmanas att angiva, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen. Sedan åklagaren utvecklat åtalet, höres målsäganden. Den tilltalade skall därefter uppmanas att i ett sammanhang redogöra för saken och därvid yttra sig över vad åklagaren och målsäganden anfört. Någon skyldighet för den tilltalade att yttra sig föreligger icke. Hans vägran att yttra sig kan emellertid, om ock ej i lika hög grad som i tvistemål, läggas honom till last vid bevisprövningen. Med rättens tillstånd kunna åklagaren och målsäganden ställa frågor till honom; frågor må ock ställas av försvararen. Sedan målsäganden och den tilltalade hörts, skall bevisningen förebringas.

I likhet med vad i propositionen 1931 och av riksdagen uttalats intar förslaget den ståndpunkten, att protokollen från förundersökningen icke må läggas till grund för huvudförhandlingen. Enligt förslaget må vid förhör med målsägande eller den tilltalade eller med vittne skriftlig uppteckning av vad han anfört tidigare inför rätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

Angående rättens överläggning och dom gälla i stort sett samma regler som i tvistemål. Den tid, inom vilken dom skall meddelas beträffande häktad, är dock i regel begränsad till en vecka; den får ej i något fall överstiga två veckor.

Enskilt åtal inledes liksom allmänt åtal genom stämning å den som skall tilltalas. Om målets beredande till huvudförhandling gälla i huvudsak samma regler som i tvistemål. För huvudförhandlingen äga bestämmelserna om huvudförhandling i brottmål tillämpning. Påföljd för målsägande, som uteblir från sammanträde för muntlig förberedelse eller från huvudförhandling, är, om den tilltalade yrkar det, att målsäganden förlorar sin rätt att tala å brottet. Har förklaring härom meddelats, äger dock målsäganden inom viss tid hos rätten göra ansökan om målets återupptagande.

För att ett brottmål skall anses föreligga är enligt förslaget en förutsättning, att talan föres om ansvar. Talan om skadestånd eller annat enskilt anspråk, som grundar sig å brott, är, om den väckes utan samband med åtal för brottet, att anse som tvistemål. Hinder föreligger icke, att det enskilda anspråket prövas i samband med åtalet, varvid målet i dess helhet behandlas som brottmål. När skäl föreligga därtill, kan dock rätten hänvisa det enskilda anspråket till handläggning i den för tvistemål stadgade ordningen. Beträffande brott, som hör under allmänt åtal, är enligt förslaget åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk ej finnes ogrundat. Stadgandet har till syfte att i de mål, där särskild utredning om målsägandens enskilda anspråk ej erfordras eller utan olägenhet kan åstadkommas i samband med åtalet, bespara målsäganden de kostnader, som utförande av självständig talan skulle medföra eventuellt genom anlitande av ombud. Då åklagaren sålunda för talan för målsäganden, sker det icke som

ombud utan på grund av tjänsteplikt. Enligt förslaget må åklagare ej brukas som ombud.

Behandlingen av mindre mål.

I förslaget framhålles såsom en viktig fordran på en rättegångsordning, att den äger tillräcklig smidighet för att lämpa sig för behandlingen av såväl mera svårutredda eller eljest invecklade mål som ock mål, i vilka rättsskipningsuppgiften är av jämförelsevis enkel beskaffenhet. Då denna ofta mer eller mindre påverkas av de intressen, varom målet rör sig, kunde ifrågasättas att för vissa mindre mål inrätta ett särskilt s. k. bagatellförfarande. Uppenbart är dock att betänkligheter möta att mera allmänt eftergiva de rättsliga garantierna för prövningen allenast på den grund, att tvisteföremålet har ett relativt mindre värde eller målet rör allenast ett ringare brott; detta ger icke alltid ett riktigt uttryck åt den betydelse målet kan äga för parterna. Särskilt framträda dessa betänkligheter i fråga om förfarandet i första instans. Av denna anledning har — i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intagits i 1931 års proposition och av riksdagen — icke ansetts böra beträffande handläggningen i första instans göras någon allmän uppdelning av målen. Detta utesluter emellertid icke sådana förenklingar i det allmänna förfarandet, som med hänsyn till rättsskipningsuppgiftens natur i det särskilda fallet kunna visa sig ändamålsenliga. Enligt förslaget kan också, såsom framgår av det föregående, i viss mån en sådan anpassning ske.

Sålunda kan redan under förberedelsen i tvistemål vid någondera partens utevaro ett avgörande av målet ske genom tredskodom, liksom dom kan meddelas, då talan medgivits eller återkallats; detta gäller dispositiva tvistemål. Såsom under förberedelsen i allmänhet är härvid häradsrätt domför utan nämnd och rådhusrätt med en lagfaren ledamot. Även då parterna komma tillstådes, kan under vissa förutsättningar ett mål avgöras omedelbart i samband med förberedelsen. Förutsättningar äro, att antingen båda parterna samtycka till huvudförhandling omedelbart eller ock saken finnes uppenbar. Huvudförhandling äger då rum genast efter förberedelsens slut och inför samma domare, som handlagt förberedelsen. Genom denna anordning beredes tillfälle till ett snabbt och föga kostsamt avgörande av enklare mål liksom av mål, vari på grund av erkännande eller andra omständigheter någon ovissheit icke föreligger om utgången.

Även för behandlingen av mindre brottmål medger förslaget vissa lättnader i förfarandet. Då erkännande av den misstänkte föreligger, kan i vissa fall rättegång undvikas och i stället strafföreläggande komma till användning. Detta kan ske, om å brottet icke kan följa svårare straff än böter, dagsböter och normerade böter undantagna. Beträffande bötesmål i allmänhet erfordras enligt förslaget ej förundersökning, utan åtal kan ske omedelbart. Rätten kan ock, då åtal väckts, utsätta brottmål omedelbart till huvudförhandling utan föreläggande för den tilltalade att inkomma med bevisuppgift. I vissa fall utgör ej heller den tilltalades utevaro hinder för ett brottmåls avgörande. Kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må, om saken finnes kun-

na nöjaktigt utredas, målet ändock avgöras. Med dessa bestämmelser åsyftas särskilt sådana fall, då ett bestridande av gärningen från den tilltalades sida med hänsyn till vad tidigare förekommit kan anses uteslutet; uppskov skulle i dessa fall vålla såväl den tilltalade som det allmänna onödiga kostnader. Även domstolens sammansättning är vid behandling av mindre brottmål förenklad. Från gällande rätt har i förslaget upptagits, att bötesmål kunna handläggas av häradsrätt med allenast tre i nämnden, och vid vissa rådhusrätter, som Konungen bestämmer, är rätten vid behandling av bötesmål domför med en lagfaren ledamot.

Bevisningen.

Såsom redan framhållits bygger förslaget på grundsatsen om fri bevisprövning. Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra vad i målet är bevisat. Som grund för domarens prövning kan alltså tjäna ej endast vad som förebringas genom de i lagen upptagna särskilda bevismedlen, vittnesbevis, partsförhör under sanningsförsäkran, skriftligt bevis, syn och sakkunnigbevis, utan överhuvud taget varje omständighet, som är ägnad att påverka domarens övertygelse. Det nu sagda gäller även partens förhållande i rättegången. Undandrager han sig att enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången eller att besvara för utredningen framställd fråga, har rätten att med hänsyn till allt, som förekommit i målet, pröva bevisverkan av partens förhållande. Parts erkännande av viss omständighet gäller i dispositiva mål i allmänhet mot parten; i andra mål är erkännandets bevisvärde underkastat fri bevisprövning.

Bevisningen skall, såsom framgår av det föregående, i regel upptagas vid huvudförhandlingen. Då hinder skulle möta mot bevisets upptagande vid huvudförhandlingen eller detta skulle erbjuda svårighet, tillåtes dock bevisupptagning utom huvudförhandlingen vid samma rätt eller vid annan domstol. Är vittne eller sakkunnig, som skall höras muntligen, på grund av sjukdom, vistelse å avlägsen ort eller annan orsak ej i stånd att infinna sig vid huvudförhandlingen eller skulle hans inställelse vid denna medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, kan han höras utom huvudförhandlingen. Skall part höras under sanningsförsäkran, kan, om synnerligt hinder möter mot hans inställelse vid huvudförhandlingen, förhöret äga rum utom huvudförhandlingen. Motsvarande regler gälla i fråga om upptagande av bevisning genom skriftlig handling och genom syn. Då bevis sålunda upptages utom huvudförhandlingen, förebringas det vid huvudförhandlingen genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen. I detta fall föreligger en av praktiska skäl nödvändig avvikelse från principen om bevisningens omedelbarhet. Rätten har emellertid att upptaga beviset ånyo vid huvudförhandlingen, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej längre föreligger.

En följd av den fria bevisprövningen är, att de nuvarande vittnesjäven bortfalla. Envar, som icke är part i målet, må höras som vittne; i brottmål må dock ej målsäganden vittna och detta oavsett, om han för talan i målet eller ej. Vad angår part upptager förslaget bestämmelser om att han i tvistemål må höras under sanningsförsäkran. I brottmål har en sådan skyldighet icke ansetts böra åläggas den tilltalade eller målsäganden. Förslaget överensstämmer i denna del med riksdagens uttalande.

Vad angår vittnesplikten innebär förslaget, att parts nära anhöriga icke mot sitt bestridande äro skyldiga att vittna. Vidare äger vittne vägra att yttra sig angående omständighet, vars yppande skulle röja, att vittnet eller någon nära anhörig till vittnet förövat brottslig eller vanärande handling. I vissa fall är i det offentligas intresse tystnadsplikt föreskriven för ämbets- eller tjänstemän eller dem som eljest ha att förrätta offentligt tjänsteärende eller utöva allmän befattning; de kunna då ej höras som vittnen angående något, varom de sålunda ha att iakttaga tystnad. Om och i vilken utsträckning sådan tystnadsplikt föreligger, beror av de särskilda bestämmelser, som äro meddelade eller eljest kunna anses gälla i fråga om varje särskild befattning. Beträffande statsanställda upptagas föreskrifter härom i vissa fall i de för ämbetsverken utfärdade instruktionerna. I dylika fall kan efter prövning ett eftergivande av tystnadsplikten ske av Kungl. Maj:t. I andra fall är, såsom beträffande juryman, tystnadsplikt föreskriven i lag. En annan grupp av personer, för vilka tystnadsplikt bör gälla, äro de som intaga särskild förtroendeställning i förhållande till allmänheten såsom präst, advokat, läkare och barnmorska samt deras biträden. Vad angår tystnadsplikt för präst meddelas därom för närvarande bestämmelser i kyrkolagen, och övervägande skäl ha ansetts tala för att denna fråga alltjämt regleras av den kyrkliga lagstiftningen. Däremot ha i rättegångsbalken upptagits föreskrifter om den tystnadsplikt, som åligger advokat, läkare och barnmorska, liksom rättegångsombud, biträde eller försvarare. Enligt förslaget må advokat, läkare, barnmorska eller deras biträden ej höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrots dem eller de i samband därmed erfarit, såvitt det ej är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill. Beträffande ombud, biträde eller försvarare, som ej är advokat, har tystnadsplikten begränsats till upplysningar, som förtrots honom för uppdragets fullgörande. Från den nu behandlade tystnadsplikten för advokater m. fl. har dock med hänsyn till vikten av straffrättskipningens säkerhet gjorts det allmänna undantaget, att den icke gäller i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Som enligt gällande rätt skall vittnesmålets avläggande i regel föregås av ed. Det nuvarande edsformuläret har emellertid undergått viss jämkning. Mot edens slutord »så sant mig Gud hjälpe till liv och själ» har vid flera tillfällen framställts den anmärkningen, att i dem skulle kunna inläggas den innebörden, att vittnet, om han beginge mened, avstode från Guds nåd och hjälp för evig tid, samt att en sådan uppfattning av eden icke stode i över-

ensstämmelse med den kristna läran. Den i förslaget upptagna eden inefattar ett löfte och en försäkran inför Gud och vid hans heliga ord, att vittnet skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra. Den som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser allvarligt grundad betänklighet mot avläggande av ed, äger efter rättens tillstånd utbyta eden mot försäkran på heder och samvete. Vittnets betänklighet kan grunda sig ej allenast å en annan religiös uppfattning av eden utan ock å en livsåskådning, som ej tillägger eden någon betydelse.

Enligt gällande lag är en förutsättning för ådömande av ansvar för mened, att vittnet bekräftat utsagan med laga edgång. Med edgång likställes försäkran på heder och samvete, liksom eftergivande av ed, då det är tillåtet. I vissa fall är enligt förslaget edgång utesluten av den anledningen, att ansvar för mened icke anses böra ifrågakomma. Är den som höres under femton år eller finnes han på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten sakna erforderlig insikt om edens betydelse, må han ej avlägga vittnesed. Det nu sagda gäller ock den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott. Ej heller må i brottmål vittnesed avläggas av sådan nära anhörig till den tilltalade, som enligt vad förut nämnts ej är skyldig att avlägga vittnesmål. Även då den nära anhörige samtycker till att avlägga vittnesmål, skall med hänsyn till den kollision, som särskilt i ett grövre brottmål föreligger mellan hans sanningsplikt och hans helt naturliga önskan att skydda den tilltalade från straff, hans utsaga icke avgivas under menedsansvar. Av riksdagen uttalades, att denna regel borde gälla även nära anhörig, som hördes som vittne i tvistemål. I förslaget framhålles att, vad angår tvistemål, den som ej vill avlägga ett för den närstående parten ofördelaktigt vittnesmål bör begagna sig av sin rätt att vägra vittnesmål. Avlägger han vittnesmål, är han enligt förslaget i likhet med part, som höres under sanningsförsäkran, bunden av sin sanningsplikt.

Beträffande vittnesförhöret gäller nu den regeln, att det är domaren, som hör vittnet, med rätt för parterna att genom domaren framställa frågor till vittnet. Förslaget utgår från att det bör tillkomma rätten att med hänsyn till omständigheterna i varje särskilt fall pröva, huruvida förhöret bör handhavas av domaren eller av parterna eller deras ombud. I överensstämmelse härmed upptager förslaget bestämmelse om att vittne höres av rätten men att rätten må överlämna förhöret åt parterna. Uppenbart är, att rätten har att tillse, att vittnet ej utsättes för otillbörlig pressning, samt att rätten har att avvisa frågor, som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

Av stor vikt för huvudförhandlingens slutförande i ett sammanhang är att vittne, som då skall höras, kommer tillstädes. Vittne, som uteblir, kan enligt förslaget drabbas av såväl ansvar som andra påföljder. För underlättande av vittnets inställelse har tillfälle beretts vittne att i förskott uppbära ersättning för kostnader till resa och uppehälle. Underlåter part, som är skyldig att utgiva förskott till vittne, att erlagga sådant förskott, kan parten ej sedermera påkalla vittnets hörande, om därav skulle föranledas uppskov med målet.

Förhör med part under sanningsförsäkran kan enligt förslaget, som redan framhållits, äga rum endast i tvistemål. Förhöret inledes med en av parten på heder och samvete avgiven försäkran, att han skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra. Beträffande förhöret gälla i stort sett samma regler som för vittnesförhör. Förhör kan äga rum med båda parterna. Part kan som bevis åberopa sådant förhör såväl med sig själv som med motparten; rätten kan ock självant förordna om förhör med part. Mot part, som vägrar att avgiva försäkran eller utsaga, stå i olikhet med vad som gäller om vittne ej några tvångsmedel till buds. Sådan vägran kan däremot läggas parten till last i bevishänseende. Förhör med part under sanningsförsäkran är, såsom det anordnats enligt förslaget, ett primärt bevismedel. Dess användning är alltså icke beroende av att annan bevisning ej är att tillgå. Beträffande den ordning, i vilken beviset skall förebringas, upptager förslaget den bestämmelsen, att det i allmänhet bör ske före vittnesbevisningen.

Beträffande skriftliga handlingar såsom bevis upptager förslaget inga bestämmelser om sådan handlingens bevisvärde. Liksom enligt gällande rätt är frågan om den skriftliga handlingens äkthet och dess bevisvärde överlämnad åt domstolens fria prövning. Däremot har frågan om skyldighet för part eller annan, som innehar skriftlig handling, att i rättegången förete den gjorts till föremål för närmare reglering. Förslaget är i denna del byggt på den principen, att skyldighet härtill föreligger i samma omfattning som skyldighet för part eller annan att avgiva muntlig utsaga. I brottmål kan sådan skyldighet icke göras gällande mot den tilltalade eller sådan närstående, som äger att vägra vittnesmål; för dessa fall kan under vissa förutsättningar ett ingripande ske genom husrannsakan och beslag. Vad angår skyldighet i tvistemål för part att förete skriftlig handling har av partens sanningsplikt ansetts böra följa, att han har skyldighet att förete av honom innehavd skriftlig handling. Närstående till part har i detta hänseende, ehuru vittnesplikt för honom ej föreligger, likställts med part. Härigenom förhindras, att part genom att överlämna en av honom innehavd handling till närstående kan undandraga sig dess företeende. Till skydd för förtroligheten i brev eller andra meddelanden mellan parten och hans närstående har från denna regel gjorts det undantaget, att parten eller den närstående icke är skyldig att förete ett sådant meddelande. De begränsningar, som upptagits i fråga om vittnesplikts omfattning, gälla i övrigt även beträffande företeende av skriftlig handling.

Skriftlig handling skall i allmänhet företes i huvudskrift, om sådan är att tillgå. Innehåller handlingen även sådant, som innehavaren ej äger eller är skyldig att yppa eller som eljest ej bör uppenbaras, får i stället för handlingen styrkt utdrag därav företes.

Vid sidan av den processuella editionsplikten föreligger i vissa fall på grund av den materiella rättens regler skyldighet för innehavare av skriftlig handling att tillhandahålla den för annan. Denna skyldighet är icke begränsad till en viss rättegång utan gäller vid varje tillfälle, då handlingens

företeende är motiverat av ett rättsligt intresse. I förslaget har intagits en erinran om denna editionsplikt.

Av den tidigare redogörelsen för förfarandets allmänna förlopp framgår, att frågan om skyldighet för part eller annan att i rättegång förete skriftlig handling som bevis bör redan under målets beredande till huvudförhandling klarläggas. En förutsättning för denna skyldighet är att den, mot vilken ett påstående härom riktas, innehar handlingen. För utrönande härav kan under målets beredande särskild förhandling äga rum och bevisning förebringas. Part kan höras under sanningsförsäkran och annan än part som vittne enligt de regler, som gälla om dessa bevismedel. Sedan det blivit ådagalagt vem som innehar handlingen, äger rätten meddela honom föreläggande att förete handlingen. Vägrar han, har rätten att pröva, om sådan skyldighet föreligger. För föreläggandets fullgörande kan vite utsättas; rätten kan ock i stället för vite förordna, att handlingen skall tillhandahållas genom utmätningssmannens försorg. Innan huvudförhandling hålles, bör handlingen vara tillgänglig så att uppskov ej av denna anledning behöver äga rum.

Som särskilt bevismedel upptages i förslaget rättens syn. I viss mening grundar sig varje rättens kunskap om ett faktum å dess iakttagelse i vidsträckt bemärkelse. Till syn hänföres dock endast sådan rättens iakttagelse, som ej förmedlas av något annat bevismedel. Rättens syn kan avse såväl fastighet som lösa föremål. Är fråga om syn å fastighet eller föremål, som ej lämpligen kan flyttas, eller av plats, där viss händelse tilldragit sig, hålles synen å stället. För att kunna fullgöra sin uppgift äger rätten erhålla tillträde till den fastighet, varå synen skall äga rum. Vad angår parts eller annans skyldighet att för syn tillhandahålla rätten lösa föremål ha enligt förslaget samma begränsningar gjorts som beträffande företeende av skriftligt bevis. Sålunda kan sådan skyldighet icke i brottmål åläggas den misstänkte eller nära anhörig till honom. Även i övrigt gälla i fråga om tillhandahållande av föremål för syn samma regler som beträffande skriftliga bevis.

Beträffande bevisning genom sakkunnig ha i förslaget följts de principer, på vilka 1934 års lag i detta ämne bygger.

Protokoll.

I fråga om domstolens protokoll bygger förslaget på de grundsatser, som angivits i propositionen 1931 och godkänts av riksdagen. Den allmänna regeln är, att i protokoll över förhandling skall antecknas utsaga, som avges av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet. Anteckning skall ock ske av vad rätten vid syn å stället iakttager. Vad part i övrigt anför eller eljest förekommer vid förhandling får ej antecknas i protokollet, med mindre särskilda skäl förekomma därtill. I protokollet får ej i något fall upptagas parts utveckling

av sin talan i rättsligt hänseende. Till den grupp av fall, i vilka det beror av rättens prövning, huruvida anteckning bör ske, höra upplysningar angående faktiska förhållanden, som lämnas av den tilltalade i brottmål, liksom rättens iakttagelser i annat sammanhang än vid syn å stället. Från regeln om obligatorisk anteckning av vissa utsagor har gjorts undantag i fråga om förhandling i hovrätt och högsta domstolen.

I huvudsaklig överensstämmelse med vad som uttalats i propositionen 1931 och av riksdagen stadgas i förslaget, att protokollet över förhandling skall före förhandlingens slut erhålla slutlig avfattning. Sedan utsaga, som skall antecknas i protokollet, upptecknats, skall den uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Framställes sådan erinran och finnes den befogad, verkställs omedelbart ändring. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter får protokollet ej ändras.

För att rättens ordförande skall kunna överblicka förhandlingen och utöva sin processledning har ansetts nödvändigt, att han i regel icke belastas med protokollföringen utan att denna anförtros åt särskild befattningshavare eller lagfaren ledamot av rätten. Färdigställande av protokollet vid själva förhandlingen nödvändiggör, att utsagorna, allt efter som de avgivas, omedelbart antecknas. Till underlättande av protokollföringen ha i förslaget upptagits bestämmelser, åsyftande att ersätta den skriftliga uppteckningen med upptagande genom stenografi eller på fonetisk väg genom diktafon eller annan liknande anordning.

Utöver de nu behandlade anteckningarna av vissa utsagor skall protokollet upptaga vissa uppgifter av processuell beskaffenhet. Sålunda skola antecknas domstolen samt tid och ställe för sammanträde, rättens ledamöter samt protokollförare, parterna och huruvida de äro tillstådes samt deras ombud eller biträden och i brottmål den tilltalades försvarare. Yppas inom rätten vid omröstning skiljaktiga meningar, skola dessa antecknas. Vid muntlig förberedelse skall i protokollet upptagas kort redogörelse för de omständigheter parterna åberopa jämte motpartens yttrande däröver. Protokollet vid huvudförhandling skall innehålla kort redogörelse för förhandlingens gång samt tillika upptaga parternas yrkanden och invändningar, ändringar däri samt medgivanden av motpartens yrkanden, yrkanden av andra än parter och huruvida parterna medgiva eller bestrida dessa yrkanden samt vilka vittnen eller sakkunniga, som höras, och vilka bevis i övrigt förebringas. Förekomma uppgifter, som sålunda skola antecknas, i inlaga eller annan handling eller i tidigare protokoll, skall allenast hänvisning ske.

Av vad förut anförts om protokollets innehåll framgår, att handlingar, som ingivits i målet, icke skola intagas i protokollet. De skola enligt förslaget tillika med rättens protokoll jämte avskrift av domen sammanföras till en akt. Skriftlig fullmakt skall i huvudskrift eller styrkt avskrift bifogas akten. I akten skola genom anteckning å inlaga eller på annat sätt upptagas kallelser, förelägganden och andra beslut, som ej intagits i protokollet. Vid rätten skall dessutom över alla mål föras dagbok utvisande tiden, då varje

mål inkommit, därmed vidtagna åtgärder och tiden för målets avgörande samt, då talan fullföljts, tiden, då anmälan eller inlaga inkommit, och de åtgärder, som vidtagits.

Instansordning och fullföljd.

Allmän underrätt är enligt förslaget första domstol. Såsom för närvarande skola, om ej annat är stadgat, tvistemål och brottmål väckas vid allmän underrätt som första instans. Från denna huvudregel upptager förslaget de redan nu gällande undantagen, att hovrätt är första instans för upptagande av åtal mot vissa ämbets- och tjänstemän samt att i några fall åtal för ämbetsbrott skall upptagas omedelbart av högsta domstolen.

Från underrätt kan i alla mål talan fullföljas till hovrätt, och hovrätternas avgöranden kunna under vissa villkor dragas under högsta domstolens prövning. För de båda överinstanserna äro rättsmedlen anordnade enligt väsentligt samma grunder, innebärande en prövning av såväl rätts- som bevisfrågorna. Förslaget överensstämmer i dessa delar med propositionen 1931 och riksdagens ståndpunkt.

Förfarandet i hovrätt.

Rättegången i hovrätt bygger enligt förslaget — i överensstämmelse med vad som förordats i propositionen 1931 och i utskottets utlåtande — å samma processrättsliga grundsatser, rättegångens muntlighet, koncentration och omedelbarhet, som ligga till grund för underrättsförfarandet. Från denna huvudregel ha dock vissa undantag gjorts. Ur processuell synpunkt anföres som motiv, att överrättsförfarandet i viss mån äger en annan karaktär än underrättsförfarandet. Underrättsförfarandets uppgift ligger i samlandet av det material, som skall ligga till grund för avgörandet. Överrättens verksamhet är, även om det är tillåtet att åberopa nya omständigheter och bevis, i stort sett begränsad till det material, som förebragts redan i underrätten. Vad särskilt angår den muntliga bevisningen intar underrätten i förhållande till överrätten såtillvida en förmånligare ställning, som detta material förebringas inför underrätten i ett mera ursprungligt skick än som kan ske vid dess upprepande i överrätten. Slutligen göra sig kostnadssynpunkterna med större styrka gällande beträffande överrättsförfarandet.

I fråga om den närmare gestaltningen av hovrättsförfarandet har förslaget i stort sett följt de i propositionen 1931 och utskottets utlåtande angivna riktlinjerna. I regel skall alltså hovrätten, då fullföljden avser den materiella tvistefrågan eller i brottmål ansvarsfrågan, hålla muntlig förhandling, huvudförhandling. I förslaget framhålles, att den muntliga förhandlingen innebär en större garanti för avgörandets tillförlitlighet också i hovrätten, vartill kommer att det för förhållandet mellan instanserna är av stor vikt, att förfarandet i samtliga instanser ordnas efter i stort sett samma grunder. Ett skriftligt förfarande i överrätt leder lätt till ett undergrävande av muntligheten och omedelbarheten i underrättsförfarandet. Sker avgörandet i hov-

rätten på det skriftliga materialet från underrätten, ligger den faran nära, att också underrätten vid sitt dömande lägger huvudvikten på den skriftliga uppteckningen. För säkerställande av muntligheten och omedelbarheten i underrätt är därför angeläget, att dessa principer också tillämpas i fråga om överrättsförfarandet.

Vad angår parternas inställeskyldighet vid huvudförhandlingen innebär förslaget, att sådan skyldighet i princip åligger parterna. För sådana undantagsfall, då parts medverkan vid förhandling icke kan anses erforderlig, har ansetts riktigare att i stort sett bibehålla det nuvarande skriftliga förfarandet. En annan sak är, att en parts utevaro från förhandlingen icke under alla förhållanden utgör hinder för målets prövning och avgörande. Vid underrätt kan i tvistemål i regel, då parten uteblir, tredsdom meddelas mot honom; även i brottmål kan i vissa fall ett avgörande ske, ehuru den tilltalade uteblivit. Starka skäl ha ansetts tala för att i överrätt upprätthålla kravet på den klagande partens närvaro vid förhandlingen; uteblir han från förhandlingen, skall därför enligt förslaget hans fullföljda talan förklaras förfallen. Då en sådan i hans utevaro meddelad förklaring i viss mån är att likställa med tredsdom, har han dock liksom vid tredsdom i underrätt erhållit tillfälle att efter ansökan inom viss tid få målet återupptaget. Vad angår klagandens motpart, svaranden i överrätten, har någon ovillkorlig skyldighet att inställa sig i hovrätt icke föreskrivits. Med hänsyn till hovrättsförfarandets uppgift att i första hand utgöra en överprövning av underrättens avgörande, ha betänkligheter icke synts möta att i större utsträckning än som kan ske i underrättsförfarandet tillåta en materiell prövning vid hans utevaro. Huruvida ett materiellt avgörande i hans utevaro kan ske, har enligt förslaget överlämnats åt hovrättens eget bedömande. För hans utevaro inträder icke i något fall påföljd av tredsdom; han är den i underrätten vinnande parten, och ett rubbande av resultatet av underrättens prövning har ansetts icke vara tillräckligt motiverat allenast av en processuell försumelse från hans sida. I dylika fall föreligger icke något hinder att trots partens utevaro på materiella grunder avgöra målet. För utkrävande av svarandens inställeskyldighet kan hovrätten använda tvångsmedel, främst vite.

I syfte att särskilt för parterna nedbringa kostnaderna har i fråga om behandlingen av vissa mindre mål i förslaget anordnats ett enklare förfarande. Mål av detta slag kunna avgöras utan huvudförhandling; hovrätten äger dock, om huvudförhandling finnes erforderlig, förordna om sådan. Äro i tvistemål båda parterna ense om att målet skall behandlas vid huvudförhandling, skall hovrätten alltid efterkomma begäran därom. Till den grupp av mål, varom nu är fråga, ha i förslaget hänförts tvistemål, då den fullföljda talan avser allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och värdet av det, varom talan fullföljes, uppenbart icke uppgår till 500 kronor, samt brottmål, då den tilltalade frikänts eller fällts till böter eller vite och anledning ej heller förekommer till ådömande av svårare straff eller annan påföljd. Därjämte kan tvistemål, vari fråga är om allenast rättstill-

lämpningen, på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart att sådan ej erfordras.

Även om enligt förslaget muntlig partsförhandling i regel skall äga rum i hovrätten, har därav icke ansetts med nödvändighet böra följa, att det i underrätten förebragta bevismaterialet skall ånyo upptagas i hovrätten och att ej protokollet över den bevisupptagning, som ägt rum vid huvudförhandlingen i underrätten, får återopas. En allmän regel om skyldighet för hovrätten att ånyo upptaga sådan bevisning har i likhet med vad utskottet framhållit 1931 icke ansetts lämplig. Hovrätten torde för sin uppgift att granska underrättens bevisprövning i många fall äga tillräckligt underlag i protokollet och vad parterna vid den muntliga förhandlingen i hovrätten anföra i detta hänseende. Å andra sidan kunna förhållandena vara sådana, att en förnyad bevisupptagning är påkallad. Ett sådant förhållande föreligger, då hovrätten anser sig äga anledning att beträffande tilltron till en utsaga, som vid huvudförhandlingen i underrätt avgivits av vittne eller sakkunnig, eller till en iakttagelse, som rätten gjort vid syn å stället, frångå underrättens uppfattning. I förslaget har upptagits bestämmelse om att hovrätten i regel icke äger att av nu antydd anledning göra ändring i underrättens dom, med mindre beviset upptages ånyo. Även i andra fall äger hovrätten, om den finner det vara av betydelse för utredningen, att upptaga beviset ånyo. Någon ovillkorlig rätt att påkalla bevisningens förnyande tillkommer icke parterna. Enligt förslaget äger hovrätten avvisa framställning om förnyat avhörande av vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran eller hållande av syn å stället, om bevisets upptagande i hovrätten finnes sakna betydelse.

Beträffande sättet för processmaterialets framläggande i hovrätten bygger förslaget på den grundsatsen, att detta framläggande ankommer på parterna. I tvistemål gäller detta jämväl bevismaterialet från underrätten. Där emot skall i brottmål den vid underrätten förebragta bevisningen sådan den föreligger i protokoll och andra handlingar framläggas genom hovrättens försorg; finner hovrätten det lämpligare och samtycka parterna därtill, må dock bevisningen förebringas av parterna. Då huvudförhandling äger rum, ehuru klagandens motpart icke är tillstädes, skall i såväl tvistemål som brottmål vad den uteblivne anført i målet framläggas genom hovrättens försorg.

De rättsmedel, som enligt gällande rätt stå till buds mot underrätts avgöranden, äro — fränsett de extra ordinära rättsmedlen — vad och besvär. Av dessa kommer vad i regel till användning vid fullföljd av talan mot underrätts slutliga utslag i tvistemål. Ändring i underrätts slutliga utslag i brottmål sökes genom besvär. Mot underrätts beslut under rättegången fullföljes i de fall, då särskild talan mot beslutet är tillåten, talan genom besvär.

Förslagets fullföljdssystem är uppbyggt på den olika karaktären av rättens avgöranden. Rättens prövning av den materiella fråga, som är rättegångens föremål, saken, sker genom dom. Annat rättens avgörande benämnes i förslaget beslut. Under beslut faller avgörandet av processfrågor av olika slag, vare sig sådant beslut meddelas under rättegången eller i samband

med domen. Beslut kan vara slutligt; rätten skiljer sig då, såsom vid rättegångshinder, från saken utan någon materiell prövning. Mot rättens dom är rättsmedlet i såväl tvistemål som brottmål vad; mot slutligt beslut fullföljes i regel talan, oavsett målets art, genom besvär. Besvär komma ock till användning i fråga om beslut, som meddelas under rättegången, i de fall, då särskild talan mot sådant beslut är tillåten.

Vad mot underrätts dom i tvistemål anmäles enligt förslaget till rätten inom viss tid, en vecka från dagen för domen; erläggande av vadepenning upptages icke som villkor för vad. Part, som vädjat, skall inom tre veckor från domens dag till underrätten inkomma med vadeinlaga. I brottmål upptages icke någon motsvarighet till vadeanmälan. Den som vill vädja i brottmål har därför allenast att inom den angivna tiden av tre veckor till underrätten inkomma med vadeinlaga. För såväl tvistemål som brottmål gäller regeln, att då ena parten vädjat, motparten kan i anslutning till den sålunda fullföljda talan också å sin sida inom viss tid föra talan mot domen. Anslutningsvadet motiveras därav, att i de fall, då en dom är till såväl fördel som nackdel för parten, hans ståndpunkt till fullföljdsfrågan kan vara beroende av om andra parten fullföljer. En följd härav är, att om den första vadetalan återkallas eller förfaller, också anslutningsvadet förfaller.

De åtgärder, som åligga part för talans fullföljande, skola företagas vid underrätten och ej i den hovrätt, som har att pröva den fullföljda talan. Underrätten har ock att pröva, om vadetalan fullföljts på föreskrivet sätt och inom rätt tid. Fråga därom kan ej komma under hovrättens bedömande annat än för det fall, att underrätten avvisat partens talan såsom icke rätteligen fullföljd. Avvisas ej vadetalan av underrätten, skall vadeinlagan jämte underrättens akt översändas till hovrätten.

Förfarandet i vademål inledes med skriftväxling mellan parterna. I vadeinlagan skall klaganden, i förslaget benämnd vadekäranden, uppgiva — förutom den dom, mot vilken talan föres — grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl anses oriktiga samt i vilken del domen överklagas och den ändring i domen han påyrkar. Vadekäranden äger ej sedan ändra sin talan att avse annan del av underrättens dom eller i brottmål annan gärning än som uppgivits i vadeinlagan. Vadeinlagan skall delgivas motparten, vadesvaranden, som därvid av hovrätten förelägges att inkomma med genmäle. Genmälet skall innehålla yttrande rörande de av vadekäranden anförda grunderna för vadetalan och angivande av de omständigheter vadesvaranden vill anföras. Hovrätten äger förordna om ytterligare skriftväxling, om det erfordras, och därvid särskilt angiva, i vilket avseende part skall yttra sig; mer än ytterligare en skrift från vardera sidan får dock icke växlas, om ej särskilda skäl föreligga till annat. Finnes för målets beredande erforderligt, att part eller annan höres muntligen, äger hovrätten meddela bestämmelse därom. I målets beredande ingår i hovrätten liksom i underrätten inhämtande av yttrande av sakkunnig, föreläggande för part eller annan att förete skriftligt bevis eller föremål, upptagande av bevisning utom huvudförhandlingen eller annan förberedande åtgärd. Under

målets beredande äro parterna skyldiga att uppgiva de nya bevis de vilja åberopa i hovrätten. Beträffande den redan i underrätten förebragta bevisningen föreligger uppgiftsskyldighet allenast för det fall, att parten vill, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför hovrätten eller syn å stället hållas. Han skall i detta fall angiva skälen för sin begäran. Part skall ock uppgiva, om han vill, att motparten skall höras personligen.

Sedan målets beredande avslutats, utsättes, om huvudförhandling skall hållas, tid för denna, varjämte parter och andra, som skola infinna sig, kallas. Vadekäranden i tvistemål skall liksom enskild vadekärande i brottmål alltid föreläggas att komma tillstådes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, utsättes därjämte vite. Vadesvaranden i tvistemål och enskild vadesvarande i brottmål kan föreläggas vite. Skall han infinna sig personligen, skall föreläggandet avse hans personliga inställelse; är det den tilltalade, som skall inställa sig personligen, kan hovrätten omedelbart förordna om hans hämtande. Enligt förslaget är den tilltalade skyldig att vid huvudförhandlingen infinna sig personligen, om han blivit dömd till straffarbete för brottet eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff samt i andra fall om hovrätten finner det erforderligt. Är den tilltalade anhållen eller häktad, har hovrätten att förordna om hans inställande. Som redan framhållits utgör svarandens utevaro ej hinder för förhandling och målets avgörande; hovrätten kan emellertid söka framtvinga hans inställelse genom högre vite och i vissa fall förordnande om hans hämtande. Vadekärandens utevaro medför alltid förlust av vadetalan. Inställer han sig genom ombud, ehuru personlig inställelse förelagts honom, anses han emellertid ej som utebliven. Rätten kan då antingen avgöra målet eller ock utdöma vitet och förelägga högre vite; i vissa fall kan hämtning ske. De ifrågavarande påföljderna äga icke tillämpning å åklagaren; hans inställelse är en honom åliggande tjänsteplikt, och hans utevaro utgör alltid hinder för förhandlingen.

Huvudförhandlingen i hovrätt är i övrigt i allt väsentligt ordnad efter samma grunder som huvudförhandlingen i underrätt. Förhandlingen inledes med att underrättens dom uppläses samt vadekäranden uppgiver, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer, varefter vadesvaranden anger, om han medger eller bestrider yrkandet. Parterna utveckla därefter var i sin ordning sin talan. Sedan följer förebringande av bevisningen. I brottmål skall, som redan anförts, den vid underrätten förebragta bevisningen i regel framläggas genom hovrättens försorg. Denna bevisning bör, även då den framlägges av parterna, förebringas före de bevis, som skola upplagas omedelbart i hovrätten. Efter bevisningen äga parterna slutföra sin talan.

I de fall, då mål avgöres utan huvudförhandling, lämnas parterna icke någon underrättelse om målets företagande till prövning utan denna prövning försiggår på i stort sett samma sätt som enligt nu gällande ordning. I detta fall utgöra handlingarna från underrätten och skrifterna i hovrätten

den omedelbara grundvalen för hovrättens avgörande. Målet föredrages av någon ledamot eller tjänsteman i hovrätten.

Såsom förut utvecklats är vad rättsmedlet mot underrättens domar. Rättsmedlet mot andra underrättens avgöranden, mot vilka särskild talan är tillåten, är däremot i regel besvär. Besvärsförfarandet har med hänsyn till beskaffenheten av de frågor, som fullföljas genom besvär, kunnat ordnas såsom ett i stort sett skriftligt förfarande. Klaganden har att till underrätten inom viss tid inkomma med besvärslaga. Sedan besvärslagan översänts till hovrätten, kan hovrätten, om det finnes erforderligt, infordra förklaring från motparten. Utan att motparten erhållit tillfälle att förklara sig må hovrätten i allmänhet ej göra ändring i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt. Om det för utredningen är erforderligt, kan hovrätten hålla muntligt förhör med part eller annan. Hovrättens avgörande sker på grundval av vad handlingarna innehålla samt vad eljest förekommit i målet. I förslaget förutsättes, att föredragning av målet ombesörjes av tjänsteman i hovrätten.

Förfarandet i högsta domstolen.

Vad angår fullföljdsrätten till högsta domstolen framhålles i förslaget att, även om någon legal begränsning till rättsfrågan icke bör ske, det ligger i sakens natur att högsta domstolens prövning av dit fullföljda mål i främsta rummet har sin betydelse i fråga om rättsliga spörsmål. Högsta domstolens uppgift i instansordningen är i synnerhet att tillvarata rättsenheten, och domstolens avgöranden i dessa spörsmål äro av utomordentlig vikt såsom vägledande för rättsskipningen. Vad bevisprövningen angår, har denna regel icke samma allmänna betydelse. Härtill kommer, att om man bortser från skriftliga bevis, bevisningens förebringande genom omedelbart upptagande av densamma beträffande högsta domstolen är förenat med stora svårigheter, särskilt ur kostnadssynpunkt. På denna grund har i förslaget upptagits den bestämmelsen, att bevis genom vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller syn å stället icke må upptagas ånyo i högsta domstolen, med mindre synnerliga skäl förekomma därtill. Med hänsyn till omedelbarhetens betydelse för bevisprövningen följer emellertid härav, att högsta domstolen i regel icke bör ingå i prövning av värdet av sådan bevisning, om ej synnerliga skäl föreligga, att detta är annat än den lägre rätten antagit. Även bestämmelse härom har upptagits i förslaget. En annan konsekvens av högsta domstolens nyss angivna ställning i fullföljdssystemet är, att rätten att i högsta domstolen åberopa omständigheter och bevis, som ej förebragts redan i lägre instans, bör göras mera begränsad än i hovrätt. I förslaget stadgas på denna punkt, att part, för att han skall äga att i högsta domstolen åberopa ny omständighet eller nytt bevis, skall göra sannolikt, att han icke kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid lägre rätt eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det, en regel som dock icke ansetts böra gälla i brottmål.

I 1931 års proposition och i riksdagens uttalande framhölls, att de åtgärder i syfte att begränsa tillströmningen av mål till högsta domstolen,

som vidtogos genom 1915 års lagstiftning rörande inskränkningar i fullföljdsrätten, enligt vad erfarenheten visat icke varit tillfyllest. Ytterligare anordningar för nedbringande av högsta domstolens arbetsbalans vore redan då påkallade, och behovet därav bleve än starkare efter införande av muntlig partsförhandling i högsta domstolen.

Även om de nyss berörda bestämmelserna i fråga om bevisprövningen i högsta domstolen kunna antagas leda till någon nedgång i antalet fullföljda mål liksom beträffande de fullföljda målen till minskning i högsta domstolens arbete, torde dock enligt vad i förslaget framhålls ej enbart på denna väg det åsyftade resultatet kunna nås. Härför ha med visshet även andra åtgärder ansetts erforderliga. I förslaget avvisas tanken på ytterligare fullföljdsinskränkningar i den riktning, som angives i 1915 års lagstiftning. Ej heller har ansetts lämpligt att från fullföljd utesluta vissa grupper av mål. I stället har föreslagits en anordning, som innebär att i regel i varje fullföljt mål högsta domstolens prövning skall bero av särskilt tillstånd. Förslaget innebär i huvudsak följande.

I mål eller ärende, som väckts vid underrätt, må talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut icke komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill. Vid behandlingen av sådan fråga är högsta domstolen domför med tre ledamöter. Prövnings-tillstånd må meddelas endast på de i lagen angivna grunderna. Som sådana upptagas dels att för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning det är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet, och dels att med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till sådan prövning. Den första grunden motsvarar den nuvarande prejudikat- och intressedispenen, och den andra äger sin motsvarighet i ändringsdispen-sen. Frågan, om prövningstillstånd skall meddelas, beror enligt sistnämnda grund i första hand på den större eller mindre utsikten för parten att erhålla ändring i hovrättens dom, vare sig av den anledningen att hovrättens rätts-tillämpning är oriktig eller på grund av att ett felbedömande föreligger i fråga om bevisningen. Vad angår bevisningen kommer härvid i beaktande, att tidigare förebragt muntlig bevisning allenast i undantagsfall får upptagas ånyo i högsta domstolen och att i tvistemål nya omständigheter och bevis i regel ej få åberopas. Ehuru sålunda enligt den ifrågavarande grunden meddelandet av prövningstillstånd i första hand beror av utsikten till ändring i hovrättens avgörande, uteslutas dock icke sådana fall, då en prövning från högsta domstolens sida kan anses påkallad av andra skäl, såsom då stora meningsskiljaktigheter förekommit i de lägre instanserna eller, såsom i grövre brottmål, målets utgång är av synnerlig vikt ur allmän eller enskild synpunkt.

I förslagets bestämmelser rörande prövningstillstånd ha inarbetats de nu gällande reglerna rörande inskränkningar i fullföljdsrätten. I överensstäm-melse härmed må i sådant tvistemål, där motgångsvärdet icke uppgår till 1,500 kronor, prövningstillstånd meddelas allenast på grund av avgörandets

betydelse utöver det föreliggande målet; samma är förhållandet i fråga om de brottmål, som redan nu äro underkastade fullföljdsbegränsning.

Vad angår målets fortsatta behandling i de fall, då prövningstillstånd beviljas, framhålles i förslaget att frågan, huruvida huvudförhandling skall äga rum eller målet skall avgöras på handlingarna, i viss mån kommit i annat läge genom förslaget om prövningstillstånd. Enligt detta kommer en materiell prövning att äga rum av flertalet fullföljda mål. Denna prövning sker på handlingarna. Vägras tillstånd, innebär detta i själva verket, att skäl till ändring i hovrättens avgörande ej förekommer. De mål, som kvarstå, sedan denna utgallring skett, äro i allmänhet sådana, i vilka en avvikelse från hovrättens avgörande kan komma i fråga. Att i dessa mål muntlig förhandling är av stor betydelse och detta såväl då den fullföljda talan angår rättsfrågan som då den avser bevisningen, torde vara obestridligt. Genom anordningen med prövningstillstånd uppdrages alltså en naturlig gräns mellan de fall, då ett avgörande bör kunna äga rum på handlingarna, och de fall, då den muntliga förhandlingen bör äga företräde. Vidare framhålles att stort avseende naturligen måste fästas vid de särskilda förhandlingsformernas inverkan på högsta domstolens arbetsbörda. Skulle införande av muntlig förhandling i högsta domstolen medföra, att högsta domstolens ledamotsantal måste utökas, ligger häri ett starkt skäl mot detta förhandlingssätt. Med de föreslagna anordningarna torde dock någon fara i detta hänseende icke kunna anses föreligga. De mål, i vilka tillstånd meddelas, utgöra allenast en mindre del av antalet fullföljda mål, och det torde, särskilt med de begränsningar, som förslaget innehåller i fråga om upptagande av bevisning i högsta domstolen, kunna beräknas, att för muntlig förhandling i dessa mål tiden skall visa sig tillräcklig. I förslaget stadgas alltså, att huvudförhandling skall med några mindre undantag äga rum i samtliga mål, i vilka tillstånd meddelas.

Vad angår rättsmedlens anordning ansluter sig förslaget nära till vad beredningen förordat i fråga om fullföljden till hovrätt. Rättsmedlen äro revision mot hovrätts avgöranden av själva saken, dess domar, samt mot hovrätts andra avgöranden, i den mån de få överklagas, i regel besvär. Part, som vill söka revision av hovrätts dom, i förslaget benämnd revisionskäranden, skall inom fyra veckor från dagen för hovrättens dom till hovrätten inkomma med revisionsinläga. Det åligger honom samtidigt att nedsätta fullföljdsavgift och föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning eller vid inlagan foga intyg om fattigdom. Hovrätten har att avvisa talan, om den ej fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid. Något särskilt dispensförfarande för det fall, att part på grund av fattigdom icke förmår nedsätta belopp till säkerhet för kostnadsersättning, upptages icke i förslaget. Intyg om fattigdom befriar även från nedsättande av sådant belopp; huruvida prövningstillstånd skall meddelas, är att bedöma enligt de allmänna reglerna. Någon anslutningsrätt från andra partens sida i anledning av den fullföljda talan föreligger icke såsom beträffande vadetalan i hovrätt. Re-

visionsinlagen och därvid fogade handlingar skola jämte akterna från lägre rätt översändas till högsta domstolen. Inlagen skall delgivas motparten, revisionssvaranden, som har att avgiva genmäle.

Beträffande innehållet i revisionsinlaga och genmäle meddelas i förslaget i stort sett motsvarande bestämmelser som för vadeinlaga och genmäle i hovrätt. Revisionsinlagen innefattar enligt förslaget tillika ansökan om prövningstillstånd. Något omnämnande härav erfordras ej. Anser revisionskäranden, att prövningstillstånd bör meddelas på grund av målets prejudikantintresse eller med hänsyn till betydelsen av talans prövning utöver det föreliggande målet, skall han i revisionsinlagen närmare angiva omständigheterna till stöd härför. Frågan om prövningstillstånd upptages i regel först sedan skriftväxlingen avslutats.

Beträffande huvudförhandling och parts inställelse vid denna gälla samma regler som för hovrätt. I tvistemål framlägga parterna själva allt materialet, även bevisningen från underdomstolarna; i brottmål däremot förebringas denna i regel genom domstolens försorg.

Besvärsförfarandet är ordnat efter samma grunder som besvärsförfarandet i hovrätt. Högsta domstolen är dock oförhindrad att även utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens avgörande. Beträffande nedsättande av fullföljdsavgift och säkerhet för kostnadsersättning gälla samma regler som för revisionsmål. Även här sker tillståndsprövningen i regel sedan skriftväxlingen avslutats. Målet avgöres efter föredragning på handlingarna; liksom i hovrätt kan, om det erfordras, muntligt förhör äga rum inför högsta domstolen.

Särskilda rättsmedel.

I förslaget upptagas vidare bestämmelser rörande särskilda rättsmedel: resning, återställande av försutten tid samt domvilla. Dessa bestämmelser överensstämmer i allt väsentligt med 1939 års lag om särskilda rättsmedel.

I propositionen har departementschefen slutligen behandlat frågan om

Rättegångsreformens ekonomiska verkningar.

Denna fråga har tidigare i olika sammanhang varit föremål för behandling. I anledning av processkommissionens förslag tillkallades särskilda sakkunniga för undersökning rörande kostnaderna för processreformens genomförande. Utredningsmännen, ekonomisakkunniga, avgåvo den 29 augusti 1928 betänkande, som innefattade en ingående utredning i ämnet. Bland annat hade upprättats detaljerade förslag beträffande antalet erforderliga domar- och åklagarbefattningar jämte annan personal vid domstolarna och åklagarväsendet ävensom löneplaner. Ekonomisakkunnigas undersökningar utgingo emellertid från en i väsentliga avseenden annan organisation av domstols- och åklagarväsendet än som nu kommer i fråga. Sålunda förutsattes bl. a., att rättsskipningen i städerna skulle förstärkas.

I 1931 års proposition ifrågasattes vissa ändringar beträffande åklagarorganisationen, varemot sådana organisatoriska förändringar i övrigt, som förordats av ekonomisakkunniga, icke upptogos. Sammanfattningsvis anförde föredragande departementschefen, att domstolsorganisationen efter reformen sannolikt icke komme att i förhållande till den nuvarande medföra någon mera avsevärd kostnadsökning, varvid dock hänsyn icke tagits till vissa engångskostnader för nya domstolslokaler. I fråga om åklagarväsendet vore däremot en ej obetydlig utgiftsstegring ofrånkomlig.

Särskilda utskottet vid 1931 års riksdag erinrade, att utskottet förordat vissa jämkningar i departementschefens förslag, vilka vore av beskaffenhet att inverka på kostnadsberäkningarna. Med hänsyn härtill och då utskottet ej tagit ställning till frågan om åklagarväsendets organisation, ansåge sig utskottet icke böra göra något uttalande beträffande rättegångsreformens ekonomiska verkningar eller ingå på de olika därmed sammanhängande lönefrågor och andra spörsmål, som departementschefen berört. Enligt utskottets åsikt torde ställning till dessa problem icke kunna tagas, förrän utarbetade förslag och därpå grundade kostnadsberäkningar förelåge. Vad utskottet sålunda anfört godkändes av riksdagen.

Processlagberedningens betänkande med förslag till rättegångsbalk innefattar icke någon utredning om det nya rättegångsväsendets statsekonomiska verkningar. Beredningen uttalar, att de organisatoriska förändringar, som kunde vara önskvärda t. ex. beträffande åklagarväsendet, vore väsentligen påkallade redan av nu rådande förhållanden. Detsamma syntes gälla den ytterligare uppdelning av hovrätterna, som förslaget förutsatte. Huruvida det nya rättegångsväsendet komme att medföra ökat personalbehov vore, enligt vad beredningen vidare uttalar, ytterst vanskligt att bedöma. Enligt beredningens uppfattning torde arbetsförhållandena vid underrätterna icke undergå någon mera väsentlig förändring. Mera oviss ställde sig frågan för hovrätterna. De för rättegången i högsta domstolen föreslagna bestämmelserna torde ej leda till någon ökning av dess arbetsbörda. Beträffande åklagarväsendet framhåller beredningen, att den nyligen genomförda omorganisationen av landsfogdetjänsterna syntes i sina grundprinciper väl ägna sig för dessa åklagares uppgifter i en ny rättegångsordning.

I den nu föreliggande propositionen framhåller departementschefen, att de utan jämförelse mest betydande bland omkostnaderna för rättegångsväsendet äro utgifterna för domstols- och åklagarpersonalen.

Vad först angår *domstolarna* anser departementschefen, att förslagets genomförande icke kan äga något inflytande på frågan om domarpersonalens löneförhållanden. Oberoende av rättegångsordningens gestaltning krävas för rättsskipningens behöriga handhavande personer, som med hänsyn till kunskaper, erfarenhet och personliga förutsättningar i övrigt äro skickade att fylla sin domaruppgift. Enligt departementschefens mening finnes det ej någon anledning antaga, att våra nuvarande domare ej motsvara dessa krav

och att avlöningsförhållandena av sådan orsak skulle vara i behov av omläggning.

Departementschefen framhåller vidare, att förslaget åsyftar huvudsakligen endast en omläggning av förfarandet. Några ändringar i domstolarnas organisation förutsättas icke; det enda undantaget härifrån utgör införande av nämnd i rådhusrätterna vid behandlingen av grövre brottmål. Vad som i detta sammanhang kräver ett närmare övervägande är under dessa omständigheter allenast frågan om det nya rättegångssättets inverkan på domstolarnas personalbehov.

Beträffande *underrätterna* har, erinrar departementschefen, under diskussionen rörande processlagberedningens förslag gjorts gällande, att förslaget medförde sådan ökning i häradshövdingarnas arbetsbörda, att viss personalförstärkning bleve påkallad. Från stadsdomarna ha motsvarande farhågor icke gjorts gällande. Departementschefen anför vidare:

»Att skilda åsikter sålunda framkommit om den nya ordningens inverkan på häradshövdingarnas arbetsbörda är förklarligt, då med hänsyn till den olika karaktären hos denna rättegångsordning och den nuvarande en jämförelse erbjuder vissa svårigheter.

Otvivelaktigt leda de föreslagna bestämmelserna i vissa avseenden till en arbetsbesparing. Vad angår förfarandet i rättegångsmål måste anordningen med ett förberedande förfarande och en muntlig koncentrerad huvudförhandling innebära stora möjligheter till förenkling i förhållande till gällande ordning. I detta sammanhang må framhållas, att i stor utsträckning tvistemål kunna bringas till avgörande redan under förberedelsen och i enkla former. Av betydelse är härvid, att mindre tvister ofta torde komma att biläggas vid den förberedande förhandlingen och att tredskodom kan meddelas mot utebliven part även under förberedelsen. I de fall, då huvudförhandling skall förekomma, innebär förslaget, att vid denna en fullständig handläggning av målet skall äga rum och att domen skall meddelas inom kort tid därefter. Med denna ordning är att jämföra den nuvarande, enligt vilken målen ofta handläggas vid flera, ej sällan med lång tids mellanrum förekommande rättegångstillfällen och domen först därefter meddelas. Tydligt är, att förarbetet från domarens sida för målets handläggning vid de olika rättegångstillfällena tager en avsevärt längre tid än då det, såsom enligt beredningens förslag, i stort sett kan koncentreras till ett enda rättegångstillfälle. Härtill kommer, att det enligt nuvarande ordning, särskilt i häradsrätt, ej sällan inträffar att i ett och samma mål växling äger rum i fråga om rättens ordförande och att sålunda flera personer nödgas genom inläsning av handlingarna förbereda handläggningen av samma mål. Uppenbart är, att den nya ordningen sålunda bereder tillfälle till en långt mera rationell arbetsfördelning. En högst avsevärd arbetsbesparing måste även uppkomma därigenom, att rättens ordförande, eller i rådhusrätt annan ledamot av rätten, befrias från det nuvarande bestyret med uppsättande av dombok efter förhandlingen. Bland andra lätnader i anledning av förslaget må framhållas, att bestämmelserna om strafföreläggande innebära att i åtskilliga fall, där

åtal nu skall prövas av rätten, ett enklare extrajudiciellt förfarande kan anlitas.

Å andra sidan tillkomma enligt förslaget vissa uppgifter, som föranleda ökat arbete för underrätterna och personalen därstädes. Domstolen kommer sålunda att i större utsträckning än för närvarande taga befattning med handräckning i tvistemål och tvångsmedel i brottmål, särskilt häktning. En annan nytillkommande uppgift är den ordning för delgivning av handlingar, som föreslås. I allmänhet skall delgivningen ske genom postverket; rätten har emellertid att träffa de härför nödiga anstalterna. Ur mera allmän synpunkt innebär anordningen en väsentlig förenkling av det nuvarande delgivningsförfarandet och en minskning av delgivningskostnaderna för såväl enskilda parter som det allmänna; tydligt är dock, att bestyret med delgivningen i någon mån kommer att belasta kansliarbetet.

Med hänsyn till det anförda torde vara riktigast att söka mot varandra väga å ena sidan de uppgifter, som nu ankomma på underrätterna med avseende å rättegångsmålens handläggning, och å andra sidan motsvarande uppgifter enligt förslaget. En dylik avvägning synes med stor visshet giva vid handen, att den sammanlagda arbetsbördan vid underrätterna icke ökas genom rättegångsreformen. Enligt min mening har man alltså att utgå från att behovet av arbetskrafter vid våra underrätter i stort sett även efter reformens genomförande är att bedöma ur samma synpunkter, som redan nu göra sig gällande, eller med andra ord antalet mål och dessas mera eller mindre svårutredda beskaffenhet.»

I detta sammanhang erinrar departementschefen om det förslag beträffande domsagornas personalorganisation, som framlagts i ett av domsagoutredningen den 22 september 1939 avgivet betänkande. Ett genomförande av detta förslag, som i övrigt förutsätter en lönereglering för häradshövdingarna, grundad på sportelsystemets avskaffande, skulle medföra en årlig kostnadsökning, vilken av domsagoutredningen uppskattats till ej fullt 400,000 kronor. Denna kostnadsökning beror, såsom utredningen framhållit, nästan helt på ökade löneförmåner åt den underordnade personalen. De sammanlagda löneförmåner för häradshövdingarna, som skola utgå enligt detta förslag, understiga häradshövdingarnas genomsnittliga nettoinkomster, beräknade för åren 1934—1938, med över 200,000 kronor. Då detta förslag avser redan nu föreliggande behov, är det tydligt, att det är utan betydelse för bedömande av rättegångsreformens ekonomiska konsekvenser för statsverket.

Departementschefen framhåller vidare, att enligt förslaget rådhusrätt skall bibehållas allenast i stad, i vars rådhusrätt finnas tre lagfarna ledamöter. Tydligen kunna vid stads läggande under landsrätt vissa ändringar i domsagornas personalorganisation vara erforderliga. Emellertid innebär förslaget i denna del allenast ett fullföljande av den uppfattning, som ligger till grund för lagen den 17 juni 1932 om stads och landsbygds förenande i judiciellt avseende. Med hänsyn till att avvecklingen av de mindre städernas rådhusrätter torde böra fullföljas oberoende av rättegångsreformen och då det är

avsett, att ifrågavarande omläggning skall fortgå successivt, såsom hittills, under en ganska lång övergångstid, lär i detta sammanhang icke behöva tagas hänsyn till de kostnader, som kunna uppkomma i nu berörda avseende.

Beträffande *hovrätterna* erinrar departementschefen om att dessa arbeta på avdelningar, divisioner. Hela antalet divisioner är för närvarande femton, därav åtta i Svea hovrätt, fyra i Göta hovrätt, två i hovrätten över Skåne och Blekinge och en i hovrätten för Övre Norrland. För varje division ha i staterna som regel beräknats fem hovrättsråd; antalet hovrättsrådsbefattningar är sammanlagt 76. Inberäknat hovrätternas presidenter, finnas alltså nu i hovrätterna 80 ordinarie domarbefattningar. Dessutom äro inrättade fem extra ledamotsbefattningar, en dock endast för viss del av året. Presidenterna i skånska och norrländska hovrätterna deltaga mera regelbundet i arbetet på division.

De nuvarande kostnaderna för hovrätternas presidenter och ledamöter kunna, bortsett från rörligt tillägg, beräknas uppgå till 1,199,445 kronor, därvid samtliga löner beräknats efter högsta löneklass å I-ort. Härvid har emellertid hänsyn icke tagits till den personalförstärkning, som påkallas av inrättande av den beslutade hovrätten för Västra Sverige ävensom den hovrätt som, enligt vad statsmakterna förutsatt, bör tillkomma för Nedre Norrland. Därest hänsyn tages även härtill, kan den sammanlagda kostnaden beräknas uppgå till 1,262,445 kronor.

För att tjänstgöra som vikarier för hovrättsråd ävensom för att uppehålla de extra ledamotsbefattningarna äro i hovrätterna anställda assessorer och andra adjungerade ledamöter. Deras avlöning bestrides av anslagen för hovrätternas ordinarie och extra ledamöter. I övrigt finnas i hovrätterna fiskaler och aspiranter, vilka biträda med föredragning, respektive protokollföring m. m., ävensom särskild personal för handhavande bland annat av kansligöromålen. Endast ett begränsat antal av fiskalerna åtnjuta arvode såsom fiskaler. Antalet fiskalsarvoden är sammanlagt 39. Även aspirantarvodenas antal är begränsat, för närvarande till 22.

För bedömande av frågan, i vad mån den nya ordningen bör föranleda förstärkning av antalet ledamöter i hovrätterna, har departementschefen gjort en jämförelse mellan de arbetsuppgifter, som för närvarande tillkomma hovrätterna, och motsvarande uppgifter enligt den nya ordningen. Härom yttrar departementschefen:

»I fråga om fullföljda mål skiljes enligt gällande rätt mellan vademål — d. v. s. huvudsakligen sådana tvistemål, som i underrätten anhängiggjorts genom stämning — samt civila och kriminella besvärsmål. Målen avgöras efter föredragning inför hovrätten. Föredragningen ankommer beträffande vademål som regel på ledamot och i fråga om besvärsmål på fiskal. Föredraganden har att bereda målet till föredragning och därvid upprätta en föredragningspromemoria. Efter föredragningen granskas handlingarna i målet av de ledamöter, som deltaga i avgörandet.

Även förslaget till rättegångsbalk skiljer mellan vademål och besvärsmål. Härvid gälla dock andra grunder än för närvarande. Sålunda hänföres till vademål sådana rättegångsmål, däri talan föres mot underrätts avgörande av själva sakfrågan, och till besvärsmål de mål, däri talan föres mot underrätts avgörande av processuell karaktär. Med hänsyn härtill komma, förutom tvistemål, även flertalet fullföljda brottmål att framdeles räknas såsom vademål. Till besvärsmål torde i övrigt komma att hänföras vissa grupper av mål, vilka ej äro att betrakta såsom egentliga rättegångsmål.

Nu gängse ordning för målens föredragning kommer enligt förslaget att bibehållas i vissa mål. Detta är till en början fallet med besvärsmål. Även åtskilliga vademål kunna emellertid avgöras i enahanda ordning. I tvistemål är sålunda huvudförhandling icke erforderlig, om vadetalan medgivits eller av hovrätten finnes uppenbart ogrundad. Rör vadetalan endast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår det värde, varom tvistas i hovrätten, uppenbart icke till 500 kronor, kan målet avgöras utan huvudförhandling, såvitt ej båda parterna begära sådan förhandling. Slutligen kan tvistemål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, på parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras. Brottmål kan avgöras utan huvudförhandling, om talan av åklagaren föres endast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten. Detsamma gäller, om den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller vite och anledning ej förekommer till ådömande av svårare straff än böter eller annan påföljd än vite.

I andra fall än som nu berörts skall huvudförhandling hållas. Vid denna skall alltid vadekäranden vara tillstädes; i vad mån svaranden behöver inställa sig är beroende av huruvida föreläggande därom meddelats av hovrätten. Vid huvudförhandling i tvistemål ankommer på parterna att, själva eller genom ombud, utföra sin talan och förebringa sin bevisning. Enär förslaget medgiver, att förhandling får äga rum, ehuru svaranden icke är tillstädes, är emellertid för sådant fall föreskrivet, att genom hovrättens försorg skall, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad svaranden anført ävensom den av honom vid underrätten förebragta bevisningen. I stort sett gäller vad nu sagts även i brottmål, dock att det i regel skall ankomma på hovrätten att ur protokoll och andra handlingar framlägga den vid underrätten förebragta bevisningen, i den mån det är av betydelse för målet i hovrätten.

Enligt denna ordning bortfaller alltså i regel i vademål av tvistemåls beskaffenhet det nuvarande arbetet med upprättandet av föredragningspromemoria. Å andra sidan måste före huvudförhandlingen någon av hovrättens ledamöter taga kännedom om handlingarna och vidtaga de åtgärder, som erfordras för förberedelsen. I stort sett torde, såvitt angår här ifrågasvarande mål, arbetsuppgifterna för målets beredande till slutlig handläggning enligt nuvarande ordning, å ena sidan, och förslagets, å den andra, kunna sägas uppväga varandra. Emellertid tillkommer den omständigheten,

att för huvudförhandling måste krävas mera tid än som nu i motsvarande fall åtgår för målets föredragning. Detta behov torde i viss mån kunna tillgodoses genom en utsträckning av sessionstiden från nuvarande fyra till sex timmar. Därutöver torde dock även krävas, att sessionernas antal ökas. Med hänsyn till det arbete, som åligger hovrätternas ledamöter mellan sessionerna, kan denna ökning knappast åstadkommas på det sätt, att de enskilda ledamöterna bliva ålagda att tjänstgöra vid session flera dagar i veckan än nu är vanligt. Under dessa omständigheter återstår endast att i erforderlig mån öka antalet avdelningar eller eventuellt antalet ledamöter på vissa avdelningar.»

Ekonomisakkunniga, som utgingo från att huvudförhandling skulle hållas i samtliga mål, där sakfrågan dragits under hovrättens prövning, beräknade på vissa i propositionen närmare angivna grunder det erforderliga antalet domarbefattningar i hovrätterna till sammanlagt 143.

Departementschefen framhåller, att av olika anledningar torde vid genomförande av det nu föreliggande förslaget antalet ledamotsbefattningar icke behöva bliva så stort som ekonomisakkunniga antagit. Enligt förslaget kunna åtskilliga vademål, såväl tvistemål som brottmål, avgöras utan huvudförhandling; för handläggningen av dylika mål torde icke åtgå längre tid än som för närvarande är fallet. Ekonomisakkunniga räknade vidare med att bevis genom vittnen m. m. som regel skulle upptagas i hovrätten. Handläggningen måste under sådana förhållanden bliva mera tidsödande än enligt nu ifrågavarande förslag, som medger att bevisning i allmänhet kan förebringas genom underrättens protokoll. Ytterligare torde en del mål, som enligt vad de ekonomisakkunniga förutsatt skulle fullföljas efter vad, alltjämt komma att fullföljas genom besvär. Slutligen framhålles, att enligt vad de rättsstatistiska uppgifterna utvisa antalet till hovrätterna fullföljda mål väsentligt nedgått under det senaste årtiondet.

Departementschefen anför vidare:

»Om hänsyn i möjligaste mån tages till samtliga här antydda ändringar i utgångsläget för beräkningarna men i övrigt tillämpas ungefär samma grunder som vid ekonomisakkunnigas undersökningar, skulle enligt verkställda beräkningar det erforderliga antalet ledamotsbefattningar kunna uppskattas till omkring etthundra. Härvid har antagits, att varje ledamot under tid, då hovrätten ej har ferier, skall tjänstgöra tre dagar i veckan och att vid varje session i genomsnitt kunna medhinnas, då huvudförhandling erfordras, två mål samt eljest tre à fyra mål. Med det angivna antalet ledamotsbefattningar skulle hovrätterna kunna arbeta på 20 avdelningar med i regel fem ledamöter på varje avdelning. Tydligt är, att antalet avdelningar kan begränsas, om flera ledamöter indelas till tjänstgöring på varje avdelning.

Preliminärt torde kunna räknas med sju avdelningar i Svea hovrätt, tre avdelningar i Göta hovrätt, skånska hovrätten och hovrätten för Västra Sverige samt två avdelningar i de båda norrländska hovrätterna. Med fyra hovrättsråd och en assessor på varje avdelning skulle erfordras 80 hovrättsråd och 20 assessorer. Emellertid torde presidenterna i hovrätterna utom Svea

hovrätt böra tjänstgöra som avdelningsordförande; antalet hovrättsråd skulle med hänsyn härtill icke behöva bli högre än 75.

Kostnaderna för denna organisation kunna beräknas uppgå till 1,398,200 kronor. Därvid har hänsyn icke tagits till rörligt tillägg. Lönerna ha beräknats enligt nu gällande grunder, dock att i samtliga fall räknats med lön i högsta löneklass å I-ort. Kostnaderna för den nuvarande organisationen kunna, enligt vad jag förut uppgivit, beräknas till 1,262,445 kronor. Merkostnaden i anledning av reformen skulle sålunda utgöra 135,755 kronor. Emellertid torde denna siffra få anses något för hög, om hänsyn tages till att lönerna beräknats efter högsta dyrortsgrupp, vilket måste lända beräkningen av de framtida kostnaderna till last. Den verkliga merkostnaden torde sålunda kunna beräknas utgöra omkring 132,000 kronor.

Det nu anförda har avseende endast å hovrätternas presidenter och ledamöter. Beträffande övriga befattningshavare torde någon nämnvärd kostnadsökning dock icke föränlidas av rättegångsreformen. I fråga om de göromål, som nu ankomma på fiskaler och aspiranter, äro vissa förändringar att emotse. De belopp, som nu utgå i fiskals- och aspirantarvoden, böra emellertid förslå till arvoden åt de tjänstemän, som framdeles skola anlitas för de uppgifter, varom här är fråga.

I detta sammanhang torde ock något böra beröras frågan om de besparingar beträffande kostnaderna för hovrätternas verksamhet, som rådande statsfinansiella läge kan nödvändiggöra. Härvid torde i första hand ifrågakomma en ändring av reglerna om hovrätts domförhet. En nedsättning av det domföra antalet, nu fyra och i vissa fall fem, till tre har vid flera tillfällen varit under övervägande; processkommissionen förordade ett antal av tre ledamöter. Att en sådan nedsättning, om den ur ekonomiska synpunkter finnes nödvändig, låter sig genomföra även inom den nya rättegångsordningens ram torde vara tydligt; betänkligheterna mot densamma bliva icke andra eller större än de, som göra sig gällande redan under det nuvarande förfarandet. En beräkning av kostnaderna enligt detta alternativ giver vid handen, att merkostnaden i anledning av reformen skulle utgöra 67,785 kronor, vilket belopp emellertid bör något reduceras med hänsyn till att lönerna beräknats efter högsta dyrortsgrupp.»

Vad härefter angår *högsta domstolen* utgöres denna av 24 justitieråd. Tre av dessa äro emellertid vanligen upptagna av tjänstgöring i lagrådet. Arbetet i högsta domstolen bedrives vissa veckor på tre avdelningar, andra på två avdelningar och någon tid på en avdelning. Ansökningar om fullföljdstillstånd prövas av en särskild avdelning, bestående av tre justitieråd.

De mål, som skola avgöras av högsta domstolen, beredas till föredragning i nedre justitierevisionen. Föredragningen ankommer på revisionssekreterare. För närvarande finnas 27 ordinarie revisionssekreterare, av vilka en är ordförande i nedre revisionen. Då åtskilliga revisionssekreterare äro tjänstlediga för fullgörande av andra uppdrag, tjänstgör i deras ställe ett motsvarande antal tillförordnade revisionssekreterare. Dessutom finnas ytterligare några

tjänstemän, som förordnats att fullgöra revisionssekreterargöromål, vanligen fyra. Hela antalet tjänstgörande revisionssekreterare kan sålunda beräknas uppgå till 31. Varje revisionssekreterare anses i regel böra föredraga omkring 21 dagar årligen.

Målen avgöras för närvarande efter föredragning inför högsta domstolen. Som nyss antytts ankommer föredragningen på revisionssekreterare. Efter föredragningen granskas handlingarna i målet av de justitieråd, som deltaga i avgörandet.

Förslaget åsyftar en genomgripande omläggning av förfarandet i högsta domstolen. I fullföljda mål kommer sålunda förfarandet att uppdelas på två stadier, avseende det ena en förberedande prövning, huruvida skäl till fullföljande av målet föreligga, och det andra målets upptagande till materiellt avgörande. Den första prövningen, som sker efter föredragning av revisionssekreterare, åvilar en avdelning av tre justitieråd. Den senare prövningen ankommer på fulltalig avdelning; avgörandet sker i detta fall efter muntlig huvudförhandling. Förutsättning för att den senare prövningen skall få äga rum är, att prövningstillstånd meddelats parten. Sådant tillstånd kan meddelas *dels* om det för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att den fullföljda talan prövas av högsta domstolen, eller ock parten visar, att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga, *dels* då med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till att talan prövas av högsta domstolen. Sistnämnda grund för tillståndets beviljande avser närmast det fall, då skäl anses föreligga att ändra hovrättens avgörande. I fråga om mål, som drabbas av nu gällande fullföljdsinskränkningar, kan prövningstillstånd meddelas endast på någon av de båda förstnämnda grunderna.

Sammanlagda antalet sessionsdagar på de tre avdelningarna i högsta domstolen är 559. Härtill kommer tjänstgöringen på dispensavdelningen; under 1940 har för dispensföredragningen åtgått en tid av sammanlagt 101 timmar. Förutom tjänstgöring på sessionsrummet kräves för ledamöterna ett högst betydande hemarbete.

Departementschefen anför i propositionen:

»Processlagberedningen har med stöd av visst statistiskt material rörande ändringsfrekvensen i högsta domstolen ansett sig böra utgå från att vid genomförande av den föreslagna ordningen prövningstillstånd komme att beviljas i omkring 30 procent av samtliga fullföljda mål. För en beräkning av det antal mål, som framdeles kan komma att fullföljas, synes man, i överensstämmelse med tillvägagångssättet vid ekonomisakkunnigas undersökningar rörande hovrätternas arbetsbörda, kunna utgå från det genomsnittliga antalet mål, som inkommit under en viss tidsperiod. Härvid torde hänsyn böra tagas icke blott till fullföljda mål utan även till dispensansökningar, varvid dock, till undvikande av dubbelräkning, bör göras avdrag för bifallna dispensansökningar. Antalet fullföljda mål, som inkommit under vart och ett av åren 1934—1938, utgjorde i medeltal 1,156. Häri ingå dock även mål, som upptagits omedelbart av hovrätten. Då huvudförhandling endast sällan lär

ifrågakomma i sådana mål och de icke heller skola bliva föremål för tillståndsprövning, torde dessa mål icke böra medräknas i detta sammanhang. Med anledning härav kan antalet fullföljda mål uppskattas till omkring 1,050. Under nyssnämnda tid inkommo i medeltal årligen 236 dispensansökningar. Antalet beviljade dispenser torde kunna uppskattas till 66, vadan återstå 170 dispensansökningar. Hela antalet mål, som nu komma i betraktande, skulle alltså utgöra 1,220.

I enlighet med processlagberedningens antagande, att prövningstillstånd komme att beviljas i 30 procent av antalet fullföljda mål, kan, om sistnämnda antal uppskattas till 1,220, beräknas att sådant tillstånd kommer att meddelas i omkring 366 av de under ett visst år inkomna målen. Under ett år skulle alltså huvudförhandling hållas i 366 mål.

Förfarandet vid huvudförhandling i högsta domstolen är i stort sett det samma som i hovrätt. Tidigare förebragt muntlig bevisning skall dock endast i undantagsfall upptagas i högsta domstolen, och i tvistemål få nya omständigheter och bevis i regel ej åberopas. Ehuru dessa förhållanden äro ägnade att göra huvudförhandlingen i högsta domstolen mindre tidsödande än i hovrätt, torde dock, liksom för hovrätterna, böra räknas med att under en sessionsdag i högsta domstolen kan i genomsnitt medhinnas huvudförhandling i två mål. Med hänsyn härtill skulle under ett år för huvudförhandling i högsta domstolen erfordras 183 sessionsdagar. Då jag förutsatt, att högsta domstolen vid handläggning, som ankommer på fulltalig avdelning, skall arbeta på tre avdelningar, skulle alltså på varje avdelning belöpa 61 dagar för huvudförhandling.»

Utöver arbetet med mål, som skola företagas till huvudförhandling tillkommer handläggningen av frågor om prövningstillstånd. Till grund härför ligga parternas skriftväxling samt protokoll och handlingar från målets tidigare handläggning, och materialet skall, i den mån det är av betydelse för tillståndsprövningen, föredragas av revisionssekreterare. I de fall, då fråga är om prövningstillstånd på grund av omständigheterna i målet, förutsättes en materiell prövning av liknande beskaffenhet som nu beträffande ansökan om s. k. fattigdispens. Denna prövning torde i allmänhet icke taga samma tid i anspråk som vid ett slutligt avgörande. Departementschefen beräknar, att för handläggning av dylika frågor erfordras 305 sessionsdagar eller på var och en av sex avdelningar omkring 50 sessionsdagar.

Vidare erfordras enligt departementschefens beräkning för handläggning av mål, som upptagits omedelbart i hovrätt, och där huvudförhandling i regel icke skall äga rum i högsta domstolen, omkring 30 sessionsdagar eller 10 för en var av tre avdelningar.

För handläggning av ansökningar om nåd, resning och återställande av försutten tid beräknas åtgå 75 sessionsdagar, varav för ansökningar om nåd 50 och för resningsansökningar 25 sessionsdagar. Departementschefen ifrågasätter, om icke nådeansökningar, i den mån de ej framställts i samband med fullföljd av mål, som skall prövas vid huvudförhandling i högsta domstolen, framdeles böra avgöras av de för tillståndsprövningen inrättade tremanna-

avdelningarna. Därest en sådan reform genomfördes, skulle av hela antalet sessionsdagar omkring 8 sessionsdagar belöpa på varje tremannaavdelning. Av antalet sessionsdagar för resningsärendenas behandling komma på varje sjuannaavdelning att belöpa likaledes 8 sessionsdagar.

Vidare yttrar departementschefen:

»Av det anförda framgår, att för varje sjuannaavdelning skulle erfordras 61 sessionsdagar för huvudförhandling, 10 sessionsdagar för handläggning av sådana fullföljda mål, som upptagits omedelbart i hovrätt, och 8 sessionsdagar för ansökningar om resning m. m. Vidare skulle för varje tremannaavdelning erfordras 50 sessionsdagar för avgörandet av frågor om prövnings-tillstånd och 8 sessionsdagar för handläggning av nådeansökningar. Då de till en och samma avdelning hörande tremannaavdelningarna tänkas tjänstgöra samtidigt, skulle alltså antalet dagar, under vilka en var av sjuannaavdelningarna årligen hade att tjänstgöra å sessionsrummet, kunna beräknas uppgå till 137, eller för de tre avdelningarna sammanlagt 411 dagar. Till jämförelse må erinras att, bortsett från dispensavdelningen, de nuvarande tre avdelningarna tjänstgöra å sessionsrummet respektive 231, 191 och 137 dagar eller tillhoppa 559 dagar. Härtill kommer den tid, som åtgår för prövning av dispensansökningar, beräknad till 25 dagar.

Den nu verkställda jämförelsen giver närmast vid handen, att en avsevärd minskning kan komma att inträda i högsta domstolens arbetsbörda. Emellertid måste i detta sammanhang beaktas, att högsta domstolens ledamöter, utöver deltagandet i sessionerna, förutsättas komma att medverka vid målens beredande, varvid de skola biträdas av revisionssekreterare. Även om hänsyn toges till detta förhållande, synes högsta domstolens arbetsbörda snarare komma att minskas än ökas genom rättegångsreformen. Huruvida detta förhållande i framtiden kan föranleda minskning i justitierådens antal torde vara vanskligt att nu bedöma. Med en viss sannolikhet torde kunna antagas, att det förbättrade förfarandet i såväl underrätt som hovrätt skall leda till att fullföljdsfrekvensen för högsta domstolens del kommer att nedgå. Jag utgår emellertid från att antalet justitieråd tillsvidare skall förbli oförändrat.

Vad åter beträffar revisionssekreterarna kan med säkerhet förutsägas, att en viss minskning av antalet revisionssekreterarbefattningar blir möjlig. För prövning av samtliga mål och ärenden, vilka skola avgöras efter föredragning, har i det föregående beräknats åtgå sammanlagt 402 sessionsdagar. Då viss föredragning genom revisionssekreterare regelmässigt skall förekomma även vid huvudförhandling i brottmål och under vissa omständigheter vid huvudförhandling i tvistemål, böra emellertid här till läggas förslagsvis 90 sessionsdagar för huvudförhandling, vadan hela antalet föredragningsdagar kan uppskattas till i runt tal 500. Som jag redan omnämnt anses varje revisionssekreterare nu i allmänhet böra föredraga omkring 21 dagar årligen. En ökning av antalet föredragningsdagar bör emellertid kunna ske med hänsyn till de förändringar i arbetsuppgifterna, som förslaget medför. Den väsentliga delen av revisionssekreterarnas arbete kommer att avse målens före-

dragning för prövning av fullföljdsfrågan. Förberedande till sådan föredragning torde i många fall kräva väsentligt mindre tid än som nu åtgår för att bereda målet till slutlig handläggning i högsta domstolen. I detta samband får också beaktas, att upprättande såsom nu av fullständiga promemorior icke torde behöva ifrågakomma såsom grundval för föredragningen. Ur nu antydda synpunkter och med beaktande att revisionssekreterarna i viss omfattning skola biträda även vid målens beredande, synes skäligt att av varje revisionssekreterare utkräva omkring 28 föredragningsdagar om året. För föredragning under nyssnämnda 500 dagar skulle alltså erfordras omkring 18 revisionssekreterare.

Vad angår den besparing, som härigenom skulle vinnas, kunna de nuvarande kostnaderna, bortsett från rörligt tillägg, beräknas uppgå till 411,000 kronor, därav 364,500 kronor utgörande lön åt 27 ordinarie revisionssekreterare efter 33 löneklassen, 1,500 kronor utgörande tilläggsarvode åt ordföranden i nedre revisionen och 45,000 kronor motsvarande avlöning till tjänstemän, som förordnats att fullgöra revisionssekreterargöromål. De framtida kostnaderna för 18 ordinarie revisionssekreterare jämte tilläggsarvode åt nedre revisionens ordförande, beräknade efter enahanda grunder, uppgå till 244,500 kronor. Besparingen skulle alltså utgöra 166,500 kronor.

I fråga om övriga befattningshavare vid nedre justitierevisionen torde någon kostnadsökning i anledning av rättegångsreformen icke vara att förvänta. Snarare lära besparingar kunna åstadkommas. Därest promemorieskrivningen förenklas, torde sålunda den personal, som nu sysselsättes med utskrift av promemorior, kunna väsentligt reduceras.»

I anslutning till domstolarnas personalkostnader berör departementschefen vissa *andra utgifter*, sammanhängande med domstolsväsendet och rättegången. De utgifter, som härvid komma i beaktande, äro dels vissa sådana, som bestridas av anslaget för ersättning åt domare, vittnen och parter, dels ersättningar åt nämndemän, dels ock reseersättningar åt domare med biträden. Departementschefen framhåller, att det icke torde vara möjligt att beträffande dessa utgiftsposter genomföra någon siffermässig beräkning av det belopp, vartill dessa poster kunna komma att uppgå efter rättegångsreformens genomförande i förhållande till deras nuvarande storlek.

I fråga om ersättning av allmänna medel åt vittnen anser departementschefen det icke uteslutet, att den nya rättegångsordningen kan, såvitt angår underrättsförfarandet, visa sig leda till en minskning av utgifterna. I den mån vittnena skola höras i högre rätt kan däremot en kostnadsökning uppkomma. Beträffande ersättningar av allmänna medel åt försvarare för tilltalade i brottmål torde enligt departementschefens mening någon utgiftsökning vara att emotse med hänsyn därtill att offentlig försvarare enligt förslaget kan förordnas redan under förundersökningen.

Vad angår ersättning till nämndemän framhåller departementschefen, att i den mån en allmän höjning av nu utgående ersättningar framdeles anses böra genomföras, denna icke bör räknas rättegångsreformen till last. Någon

nämnevärld förändring i fråga om statsverkets kostnader för nu ifrågavarande ändamål torde icke behöva inträda i anledning av reformen. Ersättning till nämndeman i stad bör enligt förslaget utgå av stadens medel.

Beträffande resekostnader till domare m. fl. i häradsrätterna torde enligt departementschefens mening någon nämnevärld kostnadsökning icke föranledas av rättegångsreformen. Däremot är en förhöjning av det nu utgående anslaget till reseersättningar i hovrätterna att emotse med hänsyn till de föreslagna bestämmelserna om hovrättsting.

I fråga om *åklagarväsendet* framhåller departementschefen, att med den 1936 genomförda landsfogdereformen de tidigare framställda kraven på en särskild statsåklagarorganisation förfalla. Såsom vitsordats av såväl processlagberedningen som lagrådet torde den nya landsfogdeorganisationen väl fylla de anspråk, som det nya förfarandet kommer att ställa å denna grupp av åklagare. En utökning av antalet landsfogdeassistenter torde dock bliva nödvändig. I viss mån torde en sådan utökning påkallas redan av nu rådande förhållanden.

Enligt departementschefens mening torde den nyligen genomförda organisationen av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna, med den väsentligen förbättrade utbildning, som dessa åklagare skola erhålla, och den förstärkning av arbetskrafterna, som den nya organisationen innebär, kunna förväntas tillgodose de krav, som komma att ställas på ifrågavarande åklagare. Måhända påkallas någon omgruppering av åtalsuppgifterna, så att de viktigare av dessa i större utsträckning än nu är fallet anförtrors åt landsfogdarna.

Departementschefen anför vidare:

»För justitiekanslersämbetets del påkallas av förslaget en viss personalförstärkning, närmast såsom en följd av de uppgifter, som skola tillkomma ämbetet med avseende å åtal i hovrätt och högsta domstolen. I detta sammanhang bör erinras, att advokatfiskalerna icke längre bibehållas såsom åklagare i hovrätt. Även om en viss besparing härigenom kan vinnas, är uppenbart att denna icke uppväger vad som erfordras för förstärkning av arbetskrafterna hos justitiekanslersämbetet. I detta avseende torde ifrågakomma anställande av förslagsvis tre befattningshavare med lön i 30 lönegraden. Lämpligen kunna härför anlitas revisionssekreterare, som icke längre bliva behövlige för arbetet i högsta domstolen. Kostnaden för dessa befattningshavare skulle, om lön beräknas efter 33 löneklassen, utgöra 40,500 kronor. En mindre utgiftsökning kan härutöver vara att emotse för förstärkning av justitiekanslersämbetets kanslipersonal; denna personalförstärkning torde emellertid komma att uppvägas av en motsvarande minskning i nedre justitierevisionens arbetskrafter.

Förslagets bestämmelser om åklagartalans utförande i hovrätt torde komma att medföra ökade resekostnader. Att på förhand verkställa en någorlunda tillförlitlig uppskattning av dessa kostnader, torde icke vara möjligt. Såsom ägnade att nedbringa resekostnaderna må framhållas anord-

ningen med hovrättsting ävensom den omständigheten, att huvudförhandling i hovrätt som regel ej skall hållas i ringare brottmål.»

Slutligen har departementschefen i fråga om *processkostnaderna* anfört följande:

»Vad därefter angår frågan om processkostnaderna enligt det nya förfarandet är uppenbart, att i stort sett samma synpunkter göra sig gällande som i fråga om domstolskostnaderna. I 1931 års proposition framhölls, att vid utformandet av en rättegångsordning kunde strävandena icke uteslutande inriktas på att förfarandet bleve så fulländat och ändamålsenligt som möjligt; tillika måste beaktas, att anlitandet av domstolarna icke åsamkade parterna otillbörliga kostnader. Rättegångsväsendet motsvarade ej sin uppgift, om kostnaderna för en rättegång avhölle den berättigade från att göra sin rätt gällande eller tvingade honom till eftergift för ogrundade anspråk.

Vikten av att processkostnaderna kunna hållas inom skäliga gränser framträder särskilt starkt i fråga om underrättsförfarandet. Enligt den åsikt, som advokatsamfundet uttalat i sitt yttrande över processkommissionens förslag, vore i fråga om rättsskipningens kostsamhet för parterna det för närvarande ingalunda väl beställt, i det att underrättsproceduren ställde sig relativt dyr i små mål, relativt dyrare ju mindre målet vore, och ej heller särdeles billig i de stora målen. Till denna uppfattning ansluter sig ock 1931 års proposition. Enligt denna borde förfarandets koncentration medföra att antalet inställelser — förberedelsen inräknad — bleve mindre än för närvarande. Förberedelsen medförde ock, att rättegången förenklades; tvistepunkter bortföle genom förlikning eller medgivande, och parterna vunne redan från början översikt över tvisteläget. Det torde ock enligt min mening vara tydligt, att det nuvarande förfarandet med inställelse för parterna vid ett flertal rättegångstillfällen ofta vållar stora kostnader. Dessa kunna genom rättegångens koncentration väsentligt nedbringas. Den tidsutdräkt och det arbete, som genom uppskoven vållas parterna och deras ombud, medför uppenbart stora olägenheter.

Att särskilt i mindre mål processkostnaderna vid underrätterna nedbringas är av stor betydelse ur statsekonomisk synpunkt i de fall, då part åtnjuter fri rättegång. För förbilligande av rättegången i sådana mål ha i förslaget vidtagits särskilda anordningar. Beredningen har i denna del framhållit, att ehuru beredningen icke ansett sig böra föreslå något särskilt bagatellförfarande, denna ståndpunkt likväl icke uteslöte sådana förenklingar i det allmänna förfarandet, som med hänsyn till rättsskipningsuppgiftens natur i det särskilda fallet kunde visa sig ändamålsenliga. Särskilt erinrar beredningen i detta sammanhang om förberedelsens betydelse. Vid denna kan i tvistemål målet vid någondera partens utevaro avgöras genom tredskodom. Även då parterna komma tillstädes, kan under vissa förutsättningar ett mål avgöras omedelbart i samband med förberedelsen. Förutsättningar här för äro att antingen båda parterna samtycka till huvudförhandling omedelbart eller ock saken finnes uppenbar. Huvudförhandling äger då rum ge-

nast efter förberedelsens slut och inför samma domare som handlagt förberedelsen. Beredningen har uttalat, att genom denna anordning bereddes tillfälle till ett snabbt och föga kostsamt avgörande av enklare mål liksom av mål, vari på grund av erkännande eller andra omständigheter någon ovisshet icke föreläge om utgången. I detta sammanhang bör beaktas förberedelsens betydelse för åvägabringande av förlikning. Enligt förslaget åligger det rätten att vid förberedelsen, om det finnes lämpligt, söka förlika parterna; för detta ändamål kan särskild medlare förordnas. Med hänsyn till de friare former, varunder förberedelsen äger rum, synes den ock väl lämpad för denna uppgift.

Även för behandling av mindre brottmål medger förslaget vissa lättnader. Särskilt må här erinras om förslagets bestämmelser om strafföreläggande.

I 1931 års proposition har även dryftats frågan, huruvida processkostnaderna komme att ökas därigenom att parterna med det nya förfarandet ej längre skulle förmå att själva föra sin talan utan nödgas anlita advokater. I propositionen hade denna anmärkning avvisats som i stort sett ogrundad. Förslaget bibehåller den i vårt land av ålder gällande grundsatsen, att part i alla instanser äger själv föra sin talan; ej heller införes genom förslaget något advokatmonopol. Som i propositionen framhållits äger parten framför ombudet det företrädet, att han i allmänhet känner de faktiska förhållanden, varom i rättegången är fråga, och det ligger i sakens natur, att förfarandets muntlighet snarare underlättar än försvårar hans ställning i rättegången.

Att överrättsförfarandet i viss mån kräver ökad inställeseskyldighet av parterna liksom att i de fall, då sådan inställeseskyldighet föreligger, kostnaderna komma att i viss mån stiga, är obestriddigt. Ytterligare tillkomma nya kostnader i den mån vittnesförhör kommer att äga rum. Även detta förhållande har, såsom framgår av vad jag förut anför, vunnit beaktande vid förslagets utarbetande. Upptagandet av vittnesbevisning i överrätt har begränsats; i högsta domstolen skall sådant upptagande förekomma endast i undantagsfall. Skyldighet för part att inställa sig personligen har för överrätterna gjorts mindre omfattande än för underrätterna. Slutligen har i vissa fall, då hänsyn till kostnaderna göra sig starkt gällande, inställeseskyldighet för parterna, personligen eller genom ombud, icke föreskrivits; målet skall i dessa fall i regel avgöras på handlingarna.

Sammanfattningsvis har om förfarandets inverkan på processkostnaderna i 1931 års proposition anförts, att i det större antalet mål, där rättegången är avslutad med första instansens dom, kostnaderna oftast snarare komme att understiga än överstiga vad nu vore vanligt samt att i de mål, som fullföljas till högre rätt, kostnaderna i vissa fall komme att, om ock ej i alltför hög grad, överstiga de nuvarande. Till detta uttalande kan jag ansluta mig.»

Utskottets yttrande.

Brister i gällande rättegångsordning. Domstolsorganisationen.

Uti sitt vid 1931 års riksdag avgivna utlåtande upptog särskilda utskottet först till behandling frågan huruvida en rättegångsreform vore av behovet påkallad. Som en av de största svagheter i det nuvarande rättegångsskicket påvisade utskottet bristen på koncentration i underrättsförfarandet och hurusom denna brist icke blott minskade snabbheten i rättsskipningen utan även innebure en fara för rättsskipningens säkerhet. Utskottet återopade i sistnämnda hänseende ett uttalande av lagrådet vid dess år 1928 företagna granskning av processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. Lagrådet yttrade i denna del:

»Handläggningen är i de mera krävande målen regelmässigt, i de enklare ej sällan styckad på en rad sessioner, mången gång skilda av långa uppehåll. Huruvida och i vilken omfattning verklig förhandling och bevisföring vid ett visst tillfälle kommer till stånd, är för domstolen i regel, för parten och hans ombud esomoftast svårt eller omöjligt att på förhand bedöma. Detta förhållande bidrager direkt och indirekt till att i talrika fall varken parten eller hans med saken verkligen förtrogna huvudombud företräder inför rätten. Parterna eller den ena av dem representeras då i stället av — ofta blott tillfälligt anlitade — underombud, av vilka upplysningar, som från motsidan eller av domstolen äskas, icke stå att erhålla. Framställda frågor få därför än helt förfalla, än skola de enligt åtagande bäras vidare till parten eller det verkliga ombudet, varefter svar — om ej saken helt får bero — lämnas vid en senare session, ofta i skriftlig form genom samma eller ny mellanhand, och ofta ofullständigt, undvikande eller behäftat med missförstånd av frågan. Parternas sakframställningar givas i växande utsträckning skriftligt successivt och växelvis vid skilda sessioner; även om föredragning äger rum, är vinsten härav mången gång ringa. Dels kunna nämligen på grund av redan berörda förhållanden kompletterande förklaringar eller upplysning om motpartens ställning till det föredragna inlägget ej erhållas. Dels medför ofta detta inläggs tunga form och utförlighet att närmare övervägande av dess innebörd både för domarens och motpartens del får anstå till dess tillfälle beretts till ett närmare studium därav, desto hellre som innehållet ofta hänfö sig till vad på ett långt tidigare stadium av rättegången förekommit och vars detaljer för tillfället ej stå tillräckligt klara i minnet. Vittnesbeviset kan ofta ej vederbörligen tillgodogöras, enär vittnena ej höras i parternas personliga närvaro och vittnen om samma tilldragelse inkallats till olika sessioner. Dessutom höras vittnena ofta vid tidigare tillfälle än då parternas sakframställning föreligger i slutligt skick. Just innehållet i avlagda vittnesmål föranleder ofta part att vid ett senare rättegångstillfälle jämkä, förklara eller komplettera sina tidigare uppgifter. Oklara punkter i vittnesmålen komma i följd av allt detta att kvarstå, viktiga uppgifter, som skulle stått till buds, komma ej fram och möjligheten att kontrollera trovärdigheten minskas avsevärt. Redan av det nu sagda följer, att domarens möjligheter att genom sin processledning främja utredningen äro starkt beskurna. I samma riktning verka talrika andra om-

ständigheter. Från början är domaren alltför litet förtrogen med målet för att på ett tidigt stadium kunna leda in förhandlingen på riktigt spår. Senare äro växlingar på ordförandeposten under målets långvariga förlopp ej sällsynta, särskilt på landsbygden med där rådande vikariatsystem. Häradshövdingens stora börda av protokolls-, registrerings- och expeditionsgöromål hindrar honom ofta att ägna handläggningen vid domstolen erforderligt förberedande arbete, och arbetsbrådskan under tingsdagarna med deras hopade mål av oviss omfattning och tidsutdräkt torde ock spela en roll.»

Utskottet framhöll vidare, att vad sålunda anförts avsåge såsom även lagrådet påpekat främst tvistemålen. Beträffande brottmålen gjorde sig enligt utskottets uppfattning andra olägenheter gällande. Avsaknaden av bestämmelser om bl. a. förundersökning i brottmål medförde visserligen för polis och åklagare möjlighet till ett smidigt tillvägagångssätt men innebure samtidigt en viss fara. Å ena sidan kunde bristen på fasta gränser för myndigheternas befogenhet medföra vådor för den enskildes säkerhet och utredningens opartiskhet. Dessa vådor bleve än större därigenom att det vid förundersökningen upprättade protokollet stundom lades till grund för protokollföringen vid domstolen och därmed även för domstolens på protokollen grundade avgörande av målet. Å andra sidan kunde saknaden av lagbestämmelser försvåra ett verksamt efterspanande och beivrande av brott. Handläggningen vid domstol av de grova brottmålen ägde ej sällan ett så starkt inkvisitoriskt drag, att domstolens opartiskhet eller i allt fall allmänhetens tilltro till domarens objektivitet råkade i fara.

I nära sammanhang med uppskovsväsendet stode enligt utskottets uppfattning det vid underrätterna tillämpade protokollariska systemet, enligt vilket till grund för domen lades allenast vad som influtit i domstolens protokoll. Ofta kunde protokollet giva endast en ofullständig bild av det verkliga händelseförloppet. Detta gällde särskilt beträffande viktiga delar av bevismaterialet. Härtill komme, såsom lagrådet påpekat, att protokollen, vilka understundom uppsattes lång tid efter handläggningen och utan att parterna ägde möjlighet att verksamt kontrollera protokollföringen, ej sällan bruste i fullständighet och korrekthet. Domarens möjlighet att genom sin minnesbild av processens förlopp fullständiga innehållet i protokollet stode i regel ej öppen i de fall, då lång tid förflutit mellan handläggningen och domen, och vore helt utesluten i fall, då domaren ej själv övervarit den handläggning protokollet avsåge.

Utskottet erinrade även om bristerna i den nu gällande bevisningsrätten. Vittnesjäven lade ofta hinder i vägen för hörande av personer som ägde bäst kännedom om saken. Parterna kallades endast sällan att komma personligen tillstädes, och verksamma medel saknades att förmå dem att i sina utsagor hålla sig till sanningen. Det vore ock en kännbar brist att bestämmelser saknades om skyldighet för part eller annan att förete skriftliga bevis; härigenom försvårades förebringandet av fullständig utredning.

Beträffande förfarandet i överrätterna framhöll utskottet, att de brister i fråga om utredningens tillförlitlighet, som vidlådde förfarandet i första in-

stansen, framträdde än skarpare i överrätterna. Till följd av förfarandets skriftlighet erbjöde det i regel betydande svårigheter att genom förebringande av nytt material giva en annan bild av saksammanhanget.

Sedan utskottet erinrat om vissa anmärkningar mot den nuvarande domstolsorganisationen, särskilt i fråga om städernas domstolar, uttalade utskottet som sin uppfattning, att de brister, som vidlådde det nuvarande rättegångsväsendet, i huvudsak avsåge rättegångens inre gestaltning och att med hänsyn härtill reformarbetet främst borde inriktas på åstadkommande av ett förbättrat förfarande samt att ändringar i organisationen borde vidtagas endast såvitt de vore nödvändiga för att domstolar och andra organ skulle bliva i stånd att uppbära ett dylikt förfarande.

Utskottets uttalanden i nu angivna delar godkändes utan större meningskiljaktighet av 1931 års riksdag.

Vid de överväganden av frågan om behovet av en rättegångsreform och dennas omfattning, som inom detta utskott ägt rum i anledning av nu föreliggande proposition, har utskottet funnit sig kunna ansluta sig till dessa uttalanden. Även för utskottet framträder behovet av en rättegångsreform såsom trängande. Om ock vårt nuvarande rättegångsväsen äger betydande förtjänster och i sina grunddrag anknyter till en stark inhemsk tradition, är det dock för utskottet uppenbart, att vår nuvarande rättegångsordning icke kan anses tillgodose de krav, som rättsskipningen i vår tid har att fylla, och att en genomgripande reform är i hög grad påkallad. Utskottet delar ock den uppfattningen, att en sådan reform i första hand har att taga sikte på förfarandets och bevisrättens gestaltning. Väl har i anslutning till motionen I: 182 inom utskottet framförts tanken att en sådan reform borde erhålla en vidare omfattning och avse även vissa delar av domstolsorganisationen. Från denna utgångspunkt har i nämnda motion påyrkats förstatligande av städernas domstolar. I likhet med utskottet vid 1931 års riksdag anser utskottet, att ett allmänt överförande till staten av städernas rättsskipning icke omedelbart påkallas av rättegångsreformens genomförande; denna fråga sammanhänger nära med spörsmålet om städernas förvaltning. Enligt utskottets mening bör emellertid frågan om förstatligandet av städernas rättsskipning upptagas till förnyat övervägande så snart en reform av städernas förvaltning blir aktuell. Utskottet vill i detta sammanhang även erinra om domstolsorganisationen för de mindre städerna. Att för de fåtaliga och i regel enkla domaruppgifterna i de mindre städerna bibehålla särskilda domstolar kan icke anses lämpligt. Till denna uppfattning har ock riksdagen anslutit sig. Det synes därför utskottet som om efter rättegångsreformens antagande åtgärder bliva erforderliga för en snabbare övergång av rättsskipningen i dessa städer å häradsrätt i angränsande domsaga än som med gällande lagstiftning är möjlig. Denna fråga bör alltså övervägas vid det fortsatta arbetet med följdförfattningar i anledning av rättegångsreformens genomförande.

Även om utskottet enligt vad nu anförts principiellt kan förorda att den nuvarande domstolsorganisationen i detta sammanhang lämnas orubbad,

utesluter denna ståndpunkt icke, att denna organisation redan nu blir föremål för sådana förändringar, som kunna anses betingade av rättegångsreformens genomförande eller eljest kunna ur allmän rättsskipningssynpunkt anses önskvärda. Utskottet syftar härvid särskilt på frågan om nämnds medverkan. Till dessa spörsmål återkommer utskottet i det följande.

Grundsatser i fråga om förfarandet.

Såsom vägledande i fråga om en reform av rättegångsförfarandet ha uppställt grundsatserna om muntlighet, omedelbarhet och koncentration. Dessa grundsatser stå i nära inbördes samband. Rättegångens muntlighet innebär att processmaterialet skall vid den förhandling, som utgör grundval för rättens avgörande, framföras i talets form. Det är å vad sålunda muntligen framlägges och ej å dess återgivande i skrift, som avgörandet omedelbart skall grundas. Slutligen skall förhandlingen såvitt möjligt koncentreras till ett enda rättegångstillfälle. Fördelarna av den muntliga, koncentrerade förhandlingen sammanhånga i främsta rummet med den intensitet och livaktighet samt det rikare utbyte, som måste antagas komma att känneteckna en förhandling, där alla, som ha något att meddela i saken, såväl parter som vittnen, äro samtidigt tillstädes och deltaga i förhandlingen. Såsom processlagberedningen framhållit har domstolen helt andra möjligheter att bedöma bevisningens tillförlitlighet då den förebringas i ett sammanhang. Materialet kan sammanställas och jämföras. Skiljaktigheter i uppgifter kunna granskas och omedelbart göras till föremål för mera ingående behandling; frestelsen för den som höres att avvika från sanningen motverkas av att hans utsaga omedelbart kan väntas komma att belysas av vad andra ha att meddela. I de fall, då lekmän medverka i domstolen, bereder ock den muntliga förhandlingen större möjligheter för dessa att följa förhandlingen och ökar deras intresse för sin domaruppgift. Det nuvarande skriftliga förhandlingssättet leder lätt till ur saklig synpunkt onödiga uppskov och det lämnar ofta ett oberättigat rådrum åt den part, som söker att genom allehanda invändningar och undanflykter undanhålla domstolen sanningen. För att den muntliga förhandlingens företräden skola komma fullt till sin rätt är av stor vikt att parterna äro personligen tillstädes. Parterna äro, såsom processlagberedningen framhållit, i regel den bästa upplysningskällan. Genom deras personliga hörande kan ofta ytterligare bevisning göras överflödig. En skärpning av nuvarande regler om parts inställeskyldighet framstår därför som nödvändig.

Till de nu antydda grunderna för förfarandet ha 1931 års utskott och riksdag anslutit sig. Såväl processlagberedningens förslag som propositionen äro uppbyggda å dessa grunder och lagrådet har varmt förordat dem såväl år 1928 i sitt utlåtande över processkommissionens betänkande som ock senare vid sin granskning av processlagberedningens förslag. Utskottet anser sig också utan tvekan kunna tillstyrka dem som grundval för reformen. Farhågor ha framkommit, att en koncentrerad, muntlig förhandling skulle i högre grad än den skriftliga förhandlingsordningen nödvändig-

göra anlitande av rättsbildade ombud eller biträden och att parternas möjlighet att själva föra sin talan skulle omintetgöras eller i varje fall starkt beskäras. Utskottet kan icke dela dessa farhågor. I det stora flertalet mål vid våra underrätter, där tvistefrågan övervägande rör saksammanhanget, torde muntligheten snarare underlätta än försvåra partens ställning. Såsom framhållits i 1931 års proposition äger parten framför ombudet det företrädet, att han i allmänhet känner de faktiska förhållanden, varom i rättegången är fråga; den omständigheten, att också motparten är skyldig att föra sin talan muntligen, torde också göra det lättare för parten att bemöta ett oriktigt påstående, som framföres av motparten, än om denne härför använt sig av skrift. I sådana fall åter, då målet ur rättslig synpunkt är av mera invecklad natur, är uppenbart, att redan nu ett insiktsfullt och erfaret ombud bör anlitas i rättegången.

Den koncentrerade, muntliga förhandlingen har i främsta rummet sin betydelse för den förhandling, som omedelbart skall ligga till grund för rättens avgörande. Såsom framgår av den redogörelse för förfarandet, som förut lämnats, skall denna förhandling, huvudförhandlingen, i regel föregås i tvistemål av förberedelse och i brottmål av förundersökning. Om och i vilken utsträckning vid målets beredande till huvudförhandling skriftlighet eller muntlighet skall komma till användning är en lämplighetsfråga. Tydligt är att talans väckande genom stämning liksom dess fullföljande till högre rätt bör ske i skrift. Förberedelse i underrätt i tvistemål kan enligt förslaget vara muntlig eller skriftlig. I överrätterna är förberedelsen i allmänhet skriftlig. Även i detta ämne överensstämmer det framlagda förslaget med de riktlinjer, som godkänts av 1931 års riksdag, och utskottet anser sig kunna tillstyrka förslaget i denna del.

En fråga, som inom utskottet särskilt uppmärksamrats, har varit *förberedelsens och förundersökningens förhållande till huvudförhandlingen*. Förslaget bygger på den uppfattningen, att vad som förekommit vid huvudförhandlingen ensamt skall utgöra grundval för domen. Förberedelsen har alltså icke till uppgift att upptaga materialet i rättegången utan att förbereda dess upptagande vid huvudförhandlingen. Denna ståndpunkt överensstämmer med vad 1931 års utskott och riksdag förordat. Utskottet framhöll att en ordning, varvid till grund för domen även skulle läggas materialet från förberedelsen, skulle stå i bestämd strid med förberedelsens ändamål och komma parterna att vid utförande av sin talan lägga huvudvikten vid förberedelsen; därigenom skulle huvudförhandlingen komma att förvandlas till ett tomt sken. Utskottet delar denna åsikt och ansluter sig härutinnan till förslaget. Utskottet kan alltså icke förorda en i motionerna I: 183 och II: 240 framförd hemställan om uppmjukning av förslaget i denna del. I detta sammanhang anser sig utskottet emellertid böra framhålla, att förslagets ståndpunkt icke innebär något hinder för en part att vid huvudförhandlingen framlägga material, som förebragts vid förberedelsen, eller för rätten att själv införa sådant material vid huvudförhandlingen, om det erfordras för utredningens fullständigande.

Såsom framhållits i propositionen torde vara uppenbart, att om vid förberedelsen vissa omständigheter blivit ostridiga och parterna, då de utveckla sin talan vid huvudförhandlingen, utgå från dessa omständigheter som kända, rätten har att beakta dem. Som exempel anföres att i mål rörande kontokurantförhållande förhandlingen kan begränsas till de stridiga posterna och rätten dock i sin dom taga hänsyn även till kontokuranten i övrigt eller att i mål, vari sakkunnigutlåtanden inkommit under förberedelsen, endast de delar av dessa utlåtanden, varom meningsskiljaktighet råder, behöva upptagas till förhandling.

Genom förberedelsen underlättas i tvistemål i hög grad huvudförhandlingens koncentration till ett enda rättegångstillfälle. Parterna erhålla därvid kännedom om varandras ståndpunkter och vilka angrepps- och försvarsmedel de komma att göra gällande samt på vilka punkter de ämna förebbringa bevisning. Alla skriftliga bevis skola ock framläggas under förberedelsen. Dessa föreskrifter ha dock icke erhållit en sådan ovillkorlig karaktär, att en part skulle vara förhindrad att vid huvudförhandlingen åberopa nya omständigheter eller förebbringa bevisning, som han ej uppgivit vid förberedelsen. Endast för det fall, att det kan antagas att partens förfarande skett för att förhala rättegången eller att överrumpla motparten eller eljest i otillbörligt syfte, äger rätten lämna begäran utan avseende. Även utskottet finner bestämmelse i denna riktning påkallad för att förebygga onödigt uppskov. Utskottet anser sig emellertid böra understryka, att denna domstolens befogenhet att vägra upptaga utredning endast bör komma till användning i sådana fall då, såsom ock framgår av ifrågavarande stadgandes avfattning, partens syfte varit att tillskansa sig en oberättigad förmån i förhållande till motparten; beror partens förfarande på förbiseende eller bristande insikt, bör han icke drabbas av en så sträng påföljd.

Förfarandet i brottmål.

Nu gällande rättegångsbalk innehåller endast ett fåtal bestämmelser om rättsskipningen i brottmål. Regleringen av detta viktiga område är för närvarande mycket knapphändig och de lagbestämmelser, som meddelats, ha i allmänhet tillkommit i samband med reformer inom strafflagstiftningen och utom rättegångsbalkens ram. I förslaget har straffprocessen gjorts till föremål för självständig behandling. Sålunda har i den huvudavdelning av förslaget, som rör rättegången i allmänhet, upptagits en särskild underavdelning för rättegången i brottmål, behandlande bl. a. förutom tvångsmedlen rätt till åtal, den misstänkte och hans försvar, enskilt anspråk i anledning av brott samt förundersökning i brottmål, ämnen som nu äro icke alls eller allenast ofullständigt reglerade. I den huvudavdelning, som avser rättegången i under rätt, har likaledes i en särskild avdelning inrymmts bestämmelser om rättegången i brottmål.

Vad angår de allmänna grunder, å vilka straffprocessen borde uppbyggas, yttrade departementschefen i propositionen till 1931 års riksdag, att den ackusatoriska principen borde tillämpas. Denna princip innebär, att liksom

i tvistemål domstolens uppgift i stort sett begränsas till processledning och dömande verksamhet, medan initiativet till åtalet och målets utredning i huvudsak anförtros åt parterna; därvid skall den misstänktes försvar i förhållande till åtalet intaga en fullt självständig ställning. Utskottet anslöt sig till denna uppfattning och framhöll beträffande den ackusatoriska processens företrädare, att domstolen vid denna kunde under målets utredning intaga den värdiga och återhållsamma ställning, som vore ägnad att trygga dess opartiskhet och stärka den allmänna tilliten till rättsskipningen; uppgiften att samla bevismaterialet lades på organ, som ur olika synpunkter vore bättre lämpade härför än domstolen.

Som departementschefen och utskottet erinrat, förutsätter den ackusatoriska principens genomförande att i fråga om brott, som hör under allmänt åtal, åtalet föregås av en förberedande undersökning i syfte att bereda åklagaren material för bedömning, om åtal skall anställas eller ej. En sådan förberedelse är ock nödvändig med hänsyn till huvudförhandlingens koncentration; i detta hänseende har förundersökningen samma uppgift som förberedelsen i tvistemål.

Mot de grundsatser, som sålunda varit vägledande vid förslagets utformning, har utskottet icke funnit något att erinra. Enligt utskottets uppfattning har förslaget på ett lyckligt sätt avvägt förhållandet mellan det allmännas intresse av brottslighetens beivran och den enskildes rättsskydd. De befogenheter, som i ena eller andra hänseendet tillkomma polis- och åklagarmyndighet samt den för brottet misstänkte, ha närmare avgränsats. I vissa fall har polis- och åklagarmyndighetens ställning stärkts.

Detta gäller särskilt den i förslaget fastställda skyldigheten att inställa sig till förhör inför förhørsledaren. Samtidigt har emellertid närmare reglerats denna skyldighets omfattning; föreskrifter ha sålunda meddelats om den tid, varunder kvarhållande för förhör må äga rum, liksom till skydd för att förhöret ej bedrives efter inkvisitoriska grundsatser eller den misstänkte utsättes för obehörig psykisk eller fysisk påfrestning. Som en särskild förtjänst hos förslaget vill utskottet framhålla, att den misstänkte tillförsäkrats rätt att redan under förundersökningen anlita biträde av försvarare; rätt för den misstänkte att på det allmännas bekostnad erhålla offentlig försvarare föreligger redan under förundersökningen. Enligt förslaget skall offentlig försvarare förordnas, då domstolen på grund av sakens beskaffenhet eller av annan anledning finner den misstänktes rätt icke kunna tillvaratagas utan biträde. Domstolen har alltså att självmant och oberoende av den misstänktes begäran tillse, att den misstänkte åtnjuter betryggande försvar. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest på den misstänktes begäran offentlig försvarare förordnas.

Inom straffprocessen intaga *de straffprocessuella tvångsmedlen* en viktig plats. Ändamålet med dessa tvångsmedel är i främsta rummet att förebygga att den misstänkte undandrager sig lagföring och straff eller genom sitt förhållande förhindrar eller försvårar sakens utredning. Även om tvångs-

medlen utgöra ett nödvändigt vapen i kampen mot brottsligheten innebära de dock, såsom 1931 års utskott framhöll, ingrepp i rättigheter, som för den enskilde äro av stor betydelse; av denna anledning måste tillses å ena sidan samhällets intresse av att föröfvade brott verksamt beivras och å den andra att den enskildes rättigheter icke därigenom få vika i högre grad än som är oundgängligen nödvändigt. Ur sist angivna synpunkt förordade 1931 års proposition, liksom utskottet, att varje åtgärd, som medförde förlust av den personliga friheten under någon mera avsevärd tid, borde underställas domstols eller domares prövning. I förslaget ha som frihetsberövande åtgärder i viss anslutning till den lagstiftning i detta ämne, som genomfördes år 1933, upptagits anhållande och häktning. Polis- eller åklagarmyndighet har tillagts rätt att anhålla. Häktning däremot kan beslutas endast av rätten. Underrätt är härvid domför med en lagfaren domare. Då någon anhållits, skall sist å femte dagen därefter till rätten avlätas framställning om hans häktande och rätten har att i regel inom fyra dagar därefter hålla häktningsförhandling; i fall, då huvudförhandling i målet hålles inom en vecka, kan dock med prövningen av häktningsfrågan anstå till denna.

I förhållande till gällande rätt innefattar förslaget i denna del den avvikelser, att häktningsfrågan omedelbart prövas av rätten, medan häktning enligt gällande rätt må beslutas av vissa åklagar- och polismyndigheter samt domstolen har att pröva häktningsfrågan först vid det rättegångstillfälle, som utsatts för målets behandling, vid rådhusrätt senast å åttonde och vid häradsrätt senast å fjortonde dagen från den dag, då anmälan om häktningen inkom till domaren. Ut i två likalydande motioner I:183 och II:240 har framförts erinran, särskilt ur arbetssynpunkt, mot införande av rätten som häktningsmyndighet.

I viss mån sammanhänger den av processlagberedningen förordade anordningen med förslagets ståndpunkt, att häktning icke längre skall som nu innefatta inledande av åtal utan begränsas till sin uppgift som tvångsmedel. Då behov av häktning kan uppkomma redan under förundersökningen och innan utredningen är i det skick, att åtal kan väckas, måste frågan om häktning i annan ordning bringas inför rättens prövning. Något hinder föreligger emellertid icke att åklagaren väcker åtal samtidigt med sin framställning i häktningsfrågan; för sådant fall kan, som redan erinrats, med häktningsförhandlingen anstå till huvudförhandlingen, om denna hålles inom en vecka. Med hänsyn till såväl den enskildes rättssäkerhet som ock prövningens beskaffenhet — häktning är i intet fall obligatorisk utan beror av en avvägning mellan olika intressen — är enligt utskottets uppfattning den föreslagna ordningen att föredraga framför den nu gällande. Även om någon ökning i arbetsbördan härigenom skulle uppstå, synes denna omständighet dock icke böra vara avgörande.

Vad angår de i förslaget upptagna häktningsgrunderna återkommer utskottet till denna fråga i samband med redogörelsen för de ändringar i förslaget, som utskottet förordar.

I vissa fall kan enligt förslaget reseförbud träda i stället för häktning.

Såsom 1931 års utskott framhöll torde detta tvångsmedel i många fall kunna ersätta anhängande eller häktning och utskottet har intet att erinra mot dess upptagande i lagstiftningen. Ett i viss mån nytt tvångsmedel är ock kvarstad och skingringsförbud till tryggnad av det allmännas anspråk på böter, värdet av förverkad egendom eller annan ersättning eller målsägnades anspråk på skadestånd. De i förslaget upptagna bestämmelserna om beslag och om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning innehålla icke någon mera väsentlig principiell avvikelse från gällande rätt. Utskottet har icke funnit anledning till erinran mot nu angivna delar av förslaget. Det i nyssnämnda motioner framställda yrkandet, att rätten måtte befrias från skyldigheten att på undersökningsledarens eller åklagarens begäran pröva fråga om reseförbud och att besluta om kvarstad, skingringsförbud och beslag, kan utskottet sålunda icke tillstyrka.

Bevisningen.

I nära samband med förhandlingens koncentration och muntlighet står frågan om den fria bevisprövningen. Såsom 1931 års utskott framhöll har i vårt land sedan långt tillbaka övergång till fri bevisprövning ansetts vara ett av de viktigaste önskemålen för främjande av en god rättsskipning. Genom den koncentrerade muntliga förhandlingen skapas det nödvändiga underlaget för en fri bevisprövning. Vid en sådan förhandling möjliggöres den allsidiga belysning och den sovring av processmaterialet, som utgör en förutsättning för att domstolen skall kunna bilda sig en tillförlitlig uppfattning om vad i målet skall anses som sant och sålunda skall kunna godlagas såsom bevisat. Det ligger i öppen dag att domarens prövning är fri endast i den meningen, att han ej är bunden av legala regler samt att bedömandet måste vila ej på en subjektiv uppfattning utan på objektiva grunder; vid denna prövning skall beaktas allt som förekommit. Som redan erinrats är härvid parternas personliga hörande av stor betydelse.

Som särskilda bevismedel ha i förslaget upptagits bevis genom vittne, förhör med part under sanningsförsäkran, skriftligt bevis, syn och bevis genom sakkunnig. Av dessa utgör förhör med part under sanningsförsäkran en nyhet för vår rätt. Till stöd för dess upptagande i lagstiftningen föreligga starka skäl.

Som processlagberedningen framhållit vinnes härigenom större garanti för bevismaterialets pålitlighet och de avgivna utsagorna kunna i följd därav tillmätas större betydelse som bevis. För en part, som anser sig föra en rättfärdig sak, måste det ock framstå som en betydelsefull förmån att kunna i en form, som innebär särskild garanti för trovärdighet, lämna sin redogörelse för de faktiska omständigheterna i målet. Såsom 1931 års utskott förordade kan enligt förslaget partsförhör komma till användning såväl som primärt bevismedel som ock, då genom övrig bevisning tillförlitlig utredning ej kunnat vinnas. Då den tilltalade i brottmål icke skäligen bör åläggas att vara positivt verksam för sakens utredning, har ifrågavarande bevismedel i sin användning begränsats till tvistemålen; med hänsyn till den likställighet,

som på denna punkt ansetts böra råda mellan parterna, kan sådant förhör ej heller äga rum med målsäganden.

Bestämmelser om skyldighet för part eller annan att i rättegång förete skriftliga handlingar, som han innehar, saknas i stort sett för närvarande i vår rätt. Detta förhållande har allmänt uppfattats som en stor brist i vår rättegångsordning. Enligt förslaget införes sådan skyldighet principiellt i samma omfattning som skyldighet föreligger för part eller vittne att genom muntlig utsaga bidra till sakens utredning. Vissa undantag ha dock gjorts bl. a. för meddelanden mellan parten och honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes.

Beträffande de övriga bevismedlen äro de föreslagna ändringarna icke av samma genomgripande betydelse; i fråga om sakkunnigbeviset överensstämmer förslaget i allt väsentligt med 1934 års lag om bevisning genom sakkunnig.

Utskottet har vid sin granskning av förslaget, i vad det avser bevisningen, funnit detsamma böra godtagas såsom innebärande ett mycket betydelsefullt framsteg å bevisrättens område och ägnat att i hög grad främja rättsskipningens säkerhet. I detta sammanhang må omnämnas att den muntliga bevisningen i regel skall upptagas i protokoll. Förslaget överensstämmer härutinnan med vad 1931 års utskott förordade.

Instansordning och fullföljd.

Förslaget bygger liksom nuvarande rättegångsordning på treinstanssystemet. De allmänna underrätterna skola liksom nu upptaga såväl tvistemål som brottmål; talan kan fullföljas från underrätt till hovrätt och från hovrätt till högsta domstolen. Från denna huvudregel givas redan nu vissa undantag och begränsningar. Under reformarbetet har i olika sammanhang uppkommit fråga om en förenkling av instansordningen beträffande vissa grupper av tvistemål. Processkommissionen föreslog, att för behandlingen av handels- och sjörättsmål vid hovrätterna skulle inrättas särskilda avdelningar, vilka skulle bestå av lagfarna domare och sakkunniga lekmän, ävensom att vissa grupper av tvistemål skulle upptagas av hovrätt som första instans, om parterna överenskommit, att målet skulle där anhängiggöras. I båda nu angivna fall skulle talan kunna fullföljas i högsta domstolen. Vid granskningen av kommissionens betänkande framkom inom lagrådet stor tvekan om lämpligheten av kommissionens förslag, vilket möttes av starkt motstånd från underrättsdomarnas sida och ej heller vann större anslutning bland handelsmännen. I 1931 års proposition framhölls, att till stöd för kommissionens förslag kunde åberopas beaktansvärda skäl och att dessa gjorde sig starkast gällande beträffande förslaget om inrättande vid hovrätterna av särskilda avdelningar för handels- och sjörättsmål med sakkunniga bisittare. Då undantagande av vissa viktiga mål från de allmänna underrätterna vore i hög grad ägnat att rubba underrätternas auktoritet, borde dock på denna punkt iakttagas största varsamhet.

I processlagberedningens förslag har frågan återupptagits. Här förordas,

att hovrätt skall som första instans äga upptaga vissa tvistemål, om parterna skriftligen överenskommit, att tvisten upptages omedelbart av hovrätt. I de fall, då tvisten rör penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, fordras att värdet av det varom tvistas överstiger 3,000 kronor. Undantagna äro ytterligare sådana mål, för vilka ett absolut forum är föreskrivet, såsom äktenskapsmål och mål angående fast egendom. I olikhet med vad processkommissionen föreslagit skall hovrätt tillika utgöra enda instans; någon fullföljd i ordinär väg mot hovrättens avgörande har ej medgivits. Enligt beredningens uppfattning skulle det föreslagna eninstansförfarandet ha till uppgift att, utan att skäliga krav på rättssäkerhet eftersattes, tillgodose särskilt affärslivets behov av skyndsamma avgöranden. För detta behov stode nu till buds skiljemannaförfarandet, men ett sådant förfarande vore med hänsyn till garantierna för avgörandets tillförlitlighet i många fall underlägset ett domstolsförfarande; starka skäl talade enligt beredningens uppfattning för att parterna vid sidan av skiljemannaförfarandet ägde tillgång till ett domstolsförfarande. Då någon fullföljd icke skulle äga rum, ansåg beredningen, att — särskilt med hänsyn till domstolens sammansättning — förfarandet borde förläggas till hovrätt.

Vid granskningen inom lagrådet lämnade två av lagrådets ledamöter det föreslagna eninstansförfarandet utan erinran. De båda andra ledamöterna avstyrkte däremot förslaget och propositionen ansluter sig till de sistnämndas mening. I samband härmed har departementschefen uttalat, att en lösning av denna fråga kunde tänkas i den riktning, som på sin tid anvisats av processkommissionen och vilken innebure förläggande till hovrätt av en handels- och sjörättsdomstol med sakkunniga bisittare samt att processlagberedningen ännu icke tagit ståndpunkt till frågan om de särskilda, från den allmänna rättegångsordningen avvikande processformer, som redan nu föreläge i fråga om vissa grupper av mål, bland dessa handelsmål. Med hänsyn härtill har departementschefen icke för närvarande ansett sig böra upptaga frågan om en sådan lagstiftning.

Utskottet kan på denna punkt ansluta sig till propositionen. Emellertid ha vid överläggningarna i denna fråga inom utskottet sympatier uttalats för den mening, som omfattats av processlagberedningen. Som departementschefen framhållit är frågans lösning beroende av en avvägning mellan de allmänna intressen, som äro förknippade med instansordningens upprätthållande, och viktiga rättsskyddsintressen. Med den stora samhälleliga betydelse, som handeln och industrien i våra dagar äga, har det ansetts att om rättegångsordningen lämpades efter de behov, som å detta område föreligga, detta icke utgjorde något obehörigt tillgodoseende av enskildas intressen och att större krav på skyndsamhet här inställde sig än beträffande rättegångsmål i allmänhet. Ur rättsordningens synpunkt har det icke ansetts tillfredsställande att detta intresse icke kan tillgodoses genom statliga organ utan uteslutande genom skiljemannaförfarande. Utskottet har enats om att understryka betydelsen av att denna fråga upptages till närmare övervägande i samband med regleringen av processformerna för olika grupper av mål.

Grundsatserna om rättegångens muntlighet, omedelbarhet och koncentration bibehållas i förslaget även för överrättsförfarandet i den omfattning, som kan anses betingad av dess särskilda karaktär. Vissa avvikelser ha också påkallats av ekonomiska och praktiska skäl.

Fullföljden från underrätt till hovrätt har principiellt anordnats på olika sätt, beroende av om den fullföljda talan avser ett underrättens avgörande i sak, dom, eller ett avgörande av annan karaktär, beslut. I förra fallet har rättsmedlet benämnts vad och förfarandet i hovrätt är ordnat efter i huvudsak samma regler som rättegången i underrätt, med förberedelse och huvudförhandling, dock att förberedelsen alltid är skriftlig. Vissa mål, särskilt mindre mål, kunna också provas utan huvudförhandling. Mot underrätts beslut fullföljes talan i allmänhet genom besvär och förfarandet är i regel skriftligt.

Beträffande upptagande av utredning i hovrätt innefattar förslaget icke någon ovillkorlig fordran, att den vid underrätten förebragta muntliga bevisningen skall ånyo upptagas i hovrätten. Denna bevisning kan alltså förebringas i hovrätten genom protokollet från underrätten. I vissa fall kan dock på parts begäran eller om hovrätten anser det erforderligt ny upptagning av bevisningen äga rum. I regel äger också part i hovrätten åberopa utredning och bevisning, som ej tidigare förebragts. Även i denna del överensstämmer förslaget med den ståndpunkt, som intogs av 1931 års utskott och riksdag.

Vid sin granskning av hovrättsförfarandet har utskottet icke funnit anledning att framställa någon anmärkning mot förslaget i denna del; i fråga om särskilda lagrum har utskottet förordat några mindre jämkningar, som behandlas i det följande.

Förfarandet i högsta domstolen.

En fråga, som tilldragit sig särskild uppmärksamhet, är den om fullföljden från hovrätt till högsta domstolen. Genom den år 1915 antagna lagstiftningen infördes i denna fullföljdsrätt, som tidigare var i stort sett obegränsad, vissa inskränkningar, avsedda att minska högsta domstolens arbetsbörda och därigenom förebygga en ur olika synpunkter ej önskvärd utökning av antalet ledamöter i högsta domstolen. Med en rättegångsreform kommer, såsom allmänt torde erkännas, denna fråga i ett nytt läge. Tydligt är att dess lösning är i första hand beroende av vilka uppgifter som enligt den nya rättegångsordningen tilldelas högsta domstolen och huruvida i denna instans det nuvarande skriftliga förfarandet skall bibehållas eller lämna rum för en muntlig förhandlingsordning.

Processkommissionen förordade i sitt betänkande en begränsning av fullföljdsrätten till rättsfrågan i målet; muntlig huvudförhandling skulle äga rum allenast på parts begäran eller om högsta domstolen fann särskild anledning därtill. Kommissionen förutsatte, att med sålunda föreslagna begränsningar något behov av de genom 1915 års lagstiftning införda fullföljdsinskränkningarna ej längre skulle föreligga. Vid sin granskning av nämnda betänkande framställde lagrådet vägande anmärkningar mot kommissionens ståndpunkt. Sålunda ifrågasatte lagrådet starkt den förordade

begränsningen av fullföljden till rättsfrågan; i stället borde övervägas en allmän regel om att vid hovrättens prövning av bevisningen rörande de faktiska omständigheterna i målet i regel skulle bero. Lagrådet ansåg det ej heller välbetänkt att frångå 1915 års lagstiftning. Vid den behandling, som ägnades denna fråga i 1931 års proposition, anförde departementschefen att det på goda grunder kunde ifrågasättas, huruvida icke en så stark begränsning av högsta domstolens prövningsrätt som föreslagits av processkommissionen, vore för den allmänna uppfattningen främmande och om den icke i särskilda fall kunde leda till resultat, som vore för rättskänslan stötande. Beträffande frågan om förhandlingssättet i högsta domstolen framhöll departementschefen att, därest man överhuvud vore beredd att giva sitt erkännande åt den muntliga partsförhandlingens förmåga att öka rättsskipningens säkerhet och stärka dess folkliga anknytning, vore det uppenbart att denna förhandlingsform borde komma till användning även i den högsta instansen. Denna ståndpunkt nödvändiggjorde emellertid att frågan om fullföljdsrätten vid det fortsatta lagstiftningsarbetet upptoges till ingående behandling. Även 1931 års utskott och riksdag anslöto sig till denna ståndpunkt.

Processlagberedningen har i sitt förslag, med stöd av statistiskt material, företagit en ingående undersökning av de skilda spörsmål, som sålunda föreligga. Dess överväganden ha lett till i stort sett följande resultat.

Någon begränsning av själva fullföljdsrätten uppställas icke i förslaget. Däremot ha alla till högsta domstolen fullföljda mål underkastats en förprövning, vid vilken domstolen, såsom vid nuvarande dispensprövning, är sammansatt av tre justitieråd. Denna förprövning äger rum på handlingarna i målet. Vid förprövningen fastställs, huruvida skäl föreligga för målets hänskjutande till fortsatt behandling av högsta domstolen i dess vanliga sammansättning. Förekomma sådana skäl, meddelas prövningstillstånd i målet; den fortsatta behandlingen sker då i fråga om talan mot hovrättens avgöranden i sak, dess domar, i regel vid huvudförhandling i högsta domstolen. De skäl, på vilka prövningstillstånd må meddelas, äro *dels* om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning det är av synnerlig vikt att talan prövas av högsta domstolen eller parten visar, att talans prövning eljest skulle ha synnerlig betydelse utöver det föreliggande målet, *och dels* om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till den fullföljda talans prövning. Den förstnämnda grunden avser ett måls betydelse som prejudikat eller då det eljest är av vikt att i likartade mål samstämmiga avgöranden komma till stånd, och den senare grunden främst sådana fall, då riktigheten av det avgörande, som av hovrätten meddelats i det föreliggande målet, kan ifrågasättas. Om av de i handläggningen deltagande justitieråden någon är av den meningen att tillstånd enligt denna grund skall meddelas, är hans mening utslagsgivande. I förslagets bestämmelser ha inarbetats nu gällande regler om inskränkningar i fullföljdsrätten. I överensstämmelse härmed kan sålunda i sådant tvistemål, där motgångsvärdet icke uppgår till 1,500 kronor, prövningstillstånd meddelas allenast på den först

upptagna grunden. Beredningen uttalar som sin uppfattning, att högsta domstolen torde vara i stånd att i sin nuvarande sammansättning uppbära de arbetsuppgifter som skulle följa av förslagets genomförande.

Uti motionen I: 182 har förslaget i denna del gjorts till föremål för erinran. Motionären ifrågasätter, huruvida det kan vara rimligt och riktigt, att högsta domstolen skall själv i förhand avgöra huruvida ett mål får komma under högsta domstolens prövning eller ej.

Frågan om fullföljdens anordnande är, såsom redan framhållits, i hög grad beroende av den ställning, som i en ny rättegångsordning bör tillkomma högsta domstolen. Utskottet delar helt den uppfattning, som framförts av 1931 års utskott och riksdag, att någon legal begränsning av fullföljdsrätten till rättsfrågan icke bör äga rum. Mot en sådan begränsning talar även svårigheten att uppdraga någon bestämd gräns mellan rättsfråga och bevisning. Denna ståndpunkt utesluter emellertid icke att själva bevisförfarandet i högsta domstolen av praktiska skäl starkt begränsas. I förslaget har med hänsyn härtill upptagits bestämmelse, att bevis genom vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller syn å stället i regel icke må ånyo upptagas i högsta domstolen. Även rätten för part att i högsta domstolen förebringa nya omständigheter och bevis har begränsats. Som processlagberedningen framhållit medgiva dessa bestämmelser en anpassning av prövningsrättens omfattning med hänsyn till vad som kan i varje särskilt fall anses påkallat ur rättssäkerhetens synpunkt.

Vad angår förhandlingssättet i högsta domstolen anser utskottet följdriktigheten bjuda, att den muntliga partsförhandlingen som allmän princip bör komma till användning även i högsta instans. Tydligt är emellertid att, om denna förhandlingsform skulle tillämpas i samma omfattning som i hovrätt, härav skulle följa en så stark belastning av högsta domstolens arbetsbörda, att en väsentlig utökning av högsta domstolens arbetskrafter bleve nödvändig. Mot en sådan utökning tala starka skäl. Uppenbart är sålunda att svårigheterna att bevara rättsskipningens enhetlighet härigenom skulle stegras och att den även med hänsyn till en lämplig rekrytering av högsta domstolen är ägnad att väcka betänksamhet. På grund av det nu anförda torde icke återstå annan utväg än den som processlagberedningen anvisat eller att på kvalitativa grunder avskilja de mål, i vilka prövningen är av enklare beskaffenhet. Detta syfte tillgodoses genom den i förslaget upptagna förprövningen. Vid denna underkastas, med det undantag som föreligger på grund av redan gällande fullföljdsbegränsningar, alla till högsta domstolen fullföljda hovrättsavgöranden en saklig granskning; för meddelande av tillstånd är tillräckligt att någon av de deltagande justitieråden anser tillstånd böra meddelas. Vägras tillstånd, innebär detta, att skäl till ändring i hovrättens avgörande ej förekommit. Genom tillståndsprövningen uppdrages sålunda en naturlig gräns mellan de fall, då högsta domstolens avgörande bör kunna äga rum på handlingarna, och de fall, då den muntliga förhandlingen bör äga företräde. Utskottet anser sig alltså kunna ansluta sig till den i förslaget anvisade lösningen. Att härvid nu gällande fullföljdsinskränkningar, om ock i

förändrad form, bibehållits har utskottet funnit utgöra en erforderlig garanti för att det åsyftade resultatet skall vinnas.

Om sålunda utskottet i princip ansluter sig till förslaget, har utskottet dock funnit att förtydligande på vissa punkter bör äga rum. Enligt stadgandet i 54 kap. 9 § må talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, ej komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill. Såsom framgår av nästföljande paragraf innebär även frågan huruvida tillstånd skall meddelas en prövning av målet. Stadgandet i 9 § torde därför böra innehålla, att målet ej må komma under högsta domstolens prövning i vidare mån än som framgår av 10 §, med mindre prövningstillstånd meddelats.

I sistnämnda lagrum bör likaledes viss jämkning äga rum. Såsom tillståndsgrund har i punkt 2 upptagits, om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning. Härunder inbegripes, såsom framgår av det förut anförda, främst det fall, att anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit. Komplettering av lagrummet, på sätt nu angivits, bör enligt utskottets mening äga rum.

De särskilda rättsmedlen — vilka tidigare utbrutits ur processlagberedningens förslag till rättegångsbalk och gjorts till föremål för särskild lagstiftning — ha i propositionen återförts till den plats de intogo i beredningens förslag. Bestämmelsernas sakliga innehåll är oförändrat. Utskottet har icke något att erinra mot vad sålunda föreslagits.

Utskottet övergår härefter till behandling av vissa särskilda nedan upptagna frågor, som varit föremål för överbäggande inom utskottet.

Lekmäns deltagande i rådhusrätt.

Spörsmålet om lekmäns medverkan i rådhusrätternas rättsskipning har varit föremål för delade meningar. Frågan upptogs till behandling av processkommissionen, som kom till den uppfattningen, att det icke skulle vara välbetänkt att alltjämt hålla lekmanneaelementet utanför rättsskipningen i städerna. Även lagrådet anslöt sig vid sin granskning av kommissionens betänkande till denna ståndpunkt; denna upptogs ock i 1931 års proposition. Vid behandlingen inom särskilda utskottet vid nämnda års riksdag framkom meningsskiljaktighet. Utskottets majoritet avstyrkte inrättande av nämnd vid rådhusrätterna, och denna ståndpunkt biträdades av första kammaren. Andra kammaren anslöt sig däremot till en vid utskottets utlåtande fogad reservation, vari förordades, att i rådhusrätterna nämnd borde deltaga i handläggning av brottmål, dock ej i ringare brottmål. Processlagberedningen har i sitt förslag förordat nämnd i grövre brottmål, och denna ståndpunkt har i princip lämnats utan erinran av lagrådet vid dess granskning av förslaget. Till stöd för sin uppfattning i fråga om behovet av nämnd i rådhusrätt har beredningen framhållit, att lekmäns deltagande vid hand-

läggningen i första instans av grövre brottmål vore av betydelse med hänsyn såväl till lekmännens särskilda erfarenhet i frågor, som vore av vikt för straffrättsskipningen, som ock till allmänhetens förtroende för denna rättsskipning.

Även beträffande den omfattning, i vilken nämnd skall deltaga, och rådhusrättens sammansättning i detta fall ha olika meningar framförts. Enligt processkommissionens betänkande borde nämnd i allmänhet medverka i brottmål, dock med undantag för mindre mål (polismål). Rådhusrätten skulle, liksom i allmänhet enligt kommissionens förslag, även då nämnd deltog bestå av en lagfaren domare. Lagrådet uttalade vid sin granskning av kommissionens betänkande, att nämndens medverkan borde åtminstone tillvidare och till dess anordningen hunnit prövas någon tid i praktiken begränsas till verkligt allvarsamma förbrytelser, och det vore lämpligt att ordföranden ensam representerade fackdomarelementet. En ledamot av lagrådet fann dock, att då enligt lagrådets mening rådhusrätt i allmänhet skulle bestå av tre lagfarna ledamöter, det vore oegentligt att låta de grova brottmålen avdömas av endast en lagfaren domare. I 1931 års proposition förordades nämnd endast i grövre brottmål, och rådhusrätten skulle liksom i andra mål vara domför med tre lagfarna ledamöter. Enligt den ovan nämnda vid särskilda utskottets betänkande fogade reservationen borde vid sidan av den i propositionen föreslagna anordningen jämväl undersökas, huruvida icke nämnden borde träda i stället för de båda rättsbildade bisittarna, så att rådhusrätten i brottmål finge en sammansättning motsvarande häradsrättens. Processlagberedningens förslag innebär, att nämnd skall deltaga i huvudförhandling och syn å stället, då målet rör ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver; även då nämnd medverkar, skall rådhusrätt vara domför med tre lagfarna domare.

Beträffande frågan angående omfattningen av nämndens medverkan framhåller beredningen, att det uppenbart vore förenat med svårigheter att på ett tillfredställande sätt uppdelat brottmålen med hänsyn till behovet av nämndens medverkan. Deltagande av nämnd i alla förekommande brottmål skulle enligt beredningens uppfattning särskilt för de större städerna icke vara genomförbart. Därest å andra sidan medverkan av nämnd begränsades till de grövsta brotten, komme i ett flertal rådhusrätter nämnden att endast i mycket ringa omfattning tagas i anspråk, och det kunde befaras att den komme att sakna den förtrogenhet med rättsskipningen, som i fråga om häradsnämnden ansetts vara av stor betydelse. Beredningen erinrar tillika om att även vid behandlingen av medelsvåra brott kunde förekomma frågor, däri nämndens medverkan vore av särskilt värde, såsom vid bedömande av frågor rörande tillräknelighet, villkorlig dom, tvångsuppfostran, ungdomsfängelse eller förvaring.

Inom lagrådet har beredningens förslag lämnats utan erinran av två ledamöter; de båda andra ledamöterna ha däremot ansett sig böra anvisa en annan väg för frågans lösning. Enligt sistnämnda ledamöters åsikt talade främst önskvärldheten av enhetlighet i fråga om domstolstyperna

för att, då rådhusrätt i vissa mål försåges med nämnd efter mönster av häradsrätterna, även i övrigt låta rådhusrätt med nämnd bli organiserad på samma sätt som häradsrätt; rådhusrätt borde alltså vid handläggning med nämnd bestå av allenast en lagfaren domare. Dessa ledamöter framhålla, att en konsekvens härav vore, att ej heller mindre grova brottmål borde handläggas av ett juristkollegium; för dessa mål syntes lämpligt att rådhusrätt sammansattes med en lagfaren ledamot och tre nämndemän. Dessutom ha samma ledamöter förordat en sådan utvidgning av de fall, då fulltalig nämnd skall deltaga, att därunder komme alla mål angående brott, varå straffarbete kan följa.

I propositione 1 har departementschefen ansett skälen för anordningen med nämnd böra få verka avgörande. Härför talade enligt departementschefens mening främst den betydelse, som nämndens medverkan måste antagas äga vid straffrättsskipningen. Denna betydelse framträdde särskilt med den inriktning, som straffrätten under senare tid erhållit, då en individualisering alltmera erbjöde sig. I fråga om avgränsningen för nämndens medverkan hade beredningen enligt departementschefens mening funnit en tillfredsställande medelväg. En utvidgning av nämndens medverkan i den omfattning, som förordats av två av lagrådets ledamöter, skulle erbjuda stora praktiska svårigheter, särskilt för de större rådhusrätternas del. I fråga om rådhusrättens sammansättning i övrigt anslöt sig departementschefen till beredningens förslag.

Beträffande nämndens rösträtt föreslog beredningen, att nämndens mening skulle gälla, om alla i nämnden vore ense eller ock minst sju biträdde samma mening, som yttrats av någon av de lagfarna ledamöterna; i annat fall skulle de lagfarna ledamöternas mening gälla. På hemställan av lagrådet har i propositionen denna bestämmelse ändrats så, att det alltid kräves enhällighet inom nämnden för att dess mening skall gälla.

I motionen I: 182 har förordats, att rådhusrätt borde vara domför med allenast en domare samt nämnd med kollektiv rösträtt eller ock med en domare jämte två lekmän som bisittare med individuell rösträtt. Vidare har i de likalydande motionerna I: 187 och II: 246 yrkats, att rådhusrätt skall i mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete, vid huvudförhandling och syn å stället bestå av en lagfaren domare och nämnd. Slutligen har i motionerna I: 185 och II: 243, vilka äro likalydande, yrkats, att nämnd skall ha säte i rådhusrätt allenast då mål rör ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i över två år.

I den mån motionen I: 182 innebär att nämnd skall deltaga även i behandlingen av tvistemål, kan utskottet icke tillstyrka motionen. En sådan anordning torde icke låta sig genomföras inom ramen för nuvarande domstolsorganisation. Ej heller kan utskottet biträda motionärens uppfattning, att rådhusrätt borde bestå av en domare jämte två lekmän som bisittare med individuell rösträtt.

Utskottet hyser för sin del ingen tvekan om att lekmän böra medverka i

straffrättsskipningen jämväl i stadsdomstolarna, och öfvervägande skäl tala för att detta sker i form av nämnd. Härvid kan väl den synpunkten, att lekmännen tillföra domstolen person- och ortskännedom, icke i fråga om stadsdomstolarna tillmätas samma betydelse som beträffande häradsrätterna. Däremot torde medverkan av nämnd vara av stort värde såväl beträffande bevisbedömningen, särskilt då denna är grundad på fri bevisprövning, som vid strafflagstiftningens tillämpning i övrigt. Med särskild styrka framträder lekmännens betydelse, då det gäller att bestämma påföljden för brottet. Vid den ordinära straffmätningen kunna lekmannasynpunkterna utgöra en värdefull hjälp. Och i samma mån som samhällets reaktion mot brottsligheten anpassar sig efter brottslingens person och levnadsförhållanden och antar karaktären av skyddsåtgärder i stället för straff, blir värdet av lekmännens medverkan vid reaktionens fastställande betydligt ökat. Det kan i viss mån vara vanskligt att bedöma huru rekryteringen av nämnden kan komma att äga rum och det intresse, som de utsedda nämndemännen komma att ägna åt sin rättsskipningsuppgift. Emellertid torde i dessa hänseenden en gynnsam erfarenhet ha vunnits från de städer, i vilka nämnd redan nu deltagit i rättsskipningen.

Särskilda svårigheter möta, då det gäller att inpassa nämnden i de kollegiala stadsdomstolarna. Såsom framhållits inom lagrådet utgör en brottmålsdomstol, bestående av ett juristkollegium jämte nämnd, en hos oss oprövd organisation, medan man har de bästa erfarenheter av häradsrätternas organisation. Förhållandena i städerna och på landsbygden kunna icke sägas vara så olika att de, med utgångspunkt från att nämnd skall deltaga i brottmålsrättsskipningen, kunna motivera en olika sammansättning av domstolarna. Det lär också svårigen kunna bestridas att en organisation med ett juristkollegium jämte nämnd är ägnad att försvaga nämndens ställning och minska dess betydelse. Nämndemännens möjligheter att göra sig gällande gentemot ett i allmänhet enhälligt domarkollegium torde bliva mindre än i häradsrätterna. Äro de lagfarna ledamöterna icke ense, föreligger, såsom inom lagrådet erinrats, risk för att lekmännen skola inrikta sig på de spörsmål, beträffande vilka juristerna råkat i delo, och icke tillräckligt uppmärksamma andra, kanske viktigare frågor. Ett försvagande av nämndens betydelse i rådhusrätterna kan med skäl befaras så småningom återverka även på häradsnämnden.

Enligt utskottets mening bör därför rådhusrätt, när lekmän deltaga, bestå av en lagfaren domare jämte nämnd. Nämndemännens antal bör vara det samma som i häradsrätt, och nämndens rösträtt bör regleras på enahanda sätt. Den uttalade farhågan att en så organiserad rådhusrätt skulle äga mindre styrka än häradsrätten anser utskottet icke grundad. Ej heller torde det förhållandet, att två av de lagfarna ledamöterna komma att lämna rum för nämnd, när det gäller brottmål kunna anses innebära ett försvagande av rådhusrätten i dess sammansättning med uteslutande lagfarna ledamöter. Såsom inom lagrådet framhållits äro brottmålen i regel betydligt enklare än tvistemålen och de i dem förekommande juridiska spörsmålen sällan av mera komplicerad art.

Vad angår nämndens medverkan synes det utskottet som om denna i varje fall tills vidare och innan närmare erfarenhet vunnits bör begränsas på sätt i propositionen förordats. Att utöver vad där skett inskränka området för nämndens deltagande skulle, såsom framhållits av processlagberedningen, leda till att nämnden icke komme att förvärva nödig erfarenhet. Å andra sidan torde en utökning av nämndens medverkan utöver den i förslaget förordade stöta på praktiska svårigheter i de största städerna.

Enligt förslaget är rådhusrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning att målsägande finnas. Förslaget i denna del är betingat av att de nuvarande polisdomstolarna skola upphöra. Enligt utskottets mening föreligger ej tillräcklig anledning att i detta hänseende göra skillnad mellan olika städer. Utskottet förordar därför sådan ändring i förslaget, att nämnda domförhållsregel kommer att gälla alla rådhusrätter. I arbetsordningarna torde böra regleras vilken ledamot som skall tjänstgöra såsom ensamdomare i bötesmålen.

Utskottet vill slutligen erinra därom att det föreliggande förslaget icke upptager de särskilda föreskrifter, som kunna finnas erforderliga beträffande domstols sammansättning och förfarandet vid åtal mot unga personer. Inom utskottet har den meningen vunnit allmän tillslutning, att lekmän med särskild erfarenhet bland annat i fråga om ungdomsvård borde medverka vid dylika måls handläggning; formen för denna medverkan bör enligt utskottets mening närmare övervägas vid det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Advokater och rättegångsombud.

Uti 1931 års proposition uttalades att med hänsyn till de krav, som ett muntligt förfarande ställde på parternas ombud, det vore nödvändigt att tillgång funnes till en kår av väl utbildade personer, vilka i sin verksamhet för den rättssökande allmänhetens betjänande ägde såväl vilja som förmåga att främja en god rättegång och att det med hänsyn härtill borde närmare undersökas huruvida skyldighet borde föreskrivas för dem, som fyllde vissa kompetenskrav och yrkesmässigt uppträdde som ombud, att vara samman slutna i en förening med uppgift att främja en god anda inom kåren och med rätt att utöva kontroll över sina medlemmar. Vad angår rätten att föra annans talan inför rätta framhölls i propositionen, att det väl icke å ombud i underrätt borde uppställas krav å juridisk utbildning men att detta krav i fråga om överrätterna vunno i styrka. Utskottet och riksdagen anslöto sig till propositionens ståndpunkt i fråga om angelägenheten av ett organiserat advokatstånd men ställde sig avvisande till tanken att i överrätt skulle kunna användas allenast rättsbildade ombud.

I 8 kap. av förslaget ha väl upptagits vissa bestämmelser om advokaternas organisation och tillsyn å deras verksamhet. Däremot bibehåller förslaget parts rätt att som ombud i rättegång använda annan än advokat. Enligt de bestämmelser, som i 12 kap. 2 § meddelas om rättegångsombud, må som om-

bud brukas även den, som rätten eljest med hänsyn till redbarhet, insikter och erfarenhet finner lämplig. Advokat intager dock såtillvida en särställning, att någon förprovning av hans lämplighet som ombud icke förekommer. Visar advokat eller annat ombud, som anlitas i rättegången, oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten enligt 5 § i samma kapitel avvisa honom som ombud i målet. Är ombudet advokat, skall rätten hos advokatsamfundets styrelse göra anmälan angående ombudets förhållande, varjämte rätten kan förordna, att i avbidan på beslut i anledning av anmälan han icke må brukas som ombud vid den rätten. Annat ombud än advokat kan av rätten förklaras obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten.

De nu nämnda bestämmelserna avse i och för sig endast tvistemål. Enligt särskilda bestämmelser i 20 och 21 kap. äga de emellertid tillämpning även i brottmål. Sålunda skall enligt 20 kap. 14 § om rättegångsombud för målsägande gälla vad i 12 kap. är stadgat. Detsamma gäller enligt 21 kap. 2 § sista stycket ombud för den misstänkte. Om försvarare, som utsetts av den misstänkte, skall slutligen enligt 21 kap. 3 § andra stycket vad i 12 kap. 2—5 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Beträffande de nu berörda frågorna ha framställts åtskilliga motionsyrkanden.

Sålunda har i motionen II: 247 yrkats, att 8 kap. måtte utgå ur förslaget. I motionen I: 182 har yrkats att 8 kap. måtte omarbetas. I de likalydande motionerna I: 187 och II: 246 har yrkats, att första stycket i 12 kap. 2 § måtte utgå samt att 5 § i samma kapitel måtte erhålla sådan ändrad lydelse, att rättens befogenhet att förklara ombud obehörigt för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid rätten utsträcker till att avse även ombud, som är advokat. Enahanda yrkande beträffande 12 kap. 2 § har framställts i motionen II: 247, däri jämväl yrkats sådan ändring av 5 §, att därur utslutas de bestämmelser, som avse advokat.

Vidare har i de likalydande motionerna I: 183 och II: 240 yrkats, att såsom villkor för behörighet såsom rättegångsombud måtte uppställas att ha avlagt för behörighet till domare föreskrivna kunskapsprov.

I de likalydande motionerna I: 184 och II: 248 har yrkats, att till 12 kap. 2 § måtte fogas ett tillägg av innehåll att vid rättegång i hovrätt och högsta domstolen ej må såsom ombud brukas annan än advokat. Samma yrkande har framställts i de jämväl likalydande motionerna I: 186 och II: 245.

Slutligen har i de nyssnämnda motionerna I: 184 och II: 248 samt I: 186 och II: 245 yrkats, dels att i 21 kap. 2 § måtte intagas bestämmelse om att såsom ombud för den som misstänkes eller tilltalas för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, ej må brukas annan än advokat, dels ock att i 21 kap. 3 § måtte beträffande försvarare hänvisas jämväl till den sålunda föreslagna bestämmelsen i 2 § samma kapitel.

De bestämmelser, som upptagits i 8 kap., avse icke att tillgodose något speciellt advokatintresse. Visserligen få ledamöterna i det föreslagna advokat-

samfundet ensamrätt till advokatnamnet, något som dock väsentligen torde utgöra endast ett lagfästade av vad som redan nu på många håll särskilt i domstolarna tillämpas, men genom den kontroll som advokaterna underkastas torde förslaget snarare kunna sägas innebära en inskränkning i deras fria yrkesutövning. Huvudsyftet med regleringen av advokatväsendet är att i möjligaste mån säkerställa den rättssökande allmänhetens intresse. Det är, såsom processlagberedningen framhållit, av stor vikt att de rättssökande i sina rättsliga angelägenheter kunna söka råd och hjälp hos personer, om vilka de kunna äga visshet att de besitta härför nödiga kvalifikationer. Detta syfte torde kunna vinnas därigenom att advokatkåren erhåller en offentlig-rättslig organisation och underkastas nödig kontroll. Utskottet har ej funnit anledning till erinran mot det sätt, varpå frågan om anordnandet av denna kontroll lösts i förslaget, och ej heller i övrigt mot bestämmelserna i 8 kap.

Enligt 15 kap. 2 § i den nu gällande rättegångsbalken skola de, som för andra må tala och svara, vara oberyktade, ärlige, redlige och förståndige. Även om en viss tvekan kan råda rörande innebörden av detta stadgande och tillämpningen därav i praxis varit vacklande, torde dock vara tydligt att rätten äger möjlighet att redan vid rättegångens början avvisa ett ombud, som icke äger erforderliga kvalifikationer. Stadgandet i första stycket av 12 kap. 2 § i förslaget utgör en motsvarighet till nyssnämnda bestämmelse i gällande rätt. Därest, på sätt motionsvis påyrkats, nämnda stycke utginge ur förslaget, skulle domstolen vara utestängd från möjligheten att redan från början avvisa ett ombud, bortsett från sådana fall då ombudet är obehörigt på grund av övriga bestämmelser i 2 § samt i 3 och 4 §§. Först om ombudet under målets handläggning läte sig komma till last något förhållande, som avses i 5 §, skulle avvísning kunna ske. En sådan ordning kan enligt utskottets mening icke anses tillfredsställande, och utskottet kan icke tillstyrka ifrågakvarande motionsyrkande.

Vad därefter angår de kvalifikationsvillkor, som böra uppställas för rättegångsombud, vill utskottet erinra om vad som i detta avseende förekom vid 1931 års riksdagsbehandling rörande huvudgrunderna för rättegångsreformen. Särskilda utskottet, vars utlåtande på denna punkt godkändes av riksdagens bägge kamrar, anförde bland annat, att kravet på juridisk utbildning hos ombuden i överrätt understundom kunde medföra olägenheter. I vissa delar av landet funnes endast ringa tillgång till juridiskt bildade sakförare, och då parternas talan vid underrätt i följd härav ofta fördes av andra personer, skulle parterna i åtskilliga mål nödgas att vid fullföljd till högre rätt byta ombud. En dylik anordning skulle kunna bliva till skada för utredningen och tillskynda parterna ökade kostnader. Ej sällan torde parts talan även i överrätt kunna på tillfredsställande sätt utföras av person utan juridisk examen, som ägde kännedom om de särskilda förhållanden, varur målet härörde. Viss fara föreläge även, att införande av monopol för de rättsbildade ombuden skulle medföra en allmän stegring av processkostnaderna. Med hänsyn härtill förordade utskottet, att det medgäves part att jämväl i högre in-

stans anlita det ombud, även utan juridisk examen, för vilket han hade förtroende.

De skäl, som sålunda anförts mot uppställande av kravet på ensamrätt för personer med juridisk utbildning att kunna ifrågakomma såsom ombud i överrätt, finner utskottet alltjämt härande. Det nya rättegångsförfarandet ställer visserligen ökade anspråk på rättegångsombuden med hänsyn till ett omsorgsfullt förberedande av partens talan och deras förmåga av klar och redig framställning. Emellertid torde det finnas personer även utan juridisk examen, som besitta härför erforderliga kvalifikationer. Utskottet anser sig därför icke kunna tillstyrka motionsyrkandena om införande av advokatmonopol i hovrätt och högsta domstolen. Att märka är att införande av ett undantagslöst advokatmonopol skulle innebära, att även juridiskt bildade personer utanför advokaternas krets bleve uteslagna från möjligheten att uppträda såsom ombud i överrätt, t. ex. ombudsmän hos kommuner eller privata företag såsom banker. Utskottet finner icke heller tillräckliga skäl föreligga för de motionsvis framkomna förslagen att såsom villkor för behörighet som rättegångsombud måtte uppställas avlagd juridisk examen eller att såsom ombud eller enskild försvarare för misstänkt eller tilltalad i grövre brottmål endast advokat skulle få brukas.

Då utskottet sålunda icke kan förorda advokatmonopol i någon form vare sig i underrätt eller överrätt, innebär detta icke någon eftergift på de krav, som måste ställas på ombuds förmåga att på ett tillfredsställande sätt utföra sin huvudmans talan. Även enligt utskottets mening måste domstolarna äga en vidsträckt prövningsrätt i fråga om ombudens lämplighet och befogenhet att inskrida mot ombud, som icke äga erforderliga kvalifikationer för sitt uppdrag. I detta hänseende ha advokaterna enligt förslaget erhållit en särställning såtillvida, att advokat äger utan någon föregående prövning av domstol uppträda som rättegångsombud, medan i fråga om annan än advokat den domstol, där ombudet uppträder, har att undersöka, om ombudet med hänsyn till redbarhet, insikter och erfarenhet finnes lämplig. Såsom motiv härtill har anförts, att då enligt 8 kap. 2 § som villkor för inträde i advokatsamfundet uppställts, att sökanden gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt finnes lämplig att utöva advokatverksamhet, någon föregående prövning från rättens sida av hans lämplighet såsom ombud icke borde äga rum. Enligt utskottets mening finnas knappast tillräckliga skäl att i detta hänseende skilja mellan advokater och andra ombud. Fall kunna tänkas förekomma, då en person, som är ledamot i advokatsamfundet, på grund av något förhållande, som visserligen icke behövt föranleda hans uteslutande ur samfundet, är olämplig såsom ombud i det föreliggande målet. Med förslagets ståndpunkt beträffande prövningsrätten kan också befaras, att den part, som är företrädad av annat ombud än advokat, kommer i sämre läge än motparten, om dennes ombud är advokat. Utskottet förordar därför sådan ändring i 2 § första stycket, att särställningen för advokat borttages och att rättens prövningsbefogenhet kommer att omfatta alla ombud. Denna prövning avser enligt förslaget bl. a. huruvida ombudet med hänsyn till insikter

och erfarenhet finnes lämplig. Med insikter bör enligt utskottets mening förstås icke uteslutande juridiska insikter; jämväl insikter i de särskilda förhållanden, som äro av betydelse i målet, böra komma i beaktande. I processlagberedningens motiv framhålles, att ombudet bör äga en viss genom praktisk verksamhet förvärfvad erfarenhet i skötandet av rättegångar. Enligt utskottets uppfattning bör även annan genom praktisk verksamhet vunnen erfarenhet kunna tillmätas betydelse. Med hänsyn härtill föreslår utskottet, att uttrycket »erfarenhet» utbytes mot »tidigare verksamhet». Utskottet vill slutligen understryka vad i motiven uttalas därom att vid bedömandet av om ombudet besitter erforderliga kvalifikationer i nu angivna hänseenden hänsyn bör tagas till målets beskaffenhet. Är målet enkelt och mindre omfattande, torde sålunda icke böra ställas så stora krav på ombudet som då fråga är om ett mera invecklat eller vidlyftigt mål. Härvid bör jämväl beaktas att större krav måste ställas på talans utförande i hovrätt och särskilt i högsta domstolen. Utskottet föreslår en omformulering av första stycket i syfte att tydligare framhäva att vid lämplighetsprövningen hänsyn bör tagas till beskaffenheten av det mål, vari ombudet uppträder.

Ej heller vad angår 5 § anser utskottet den särställning advokaterna här tillerkänts vara tillräckligt motiverad. Visserligen äro advokaterna i disciplinärt hänseende underställda advokatsamfundets styrelse, men för den händelse advokat låter något sådant förhållande komma sig till last, som avses i nämnda paragraf, torde rätten, liksom beträffande andra ombud, böra ha i sin makt att, om skäl äro därtill, förklara honom obehörig såsom ombud vid den rätten för viss tid eller tills vidare. Då advokat avvisas såsom ombud, bör rätten tillika göra anmälan därom hos advokatsamfundets styrelse. Bestämmelse härom torde lämpligen böra upptagas såsom ett nytt stycke i 6 §; härigenom blir tydligt att sådan anmälan skall göras vare sig avvisandet skett på grund av 2 § eller enligt 5 §. Om nu förordade ändringar vidtagas i 5 och 6 §§, erfordras jämväl en jämkning i 22 §.

Behandlingen av mindre mål.

En fråga, som vid 1931 års riksdag ägnades särskild uppmärksamhet, rör rättens befogenhet att redan under förberedelsen avgöra tvistemål. Till förmån för en sådan anordning kan anföras, att den skulle vara av betydelse särskilt i mål, där någon mera omfattande bevisupptagning icke ifrågasättes eller erfordras. Utskottet avstyrkte som allmän regel denna utväg. Snäva gränser borde enligt utskottets mening uppställas för möjligheten att under förberedelsen meddela dom i målet; vid ett avgörande av denna fråga borde beaktas å ena sidan behovet av enkelhet i rättsskipningen och å den andra olägenheten av att vad anginge häradsrätterna lekmännens deltagande i viss mån minskades. Frågan om ett förenklat förfarande i mindre mål har upptagits till övervägande av processlagberedningen. Som allmän utgångspunkt framhåller beredningen, att betänkligheter möta att mera allmänt eftergiva de rättsliga garantierna för prövningen allenast på den grund, att tvisten

rör ett mindre värde; detta gäve icke alltid ett riktigt uttryck åt den betydelse målet kunde äga för parterna. Denna utgångspunkt uteslöte icke sådana förenklingar i det allmänna förfarandet, som med hänsyn till rättsskipningsuppgiftens natur i det särskilda fallet kunde visa sig ändamålsenliga. Beredningen har tillgodosett detta syfte på det sätt, att i fall, då parterna samtycka därtill eller rätten finner saken uppenbar, huvudförhandling kan hållas i omedelbart samband med förberedelsen inför den lagfarna domare, som lett denna. Genom denna anordning vunnas enligt beredningens åsikt ett snabbt och föga kostsamt avgörande av enklare mål, vari på grund av erkännande eller andra omständigheter någon ovisshet om utgången icke föreläge.

I detta sammanhang må framhållas att processlagberedningen icke upptagit till behandling de särskilda processformer, som föreligga enligt 1937 års lag om lagsökning och handräckning för fordran.

Frågan om ett enklare förfarande i mindre mål har upptagits till behandling i två likalydande motioner I: 187 och II: 246. Motionärerna hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning rörande införande av ett förenklat förfarande utan anlitande av rättegångsombud, när de omtvistade beloppen äro små och målen av mera enkel beskaiffenhet.

Uppenbarligen är av stor vikt att behandlingen av enklare kravmål kan ske utan större besvär och kostnader för parterna. Detta syfte har man sökt tillgodose genom de nyssnämnda bestämmelserna om handräckning för fordran. Vid det fortsatta lagstiftningsarbete, som erfordras för rättegångsreformens genomförande, torde processlagberedningen ha att granska ifrågasvarande lagbestämmelser. I sammanhang därmed bör undersökas på vad sätt behandlingen av de i motionerna omförmälda mindre målen lämpligen bör ordnas.

Rättegångsreformens ekonomiska verkningar.

De ekonomiska verkningarna av rättegångsreformen ha i olika sammanhang varit föremål för undersökning. Ekonomisakkunniga framlade 1928 detaljerade förslag beträffande antalet erforderliga domar- och åklagarbefattningar jämte annan personal vid domstolarna och åklagarväsendet. Även 1931 års proposition innefattade viss utredning i ämnet. Om dessa tidigare undersökningar gäller emellertid, att de utgingo från en i väsentliga avseenden annan organisation än som nu kommer i fråga. Med det föreliggande förslaget, som i stort sett bibehåller den nuvarande organisationen, har uppgiften närmast varit att undersöka det nya rättegångssättets inverkan på personalbehovet inom domstols- och åklagarväsendet och därav föranledda förändringar i fråga om personalkostnaderna.

De i propositionen framlagda kostnadsberäkningarna hänföra sig väsentligen till överinstanserna. Att någon motsvarande uppskattning icke verkställts beträffande underrätterna sammanhänger med att departementschefen funnit, att arbetsbördan vid underrätterna icke komme att ökas genom rättegångsreformen samt att reformen icke heller i och för sig vore av beskaiffenhet att böra inverka på domarpersonalens avlöningsförhållanden. För hov-

rätterna har inrättandet av ett antal nya ledamotsbefattningar ansetts erforderligt. Merkostnaden härför har beräknats uppgå till omkring 132,000 kronor om året, varvid dock får beaktas att de nuvarande kostnaderna uträknats under förutsättning att antalet hovrätter vore sex. Det ändrade förfarandet i högsta instans har ansetts medgiva en väsentlig nedsättning av antalet revisionssekreterare, varigenom skulle ernås en årlig besparing av 166,500 kronor. Till förstärkning av arbetskrafterna hos justitiekanslersämbetet har beräknats åtgå ett årligt belopp av 40,500 kronor. Utöver sålunda angiven kostnadsökning och besparing har emellertid i andra avseenden ansetts kunna uppkomma en icke närmare uppskattad ökning av statsverkets utgifter för rättegångsväsendet, såsom i fråga om ersättningar av allmänna medel åt vittnen och parter i överrätt samt till biträden åt tilltalade eller misstänkta personer, reseersättningar åt domare och åklagare ävensom avlöning till ett antal landsfogdeassistenter, som kunde behöva nyanställas. I dessa delar har icke ansetts möjligt att nu verkställa någon siffermässig beräkning. Besparingsberedningen, som tagit del av den verkställda utredningen, har för sin del funnit, att de merkostnader, vilka skulle visa sig stå i samband med en ny rättegångsordnings genomförande, icke vore av den storleksordning, att anledning föreläge att av statsfinansiella skäl avråda från reformförslagets framläggande, därest detta av andra skäl ansåges vara av stor betydelse.

Då utskottet haft att taga ställning till den föreliggande utredningen, har för utskottet stått klart, att någon exakt beräkning rörande de ekonomiska konsekvenserna av rättegångsreformen överhuvud icke kan i förväg verkställas. Vid en sådan beräkning föreligger en särskild svårighet däri, att i fråga om vissa av de organisatoriska åtgärder, som satts i samband med rättegångsreformen, behov förelegat redan under nuvarande rättegångsordning, även om dessa behov bliva särskilt aktuella på grund av reformens genomförande. Vad särskilt angår häradsrätterna må i detta sammanhang erinras om lagrådets av departementschefen återgivna uttalande, att arbetet i många domsagor vore så ordnat, att häradshövdingens arbetskraft utnyttjades till bristningsgränsen. Åtgärder för avhjälpande av dessa olägenheter torde dock inom kort kunna påräknas. Genom proposition (nr 252) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att godkänna i propositionen framlagda huvudgrunder för en omorganisation av domsagoförvaltningen m. m., syftande till bland annat en mera rationell personalorganisation i domsagorna. Syftet med de nu framlagda kalkylerna får också anses ha varit allenast att giva en ungefärlig uppfattning om reformens verkningar i ekonomiskt avseende. Med nu antydda utgångspunkter har utskottet icke ansett sig böra i detalj ingå på någon närmare granskning av de gjorda beräkningarna. Utskottet vill emellertid framhålla, att det nya förfarandet i kvalitativt hänseende kommer att ställa skärpta krav på domstolarna, detta såväl vad angår målens handläggning och avgörande vid huvudförhandling som i fråga om den förberedande behandlingen med de nya uppgifter, som därvid i olika hänseenden tillkomma. Otvivelaktigt nödvändiggör detta förhållande en

ganska genomgripande förändring av arbetssättet vid domstolarna och särskilt vid häradsrätterna, och det kan ifrågasättas om de sistnämnda med de arbetskrafter, som nu stå till häradshövdingens förfogande, i allo äro skickade att fullgöra de uppgifter, som komma att åläggas dem. Om det nya rättegångsförfarandet skall kunna genomföras, måste emellertid arbetskrafter i tillräckligt antal och med tillräckliga kvalifikationer jämte sådana hjälpmedel som fonetisk upptagning eller stenografering i den mån så finnes erforderligt ställas till domstolarnas förfogande.

Även om sålunda i vissa hänseenden statsverkets utgifter för rättsskipningen efter reformen skulle visa sig uppgå till högre belopp än som antagits i propositionen, finner utskottet det likväl uppenbart, att kostnaderna icke kunna bli va av den storleksordning, att de kunna åberopas som ett skäl mot reformens genomförande. I detta sammanhang kan nämnas, att en företagen undersökning rörande utgifterna för domstolsväsendet i Norge icke givit anledning att förmoda, att den därstädes under 1927 och 1936 genomförda civilprocessreformen skulle i det hela ha medfört ökade utgifter för det allmänna; snarare föreligger stöd för ett antagande i motsatt riktning.

I propositionen har upptagits till undersökning frågan om det nya förfarandets inverkan å processkostnaderna. Departementschefen har därvid framhållit att i förslaget vidtagits särskilda anordningar för förbilligande av rättegången i mindre mål, såsom tvistemåls avgörande i vissa fall i omedelbart samband med förberedelsen, samt strafföreläggande i mindre brottmål. Vad angår spörsmålet huruvida processkostnaderna skulle komma att ökas därigenom att parterna med det nya förfarandet ej längre skulle förma att i samma omfattning som tidigare själva föra sin talan utan nödgas anlita advokater, har departementschefen avvisat denna farhåga såsom i stort sett ogrundad. Förslaget bibehölle den i vårt land av ålder gällande grundsatsen, att part i alla instanser ägde själv föra sin talan; ej heller infördes genom förslaget något advokatmonopol. Vad angår överrättsförfarandet har departementschefen framhållit, att det vore obestridligt att detta i viss mån krävde ökad inställeseskyldighet av parterna liksom att i de fall, då sådan inställeseskyldighet föreläge, kostnaderna komme att i viss mån stiga. Sammanfattningsvis har departementschefen om förfarandets inverkan på processkostnaderna anslutit sig till vad i denna fråga yttrats i 1931 års proposition, att i det större antal mål, där rättegången vore avslutad med första instansens dom, kostnaderna oftast snarare komme att understiga än överstiga vad nu vore vanligt samt att i de mål, som fullföljdes till högre rätt, kostnaderna i vissa fall komme att, om ock ej i alltför hög grad, överstiga de nuvarande. Utskottet anser sannolikt, att utvecklingen kommer att bekräfta detta uttalande.

Detaljbestämmelserna i förslaget.

Utskottet övergår härefter till detaljbestämmelserna i förslaget, i den mån de icke berörts i det föregående.

1 kap.

Enligt 3 § skall i domsaga, om göromålen kräva det, finnas en eller flera biträdande domare. I den till riksdagen nyligen avlåtna propositionen (nr 252) angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m. föreslås att de nuvarande biträdande domarna skola benämnas tingsdomare. Utskottet föreslår, att samma benämning införes i förevarande paragraf.

Enligt förslaget skall häradsrätt liksom för närvarande bestå av härads-hövding och nämnd; dock är i vissa fall, vilka huvudsakligen avse måls beredande och annan handläggning, som faller utanför huvudförhandlingen, häradsrätten domför utan nämnd. Att lekmän böra deltaga i häradsrätternas rättsskipning och att detta allttjämt bör ske i den hos oss hävdvunna formen genom nämnd torde icke vara föremål för någon meningsskiljaktighet.

I motionen II: 239 har yrkats, att nämndens centrala funktion klart formuleras i den nya rättegångsbalkens första kapitel. Motionärerna framhålla bland annat, att ett uttryck i lagtext för nämndens funktion vore på sin plats så mycket mera som ibland vissa missuppfattningar om nämndens ställning och funktioner gjort sig gällande.

Förslaget innebär icke någon ändring i gällande rätt beträffande de uppgifter, som tillkomma nämnden. Nämndens funktion uttryckes klart genom det i 4 § upptagna stadgandet, att i häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd, ett stadgande som nära ansluter sig till motsvarande bestämmelse i 1 kap. 1 § av den nu gällande rättegångsbalken. Att i lag giva ett närmare uttryck för nämndens funktion synes utskottet varken lämpligt eller möjligt. Naturligt är att olika meningar kunna råda beträffande frågan på vilket område nämndens betydelse framför allt gör sig gällande. Det bör emellertid fasthållas att nämndens funktion är att deltaga i dömandet.

Enligt 5 § skola i varje tingslag finnas aderton nämndemän; om flera nämndemän erfordras, bestämmer Konungen deras antal. I nämnd skola sitta minst sju och högst nio; dock är i vissa mindre brottmål häradsrätten domför med tre i nämnden. Beträffande omröstning i häradsrätt stadgas i 16 kap. 3 § och 29 kap. 3 §, att om alla i nämnden äro ense om skälen och slutet eller, då i nämnden äro flera är sju, minst sju förena sig därom, nämndens mening skall gälla; i annat fall gäller ordförandens mening.

I motionen II: 239 har yrkats, att i första stycket av förevarande paragraf måtte stadgas, att i tingslag skall finnas det antal nämndemän, som erfordras för att skilda orter och delar av tingslaget skola vara behörigen företrädade inom nämnden, samt att antalet bestämmas av Konungen men icke utan synnerliga skäl må understiga vad häradsrätten finner behöfligt. Vidare har yrkats, att andra stycket i paragrafen ändras därhän, att högsta antalet nämndemän inom en nämnd ökas från nio till tolv, varvid tillika en justering borde ske i 16 kap. 3 § och 29 kap. 3 § i syfte att öka det antal nämndemän, som vid tolv närvaro i nämnden skall kunna göra sin mening gällande gent emot juristdomaren.

En nedsättning av det nuvarande maximiantalet nämndemän från tolv till nio har av departementschefen synts motiverad med hänsyn till angelägenheten att, såvitt möjligt, begränsa det antal nämndemän, som skola utses för varje tingslag, och möjliggöra en lämplig arbetsfördelning mellan dessa. Vidare har departementschefen ansett en sådan begränsning, vilken torde motsvara vad redan nu allmänt iakttages, vara önskvärd med hänsyn till statsverkets utgifter för nämndemännens tjänstgöring. För egen del har utskottet ej funnit anledning att frångå förslaget på denna punkt. Jämväl i fråga om nämndens rösträtt anser utskottet förslaget vara väl avvägt. Där-
est antalet nämndemän i enlighet med motionärernas yrkande bestämdes till minst sju och högst tolv, skulle vissa svårigheter möta att erhålla en tillfredsställande omröstningsregel.

Den i förslaget upptagna regeln om det antal nämndemän, som skola finnas i varje tingslag, bygger på den uppfattningen, att antalet bör vara så stort, att det medger en uppdelning av nämndemännens tjänstgöring. Det angivna antalet aderton är endast ett minimiantal, som möjliggör att nämndemännen kunna indelas till tjänstgöring i två grupper. Såsom framhållits i motiven torde i åtskilliga tingslag detta antal vara otillräckligt. Det synes utskottet lämpligt att i lagen angives ett minimiantal och att det, liksom enligt gällande rätt, överlämnas åt Kungl. Maj:t att pröva, om behov föreligger av ett större antal nämndemän. Otivelaktigt finnas flera tingslag, där det föreslagna minimiantalet är tillfyllest. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t, innan antalet bestämmes, inhämtar yttrande från häradsrätten och att skäl-
lig hänsyn tages till vad häradsrätten finner behövt.

I 9 § givas bestämmelser om tid och ställe för sådana sammanträden med häradsrätt, som ej avse huvudförhandling med nämnd. Härunder falla så-
lunda t. ex. muntlig förberedelse, upptagande av bevisning utom huvudförhandling, behandling av frågor om häktning eller andra straffprocessuella tvångsmedel. Det ankommer på häradshövdingen att bestämma tid och ställe för sådant sammanträde. I motiven framhålles att för förhandlingen bör bestämmas den plats, som med hänsyn till kostnader, välbelägenheten för parterna och andra omständigheter finnes lämplig; ofta torde särskilt vid förberedelsen i tvistemål kansliorten finnas vara den lämpligaste sammanträdesplatsen. Utskottet har intet att erinra mot förslaget på denna punkt i och för sig men vill starkt understryka angelägenheten av att sammanträde, särskilt då det gäller muntlig förberedelse, såvitt möjligt utsattes till sådan plats, som för parterna är den lämpligaste. I domsagor med flera tingslag bör sålunda särskild hänsyn tagas till vilken plats som ur parternas synpunkt är mest välbelägen. Å andra sidan bör ej förbises att längre och ofta återkommande resor kunna medföra avsevärd tidsspilla för häradshövdingen och kostnader för statsverket.

Beträffande 11 § hänvisas till vad utskottet anfört i det föregående.

Enligt gällande bestämmelser om nämndemans rätt till ersättning av statsmedel äger nämndeman vid resa för tjänstgöring vid allmänt tingssammanträde, lagtima ting eller särskilt sammanträde för tings avslutande åtnjuta resekostnadsersättning enligt allmänna resereglementet. Samma rätt till ersättning tillkommer nämndeman vid resa för tjänstgöring vid rannsaking med häktad person å urtima ting eller extra rättegångsdag under lagtima ting; i visst fall äger nämndeman vid sådan tjänstgöring även rätt till dagtraktamente. För inställelse vid sammanträde, som avses i lagen den 7 maj 1918 om särskilda tingssammanträden för handläggning av vissa mål och ärenden, äger nämndeman enligt lagen rätt till resekostnadsersättning.

I det nu föreliggande förslaget upptagas inga bestämmelser om nämndemans rätt till ersättning. I motiven framhålles att i anledning av förslaget en viss omarbetning torde böra ske av nu gällande bestämmelser i detta avseende; som allmän regel torde böra stadgas att rätt till ersättning av statsmedel tillkommer nämndeman för tjänstgöring i häradsrätt, om ej för särskilt fall sådan ersättning skall gäldas av enskild part. Ersättning till nämndeman i stad med rådhusrätt förutsättes skola utgå efter samma grunder som i häradsrätt och bestridas av stadens medel.

I motionen II: 244 har yrkats, att riksdagen i samband med behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, att dagtraktamenten skola utgå för nämndemansuppdrag. Motionären framhåller bland annat, att genom att dylik ersättning icke utgår måste vid val av nämndemän tillses att endast sådana personer väljas, som äga ekonomiska förutsättningar för att mottaga uppdraget. Därigenom har möjligheten att fritt välja nämndemän bland de mest betrodda medborgarna väsentligt inskränkt. För att råda bot på detta uppenbara missförhållande ha åtskilliga kommuner — ehuru laglig rätt där till saknas — likväl anslagit medel för ersättning till sina nämndemän.

Frågan om nämndemans rätt till ersättning har tidigare vid flera tillfällen varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Sålunda anhöll riksdagen 1937 i skrivelse till Kungl. Maj:t om utredning och förslag rörande traktamentsersättning till nämndemän för tjänstgöring vid tingssammanträden. I skrivelsen anfördes, att riksdagen funnit skäl tala för att traktamentsersättning beredes nämndemännen i samtliga de fall, då reseersättning utgår.

I statsverkspropositionen till 1938 års riksdag anmälde chefen för justitiedepartementet, att den begärda utredningen igångsatts. I syfte att erhålla material för beräkning av kostnaderna för statsverket, därest nämndemännen bereddes traktamentsersättning, hade från domhavandena införskaffats uppgifter angående antalet tjänstgöringsdagar och resedagar för nämndemännen år 1936. Enligt en med ledning av dessa uppgifter verkställd preliminär beräkning skulle kostnaderna för traktamentsersättning komma att uppgå till i runt tal åtminstone 350,000 kronor. Sedermera anförde departementschefen i statsverkspropositionen till 1939 års riksdag, att viss utredning i frågan verkställts men att han icke vore beredd att då framlägga något förslag. I statsverkspropositionen till 1940 års riksdag yttrade departements-

chefen, att någon utsträckt rätt till ersättning åt nämndemännen för kostnader i anledning av tingsresor icke för det dåvarande syntes böra ifrågakomma.

I likhet med vad riksdagen i ovanberörda skrivelse framhållit och med vad som anförts i nu ifrågavarande motion anser utskottet starka skäl tala för att traktamentsersättning beredes nämndemännen. Utskottet anser det viktigt för nämndens ställning i rättsskipningen, att nämndemansuppdraget icke övergår till en arvodesbefattning utan alljämt bibehåller karaktären av ett heders- och förtroendeuppdrag, men det kan icke anses tillfredsställande att enskilda personer nödgas för fullgörande av detta förtroendeuppdrag vidkännas kostnader och att valet i realiteten begränsas till dem som äga ekonomiska förutsättningar för att mottaga uppdraget. Emellertid kan utskottet i frågans nuvarande läge icke tillstyrka, att riksdagen, på sätt yrkats i motionen, nu beslutar att dagtraktamente skall utgå för nämndemansuppdrag. Denna fråga synes icke böra regleras i rättegångsbalken utan liksom nu i särskild författning. Utskottet vill dock uttala önskvärdheten av att den utredning, som enligt vad ovan antytts påbörjats inom justitiedepartementet, fullföljes och att förslag i ämnet snarast möjligt framläggas för riksdagen. Ifrågavarande spörsmål sammanhänger icke omedelbart med rättegångsreformen utan torde böra lösas oberoende av denna. Såsom departementschefen framhållit bör därför den utgiftsökning för statsverket, som härigenom uppkommer, icke räknas rättegångsreformen till last.

2 kap.

Enligt 3 § i detta kapitel skall hovrätt vara delad i två eller flera avdelningar. Beträffande avdelningarnas sammansättning stadgas att varje avdelning skall bestå av minst fyra hovrättsråd, av dem en ordförande och en vice ordförande, samt en eller flera assessorer. Liksom enligt gällande rätt utgår förslaget från att hovrätternas assessorer förordnas av Konungen (jfr 4 kap. 3 §) och alltså icke äro ordinarie domare på samma sätt som hovrättsråden.

Enligt utskottets mening föreligger icke tillräcklig anledning att i lag bestämma minimiantalet hovrättsråd å varje avdelning så högt som till fyra. Möjlighet torde böra lämnas öppen att vid lönestaternas fastställande bestämma en annan fördelning av antalet ledamöter å avdelningarna mellan hovrättsråd och assessorer än den förslaget innebär. Det kan också tänkas att åtminstone i de minsta hovrätterna kan finnas nödvändigt att begränsa hela antalet ledamöter å någon division till fyra. Då det synes utskottet vara av vikt att någon eller några ledamotsplatser å varje division reserveras för assessorer, föreslår utskottet att minimiantalet hovrättsråd å varje division bestämmas till tre. Vid 4 kap. 3 § föreslår utskottet att möjlighet öppnas att inrätta ordinarie assessorsbefattningar i hovrätterna.

I 5 § stadgas som huvudregel att hovrätt skall sammanträda å ort, där den har sitt säte. Om särskilda skäl äro därtill, kan sammanträde hållas även å annan ort. Dessutom kunna mera regellbundna sammanträden, s. k. hov-

rättsting, hållas utom förläggningssorten för huvudförhandling i mål från viss del av domkretsen. Det ankommer på Kungl. Maj:t att bestämma såväl huruvida inom en viss hovrätt hovrättsting skola hållas som ock å vilka orter och tider tingen skola hållas.

I motionen I: 182 har yrkats, att skyldighet borde i lag stadgas för hovrätt att med en division åtminstone en gång om året eller, där så prövas behöfligt, oftare hålla sammanträde å annan ort än där hovrätten har sitt säte.

Enligt utskottets mening utgör anordningen med hovrättsting ett synnerligen lämpligt medel att göra hovrätterna mera lättillgängliga för den rättsökande allmänheten. Däremot kan utskottet icke finna lämpligt att reglera hovrättens skyldighet att anordna dylika sammanträden på sätt i motionen föreslagits. Behovet av hovrättsting bör beträffande varje hovrätt göras till föremål för noggrant övervägande, och det synes utskottet ur alla synpunkter riktigast att avgörandet härutinnan tillkommer Kungl. Maj:t. Av det föreslagna stadgandet framgår uppenbart, att Kungl. Maj:t kan utan begäran från hovrättens sida meddela bestämmelser om hovrättsting. Tydligt är att den föreslagna anordningen har sin största betydelse beträffande de norrländska hovrätterna, men den bör naturligen kunna komma till användning även i andra delar av riket.

Processlagberedningens förslag upptog i 6 § av detta kapitel bestämmelser om antalet hovrätter i riket och deras domkretsar. Vid tiden för avgivandet av beredningens förslag voro antalet hovrätter fyra, nämligen Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge samt hovrätten för Övre Norrland. Beredningens förslag innebar, att i riket skulle utöver dessa finnas ytterligare två hovrätter, nämligen hovrätten för Nedre Norrland, omfattande Västernorrlands och Jämtlands län, samt hovrätten för Västra Sverige, omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Värmlands län. Enligt beslut vid 1939 års riksdag skall inrättas en hovrätt för Västra Sverige med säte i Göteborg och omfattande Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län men däremot icke Värmlands län, som fortfarande skall höra under Svea hovrätt.

Vid granskning av beredningens förslag anförde tre av lagrådets ledamöter — under erinran om nyssnämnda beslut — att därefter icke vederligen tillkommit några omständigheter, som bragt frågan om Värmlands län i ett ändrat läge.

I propositionen har departementschefen anfört, att enligt hans mening starka skäl talade för att ej i detta sammanhang upptaga till diskussion frågan om de olika hovrätternas domkretsar. Denna fråga sammanhängde nära med frågan om de nya hovrätternas organisation, vilken ännu ej upptagits till slutligt övervägande. Med hänsyn därtill och då frågan om hovrätternas antal borde, ehuru någon meningsskiljaktighet därom icke torde föreligga, avgöras i samband med frågan om domkretsarna, hade departementschefen ansett lämpligt, att samtliga dessa spörsmål reglerades i särskild lag. Bestämmelserna i 6 § i beredningens förslag hade med hänsyn härtill ersatts med en hänvisning till särskild lagstiftning.

I motionen I: 182 har yrkats, att i förevarande kapitel borde inskrivas antalet hovrätter och var de hade sitt säte.

Utskottet anser i likhet med motionären det vara av vikt att i rättegångsbalken meddelas bestämmelser om antalet hovrätter i riket. Av departementschefen har framhållits att någon meningsskiljaktighet i denna fråga icke torde råda. Under den utredning, som tidigare förekommit rörande antalet hovrätter i riket, har förutsatts att den erforderliga uppdelningen av de äldre hovrätterna skulle genomföras innan rättegångsreformen trädde i kraft, så att vid denna tidpunkt hovrättsorganisationen vore fullt rustad att övertaga de uppgifter, som enligt det nya förfarandet tillkomma hovrätterna. Enligt utskottets mening kan med säkerhet antagas att hovrätten för Nedre Norrland skall ha kommit till stånd redan före rättegångsbalkens ikraftträdande. Vid sådant förhållande torde hinder ej möta att i rättegångsbalken intaga bestämmelser i ovanberörda hänseende. Däremot synes frågan om hovrätternas domkretsar ännu icke vara i det skick, att slutlig ståndpunkt här till nu kan tagas. Än mindre kan utskottet tillstyrka att, på sätt i nyssnämnda motion yrkats, hovrätternas förlägningsort bestämmes i lagen. På grund av det anförda föreslår utskottet, att i 6 § intagas bestämmelser om antalet hovrätter och deras benämningar samt att frågan om hovrätternas domkretsar hänvisas till reglering i administrativ ordning. Då detta är en anslagsfråga, kräves riksdagens medverkan för regleringens fastställande.

3 kap.

De grundläggande bestämmelserna om högsta domstolens ställning, organisation och verksamhet upptagas för närvarande i regeringsformen. I förslaget ifrågasättes icke någon mera väsentlig ändring i dessa bestämmelser. Vissa organisatoriska föreskrifter rörande högsta domstolen ha erhållit plats i rättegångsbalken, såsom föreskrifter om att högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar, om måls avgörande i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet och om behandling av frågor rörande tillstånd att talan må komma under högsta domstolens prövning. Till frågan huruvida ytterligare föreskrifter om högsta domstolens organisation böra upptagas i rättegångsbalken har departementschefen, i likhet med lagrådet, ansett det icke vara möjligt att för närvarande intaga slutlig ståndpunkt; i viss mån sammanhänger den med de ändringar i regeringsformen, som kunna finnas påkallade i anledning av rättegångsreformen.

Varken i gällande lag eller i förslaget finnes någon bestämmelse om var högsta domstolen skall sammanträda. I motionen I: 182 har anförts, att i lagen borde intagas föreskrift att högsta domstolen med en avdelning skall sammanträda å annan ort än där domstolen har sitt säte. Motionären framhåller, att en avdelning av högsta domstolen borde åtminstone en gång om året sammanträda för måls handläggning och avgörande i en var av de städer, där hovrätt har sitt säte.

Enligt utskottets mening kunna skäl anföras för att högsta domstolen, i likhet med vad som föreslagits beträffande hovrätterna, förlägger sina sam-

manträden till orter, som för parterna äro mera välbelägna än landets huvudstad. Å andra sidan skulle en dylik anordning medföra stora praktiska svårigheter. För att några mera allmänna fördelar skulle kunna vinnas, måste säkerligen sammanträden utom förlägningsorten anordnas i så stor utsträckning, att det kunde verka förryckande på domstolens arbete. Utskottet anser sig därför icke kunna tillstyrka en bestämmelse i den av motionären antydda riktningen. Det bör emellertid enligt utskottets mening icke vara uteslutet att högsta domstolen i särskilda fall sammanträder å annan plats än förlägningsorten. Att i lagen intaga något stadgande härom synes emellertid icke erforderligt.

4 kap.

I fråga om tillsättande av domartjänster ansluter sig förslaget i väsentliga avseenden till gällande rätt. Den viktigaste nyheten är, att rådmän även i andra städer än Stockholm skola utnämnas av Kungl. Maj:t. Frågan om val av borgmästare och rådmän har hänvisats till särskild reglering. Förslaget bygger härvid på den förutsättningen, att det genom val framkomna förslaget skall upptaga tre personer.

I motionen I: 182 har yrkats, att bestämmelsen om val av borgmästare och rådmän borde utgå ur förslaget samt att jämväl dessa domare borde vara statens domare.

Såsom utskottet i det föregående framhållit utgår förslaget från att den kommunala rättsskipningen i städerna tills vidare skall bibehållas. Så länge detta är förhållandet och rådhusrätten sålunda fyller den dubbla funktionen av domstol och ett stadens förvaltningsorgan, torde det vara nödvändigt att staden bibehålles vid ett visst inflytande vid tillsättande av borgmästare och rådmän. Utskottet anser sig därför icke kunna tillstyrka nämnda motion. Att Kungl. Maj:t tillagts rätt att beträffande alla städer utnämna rådmän finner utskottet vara en avgjord förbättring, då härigenom skapas större garantier för en tillfredsställande rekrytering av stadsdomartjänsterna. Till frågan om den närmare utformningen av bestämmelserna om domarval i städerna saknar utskottet anledning att i detta sammanhang taga ställning.

Enligt 3 § i detta kapitel skall, i likhet med vad för närvarande gäller, assessor i hovrätt förordnas av Kungl. Maj:t. Hovrätternas assessorer, som genomgått en grundlig utbildning och vilkas lämplighet för domarbanan underkastats en ingående prövning, utgöra enligt utskottets mening en värdefull tillgång för hovrätternas dömande verksamhet. De äro jämväl skyldiga att mottaga förordnande som revisionssekreterare samt att i viss utsträckning tjänstgöra i underrätt, och dessa tjänster utgöra sålunda ett slags genomgångsbefattningar. Assessorerna ha numera erhållit tryggare anställningsförhållanden än tidigare. Med nuvarande organisation kunna de emellertid icke inträda såsom ledamöter i hovrätt under annan förutsättning än att någon ordinarie hovrättsdomare åtnjuter ledighet eller hans tjänst är obesatt. I 2 kap. 3 § har utskottet föreslagit en ändring åsyftande att reservera någon

eller några ledamotsplatser å varje division för assessorer. En konsekvens härav synes vara att ordinarie assessorsbefattningar skola kunna inrättas i hovrätterna. Utskottet föreslår därför sådan ändring i första stycket i förevarande paragraf, att assessor skall kunna utnämnas av Kungl. Maj:t.

I 1 kap. 3 § har föreslagits tingsdomare såsom benämning på biträdande domare. Motsvarande ändring bör göras i andra stycket av nu förevarande paragraf. Efter den ändring utskottet föreslagit beträffande tillsättning av assessor i hovrätt kunna första och andra styckena sammanslås.

5 kap.

Enligt 2 § i detta kapitel må, när rättens ordförande finner skäl därtill, tillträde till offentlig förhandling vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt aderton år. Stadgandet överensstämmer med vad som redan nu gäller. I motionen II: 242 har påyrkats en skärpt utformning av ifrågavarande bestämmelse. Till stöd härför anföres, att enligt vad erfarenheten visat ungdomliga åhörare, vilkas sensationshunger kanske förut närts av osund kriminallitteratur, i vissa fall ogynnsamt påverkas av bevistade brottmålsförhandlingar, särskilt om kamrater och jämnåriga stått åtalade.

Utskottet finner de synpunkter, som framhållits i motionen, värda beaktande. Att skärpa stadgandet i den riktningen att underåriga som regel icke skulle få närvara vid rättegångsförhandlingar torde dock vara mindre lämpligt. Det bör enligt utskottets mening alltjämt ankomma på rättens ordförande att, där så kan anses påkallat med hänsyn till målets beskaffenhet eller andra omständigheter, vägra den som ej uppnått en mognare ålder tillträde till rättens förhandling. Däremot föreslår utskottet, att åldersgränsen aderton år höjes till tjuguetå år.

Den i första punkten av 3 § upptagna bestämmelsen om medgivande för tjänsteman vid domstolen eller den som för sin utbildning tjänstgör vid denna att vara närvarande vid förhandling inom stängda dörrar synes närmast vara en ordningsföreskrift av likartad beskaffenhet med regeln i 2 §. Med hänsyn härtill bör det ankomma på rättens ordförande att lämna dylikt medgivande. Utskottet föreslår, att paragrafen erhåller ändrad lydelse på sätt nu angivits.

I 6—8 §§ i detta kapitel meddelas bestämmelser om anlitande av tolk dels då part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej är mäktig svenska språket, och dels då den som skall höras är döv eller stum. I sistnämnda avseende stadgas att om förhöret ej lämpligen kan ske genom skriftligen avfattade frågor eller svar, tolk må anlitas att biträda rätten. Enligt 8 § äger tolk av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsmedel, medan i annat fall skyldighet att till statsverket återgälda ersättningen enligt 18 kap. 13 § skall åläggas endera parten eller bägge.

I de likalydande motionerna I: 153 och II: 158 har yrkats, att bestämmelserna om förhör med och tolk åt dövtumma måtte utgå ur förslaget samt att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag till sådan lagstiftning, att de i motionerna framförda önskemålen beträffande ökat rättsskydd åt dövtumma bleve tillgodosedda. Beträffande innebörden av dessa önskemål hänvisas till motionerna.

Att såsom första utväg, då dövtum skall höras inför rätten, anvisa förhör medelst skriftligen avfattade frågor och svar synes enligt utskottets mening knappast vara lämpligt. Denna metod torde åtminstone icke som regel vara ägnad att giva ett tillfredsställande resultat och att bereda den dövtumme erforderligt rättsskydd. Tolk torde alltid böra anlitas då den som skall höras är dövtum, något som emellertid icke bör utesluta att skriftliga frågor och svar kunna komma till användning. Dessa båda metoder böra emellertid icke vara alternativa i förhållande till varandra. Att i lagen införa någon bestämmelse om förhör genom skriftliga frågor och svar synes icke erforderligt. Då utskottet sålunda förordar, att nämnda bestämmelse utgår ur förslaget, har därmed ställning icke tagits till frågan när denna förhörsmetod bör komma till användning. Motionerna taga uteslutande sikte på sådana personer, som äro helt dövtumma. I fråga om personer, som äro döva men hava talförmågan i behåll eller som ha hörseln i behåll men icke kunna tala, kan vara lämpligt att vid förhöret åtminstone i viss utsträckning skriftliga svar eller frågor användas.

Utskottet anser emellertid icke lämpligt att, såsom i motionerna yrkats, alla bestämmelser om tolk uteslutas ur förslaget. I rättegångsbalken synes böra upptagas ett stadgande därom, att då den som skall höras är döv eller stum, tolk må anlitas att biträda rätten. Detta stadgande föreslås såsom ett tredje stycke i 6 §, i följd varav första och andra styckena uteslutande komma att avse tolk för den som ej är mäktig svenska språket. Genom denna uppställning av paragrafen bliva fjärde stycket i 6 § ävensom 7 § tillämpliga även beträffande tolk för den som är döv eller stum. De närmare bestämmelser, som kunna erfordras beträffande sådan tolk, böra enligt utskottets mening utfärdas i administrativ ordning; utskottet föreslår ett stadgande härom i sista stycket. Härvid bör närmare utredas vilka fordringar som böra ställas på ifrågavarande tolkar och huruvida auktorisation i någon form kan finnas lämplig. I samband därmed kan jämväl frågan om tolk eller annat biträde åt dövtumma vid andra offentliga förrättningar än förhandling vid domstol lämpligen undersökas.

Vad i motionerna anförts beträffande frågan om ersättning åt tolk för dövtum synes böra närmare övervägas; bestämmelser i detta avseende böra utfärdas i särskild ordning. Utskottet föreslår en ändring i 8 § i detta syfte.

6 kap.

I 3 § föreslår utskottet en ändring, som är påkallad av utskottets förslag beträffande nämnds deltagande i rådhusrätt.

Om protokollets uppsättande föreskrives i 8 § att protokollet över förhandling skall, innan förhandlingen avslutas, erhålla slutlig avfattning. I motionerna I: 183 och II: 240 har påyrkats en uppmjukning av denna bestämmelse, åtminstone i sådana fall, då uppskov med domens meddelande äger rum. I 1931 års proposition uttalades, att det nu tillämpade sättet i fråga om protokollens uppsättande understundom lång tid efter själva förhandlingen och med stöd av ofta knapphändiga minnesanteckningar måste, såsom alltför osäkert, bringas att upphöra och protokollet färdigställas vid själva förhandlingen; endast härigenom kunde vinnas den kontroll, som vore protokollets huvudsyfte. Till detta uttalande anslöt sig riksdagen. Lagrådet yttrade också vid granskning av processkommissionens betänkande, att det vore av stor vikt att fasthålla vid regeln att protokollet skall — med eftergift på anspråken beträffande språkriktighet och utformning — givas definitiv avfattning redan vid förhandlingen. I den nu föreliggande propositionen har departementschefen framhållit, att det syntes oeftergivligt att protokollet borde vid förhandlingens slut föreligga i slutlig avfattning. Utskottet ansluter sig för sin del härtill och kan icke förorda någon ändring i nu ifrågavarande bestämmelse.

10 kap.

I förtydligande syfte har i 12 § införts att vad där stadgas om byggnad å annans grund samt gruva och för gruvdrift avsedd byggnad eller anläggning avser endast tillämpningen av detta kapitel.

11 kap.

Enligt 4 § må bevis, att den som i rättegång uppgives vara part eller vill föra talan som part eller ställföreträdare för part är behörig, ej fordras, med mindre särskild anledning förekommer därtill. Syftet med stadgandet är att öppna en möjlighet till lättnad i den nuvarande skyldigheten att förete behörighetshandlingar för part eller ställföreträdare för part. Stadgandet är av särskild betydelse beträffande juridiska personer och deras ställföreträdare. Enligt motiven bör rätten ej ålägga t. ex. ett ombud, som uppträder för ett aktiebolag, att styrka, att detta är registrerat och att den som ufärdat fullmakten är därtill behörig, om det rör sig om ett känt bolag och om en känd firmatecknare för detta.

Även enligt utskottets mening kan det icke anses erforderligt att behörighetshandlingar företes vid rätten i samma utsträckning som för närvarande är vanligt. Framför allt bör undvikas att den omständigheten, att part icke kan omedelbart förete dylika handlingar, skall medföra rättsförlust för honom; han bör i varje fall erhålla nödigt anstånd för att anskaffa erforderliga handlingar. Å andra sidan är ur såväl rättens som parternas synpunkt av vikt att någon tvekan rörande behörigheten icke föreligger; därest det efter målets avgörande skulle komma i dagen att part eller ställföreträdare saknat behörighet, kan detta föranleda den meddelade domens undanröjande på grund av domvilla. Enligt utskottets mening har emellertid ifrågavarande

stadgande fått en alltför kategorisk avfattning. Rätten bör ha möjlighet att infordra behörighetshandlingar så snart det gäller en part eller ställföreträdare, vars behörighet icke är känd för rätten. Utskottet föreslår därför, att paragrafen erhåller sådan lydelse, att bevis om behörighet ej erfordras, med mindre rätten finner bevis böra företes.

I 5 § regleras frågan om parts personliga inställeskyldighet vid förhandling inför rätten. Såvitt angår huvudförhandling göres här skillnad mellan underrätt, å ena, samt hovrätt och högsta domstolen, å andra sidan. Vid huvudförhandling i underrätt är part skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Personlig inställelseplikt vid huvudförhandling i hovrätt eller högsta domstolen föreligger, om partens närvaro finnes erforderlig för utredningen.

I de likalydande motionerna I: 183 och II: 240 har hemställts att, för att undvika en fördyring för den enskilde att vid domstol få sin talan prövad, bestämmelsen om skyldighet för part att personligen inställa sig vid huvudförhandling i underrätt måtte jämkas så att ej strängare regler skulle gälla än som föreslagits beträffande dylik skyldighet i överrätt.

Det synes utskottet uppenbart att utnyttjandet av den viktiga upplysningskälla, som parts personliga hörande utgör, är ett av de viktigaste momenten i en reformerad rättegångsordning och att därför skyldigheten för part att personligen infinna sig vid huvudförhandlingen bör betydligt utvidgas i förhållande till gällande rätt. Då huvudförhandlingen skall såvitt möjligt sammanföras till ett enda rättegångstillfälle, böra redan i förväg alla anordningar vidtagas för att icke vid förhandlingen skall uppstå någon brist eller lucka i möjligheterna att utreda målet. Såsom processlagberedningen framhållit i motiven till förevarande paragraf, måste detta iakttagas också på förevarande punkt. Därest inställeskyldigheten i underrätt reglerades på sätt i motionerna påyrkats, skulle detta i själva verket innebära ett bibehållande av det nuvarande stadgandet i 15 kap. 1 § rättegångsbalken, ett stadgande som emellertid i praxis visat sig mycket ineffektivt. Utskottet kan därför icke tillstyrka ifrågavarande motioner.

Mot det föreslagna stadgandet beträffande parts personliga inställeskyldighet vid huvudförhandling i högsta domstolen har utskottet intet att erinra. Mera tveksam ställer sig däremot frågan när det gäller huvudförhandling i hovrätt.

Lagrådet har ansett starka skäl tala för att gränsen drages ej mellan underrätt, å ena sidan, och de högre instanserna, å den andra, utan mellan de två lägre instanserna, å den ena, och högsta domstolen, å den andra sidan.

Att parts personliga hörande vid huvudförhandling i hovrätten är av största värde för ernående av en fullständig och tillfredsställande utredning i målet synes utskottet ligga i öppen dag. Domstolen har icke samma möjlighet att få fram sanningen i målet, när parterna inställt sig allenast genom ombud som när de äro personligen tillstädes. Med den i förslaget upptagna regeln synes föreligga en viss fara, att hovrätterna icke komma att inkalla parterna

personligen i den utsträckning, som förslaget åsyftar. Erfarenheten från gällande rättstillämpning torde giva stöd för en sådan farhåga. Vid utformningen i lagtext av förutsättningen för parts inställeskyldighet i hovrätt är det av särskild vikt att samma uttryckssätt icke väljes som i fråga om högsta domstolen, då detta lätt kan leda till den missuppfattningen att part ej behövde infinna sig oftare i hovrätt än i högsta domstolen. I sakens natur ligger emellertid att behovet av parts personliga inställelse i högsta domstolen, där rättsfrågans prövning träder i förgrunden, kommer att bliva vida mindre än i hovrätt.

På nu anförda grunder förordar utskottet sådan ändring i första stycket av förevarande paragraf, att den för parts skyldighet att infinna sig personligen vid huvudförhandling i underrätt föreslagna regeln göres tillämplig även på huvudförhandling i hovrätt. Utskottet vill emellertid understryka vad lagrådet framhållit därom, att det kan förväntas att hovrätt i det fulligare material för bedömningen, som står den till buds, oftare kan finna stöd för ett antagande att partens personliga närvaro saknar betydelse för utredningen. Vidare kan, såsom lagrådet jämväl påpekat, den begränsning av själva tvisten, som ofta inträder vid fullföljd till högre rätt, göra det möjligt att avstå från parts hörande. Om sålunda någon tvist icke föreligger beträffande de faktiska omständigheterna i målet utan den fullföljda talan uteslutande avser en rättsfråga, torde som regel parts personliga närvaro i hovrätten kunna antagas sakna betydelse. Med hänsyn till nu anförda omständigheter torde den av parternas inställelseplikt föranledda kostnadsökningen för rättegångens utförande i hovrätt ej böra antagas bliva för parterna alltför betungande. Det ligger för övrigt i sakens natur att hovrätten, likaväl som underrätten, vid prövning av den betydelse parts personliga inställelse kan erhålla för målets bedömande kommer att tillse att oskäligen kostnader ej åsamkas parterna.

12 kap.

Beträffande de ändringar utskottet föreslår i 2, 5, 6 och 22 §§ hänvisas till vad i det föregående anförts (s. 90 o. ff.).

17 kap.

I 7 § upptagas bestämmelser om vad dom skall innehålla. Enligt 10 § skall domen uppsättas särskilt, d. v. s. skild från protokollet. Beträffande brottmål finnas motsvarande bestämmelser i 30 kap. 5 och 8 §§.

Förslaget innebär på denna punkt att, i likhet med vad för närvarande är fallet beträffande hovrätt och högsta domstolen, även i underrätt dom skall skrivas med s. k. rubrik. I motionerna I: 183 och II: 240 har yrkats, att underrätt måtte befrias från skyldigheten att avfatta dom med rubrik.

Utskottet ansluter sig till förslaget i detta hänseende och kan icke förorda nämnda motionsyrkande. Enligt de föreslagna reglerna om domstols protokoll kommer detta icke att innefatta någon sammanhängande framställning av vad som förekommit i målet. I stor utsträckning kommer i protokollet

hänvisning att ske till handlingar, som finnas i akten. En följd härav är att domen icke, såsom nu sker i underrätterna, kan i sitt innehåll anknyta till protokollet utan måste uppsättas som ett särskilt utlåtande. Däremot anser utskottet invändningar av processuell art icke behöva redovisas i rubriken i vidare mån än som erfordras för att underlätta domskälens avfattning. Då akten i målet, i vilken även protokollet ingår, vid fullföljd till högre rätt översändes dit, men det ur flera synpunkter är av vikt, att originaldomen finnes kvar hos den domstol, som meddelat domen, måste domen även i yttre avseende uppsättas skild från protokollet.

Enligt 9 §, som reglerar bl. a. frågan om tiden och sättet för meddelande av dom, skall, om domen ej avkunnas vid huvudförhandlingen, den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande. Mot vad sålunda föreslagits har utskottet intet att erinra. Såsom av motiven framgår avser stadgandet icke att reglera frågan rörande den tid inom vilken utskrift av dom skall tillhandahållas parterna, utan det förutsättes att liksom för närvarande bestämmelser härutinnan skola meddelas i administrativ ordning. I detta hänseende vill utskottet framhålla önskvärdheten av att det tages i närmare övervägande huruvida icke, till lättnad för parterna, föreskrifter böra meddelas om skyldighet för domstolarna att mot postförskott eller på annat liknande sätt tillsända parterna utskrift av dom.

18 kap.

Enligt 7 § kan i tvistemål rätten under vissa förhållanden förplikta ställföreträdare för part eller parts ombud eller biträde att ersätta rättegångskostnad. Förutsättning är att parten skall helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och att ställföreträdaren, ombudet eller biträdet genom åtgärd, som avses i 3 § första stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 6 §, vållat sådan kostnad. Ersättningsskyldighet kan åläggas även om yrkande därom ej framställts. För brottmålen del upptagas motsvarande bestämmelser i 31 kap. 5 §.

I de likalydande motionerna I: 184 och II: 248 har yrkats att i 18 kap. 7 § bestämmelserna om ersättningsskyldighet för ombud och biträde måtte utgå ur första stycket samt såsom ett andra stycke upptagas föreskrifter av innebörd att frågan om ersättningsskyldighet för parts ombud eller biträde skall på talan av motparten prövas i särskild rättegång. Samma yrkande har i motionerna framställts beträffande 31 kap. 5 §.

Det kan enligt utskottets mening icke vara föremål för tvekan att ombud eller biträde, som förleder part till onödigt rättegång eller gör sig skyldig till vårdslös eller försumlig processföring, bör kunna förpliktas att ersätta sin huvudmans motpart därigenom uppkomna kostnader. Såsom i motiven framhållits torde det, för att ett stadgande om sådan ersättningsskyldighet skall få någon egentlig betydelse, vara nödvändigt att rätten äger befogenhet

att utdöma ersättning även utan att yrkande därom framställts. Med hänsyn härtill och då det jämväl ur andra synpunkter skulle vara olämpligt att hänskjuta ersättningsfrågan till särskild rättegång, kan utskottet icke tillstyrka nämnda motionsyrkande. Med anledning av vad i motionerna anförts därom, att det ofta vore svårt att bedöma huruvida den vårdslöshet eller försummelse, som förekommit, kunde läggas parten eller ombudet till last, vill utskottet framhålla, att en förutsättning för ombudets ersättningsskyldighet uppenbarligen är att det verkligen är styrkt, att ombudet gjort sig skyldig till dylikt förhållande. Naturligen bör ombudet, om ej särskilt hinder däremot möter — ombudet har exempelvis avvikit — erhålla tillfälle att yttra sig innan ersättningsskyldighet ålägges honom.

19 kap.

Varken enligt gällande rätt eller enligt förslaget kan — bortsett från fall som avses i 2 § i detta kapitel — åtal för brott väckas vid domstolen i den ort, där den misstänkte har sitt hemvist, om denna domstol ej enligt andra regler är behörig. I vissa fall kan emellertid vara lämpligt att möjlighet härtill finnes. Om sålunda utredning och bevisning beträffande omständigheter, som avse den brottsliga gärningen, icke erfordras, enär den misstänkte avlagt en fullständig bekännelse eller själva gärningen eljest är uppenbar, men det däremot gäller att utreda gärningsmannens personliga förhållanden och karaktär, kan domstolen i hans hemort vara att föredraga såsom forum framför gärningsortens forum. I sådana fall liksom ock då åtalet avser en obetydligare förseelse, som den misstänkte erkänt, kan det också innebära en lättnad för honom att få svara vid hemortens domstol. Detta forum bör däremot i regel icke kunna användas, då bevisning, som finnes tillgänglig i gärningsorten, skall förebringas om själva brottet eller det eljest skulle medföra kostnader eller olägenheter, t. ex. för målsäganden. Det torde därför böra överlämnas åt rätten att pröva huruvida åtal lämpligen bör få väckas vid den misstänktes hemvistforum. Utskottet föreslår att som ett tredje stycke i 1 § upptages ett stadgande härom. Då rätten vanligen har att utfärda stämning, kan rätten redan då stämningsansökan inkommer bedöma forumfrågan och vägra stämning, om målet icke lämpligen bör upptagas vid den rätten. Rättens prövning blir av alldeles samma art som vid tillämpningen av 6 § i detta kapitel, vilken avser fall då någon förövat brott inom skilda domstolsområden och fråga uppstår om hans lagförande för samtliga brott vid en av de ifrågakommande domstolarna. Enligt förslaget kan rätten bemyndiga åklagaren att själv utfärda stämning. För att undvika att den misstänkte nödgas inställa sig vid en domstol, som sedermera förklarar sig obehörig, torde vara lämpligt att ett dylikt bemyndigande icke avser fall, varom i den av utskottet förordade bestämmelsen är fråga.

20 kap.

Enligt 6 § första stycket skall allmänt åtal äga rum, då tillräckliga skäl föreligga att den misstänkte är skyldig till brottet. Stadgandet avser att fast-

slå den s. k. legalitetsprincipen, som innebär att åklagaren är skyldig att åtala och ej äger att anställa någon prövning av åtalets lämplighet ur allmän synpunkt. I motiven uttalas att skyldigheten att åtala inträder först då åklagaren på objektiva grunder kan motse den misstänktes sakfällande. Vidare förutsättes att tillräckliga skäl skola föreligga, att den misstänkte är straffskyldig för gärningen; sålunda skall enligt motiven åtal ej äga rum, om det är uppenbart att den misstänkte på grund av sinnessjukdom är otillräknelig. I andra punkten av samma stycke föreskrives, att om den misstänkte på grund av otillräknelighet ej kan fällas till ansvar för gärningen, åtal dock må äga rum. Syftet med detta stadgande, som tillkommit på hemställan av lagrådet, torde ha varit att säkerställa att åtal sker även då det är ställt utom tvivel att frihet från ansvar jämlikt 5 kap. 5 § strafflagen skall inträda men åtal dock av särskild anledning finnes påkallat.

Inom utskottet ha skilda meningar uttalats huruvida legalitetsprincipen borde komma till uttryck i rättegångsbalken eller i strafflagen. Utskottet har dock stannat för att den bör upptagas i detta kapitel. Den avfattning, som 6 § första stycket erhållit, torde emellertid kunna lämna rum för missuppfattningar. Frågan rörande eventuell strafffrihet för den misstänkte på grund av hans sinnesbeskaffenhet är uppenbarligen av den art, att dess bedömande i allmänhet icke bör ankomma på åklagaren. Förslaget kan giva anledning till den tydliga icke avsedda tolkningen, att åklagaren i princip skall underlåta att åtala så snart han för sin del anser den misstänkte vara av sinnesbeskaffenhet, som utesluter straffbarhet, och att det blott har införts en befogenhet för honom att det oaktat väcka åtal, när särskilda skäl äro därtill.

Enligt utskottets mening är frågan om åtalsplikten beträffande personer som på grund av sin sinnesbeskaffenhet kunna antagas komma att förklaras straffria av alltför invecklad art för att kunna lösas i detta sammanhang. Det synes därför utskottet lämpligt att till förevarande paragraf, utan att ingå på tillräknelighetsfrågan, överflytta vad för närvarande är föreskrivet i 19 § 1 mom. i strafflagens promulgationsförordning och sålunda i paragrafen allenast stadga, att åklagare skall tala å brott, som hör under allmänt åtal. Med den av utskottet sålunda förordade avfattningen avses icke att helt utesluta möjligheten för åklagaren att avstå från åtal mot en sinnessjuk person. I sådana fall, då det är ställt utom varje tvivel, att den misstänkte på grund av sinnessjukdom icke kan fällas till ansvar, och ett åtal icke heller ur allmän synpunkt är påkallat — t. ex. i vissa fall då någon som är intagen på sinnessjukhus kommit i tillfälle att begå brott — bör åklagaren sålunda, i överensstämmelse med vad redan nu torde tillämpas, kunna underlåta åtal.

I 7 § meddelas bestämmelser om vissa fall, då eftergift av åtal kan äga rum. Stadgandet avser icke att vara uttömmande; i sista stycket i paragrafen hänvisas till de särskilda föreskrifter om eftergift av åtal, som kunna finnas meddelade i lag eller författning. I detta avseende vill utskottet erinra om den utredning rörande eftergift av åtal mot minderåriga förbrytare, varom förslag nyligen avgivits av strafflagberedningen.

Inom utskottet har viss tvekan yppats, huruvida det kan vara lämpligt att i den omfattning, som förslaget innebär, möjliggöra åtalseftergift vid bötesbrott. Då utskottet likväl ansett sig kunna godtaga förslaget på denna punkt, har utskottet utgått från att de närmare föreskrifter om eftergift av åtal, som enligt andra stycket skola meddelas i administrativ ordning, komma att — efter ytterligare utredning i frågan — erhålla sådant innehåll, att erforderlig kontroll över institutets handhavande vinnes och missbruk undvikas.

Samma skäl, som utskottet vid 11 kap. 5 § anfört för en utvidgning av den personliga inställeskyldigheten i hovrätt för part i tvistemål, kunna åberopas även i fråga om målsägande i brottmål. Genom hänvisningen i 14 § i detta kapitel till ovannämnda paragraf i 11 kap. bliva också samma regler tillämpliga.

21 kap.

I överensstämmelse med vad utskottet föreslagit vid 11 kap. 5 § förordar utskottet i 2 § av förevarande kapitel en motsvarande utvidgning av den tilltalades personliga inställeskyldighet vid huvudförhandling i hovrätt.

Enligt förslaget är den misstänkte skyldig att vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen i mål om allmänt åtal för brott, varå straffarbete kan följa. Något undantag från denna regel medges icke. Härav och av bestämmelserna i 46 kap. följer, att om den misstänkte i sådant mål icke iakttagit personlig inställelse vid huvudförhandlingen, något avgörande av målet icke kan ske i annat fall än då den tilltalade avvikit. Det bör emellertid beaktas, att då den misstänkte är sinnessjuk eller sinnesslö, hans hörande vid rätten ofta torde vara utan gagn. I sådana fall bör rätten ha möjlighet att avgöra målet även i den misstänktes frånvaro. För att möjliggöra detta föreslår utskottet att såsom ett andra stycke i 2 § upptages en undantagsbestämmelse för nu avsedda fall. Tydligt är, att i fall, då den sinnessjuka eller sinnesslöe icke är personligen tillstädes, ställföreträdare för honom bör enligt 1 § vara närvarande vid rätten.

I 3 § andra stycket föreslår utskottet en ändring, som är betingad av den föreslagna ändrade lydelsen av 12 kap. 6 §.

23 kap.

I motiveringen till 3 § framhålles att förundersökningen i regel bör inledas av polismyndighet och stå under dennas ledning så länge ett mera förberedande spanings- och efterforskningsarbete äger rum. Att polismyndighet härvid äger anlita biträde av polisman har icke ansetts behöva särskilt stadgas. Utskottet vill framhålla, att det understundom kan vara av stor vikt att då brott misstänkes ha förövats, t. ex. vid bilkollision, tillstädeskommande polisman omedelbart verkställer undersökning å brottsplatsen för tillvaratagande av material, som kan vara av betydelse för utredningen. Uppenbarligen måste han äga befogenhet härtill utan att dessförinnan ha inhämtat bemyndigande

av överordnad polismyndighet. Så förfares för närvarande allmänt i praxis, och utskottet utgår från att förslaget icke åsyftar någon ändring härutinnan. De åtgärder, varom här är fråga, kunna sägas falla utanför den egentliga förundersökningen.

Av 6 och 7 §§ framgår att envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen, är skyldig att inställa sig till förhör under förundersökningen, dock endast om väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, ej överstiger femton kilometer. Att en sådan skyldighet fastställs i lag synes utskottet riktigt. Viss tvekan kan emellertid råda om och i vad mån ersättning för dylik inställelse bör utgå. I 4 § inskräpes visserligen att undersökningen bör bedrivas på sådant sätt, att ej någon onödigt får vidkännas kostnad. Det torde dock svårigen kunna undvikas att kostnader åsamkas den som inställt sig till förhör, t. ex. för resa och uppehälle samt i form av förlorad arbetsförtjänst. Någon allmän regel om rätt till ersättning för den som höres under förundersökningen har icke ansetts lämpligt att meddela i förslaget. I motiven anföres att i vissa fall den hörde skäligen torde böra erhålla sådan ersättning, särskilt då han för inställelsen fått vidkännas direkta utgifter; för sådant fall borde det tillkomma undersökningsledaren att av medel, som ställts till förfogande för polisverksamheten, tillerkänna honom ersättning.

Att i lag stadga någon allmän rätt till ersättning i nu ifrågavarande fall är ej heller enligt utskottets mening lämpligt. Å andra sidan synes det mindre välbetänkt att helt och hållet överlämna ersättningsfrågan till polis- och åklagarmyndigheternas bedömande utan några vägledande bestämmelser. Ersättning bör givetvis icke utgå till den som skäligen kan misstänkas för brottet eller delaktighet däri, ej heller om den hörde bor helt nära förhørsplatsen och hans inställelse icke medför större olägenheter för honom. I vilka fall ersättning bör utgå kan icke angivas utan närmare undersökning. Utskottet förutsätter, att en sådan undersökning kommer till stånd i samband med utarbetandet av de närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet, som enligt 24 § i detta kapitel skola meddelas.

I motionen II: 242 har, såvitt angår 10 §, anförts bland annat, att enligt gällande bestämmelser ingen skyldighet funnes för polismyndighet att vid rättsligt ingripande rörande brott, begånget av eller mot minderårig, underätta barnavårdsnämnd eller låta denna representeras vid förhöret. Det samarbete mellan polismyndighet, barnavårdsnämnd och även skola, som på sina håll kommit till stånd, hade visat sig ändamålsenligt. Om barnavårdsnämnden, som inom sig hade ledamöter med pedagogisk, psykologisk och social utbildning och med erfarenhet i fråga om barn, hade representant närvarande vid förhöret, skulle denne kunna ge förhørsledaren värdefull hjälp. De rättsvärdande synpunkterna finge givetvis icke eftersättas, men närvaron av en person, som ingåve barnet förtroende och besatte kännedom om egenhe-

terna hos barns iakttagelseförmåga, sätt att reagera, suggestionen, de språkliga svårigheterna m. m., torde icke vara utan betydelse för förhørsresultatet. I motionen hemställs, att riksdagen vid behandling av propositionen måtte beakta de sålunda anförda synpunkterna.

Vad i motionen anförts synes utskottet beaktansvärt. På sätt i motionen framhållits förekommer redan för närvarande på sina håll ett samarbete mellan polismyndigheten, å ena, samt barnavårdsnämnden och skolmyndigheten, å andra sidan, då fråga är om brott begångna av eller mot minderåriga. Frågan om de särskilda bestämmelser, som kunna vara erforderliga i fråga om rättegången mot unga förbrytare, behandlas icke i det föreliggande förslaget utan torde komma att framdeles upptagas till omprövning. Att i samband därmed den i motionen berörda frågan blir föremål för närmare dryftande är uppenbart. Men även då fråga är om brott, som begåtts mot minderåriga, liksom ock eljest, då minderåriga skola höras, kunna förhållandena ofta vara sådana, att polismyndigheterna böra söka samarbete med barnavårdsnämnden och representanter för skolväsendet. Utskottet anser det dock icke nödvändigt att uttryckliga bestämmelser härom upptagas i rättegångsbalken; det synes lämpligare att frågan närmare regleras i de administrativa föreskrifter, som enligt vad i 24 § stadgas förutsättas komma att meddelas rörande undersökningsledares verksamhet.

Enligt sista stycket i 10 § äger undersökningsledaren förordna, att vad som förekommit vid förhör icke får uppenbaras. Den tystnadsplikt, som sålunda ålägges, är emellertid icke ovillkorlig. Av 9 kap. 6 § framgår att straff inträder först om någon utan giltigt skäl röjer vad enligt undersökningsledarens förordnande icke får uppenbaras. Utskottet har intet att erinra mot ifrågavarande stadganden men vill framhålla vikten av att dylikt förordnande antecknas i förundersökningsprotokollet.

I motionen II: 242 har framhållits vikten av att de rön, som den vetenskapliga vittnespsykologien under senare decennier gjort rörande trovärdigheten av vittnesmål, särskilt sådana som avgåves av minderåriga, beaktades vid förundersökningen. Vidare har betonats önskvärdheten av att förhørsledaren gäves rätt att inkalla vittnespsykologiskt sakkunnig för att vid förundersökningen biträda vid förhör med barn samt bedöma dessas utsagor ur barnvittnespsykologisk synpunkt.

I motiven till 12 § har framhållits att det för vinnande av ett tillfredsställande resultat av förhöret, särskilt i fråga om minderåriga, är av största vikt att förhöret ledes på ett ur vittnespsykologisk synpunkt riktigt sätt samt att särskilda åtgärder böra vidtagas för utbildning i förhørsledning. Att i lag närmare reglera det av motionärerna berörda spörsmålet torde knappast vara möjligt. Tillgången till sakkunniga biträden ställer sig också olika på olika platser. I samband med utfärdande av de administrativa föreskrifter, som förutsättas i 24 § i detta kapitel, bör emellertid enligt utskottets mening övervägas i vad mån bestämmelser i förevarande hänseende kunna befinnas lämpliga.

I 13 § meddelas bestämmelser om vittnesförhör vid rätten under förundersökningen. Sådant förhör kan på undersökningsledarens begäran äga rum, då någon, som är skyldig att vittna i målet, vägrar att yttra sig angående omständighet, som är av vikt för utredningen, eller då det eljest finnes erforderligt för utredningen.

Ändring i paragrafen har yrkats dels i de likalydande motionerna I: 184 och II: 248 och dels i de likalydande motionerna I: 186 och II: 245. Motionerna överensstämma i yrkandet, att vittnesförhör skall få äga rum under förundersökningen, först då någon skäligen kan misstänkas för brottet och försvarare utsetts för den misstänkte. I motionerna I: 186 och II: 245 föreslås ytterligare att förhöret skall ske i den misstänktes närvaro.

Till stöd för motionerna har anförts i huvudsak följande: Det föreslagna stadgandet innebure, att personer, som kunde antagas hava kännedom om ett brott, kunde höras på ed inför domstol, redan innan misstankarna riktats mot viss person. Då vid denna tidpunkt åklagaren ensam vore fullt insatt i saken och då den blivande svaranden eller någon representant för honom icke vore närvarande vid förhöret, föreläge allvarlig fara för att detta komme att ledas i en riktning, som sammanfölle med åklagarens teorier om det under utredning varande brottet. Faran härför bleve så mycket större, som domaren icke kunde få andra upplysningar i saken än som åklagaren eller de av denne åberopade vittnena lämnade. För den blivande svaranden torde det endast sällan vara möjligt att vid huvudförhandlingen, då vittnena skulle höras på nytt, få fram ytterligare upplysningar.

Att vittnesförhör skall kunna äga rum under förundersökningen, redan innan misstankarna riktats mot viss person och sålunda utan att någon representant för den misstänkte är närvarande, synes enligt utskottets uppfattning icke vara riktigt. Såsom motionärerna framhållit föreligger fara för att förhöret kan komma att ledas i viss riktning och att vittnena kunna komma att avgiva ensidiga utsagor, vilka de sedan vid huvudförhandlingen inför hotet om ansvar för mened icke våga rätta. Ehuru det uppenbarligen icke avsetts, skulle det kunna ifrågasättas, om icke den föreslagna bestämmelsen öppnar möjlighet för undersökningsledaren att begära vittnesförhör med någon som kan misstänkas för brottet. Vådorna av en sådan enligt utskottets uppfattning oriktig tillämpning ligga i öppen dag. Även om sålunda enligt utskottets mening invändningar kunna anföras mot det föreslagna stadgandet, torde det å andra sidan icke kunna förnekas att det i särskilda fall kan vara erforderligt att vittnesförhör äger rum under förundersökningen. Detta kan vara nödvändigt för att skaffa en tillförlitlig grund för åklagarens bedömande av frågan, huruvida åtal skall anställas eller icke, och sålunda vara påkallat jämväl i den misstänktes intresse. Såsom i motiven framhållits kan det understundom också för att minska faran för uppskov vid huvudförhandlingen vara av vikt att vittnesförhör anställles redan under förundersökningen. Sådana förhör böra emellertid — såsom förut anförts — icke tillåtas, förrän förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Även om möj-

ligheten till vittnesförhör inskränkes på sätt nu föreslagits, anser utskottet likväl, att sådana förhör icke böra ingå som ett normalt led i förundersökningen utan endast äga rum i undantagsfall. På grund härav föreslår utskottet, att förhör endast må hållas, om det är av synnerlig vikt för utredningen. Därjämte bör uttryckligen föreskrivas att den misstänkte skall erhålla tillfälle att närvara vid förhöret.

Att, på sätt motionsvis påyrkats, såsom ytterligare förutsättning för att vittnesförhör skall få äga rum föreskriva att försvarare utsetts för den misstänkte, synes utskottet icke behöfligt. Enligt 21 kap. 3 § åligger det rätten att tillse, att den misstänkte, om så finnes erforderligt, erhåller biträde av försvarare. Av 21 kap. 9 § framgår, att försvararen skall kallas till förhöret.

I 17 § inskräpes skyldigheten för undersökningsmyndigheterna å olika orter att i mån av behov tillhandagå varandra med erforderliga åtgärder under förundersökning angående brott. Utskottet vill understryka att — såsom ock framhålles i motiven — stadgandet icke gör inskränkning i den befogenhet, som enligt särskilda föreskrifter tillkommer åklagare, polismyndighet eller polisman att utsträcka sin verksamhet utom tjänstgöringsområdet.

Enligt 21 § skall uppteckning av utsaga, som vid förhör under förundersökningen avgivits av misstänkt eller annan, uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas; därefter må uppteckningen ej ändras. Utskottet vill framhålla, att därest den hörde efter granskningen av uppteckningen lämnar nya eller ändrade uppgifter, dessa naturligtvis skola antecknas i protokollet utan att någon ändring sker i uppteckningen av vad han förut anfört. Vad som i anledning av den hördes erinringar skall ändras är allenast oriktigheter i uppteckningen av utsaga.

24 kap.

Enligt gällande rätt kan häktning av bofast person icke ske för brott, varå ej kan följa svårare straff än fängelse, och den som ej har stadigt hemvist kan för sådant brott häktas endast om mot honom förekommer skälig anledning att han avviker. I förslaget ha uppställts samma förutsättningar för häktning vid alla brott, som kunna förskylla frihetsstraff. Dock göres härvid den begränsningen beträffande misstänkt, som har stadigt hemvist inom riket, att då å brottet icke kan följa svårare straff än fängelse, fara att han avviker ej må anses föreligga med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill. Ytterligare stadgas att häktning ej må ske, om det finnes uppenbart att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid.

Den skillnad i häktningsförutsättningarna vid fängelsebrott, som enligt gällande lag föreligger mellan bofast och icke bofast person, torde ur olika syn-

punkter giva anledning till anmärkning. Som processkommissionen framhållit innebära sagda bestämmelser ett otillbörligt gynnande av den bofaste, mot vilken häktningsanledning ej föreligger ens för det fall att han avvikit eller träffat anstalter därtill. Att utesluta häktning för det av processkommissionen sålunda framhållna fallet skulle innebära ett betänkligt försvagande av straffrättsskipningens effektivitet. Processlagberedningen har med flyktfara i förevarande hänseende likställt fara för kollusion eller fortsatt brottslig verksamhet. Utskottet har icke någon principiell erinran att framställa häremot. Särskilt synes det utskottet vara av vikt att befogenhet att anhålla eller häkta föreligger även vid fängelsebrott i fall, då den misstänkte kan väntas komma att fortsätta sin brottsliga verksamhet, såsom vid vissa misshandelsbrott. Beträffande den föreslagna utvidgningen till kollusionsfara kunna delade meningar råda. Utskottet föreslår i denna del motsvarande begränsning som i propositionen föreslagits beträffande flyktfara: förutsättning för häktning bör vara att den misstänkte gjort förberedelse eller försök till att försvåra sakens utredning. För att undvika en alltför vidsträckt användning av häktning och anhållande förordar utskottet emellertid sådan ändring av 1 § tredje stycket, att häktning icke skall få ske om det finnes sannolikt att allenast bötesstraff eller suspension kommer att följa å brottet.

När det i förslagets andra stycke stadgas, att om å brottet icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år. häktning *skall* ske, om det ej är uppenbart att anledning därtill saknas, får detta icke missuppfattas såsom innebärande någon utvidgning av de i föregående stycke angivna häktningsskälerna. Stadgandet innebär, att när sannolika skäl till misstanke om brottet föreligga, häktning skall ske, om det icke är uppenbart att varken flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslig verksamhet är för handen. Stadgandet öppnar emellertid möjlighet till häktning vid mycket grova brott, då det skulle vara stötande om brottslingen lämnades på fri fot, även om något direkt stöd för förhandenvaron av något av häktningsskälerna ej förbragts.

Av stor vikt med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet är att prövningen av häktningsfrågan förlagts till rätten. Att märka är emellertid att en utvidgning av häktningsmöjligheterna också innebär en utvidgning av undersökningsledarens och åklagarens befogenhet att anhålla den misstänkte. På samma sätt medför inskränkningen i tredje stycket av häktningsrätten till sådana fall, då strängare straff än böter eller suspension kan förväntas, att samma förutsättning gäller för rätten att anhålla.

Såsom i motiven till 3 § framhållits innebär häktning, särskilt för minderåriga, en stark psykisk och fysisk påfrestning. Processlagberedningen hade med hänsyn härtill i sitt förslag upptagit en allmän regel om att häktning av den som vore under 18 år ej skulle äga rum. I propositionen har motsvarande bestämmelse i anslutning till ett uttalande av lagrådet erhållit den omfattningen, att häktning i regel ej må ske, då på grund av den misstänktes ungdom häktning kan antagas medföra allvarligt men för honom.

Inom utskottet har ifrågasatts att med bibehållande av propositionens bestämmelse i denna paragraf som ytterligare garanti mot ej önskvärd häktning av minderåriga införa ett stadgande av den innebörd, som beredningen föreslagit. Enligt utskottets uppfattning är ett sådant tillägg icke påkallat; den avfattning, som propositionen i denna del erhållit, torde tillgodose de intressen, som ur skyddssynpunkt äro av betydelse. Tydligt är att ur denna synpunkt häktning av den som är under 18 år icke i regel bör förekomma.

I 21 § regleras häktningsförfarandet, då rätten meddelar dom i målet. Enligt andra stycket kan rätten, ehuru den misstänkte frikännes, förordna, att han skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft. Detta får dock endast ske, om den misstänkte redan förut är häktad och med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.

Ehuru detta stadgande förutsatts endast skola tillämpas i undantagsfall, kan enligt utskottets förmenande lämpligheten av stadgandet starkt ifrågasättas. Rättens prövning huruvida den frikände skall förbliva i häkte måste tydligen, såsom det uttryckligen stadgas beträffande den för brottet dömd i paragrafens första stycke, ske »enligt de i detta kapitel angivna grunderna», vartill skall komma att »med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga att han förblir häktad». Enligt nämnda grunder fordras för häktning efter utskottets jämkningsförslag 1) att någon på sannolika skäl är misstänkt för brott varå frihetsstraff kan följa och att det icke är sannolikt att han kommer att dömas allenast till böter eller suspension samt 2) flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslig verksamhet; kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart att anledning därtill saknas. Kravet på synnerliga skäl till kvarhållande i häkte enligt 21 § andra stycket måste innebära en skärpning i de grunder för häktning som angivits förut i kapitlet. Det borde väl sålunda fordras 1) starka skäl för misstanken om brottet samt 2) klart dokumenterad flyktfara, kollusionsfara eller fara för fortsatt brottslig verksamhet; blott den omständigheten att straffminimum för åtalade gärningen är straffarbete i två år eller däröver förslår icke. Nu torde till en början vara uteslutet att fara för fortsatt brottslig verksamhet skulle kunna åberopas beträffande en frikänd. Icke heller torde kollusionsfaran, sedan utredningen i målet avslutats, kunna antagas vara av den styrka att den skulle kunna motivera kvarhållande i häkte av den som frikännts för åtalet. Återstår allvarlig flyktfara i förening med starka skäl för misstanken om brottet. Sedan handläggningen av ett mål avslutats med en frikännande dom, torde för att allvarlig flyktfara skall kunna anses föreligga böra i regel förutsättas antingen att efter domen tillkommit nya skäl som stärka misstanken mot den frikände eller ock att denne efter frigivningen gjort förberedelse eller försök till flykt. I båda fallen föreligga fullgoda skäl till nytt anhållande från åklagarens sida och till framställning hos den högre rätten om häktning. Denna

utväg synes utskottet vara att föredraga framför ett beslut i den frikännande domen om den frikändes kvarhållande i häkte. Det måste uppenbarligen för den allmänna uppfattningen förefalla stötande, att en person, som frikännes för det brott, för vilket han varit åtalad, ändå skall av den frikännande domstolen kvarhållas i häkte, och detta även om — såsom inom utskottet ifrågasatts — bestämmelsen begränsas till brott varå straffarbete kan följa och yrkande av åklagaren i målet om kvarhållande i häkte uppställas som villkor. Det nuvarande stadgandet i strafflagens promulgationsförordning 19 § 20 mom., vilket i motsats till förslaget endast avser underrätt, tillämpas ytterst sällan, och i de fall detta sker torde det mera bero på obeslutsamhet hos domstolen än på något verkligt behov av ett dylikt förfarande. Det torde icke heller kunna förnekas, att åtgärden i någon mån påminner om det eljest avskaffade institutet att ställa en sak på framtiden; enligt nu gällande stadgande förutsättes för kvarhållande i häkte av frikänd, att »synnerligen besvärande omständigheter emot honom förekommit», medan för ställande på framtiden fordrades »mer än halvt bevis emot den som anklagas». På grund av vad sålunda anförts föreslår utskottet, att andra stycket av förevarande paragraf måtte utgå. Beträffande första stycket föreslår utskottet en redaktionell jämkning.

Såsom av 24 § framgår är avsett att bestämmelser om förvaring av anhållen eller häktad skola meddelas i särskild lag. Mot vad sålunda föreslagits har utskottet intet att erinra. Utskottet vill emellertid i detta sammanhang uttala önskvärdheten av att unga förbrytare, som anhållas eller häktas, förvaras på sådant sätt att de icke kunna sammanträffa med äldre brottslingar. Vid utarbetandet av ifrågavarande bestämmelser synes därför böra närmare undersökas möjligheten av att vidtaga anordningar i detta syfte. I samband härmed torde ock de olika sätt, varpå betryggande övervakning enligt 3 § må kunna anordnas för undvikande av häktning, böra bliva föremål för närmare utredning.

27 kap.

Den möjlighet, som enligt 15 § öppnas att i fråga om fast egendom eller fasta föremål vidtaga åtgärder i ändamål att säkerställa utredning om brott, synes utskottet vara av stort värde. Om dylika åtgärder skola de om beslag meddelade föreskrifterna i tillämpliga delar gälla. I motiven framhålls att de myndigheter, som äga att verkställa beslag, även ha befogenhet att föranstalta om här avsedda åtgärder. Utskottet vill framhålla vikten av att sådana åtgärder kunna vidtagas omedelbart; det kan exempelvis ofta vara till avsevärt men för utredningen att obehöriga personer bereda sig tillträde till plats, där brott förövats. Att i brådska fall polisman äger att utan föregående beslut av undersökningsledaren eller åklagaren vidtaga åtgärder av ifrågavarande slag torde framgå av förevarande paragraf jämförd med 4 § andra stycket i detta kapitel.

29 kap.

De ändringar, som utskottet föreslår beträffande 1 §, 3 § första och andra styckena samt 6 §, äro betingade av utskottets förslag beträffande rådhusrätts sammansättning i brottmål. Därjämte förordar utskottet vissa redaktionella jämkningar i 2 § tredje och femte styckena samt 3 § tredje stycket.

30 kap.

Beträffande 5 och 8 §§ hänvisas till vad utskottet anfört vid 17 kap. 7 och 10 §§.

31 kap.

I 1 § andra stycket föreslår utskottet en redaktionell jämkning. Mot styckets sakliga innehåll hava betänkligheter framförts inom utskottet, i det att den i motiven åberopade analogin från 6 kap. 6 § strafflagen icke ansetts bindande. I nämnda lagrum har av billighetsskäl öppnats möjlighet för rätten att förplikta en enligt 5 kap. 5 § samma lag straffriförklarad person att ersätta skada, om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt. Då utskottet funnit denna princip även kunna utsträckas att gälla statsverkets i 1 § första stycket omförmälda kostnader i det mål, vari talan förts om ansvar för brottet, har utskottet räknat med att stadgandet skall komma till användning allenast i undantagsfall.

Beträffande 5 § hänvisas till vad utskottet anfört vid 18 kap. 7 §.

Då tvekan kan råda om innebörden av uttrycket »till men för den tilltalade» föreslår utskottet en redaktionell omformulering av första stycket i 10 §.

33 kap.

Enligt 4 § skall i regel delgivning i rättegång ske genom rättens försorg; begär part att få ombesörja delgivning, må det anförtras honom, om rätten finner det kunna ske utan olägenhet.

I de likalydande motionerna I: 183 och II: 240 har hemställts, att rätten måtte befrias från skyldigheten att delgiva stämning.

Med hänsyn till de fördelar ur olika synpunkter, som enligt vad i motiven närmare utvecklats äro förenade med officialdelgivning, kan utskottet avsluta sig till förslaget på denna punkt. Att göra något undantag beträffande delgivning av stämning synes utskottet icke lämpligt.

35 kap.

Den befogenhet, som enligt 7 § tillkommer rätten att avvisa av parterna åberopad bevisning, ingår såsom ett led i domstolens processledande verksamhet. Att en dylik befogenhet måste tillkomma rätten torde vara tydligt.

Utskottet vill emellertid framhålla vikten av att bestämmelsen tillämpas med urskillning och varsamhet; parterna böra ej avskäras från att åberopa bevisning i andra fall än där det icke kan vara föremål för någon tvekan att en dylik åtgärd från rättens sida är befogad.

36 kap.

Den i 9 § uttalade regeln att vittne ej må, med mindre särskilda skäl äro därtill, övervara förhandlingen i målet, innan förhöret med vittnet äger rum, synes välmotiverad. Det kan emellertid även vara olämpligt att ett vittne, efter det förhöret med vittnet ägt rum, åhör den fortsatta förhandlingen i målet med därvid förekommande förhör med andra vittnen, nämligen i sådana fall, då förstnämnda vittne kan i anledning av vad andra vittnen uppgiva behöva höras ånyo. Som allmän regel bör därför gälla, att vittne ej må övervara förhandlingen i målet innan förhöret med vittnet slutförts. Då en sådan tolkning av stadgandet torde vara förenlig med dess ordalydelse, anser utskottet någon ändring däri icke vara behöflig.

Enligt 11 § skall vittne i regel avlägga ed, innan vittnet avgiver sin berättelse. Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, må rätten, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medgiva vittnet att i stället avgiva försäkran på heder och samvete. Om båda parterna eftergiva ed eller försäkran och saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, kan vittne enligt 12 § höras utan ed eller försäkran.

Genom de vidgade möjligheter till utbytande av ed mot försäkran, som förslaget medger, har enligt utskottets mening ett av de viktigaste motiven för institutet eftergift av ed bortfallit. Även ur andra synpunkter kunna skäl anföras för borttagande av detta institut. Sålunda synes det oegentligt att vissa vittnen presumeras vara särskilt trovärdiga och på denna grund slippa att avlägga ed eller försäkran. I straffrättsligt hänseende kunna betänkligheter möta mot att för mened straffa vittne som avgivit falsk utsaga utan att någon bekräftelseform använts. Utskottet förordar därför, att det i 12 § upptagna stadgandet utgår. I samband därmed bör enligt utskottets mening möjligheten att utbyta ed mot försäkran på heder och samvete ytterligare ökas. I sådana fall, då parterna äro ense därom, torde betänkligheter icke möta mot ett dylikt utbyte, under förutsättning att rätten finner det kunna tillåtas. Sådant tillstånd torde ej böra lämnas i grova brottmål, varom dock uttrycklig bestämmelse ej synes erforderlig. Det av utskottet i enlighet härmed föreslagna stadgandet torde särskilt kunna vinna tillämpning då vittne säger sig hysa religiösa betänkligheter mot att avlägga ed och rätten finner en prövning huruvida betänkligheterna äro allvarligt grundade möta svårighet.

I samband med att 12 § utgår torde förslagets 11 § böra uppdelas på två paragrafer.

Enligt 13 § första stycket 3 må ed eller försäkran icke avläggas av den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott. Skäl att utestänga den som står under åtal för mened från att avlägga ed eller försäkran föreligger enligt utskottets mening endast då åklagare funnit skäl att väcka åtal. Utskottet förordar en ändring av stadgandet i denna riktning.

Beträffande 16 § hänvisas till vad utskottet anför vid 46 kap. 6 §.

I 17 § givas regler om vittnesförhöret. Huvudregeln är att vittne höres av rätten. Med rättens tillstånd må dock vittne höras av parterna; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten. Vare sig vittne höres av rätten eller av parterna, bör vittnet uppmanas att i ett sammanhang avgiva sin berättelse. Sedan denna avgivits, må rätten och parterna ställa frågor till vittnet.

I motionerna I: 184 och II: 248, vilka äro likalydande, har yrkats, att första stycket av denna paragraf måtte erhålla följande lydelse: »Vittne höres av rätten. Företrädas eller biträdas parterna eller i brottmål den tilltalade av advokat, skall vittne höras av parterna. Även eljest må med rättens tillstånd vittne höras av parterna. Rätten äger övertaga förhöret, därest detta skötes uppenbart otillfredsställande. Höres vittne av parterna, höres det först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten.» I huvudsak samma yrkande har framställts i de likalydande motionerna I: 186 och II: 245.

Utskottet vill beträffande denna fråga erinra om vad som förekom vid riksdagsbehandlingen 1931 av huvudgrunderna för rättegångsreformen. I propositionen hade departementschefen framhållit, att vittnesförhöret, som borde stå under domarens ledning, borde vara så ordnat, att tillfälle lämnades vittnet till en fri och såvitt möjligt sammanhängande framställning. Särskilda utskottet framhöll, att rörande den närmare utformningen av dessa regler olika uppfattningar gjort sig gällande. Inom utskottet hade sålunda uttalats, att det borde ankomma på parterna eller deras ombud att handha vittnesförhöret. Härigenom skulle domaren lättare kunna bevara sin opartiska ställning och bibehålla översikten över förhandlingen. Det kunde i regel antagas, att parterna bättre än domaren kände till vad vittnet hade sig bekant i saken. Förstnämnda synpunkt gjorde sig särskilt gällande i brottmålen, där domaren genom att utfråga vittnena lätt kunde få sken av att främst vilja få den tilltalade fälld. I kraft av sin processledning borde domaren hindra olämplig behandling av vittnena, liksom han genom ytterligare frågor kunde söka vinna utredning om oklara punkter. Mot den föreslagna anordningen kunde emellertid enligt utskottets mening vägande anmärkningar framställas. Därest förhöret leddes av parterna eller deras ombud, föreläge viss fara att vittnena genom snärjande frågor eller på annat sätt skulle bringas ur fattningen. Tillika minskades möjligheterna att erhålla en objektiv och fullständig redogörelse för vad vittnena hade sig bekant i saken. Metoden torde även i stor utsträckning komma att leda till att parterna icke kunde själva utföra sin talan utan nödgades anlita ombud. Vitt-

nena torde därför böra höras av rättens ordförande. Det borde emellertid stå denne öppet att, när han ansåge det lämpligt, överlämna åt part eller ombud att utfråga vittne. Jämväl eljest borde parter och ombud äga att, sedan domaren avslutat sitt förhör, framställa de frågor de ansåge påkallade. Dessa frågor borde få riktas direkt till vittnet och sålunda icke behöva förmedlas av ordföranden. Domaren borde naturligen under förhöret avvisa frågor, som uppenbarligen ej hörde till saken eller som vore förvirrande eller eljest otillbörliga. Utskottets uttalande på denna punkt godkändes av riksdagen.

Den lösning av ifrågavarande spørsmål, som innefattas i propositionen, ansluter sig nära till vad riksdagen sålunda uttalat. I motiven framhålls att starka skäl otvivelaktigt tala för att vittnesförhöret skötes av parterna men att det icke synes lämpligt att uppställa en allmän regel av detta innehåll. Utskottet delar denna uppfattning och anser ej heller lämpligt att, såsom i motionerna påyrkats, upptaga en särbestämmelse för det fall, att parterna företrädas eller biträdas av advokat. Då å ömse sidor kvalificerade parter eller ombud stå till buds, äger rätten överlämna åt dem att sköta vittnesförhöret, om ej särskilda omständigheter föranleda annat. De i förslaget upptagna reglerna skapa sålunda möjlighet att anordna vittnesförhöret på det för varje särskilt fall lämpligaste sättet. Därigenom kan också ökad erfarenhet vinnas rörande de olika metodernas fördelar och olägenheter.

I motionen II: 242 har framhållits vikten av att de rön, som den vetenskapliga vittnespsykologien under senare decennier gjort rörande trovärdigheten av vittnesmål, särskilt sådana som avgåves av minderåriga, beaktades av domstolarna. Vidare har betonats önskvärdheten av att domstolen gäves rätt att inkalla vittnespsykologiskt sakkunnig för att inför rätten biträda vid förhör med barn samt bedöma dessas utsagor ur barnvittnespsykologisk synpunkt.

I motiven har framhållits att det låge i sakens natur, att förhör med vittne, vare sig detta handhades av ordföranden eller av annan, borde ledas på ett ur vittnespsykologisk synpunkt lämpligt sätt. Att i lagen giva närmare regler härom torde, såsom ock uttalats i motiven, icke vara möjligt.

42 kap.

Enligt 8 § skola parterna under förberedelsen uppgiva de bevis de vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. I motiven framhålls att detta icke innebär, att de skola i detalj angiva vad varje vittne skall berätta, utan att det är tillräckligt med en allmän uppgift rörande den omständighet, som skall styrkas genom vittnesutsagan. I sådana fall då förhör med vittne ledes av rätten bör den part, som åberopat vittnet, lämna rätten närmare upplysningar angående vad vittnet skall höras om. Visserligen få skriftliga vittnesattester icke användas, men det bör, på sätt förordats i motionerna I: 183 och II: 240, enligt utskottets mening vara tillåtet att parterna under förberedelsen lämna rätten skriftlig uppgift angående de omständigheter, varom vittnena skola höras. En dylik uppgift kan vara ägnad att underlätta vittnesförhöret och därigenom jämväl undvika tidsutdräkt vid huvudförhandlingen.

Beträffande 11 § förordar utskottet, att i första punkten ordet »åberopa» utbytes mot »ingiva». Här om hänvisas till vad utskottet anför vid 43 kap. 5 §.

I dispositiva tvistemål bör enligt 17 § rätten, om det finnes lämpligt, under förberedelsen söka förlika parterna. I de likalydande motionerna I: 183 och II: 240 har ifrågasatts lämpligheten av detta stadgande. Motionärerna framhålla, att det icke förefölle tilltalande att rätten på ett förberedande stadium toge den ställning till en sak som ett förlikningsförsök innebure; åtgärden från domstolens sida borde under inga omständigheter innebära mera än att uppmana parterna att söka komma överens. Uppenbarligen åsyftas icke med stadgandet någon skyldighet för domaren att vara verksam i angivna hänseende utan allenast en befogenhet för honom att i sådana fall, då med hänsyn till målets beskaffenhet och parternas ståndpunkter eller andra omständigheter så finnes lämpligt, söka förmå parterna att förlikas. Att en föreskrift här om finnes synes utskottet lämpligt; redan i gällande rätt förekommer ett liknande stadgande. Utskottet vill emellertid understryka det i motiven gjorda uttalandet, att domaren i detta hänseende bör förfara med stor varsamhet så att icke parterna utsättas för obehörig påtryckning eller domaren inblandas på sådant sätt att tilltron till hans opartiskhet rubbas.

43 kap.

I 5 § upptages det grundläggande stadgandet om muntlighet vid huvudförhandling i tvistemål. Såsom framhållits i motiven innebär föreskriften om att förhandlingen skall vara muntlig endast att processmaterialet skall framläggas i talets form. Däremot förbjuder föreskriften icke i och för sig, att vid förhandlingen skriftliga handlingar uppläsas; sådan uppläsning är uppenbarligen nödvändig i fråga om skriftliga bevis, såsom skuldebrev, kontrakt eller korrespondens, samt skriftliga sakkunnigutlåtanden ävensom beträffande protokoll och andra handlingar från bevisupptagning, som ägt rum utom huvudförhandlingen.

Vad angår själva partsframställningen har kravet på muntlighet skärpts i det att part ej äger åberopa eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. Härifrån göres dock det undantaget att yrkande må uppläsas ur skrift.

I nära samband med förevarande paragraf står stadgandet i 7 § tredje stycket i detta kapitel, enligt vilket vad part anført under förberedelsen icke må uppläsas i annat fall än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

Då i 5 § stadgas, att part ej äger åberopa eller uppläsa skriftlig inläga, synes detta kunna tolkas så, att därmed även avsåges inlagor, som under skriftlig förberedelse ingivits i målet. I vad mån uppläsning av sådana inlagor är tillåten bör emellertid ej regleras i 5 §. Därest i nämnda paragraf uttrycket »åberopa» ersättes med »ingiva», torde därav tydligt framgå, att 5 § har avseende endast å skriftliga inlagor eller skriftliga partsanföranden, som

parten företer vid huvudförhandlingen. Stadgandet kommer därigenom även att närmare ansluta sig till den muntlighetsregel, som finnes uttalad i 8 § lagen den 9 april 1937 med vissa bestämmelser om rättegången i tryckfrihetsmål. Att förbudet mot att vid huvudförhandling ingiva rättegångsskrifter strängt upprätthålles synes utskottet vara av stor vikt för att säkerställa en koncentrerad muntlig huvudförhandling. Såsom i motiven framhållits skulle eljest en verksam processledning försvåras, och användande av skrifter skulle även medföra, att motparten måste erhålla uppskov för att taga del av skriften och bemöta vad däri anförts.

Beträffande stadgandet om förbud mot uppläsning av skriftliga inlagor eller anföranden vid huvudförhandlingen kan invändas, att en sträng tillämpning härav skulle kunna medföra svårigheter dels i vidlyftiga och invecklade mål av teknisk natur (t. ex. patentmål) eller av beskaffenhet att nödvändigöra historisk utredning (t. ex. vissa jordatvister) och dels i sådana fall, då part utan anlitan av ombud eller biträde själv utför sin talan.

Vad först angår de vidlyftiga och invecklade målen vill utskottet erinra därom att förberedelsen i hög grad är ägnad att underlätta huvudförhandlingen. Förberedelsens syfte är visserligen endast att möjliggöra koncentration av huvudförhandlingen, icke att utgöra underlag för målets avgörande; förberedelsen bör sålunda begränsas till angivande av parternas ståndpunkter samt deras angrepps- och försvarsmedel, medan ytterligare utveckling av parternas talan eller rättsliga utredningar ej böra förekomma i vidare mån än som erfordras för klarläggande av parternas ståndpunkter. Det ligger emellertid, såsom framhållits i motiven till 42 kap. 6 §, i sakens natur att i stora mål med övervägande skriftlig bevisning, t. ex. vissa jordatvister eller mål av teknisk art, såsom patentmål, en betydande del av utredningen kommer att framläggas vid förberedelsen. I dylika mål torde ock såsom regel skriftlig förberedelse äga rum. Enligt utskottets mening föreligga i nu avsedda mål sådana särskilda skäl, att enligt 43 kap. 7 § tredje stycket uppläsning av inlagor från förberedelsen får äga rum vid huvudförhandlingen. Utskottet vill därjämte understryka vad i motiven framhållits därom, att part vid det muntliga utförandet av sin talan givetvis äger använda anteckningar till stöd för sitt minne samt att part om möjligt bör i erforderligt antal exemplar tillhandahålla rätten och motparten skisser, ritningar, tabeller eller andra handlingar, som äro ägnade att underlätta uppfattandet av partens framställning. Tydligt är att härunder faller även t. ex. i jordatvister eller liknande mål en sammanställning av historiska fakta av betydelse i målet.

Tidigare under utredningsarbetet har ifrågasatts att part, som själv utförde sin talan, borde äga möjlighet att vid huvudförhandlingen hänföra sig till en av honom uppsatt skriftlig framställning. Något stadgande härom har icke upptagits i förslaget. Såsom motiv härför har anförts att ett dylikt stadgande skulle erbjuda avsevärda svårigheter i tillämpningen. Det skulle ofta vara ytterst vanskligt att avgöra, huruvida parten själv författat en av honom åberopad skrift. Bestämmelsen skulle kunna leda till att parterna sökte hjälp

hos saksförare, som utan att kunna godkännas som ombud biträdde dem med uppsättande av skrifter. Antagligen skulle stadgandet vara av ringa betydelse, då part, som själv utför sin talan, i regel torde ha lättare att muntligen framföra sina synpunkter än att giva uttryck däråt i skrift.

Utskottet kan för sin del ansluta sig till vad sålunda anförts. Uppfattningen att det nya rättegångsförfarandet skulle medföra större svårigheter än det nuvarande för part att själv utföra sin talan är enligt utskottets mening ogrundad. Såsom nyss framhållits äger parten vid huvudförhandlingen anlita skriftliga anteckningar till stöd för sitt minne. I domarens processledande verksamhet ingår även att han har att giva parten den vägledning varav han kan vara i behov vid framläggandet av sin talan samt genom frågor och erinringar söka avhjälpa otydlighet eller ofullständighet i gjorda uttalanden. Att medgiva något undantag för nu ifrågavarande fall från reglerna i 5 § är enligt utskottets mening icke behövt och skulle dessutom lätt kunna föranleda missbruk.

I 6 § har regeln om parts sanningsplikt kommit till uttryck. Att en dylik plikt bör lagfästas har uttalats redan av 1931 års riksdag, och utskottet delar till fullo denna uppfattning. Ej heller har utskottet något att erinra mot paragrafens formulering i och för sig. Att bestämmelsen fått sin plats i kapitlet om huvudförhandling får emellertid icke leda till den slutsatsen, att sanningsplikt för part icke skulle gälla vid förberedelsen; uppenbarligen hänför sig sanningsplikten icke enbart till huvudförhandlingen utan till rättegången i dess helhet.

45 kap.

Rörande stämningsansökans innehåll stadgas i 4 §, att åklagaren i ansökan skall uppgiva bl. a. de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. I motiven framhålles att i protokollet från förundersökningen visserligen i regel finnes fullständig redogörelse för den bevisning, som är att tillgå, men att en bevisuppgift i stämningsansökan likväl bör lämnas, då det icke är säkert att åklagaren vill åberopa allt det material, som antecknats i protokollet, och åklagaren stundom kan vilja förebringa bevisning, som ej upptagits vid förundersökningen; uppgift å bevisningen underlättar för rätten att verkställa erforderliga kallelser. Även enligt utskottets mening bör stämningsansökan innehålla en dylik bevisuppgift; detta är av vikt också med hänsyn till den tilltalade. Emellertid bör icke förbises att ett ej obetydligt arbete härigenom kan åsamkas åklagaren, särskilt i större mål med omfattande vittnesbevisning. Åklagarens uppgift om vad han vill styrka med varje särskilt bevis bör därför enligt utskottets mening kunna göras tämligen summarisk. Att i en sådan bevisuppgift icke behöver omtalas alla de omständigheter, som tala emot den misstänkte, torde vara uppenbart; endast i den mån åklagaren vill vid rätten styrka sådan omständighet med ett särskilt bevismedel är uppgift erforderlig.

46 kap.

Enligt 2 § skall huvudförhandling inställas och utsättas till annan dag, om hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning. Stadgandet i paragrafens andra stycke möjliggör emellertid, att huvudförhandling hålles, om det kan antagas att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut. Vissa av de uppräknade hindren äro emellertid av den art, att det synes olämpligt att ens påbörja förhandlingen. Utskottet syftar här närmast på sådana fall, då åklagaren eller försvarare för den tilltalade icke är tillstädes. För dylika fall torde vara lämpligast att förhandlingen ajourneras i avbidan på hindrets undanröjande.

Beträffande 5 § hänvisas till vad utskottet anfört vid 43 kap. 5 §.

Då vid huvudförhandling i brottmål förhör äger rum med målsäganden eller den tilltalade, må enligt fjärde stycket i 6 § skriftlig uppteckning av vad han tidigare anfört inför rätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig. Liknande bestämmelse har beträffande vittnesförhör upptagits i 36 kap. 16 § andra stycket.

I motionerna I: 183 och II: 240 har yrkats sådan ändring av ifrågavarande stadganden, att möjlighet öppnades att särskilt i vidlyftiga brottmål med många parter låta förhöret ske med ledning av polisrapporten.

Av utskottet vid 1931 års riksdag uttalades, att det vid underrätterna ofta tillämpade förfarandet att inleda förhandlingen med uppläsning av protokoll från förundersökningen och därefter tillfråga den tilltalade, om han vitsordar protokollets riktighet, icke borde bibehållas; huvudförhandlingens frigörande från nämnda protokoll vore bland annat av betydelse för undvikande att förhör med den tilltalade erhöles en alltför inkvisitorisk prägel. Ej heller vid vittnesförhör borde polisförhørsprotokoll få läggas till grund för förhöret.

Till vad riksdagen sålunda uttalat kan utskottet helt ansluta sig, och utskottet anser sig icke kunna förorda någon uppmjukning av ifrågavarande bestämmelser. Utskottet vill emellertid understryka, att bestämmelserna icke hindra att rättens ordförande använder förundersökningsprotokollet till ledning vid förhöret, särskilt beträffande vilka frågor som böra ställas till den som höres.

Av 13 §, jämförd med 11 §, framgår att då huvudförhandling uppskjutits, två olika utvägar föreligga för målets fortsatta behandling, nämligen fortsatt huvudförhandling och ny huvudförhandling. Vid fortsatt huvudförhandling, som kan äga rum endast då målet återupptages till slutlig handläggning inom två veckor efter den första förhandlingens slut och tillika rättens sammansättning är oförändrad, skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut; processmaterialet från båda förhandlingarna utgör i detta fall grundval för domen. Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning; dock kan i vissa fall bevis, som

upptagits vid tidigare handläggning, förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen. Domen får här grundas endast å vad vid den nya förhandlingen förekommit (jfr 30 kap. 2 §).

I motionerna I: 183 och II: 240 har anförts, att därest de föreslagna bestämmelserna måste tolkas så, att i de fall, då sinnesundersökning av tilltalad skall äga rum och beslut därom, vilket måste bli regel, fattas vid huvudförhandling, ny huvudförhandling skall äga rum, sedan sinnesundersökningen verkstälts, sådan ändring i förslaget syntes böra vidtagas, att i dylikt fall den efter sinnesundersökningen återupptagna förhandlingen skall äga rum enligt de för fortsatt huvudförhandling gällande reglerna.

I fråga om undersökning av den för brott misstänktes sinnesbeskaffenhet framhalles i motiven, att för vinnande av koncentration i målets behandling vid rätten sådan undersökning bör såvitt möjligt vara verkställd före huvudförhandlingen och att det i regel torde vara lämpligast att den sker redan under förundersökningen. Enligt 23 kap. 14 § i förslaget kan undersökningsledaren hos rätten göra framställning om dylik undersökning, därvid rätten har att pröva behovet och lämpligheten därav. Jämväl efter det förundersökningen avslutats och åtal väckts har rätten enligt 45 kap. 12 § möjlighet att före huvudförhandlingen förordna om undersökning av den tilltalades sinnesbeskaffenhet. Såsom framhållits av lagrådet och jämväl understrukits av departementschefen bör sådan undersökning icke äga rum, om ej övertygande bevisning förebragts om att den misstänkte förövat den gärning, som lägges honom till last.

I de flesta fall, då behov av undersökning av misstänkts sinnesbeskaffenhet yppar sig, torde förhållandena vara sådana, att någon tvekan om att den misstänkte förövat gärningen icke föreligger. Vanligen har den misstänkte avgivit erkännande, och även om så icke är fallet, torde i många fall vad som förekommit vid förundersökningen lämna tillfyllestgörande material för frågans bedömande. Att i dylika fall sinnesundersökning bör vara verkställd före huvudförhandlingen är uppenbarligen av stor vikt för förhandlingens koncentration. Utskottet kan icke dela motionärernas uppfattning, att beslut om sådan undersökning i regel måste fattas vid huvudförhandlingen och att uppskov med denna därför blir nödvändigt. Tydligt är emellertid, att understundom förordnande om sinnesundersökning ej kan meddelas innan vid huvudförhandling inför rätten parterna hörts och bevisning förebragts. Ett uppskov med huvudförhandlingen är i sådana fall oundvikligt. Och då undersökningen regelmässigt kommer att kräva längre tid än två veckor, måste enligt förslaget efter undersökningens slutförande i allmänhet ny huvudförhandling äga rum. Att för dylika fall öppna möjlighet att tillämpa reglerna om fortsatt huvudförhandling skulle komma i bestämd strid med de grunder, på vilka förslaget vilar, och utskottet kan icke förordna en dylik anordning. Det må framhållas att en väsentlig lättnad i fråga om den nya huvudförhandlingen ligger i möjligheten att förebringa bevisning genom protokollet från den tidigare huvudförhandlingen. Jämväl i andra hänseenden torde ett uppreparande av vad vid sistnämnda förhandling förekommit kunna

undvikas. Den nya huvudförhandlingen bör naturligtvis begränsas till vad som är erforderligt för målets bedömande. Om sålunda exempelvis den tilltalade tidigare förnekat gärningen men under sinnesundersökningen eller eljest före den nya huvudförhandlingen erkänner sig skyldig, bortfaller nödvändigheten att vid denna förhandling åberopa allt material som tidigare samlats för att styrka åtalet. Även i andra fall torde under sinnesundersökningen kunna komma i dagen sådana omständigheter, att den nya förhandlingen kan begränsas. Men om så ej är fallet och den tilltalade fortfarande förnekar gärningen, är ett förnyat upptagande av allt relevant material nödvändigt för att domstolen skall få ett tillförlitligt underlag för målets prövning. Med hänsyn till vad nu anförts ansluter sig utskottet till propositionen i denna del.

47 kap.

I 10 § föreslår utskottet samma ändring som i 42 kap. 11 §.

48 kap.

Vid brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, dagsböter och normerade böter undantagna, äger åklagaren enligt bestämmelser, som meddelas i detta kapitel, i stället för att väcka åtal till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Om föreläggandet avser böter till högre belopp än etthundra kronor, skall det underställas rättens prövning. Ett av den misstänkte godkänt och, då så erfordras, av rätten fastställt föreläggande gäller som laga kraft ägande dom.

Vid granskningen av processlagberedningens förslag har lagrådet framhållit, att tillämpningsområdet för strafföreläggande blivit mycket begränsat, men att det — trots de beaktansvärda fördelar, varmed institutet vore förenat — förefölle välmotiverat att gå fram med försiktighet vid institutets införande i svensk rätt. Sedan erfarenhet om dess verkningar vunnits även i vårt land, torde det enligt lagrådets åsikt böra övervägas, huruvida man ej skulle gå vidare på den beträdda vägen.

Utskottet delar uppfattningen att man vid införande av detta institut bör framgå med en viss försiktighet. Institutets tillämpningsområde bör därför, såsom i motiven anförts, begränsas till de egentliga ordningsförseelserna. Vid avgränsandet av dessa förseelser har emellertid enligt utskottets mening gränsen dragits för snävt, då alla brott, varå dagsböter kunna följa, utesluts. För ett stort antal ordningsförseelser är straffet numera dagsböter. Såsom exempel härpå kunna nämnas åtskilliga förseelser mot motorfordonsförordningen och vägtrafikstadgan. Å andra sidan finnas inom dagsbotsområdet åtskilliga brott av allvarligare natur, vilka icke böra undandragas domstols prövning. Frågan om vilka med dagsböter belagda brott, som äro att betrakta som sådana ordningsförseelser att de böra falla inom strafföreläggandets tillämpningsområde, kan naturligtvis vara föremål för olika meningar. Det skulle sålunda kunna ifrågasättas att använda strafföreläggande vid förseelser mot vissa angivna författningar eller lagrum. Ett sådant för-

farande skulle emellertid lagtekniskt vara ganska omständligt utan att likväl kunna bli va fullt tillfredsställande, då under ett och samma lagrum kunna inrymmas såväl ordningsföreseelser som svårare brott. Det torde därför enligt utskottets uppfattning vara mera ändamålsenligt att föreskriva, att strafföreläggande icke må avse mer än ett visst antal dagsböter. Lämpligen torde gränsen kunna dragas vid tjugu dagsböter. Brott, som icke förskylla högre straff, äro enligt utskottets mening i allmänhet icke av sådan natur, att det kan möta några betänkligheter att de undandragas domstols prövning. Att strafföreläggande kan användas vid sådana brott är för den misstänkte närmast att betrakta som en fördel, då föreläggandet, såsom i motiven framhållits, medför att han fritages från skyldigheten att inställa sig vid domstol samtidigt som han vet, vilket straff han underkastar sig. I betraktande av att förvandlingsstraffet för tjugu dagsböter är detsamma som för penningböter å etthundra kronor, torde strafföreläggande, som avser dagsböter, icke behöva underställas rättens prövning. På grund av vad sålunda anförts föreslår utskottet att i 1 § intages föreskrift om att strafföreläggande jämväl må avse dagsböter ej över tjugu samt att i överensstämmelse härmed avfattningen av 4 § jämkas.

I 1 § föreskrives även, att strafföreläggande ej må användas, om andel i böterna skall tillfalla åklagaren. Efter ikraftträdandet av lagen dep 19 juli 1941 om upphörande av landsfiskals rätt till andel i böter m. m. torde emellertid åklagares rätt till andel i böter endast kvarstå beträffande ett fåtal stadsfiskaler, och det är att förvänta, att även deras rätt skall vara upphävd, då rättegångsbalken skall träda i kraft. Utskottet föreslår därför en jämkning i 1 § andra stycket.

I de likalydande motionerna I: 183 och II: 240 ifrågasättes om behov föreligger att i något fall underställa ett godkänt strafföreläggande domstols prövning. Utskottet har icke funnit anledning att på denna punkt frånga förslaget.

49 kap.

Därest underrätt avvisat ansökan om återvinning (jfr 44 kap. 9 §) eller återupptagande (jfr 47 kap. 18 och 24 §§), bör klagan över sådant underrettens beslut föras genom besvär. Ett uttryckligt stadgande härom bör enligt utskottets mening upptagas i lagen och kan lämpligen få sin plats i 9 §.

50 kap.

Beträffande rätt för part att i hovrätt åberopa nya omständigheter och bevis till stöd för sin talan har i förslaget icke uppställts någon allmän begränsning. Enligt tredje stycket i 25 § kan hovrätten emellertid lämna utan avseende sådant nytt material, om parten kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid underrätten och det kan antagas, att han underlåtit det i otillbörligt syfte eller av grov vårdslöshet. Därjämte gives en särskild regel om befogenhet för hovrätt att avvisa ett först därstädes framställt kvittningsyrkande. De skäl, som anförts för förslagets ståndpunkt i denna del, finner

utskottet välgrundade. Utskottet vill emellertid understryka vikten av att vid stadgandets tillämpning stor försiktighet iakttages så att icke den materiella rätten äventyras. Något krav på att parten skall visa, att han icke vid underrätten kunnat åberopa den omständighet eller det bevis, varom fråga är, bör naturligen icke uppställas. Och den omständigheten att en part på grund av bristande insikt underlåtit att redan i underrätten förebbringa tillgängligt material bör uppenbarligen icke utgöra hinder för materialets framläggande i hovrätten.

51 kap.

I 25 § regleras frågan om tillåtligheten av s. k. reformatio in pejus i brottmål, d. v. s. frågan huruvida, då part i syfte att erhålla ett för honom fördelaktigare avgörande fullföljt talan mot lägre rätts dom, högre rätt äger meddela en dom, som för parten är ogynnsammare än den överklagade domen. Mot den principiella lösning av denna fråga, som förslaget innebär, har utskottet intet att anmärka. Emellertid har stadgandet fått en utformning, som kan giva anledning till erinringar dels ur formell och dels ur saklig synpunkt. Innebörden av uttrycket »till men för den tilltalade» i första punkten är ej fullt klar och kan giva anledning till olika tolkningar. Vad som här bör utsägas är enligt utskottets mening, att hovrätten ej må i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagaren föres till hans förmån, döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt. Då i andra punkten stadgas, att om den tilltalade av underrätten dömts för brottet, hovrätten äger döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande, följer härav, att även i det fall, att underrätten blott dömt den tilltalade till böter, hovrätten skulle kunna på hans egen talan döma till påföljd av nyss angivet slag. Genom en dom av sådant innehåll kommer emellertid den tilltalade i ett avsevärt ogynnsammare läge, och starka billighetsskäl tala enligt utskottets mening mot en så långt driven tillämpning av principen. Allenast om den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, bör därför hovrätten kunna göra sådan ändring i domen som nu är i fråga.

Det huvudsakliga syftet med sista punkten i paragrafen torde ha varit att öppna möjlighet för hovrätten att, om den är av annan mening än underrätten beträffande frågan huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff, vidtaga den ändring i domen som påkallas därav, oberoende av från vilken parts sida underrättens dom överklagats. Stadgandet medför emellertid även befogenhet för hovrätten att i sådant fall, då underrätten funnit den tilltalade vara av sinnesbeskaffenhet som avses i 5 kap. 6 § strafflagen och därför utdömt ett lägre straff samt den tilltalade klagat under yrkande om frikännande eller strafflindring, ådöma ett högre straff, därest hovrätten finner den tilltalade vara av normal sinnesbeskaffenhet. Då en dylik möjlighet för hovrätten knappast synes lämplig, föreslår utskottet en ändring av 25 § jämväl på denna punkt.

54 kap.

Beträffande de ändringar utskottet förslår i 9 och 10 §§ hänvisas till vad i det föregående anförts (s. 81 o. ff.).

I 12 § andra stycket föreslår utskottet en redaktionell jämkning.

Av enahanda skäl, som anförts vid 49 kap. 9 §, bör i 16 § i detta kapitel införas ett uttryckligt stadgande om rätt att genom besvär föra talan mot hovrätts beslut, varigenom ansökan om återvinning (jfr 53 kap. 1 § och 44 kap. 9 §) eller återupptagande (jfr 50 kap. 20 § och 51 kap. 20 §) avvisats.

Den i 19 § andra stycket upptagna bestämmelsen överensstämmer med vad redan nu gäller enligt 30 kap. 43 § andra stycket rättegångsbalken. Såsom rättsfall från senaste tid utvisa har högsta domstolen i fall, som i nämnda lagrum åsyftas, förklarat part berättigad att återfå nedsatt fullföljdsavgift även utan att yrkande därom framställts. Då en sådan ordning synes bäst tillgodose den fullföljande partens intressen och icke lär medföra någon olägenhet, föreslår utskottet en ändring av stadgandet i antydd riktning.

Det förslag till rättegångsbalk, som nu framlagts för riksdagen, är icke åtföljt av förslag till övergångsbestämmelser och följdförfattningar. Om den nya rättegångsbalkens ikraftträdande skola bestämmelser meddelas i särskild lag. Såsom i propositionen framhållits återstår ännu ett omfattande arbete på olika lagstiftningsområden, innan rättegångsreformen kan förverkligas. Utskottet vill framhålla angelägenheten av att detta arbete fullföljes så skyndsamt som omständigheterna medgiva.

I övrigt har utskottet vid sin granskning av förslaget icke funnit anledning till erinran.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

A) att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom förevarande proposition framlagda förslaget — måtte för sin del antaga följande förslag till

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Rättegångsbalk.

Häri genom förordnas, att rättegångsbalken i Sveriges rikets lag skall hava följande lydelse:

FÖRSTA AVDELNINGEN.**Om domstolsväsendet.****1 KAP.****Om allmän underrätt.****1 §.**

Allmän underrätt är på landet och i stad, som hör till domsaga, häradsrätt samt i annan stad rådhusrätt.

Domsaga utgör ett tingslag; är domsaga mycket vidsträckt eller äro eljest synnerliga skäl därtill, må i domsaga vara två eller flera tingslag. Tingslag är häradsrättens domkrets.

Om indelning i tingslag förordnar Konungen.

2 §.

Allmän underrätt är första domstol, om ej annat är stadgat.

3 §.

Domsaga förestås av häradshövding.

I domsaga skall, om göromålen kräva det, finnas en eller flera biträdande domare. Häradshövding och *biträdande domare* skola vara lagfarna.

I domsaga skall, om göromålen kräva det, *som* biträdande domare finnas en eller flera *tingsdomare*. Häradshövding och *tingsdomare* skola vara lagfarna.

För domsaga skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

4 §.

I häradsrätt dömer häradshövdingen med nämnd. Häradsrätten vare dock domför utan nämnd vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen.

5 §.

I tingslag skola finnas aderton nämndemän. Erfordras flera nämndemän, bestämmer Konungen deras antal.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio. Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och förekommer i målet ej anledning, att målsägande finnes, eller hålles syn å stället utom huvudförhandling, vare dock häradsrätten domför med tre i nämnden.

Häradshövdingen fördele efter samråd med nämnden tjänstgöringen mellan nämndemännen. Fördelningen bör ske så, att erforderlig ortskänedom är företrädd inom nämnden.

6 §.

För tingslag skall å den eller de orter, som Konungen bestämmer, vara tingsställe.

7 §.

I tingslag skola för huvudförhandling med nämnd å tingsställe årligen å bestämda tider hållas allmänna ting. Allmänt ting skall med undantag för tiden under häradsrättens ferier hållas varje vecka, om ej annat föranledes av arbetet i domsagan, antalet tingslag eller andra omständigheter. Äro i tingslag flera tingsställen, fördelas tingen mellan dem.

För huvudförhandling i mål, vari häradsrätten är domför med tre i nämnden, skola, om det erfordras, ting hållas å bestämda tider och orter. Ting må hållas å annan ort än den, där tingsställe är.

Om tingsordning förordnar Konungen.

8 §.

Då det för arbetets jämna gång eller eljest finnes erforderligt, äge häradshövdingen för förhandling, som sägs i 7 §, utsätta särskilt sammanträde samt bestämma tid och ställe för sammanträdet.

9 §.

För annan handläggning än i 7 § sägs skall häradsrätten hålla sammanträde så ofta det för arbetet kräves. Häradshövdingen bestämme tid och ställe för sammanträde.

10 §.

För rättsskipningen i rådhusrätt skola finnas borgmästare och rådmän samt, om göromålen kräva det, en eller flera assessorer. De skola vara lagfarna.

Rådhusrätt må vara delad i avdelningar.

Vid rådhusrätt skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

11 §.

Rådhusrätt vare domför med tre Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare. Ej må flera än fyra lagfarna domare; ej må flera än fyra

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

lagfarna domare sitta i rätten. *Rådhusrätt vare dock domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen. Rör mål ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall vid huvudförhandling eller syn å stället nämnd hava säte i rätten; finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av beskaffenhet, som nu nämnts, vare rätten dock domför med nämnd.*

Rådhusrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, vare domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

lagfarna domare sitta i rätten. *I mål om ansvar för brott, varå kan följa straffarbete i två år eller därutöver, skall rådhusrätt bestå av en lagfaren domare och nämnd; finnes, sedan nämnd deltagit, målet ej vara av sådan beskaffenhet, vare rätten dock domför i den sammansättning nu sagts.*

Vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen, vare rådhusrätt dock domför med en lagfaren domare. Lag samma vare i fråga om huvudförhandling och syn å stället i brottmål, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.

12 §.

I stad med rådhusrätt skola finnas nämndemän till det antal, som Konungen bestämmer.

I nämnd skola sitta minst sju och högst nio.

Borgmästaren fördele efter samråd med nämnden tjänstgöringen mellan nämndemännen.

13 §.

Rådhusrätt skall för huvudförhandling varje vecka hålla en eller flera allmänna rättegångsdagar samt eljest sammanträda så ofta det för arbetet kräves.

Rådhusrätt skall sammanträda i staden. Sammanträde må ock, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

14 §.

Om särskild sammansättning av underrätt vid behandling av vissa mål gälle vad därom är stadgat.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

15 §.

Till huvudförhandling må ej utan synnerliga skäl å samma dag utsättas flera mål, än att de kunna beräknas bliva slutförda under en tid av sex timmar. Hinna ej alla sålunda utsatta mål behandlas under dagen eller kräver ett måls handläggning mera än en dag, skall sammanträdet pågå under erforderligt antal helgfria dagar i följd.

Om den ordning, i vilken målen skola företagas, och om uppslagslista förordnar Konungen.

16 §.

För förvaring av anhållna eller häktade skall för domsaga å tingsställe eller annan ort, som Konungen bestämmer, så ock i stad med rådhusrätt finnas häkte. Med Konungens tillstånd må häkte vara gemensamt för flera domsagor eller för domsaga och stad. När med hänsyn till häktets belägenhet eller eljest skäl äro därtill, förordnar Konungen särskild häktningsdomare att före åtalet verkställa på rätten ankommande prövning rörande häktning.

17 §.

Närmare bestämmelser om underrätts organisation och verksamhet samt domsagas förvaltning meddelas av Konungen.

2 KAP.

Om hovrätt.

1 §.

Hovrätt är överrätt i mål, som fullföljas från allmän underrätt. Den äger tillsyn över de domstolar, som höra under hovrätten.

2 §.

Hovrätt tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av underrättsdomare eller annan ämbets- eller tjänsteman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i hovrätt.

Är i lag eller författning eljest stadgat, att mål skall upptagas omedelbart av hovrätt, vare det gällande.

3 §.

I hovrätt skola finnas president samt hovrättsråd och assessorer. De skola vara lagfarna.

Hovrätt skall vara delad i två eller flera avdelningar. Hovrätt skall vara delad i två eller flera avdelningar. Avdelning skall bestå av minst fyra hovrättsråd, av dem stå av minst tre hovrättsråd, av dem

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

en ordförande och en vice ordförande, samt en eller flera assessorer. Presidenten må vara ordförande å avdelning.

en ordförande och en vice ordförande, samt en eller flera assessorer. Presidenten må vara ordförande å avdelning.

Vid hovrätt skall finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

4 §.

Hovrätt vare domför med fyra ledamöter. Ej må flera än fem sitta i rätten.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av en ledamot i hovrätten eller av tjänsteman vid denna.

5 §.

Hovrätt skall sammanträda å ort, där den har sitt säte. Sammanträde må ock, om särskilda skäl äro därtill, hållas å annan ort.

Sammanträde skall hållas så ofta det för arbetet kräves.

Hovrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom, skall årligen å bestämda tider hålla hovrättsting utom förlägningsorten å viss eller vissa orter inom domkretsen för huvudförhandling i mål från den delen av domkretsen.

6 §.

Om antalet hovrätter och deras domkretsar är särskilt stadgat.

Rikets hovrätter äro: Svea hovrätt, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, hovrätten för Västra Sverige, hovrätten för Nedre Norrland och hovrätten för Övre Norrland.

Om hovrätternas domkretsar förordnar Konungen.

7 §.

Närmare bestämmelser om hovrätts organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

3 KAP.

Om högsta domstolen.

1 §.

Konungens domsrätt utövas, på sätt regeringsformen stadgar, av högsta domstolen.

2 §.

Högsta domstolen är överrätt i mål, som fullföljas från hovrätt.

Att i högsta domstolen talan i visst fall må föras mot beslut av advokatsamfundets styrelse, stadgas i 8 kap. 8 §.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3 §.

Högsta domstolen tillkommer att som första domstol upptaga mål om ansvar eller enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott av hovrättsdomare eller annan ämbetsman, mot vilken åtal för sådant brott enligt lag eller författning skall väckas i högsta domstolen.

4 §.

Högsta domstolen skall vara delad i två eller flera avdelningar.

Finner någon av högsta domstolens avdelningar vid överläggning till dom eller beslut den å avdelningen rådande meningen avvika från rättsgrundsats eller lagtolkning, som förut varit antagen av högsta domstolen, må avdelningen förordna, att målet i hela dess vidd eller, om det prövas kunna ske, allenast viss i målet uppkommen fråga skall avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

Hava i särskilda, för avdelningen kända domar eller beslut mot varandra stridande åsikter i fråga om viss rättsgrundsats eller lagtolkning å olika tider gjort sig gällande inom högsta domstolen, äge vad nu är föreskrivet tillämpning allenast i det fall, att avdelningen finner den rådande meningen avvika från dom eller beslut, som senast meddelats.

Vad nu är stadgat avser ej mål, som angår häktad eller eljest enligt särskild föreskrift fordrar skyndsamt avgörande, om målet förekommer å sådan tid, att det icke utan menlig tidsutdräkt kan avgöras av högsta domstolen i dess helhet.

5 §.

Då mål avgöres av högsta domstolen i dess helhet, böra, om laga hinder ej möter, alla justitieråden deltaga i avgörandet.

6 §.

I behandling av fråga rörande tillstånd, att talan må komma under högsta domstolens prövning, skola tre ledamöter deltaga.

Konungen bestämmer, i vilken omfattning åtgärd, som avser allenast måls beredande, må vidtagas av nedre justitierevisionen eller tjänsteman vid denna.

7 §.

Förekomma skiljaktiga meningar, huruvida tillstånd, som sägs i 6 §, skall meddelas, vare tillstånd beviljat, om två ledamöter äro ense därom eller i fall, som avses i 54 kap. 10 § 2, någon ledamot finner tillstånd böra meddelas.

8 §.

I nedre justitierevisionen skola för måls beredande till behandling i högsta domstolen finnas revisionssekreterare. Revisionssekreterare skall vara lagfaren. Vid nedre justitierevisionen skall ock för högsta domstolen finnas kansli, som hålles öppet för allmänheten å bestämda tider.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Närmare bestämmelser om nedre justitierevisionens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

4 KAP.

Om domare.

1 §.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och hava fyllt tjugufem år samt hava avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov.

Ej må den utöva domarämbete, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av domarämbete förordnar Konungen.

2 §.

President i hovrätt, hovrättsråd, häradshövding, borgmästare och rådman utnämnas av Konungen. Revisionssekreterare utnämnes eller förordnas av Konungen.

Om val av borgmästare och rådman är särskilt stadgat.

3 §.

Assessor i hovrätt förordnas av Konungen.

Assessor i hovrätt och tingsdomare utnämnas eller förordnas av Konungen.

Biträdande domare i domsaga förordnas av Konungen för viss tid. Finnes behovet av biträdande domare stadigvarande, må innehavare av befattningen utnämnas av Konungen.

Om tillsättning av assessor i rådhusrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

4 §.

Om beviljande av ledighet och förordnande av vikarie för lagfaren domare i hovrätt eller underrätt meddelas bestämmelser av Konungen.

5 §.

Nämndeman utses genom val.

Vid val av nämndemän för tingslag utgör varje kommun en valkrets. Understiger antalet nämndemän kommunernas antal, skola angränsande kommuner på lämpligt sätt förenas till valkretsar. Två eller flera kommuner må ock eljest sammanföras till gemensam valkrets, om det finnes erforderligt för att skilda orter eller delar av tingslaget skola bliva behörigen företrädade inom nämnden.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Stad må ej med annan kommun förenas till en valkrets. Antalet nämndemän fördelas mellan valkretsarna i förhållande till deras folkmängd; varje valkrets skall dock utse minst en nämndeman. Indelning i valkretsar och antalet nämndemän för varje valkrets bestämmas av rätten.

Vid val av nämndemän för stad med rådhusrätt bildar staden en valkrets.

Val förrättas på landet å kommunalstämma eller, om kommunalfullmäktige finnas och kommunen utgör egen valkrets, av dem. Äro flera kommuner förenade till en valkrets, förrättas valet å gemensam kommunalstämma; rätten bestämme, å vilken kommuns stämma valet skall förrättas. I stad förrättas valet av stadsfullmäktige eller, om sådana ej finnas, å allmän rådstuga.

Då nämndeman skall väljas, ankomme i domsaga på häradshövdingen och i stad med rådhusrätt på rätten att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

6 §.

Valbar till nämndeman är man eller kvinna, som inom valkretsen äger röst-rätt å kommunalstämma eller vid val av stadsfullmäktige och där har sitt hemvist samt fyllt tjugufem år. Lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som eljest har till yrke att föra andras talan inför rätta må ej vara nämndeman.

Ej må annan vägra att mottaga uppdrag som nämndeman än den som fyllt sextio år eller eljest uppgiver giltigt hinder. Den som avgått ur nämnden vare ej skyldig att åter inträda förrän efter sex år.

7 §.

Klagan över nämndemansval skall föras hos rätten. Föres klagan, lände valet dock till efterrättelse, om ej rätten förordnar annat. Rätten pröve, ehuru klagan ej föres, den valdes behörighet.

8 §.

Nämndeman väljes för sex år, dock äge han avgå efter två år. Visar nämndeman giltigt hinder, må rätten även tidigare entlediga honom. Nämndeman, som fyllt sextio år, äge ock avgå ur nämnden. Upphör nämndeman att vara valbar, vare uppdraget förfallet.

9 §.

Nämndeman, som entledigats eller eljest avgått, vare, om han alltjämt är valbar, skyldig att fortfarande fullgöra uppdraget, till dess besked inkommit till rätten, att annan blivit vald, samt att även därefter tjänstgöra vid fortsatt behandling av mål, i vars handläggning han förut deltagit.

10 §.

Är nämndeman av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från rättens sammanträde och kan annan nämndeman ej utan tidsutdräkt infinna sig, äge

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

rättens ordförande till tjänstgöring i nämnden kalla någon, som är valbar till nämndeman för domkretsen.

11 §.

Domare skall, innan han må tjänstgöra, avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag vill och skall efter mitt bästa förstånd och samvete i alla domar rätt göra, ej mindre den fattige än den rike, och döma efter Guds och Sveriges lag och laga stadgar; aldrig lag vränga eller orätt främja för släktskap, svägerskap, vänskap, avund, illvilja eller rädhåga, ej heller för mutor och gåvor eller annan orsak, under vad sken det vara må; ej den saker göra, som saklös är, eller den saklös, som saker är. Jag skall varken förr, än domen avsäges, eller sedan uppenbara dem, som till rätta gå, eller andra de rådslag rätten inom stängda dörrar håller. Detta allt vill och skall jag som en ärlig och uppriktig domare troget hålla.»

Med Konungens tillstånd må den, som på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hyser betänklighet mot att avlägga ed, i stället avgiva försäkran på heder och samvete av samma innehåll i övrigt, som sägs i första stycket.

Ed eller försäkran skall avläggas inför domstol eller inför rättens ordförande.

12 §.

De som med varandra äro eller varit gifta eller äro trolovade eller äro i rätt upp- och nedstigande släktskap eller svägerlag eller äro syskon eller äro i det svägerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller som stå i adoptivförhållande till varandra, må ej samtidigt sitta som domare i rätten.

13 §.

Domare vare jävig att handlägga mål:

1. om han själv är part eller eljest har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada;

2. om han med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svägerlag eller är syskon eller är i den släktskap, att den ene är avkomling till den andres syskon eller att de äro syskonbarn, eller i det svägerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon eller syskons avkomling eller med någon, från vilkens syskon den andre härstammar, eller om han står i adoptivförhållande till part;

3. om han till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 2;

4. om han eller någon honom närstående, som avses i 2, är förmyndare eller god man för part eller eljest parts ställföreträdare eller är ledamot av styrelsen för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan in-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

rättnings, som är part, eller, då kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet är part, är ledamot av nämnd eller styrelse, som handhar förvaltningen av den angelägenhet målet rör;

5. om han eller någon honom närstående, som sägs i 2, till någon, som har del i saken eller av dess utgång kan vänta synnerlig nytta eller skada, står i förhållande, som avses i 4;

6. om han är parts vederdeloman, dock ej om parten sökt sak med honom för att göra honom jävig;

7. om han i annan rätt såsom domare eller befattningshavare fattat beslut, som rör saken, eller hos annan myndighet än domstol eller såsom skiljeman tagit befattning därmed;

8. om han i saken såsom rättegångsombud fört parts talan eller biträtt part eller vittnat eller varit sakkunnig; eller

9. om eljest särskild omständighet föreligger, som är ägnad att rubba förtroendet till hans opartiskhet i målet.

14 §.

Vet domare omständighet föreligga, som kan antagas utgöra jäv mot honom, vare han skyldig att självantaga giva det till känna.

Vill part göra jäv mot domare, skall han framställa invändning därom, då han första gången för talan i målet, sedan han erhöll kännedom om att domaren sitter i rätten eller eljest tager befattning med målet eller, om den omständighet, varå jävet grundas, då ej var känd för parten, sedan han erhöll sådan kännedom. Underlåter parten det, vare hans rätt att framställa invändningen förfallen.

Fråga om jäv mot domare i lägre rätt må ej upptagas i högre rätt, med mindre jävet i den högre rätten göres av part, som enligt vad i andra stycket stadgats är berättigad därtill, eller talan föres mot beslut, varigenom jävet ogillats. Ej må fråga om jäv mot särskild ledamot av nämnd väckas i högre rätt.

15 §.

Sedan fråga om jäv mot domare uppkommit, må han vidtaga allenast sådan åtgärd i målet, som icke utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och ej innefattar avgörande av målet. Åtgärd, som nu sagts, må av domare vidtagas, ehuru han förklarats jävig.

Har part i rätt tid gjort jäv mot domare, giva rätten, så snart ske kan, särskilt beslut däröver.

I prövning av jävsfråga må domaren ej deltaga, med mindre rätten utan honom ej är domför och annan domare ej kan utan tidsutdräkt taga säte i rätten.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 KAP.

Om offentlighet och ordning vid domstol.

1 §.

Förhandling vid domstol skall vara offentlig.

Kan det antagas, att vid förhandling skall förekomma något, som är stötande för anständigheten och sedligheten, eller att till följd av offentligheten något kan uppenbaras, som med hänsyn till rikets säkerhet bör hållas hemligt för främmande makt, äge rätten förordna, att förhandlingen skall hållas inom stängda dörrar. Förordnande, som nu sagts, må ock meddelas, om anledning förekommer, att till följd av offentligheten yrkeshemlighet skulle röjas.

I mål om ansvar för utpressning må rätten, om målsäganden begär det eller rätten eljest finner det lämpligt, förordna, att förhandling skall hållas inom stängda dörrar. Förhandling, som under förundersökning i brottmål äger rum vid domstol, skall hållas inom stängda dörrar, om den misstänkte begär det eller rätten finner, att offentligheten skulle vara till men för utredningen.

Förhör med den som är under femton år eller lider av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten må hållas inom stängda dörrar.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att förhandling må hållas inom stängda dörrar, vare det gällande.

2 §.

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt *aderton* år.

Tillträde till offentlig förhandling må, när rättens ordförande finner skäl därtill, vägras den som enligt vad är känt eller må antagas ej fyllt *tjuguet* år.

3 §.

Vid förhandling inom stängda dörrar må efter *rättens medgivande* tjänsteman vid domstolen så ock den som för sin utbildning tjänstgör vid denna vara närvarande. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan förhandling.

Vid förhandling inom stängda dörrar må efter *medgivande av rättens ordförande* tjänsteman vid domstolen så ock den som för sin utbildning tjänstgör vid denna vara närvarande. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan förhandling.

4 §.

Rätten äge förordna, att vad som förekommit vid förhandling inom stängda dörrar icke får uppenbaras.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

5 §.

Överläggning till dom eller beslut skall hållas inom stängda dörrar, om rätten ej finner det kunna ske offentligt. Hålles överläggning inom stängda dörrar, må, utom rättens ledamöter, närvara endast sådan rättens tjänsteman, som har att taga befattning med målet. När särskilda skäl äro därtill, må rätten medgiva även annan att närvara vid sådan överläggning.

Avkunnande av dom eller beslut skall ske offentligt. Har förhandling hållits inom stängda dörrar, må ock dom eller beslut avkunnas inom stängda dörrar.

6 §.

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket, må tolk anlitas att biträda rätten. *Är den som skall höras döv eller stum och kan ej förhöret lämpligen ske medelst skriftligen avfattade frågor eller svar, må ock tolk anlitas.*

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket, må tolk anlitas att biträda rätten.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk; rätten äge ock hos länsstyrelsen påkalla biträde för tolks erhållande.

Är den som skall höras döv eller stum, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk förordnar Konungen.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitande av tolk, då den som skall höras är döv eller stum, meddelas bestämmelser av Konungen.

7 §.

Den som anställes som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom.

Angående eds utbytande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

8 §.

Till allmän tolk utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kost-

Till allmän tolk så ock till tolk för den som är döv eller stum utgår ersättning enligt vad därom är särskilt stadgat. Annan tolk äge av allmänna

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

nad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

medel åtnjuta arvode samt gottgörelse för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt; i brottmål, vari åklagare för talan, skall ersättningen gäldas av statsverket.

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen. Ej må fotografi tagas i rättssalen.

Tränger sig någon, som utvisats, in i rättssalen eller åtlyder någon eljest ej tillsägelse, som meddelats till ordningens upprätthållande, äge rätten förordna, att han skall omedelbart tagas i häkte och kvarhållas där, så länge sammanträdet varar, dock ej utöver tre dagar.

6 KAP.

Om domstols protokoll.

1 §.

Protokoll skall föras för varje mål särskilt.

Över handläggning, som företages av lagfaren domare ensam eller av tjänsteman vid domstolen och ej sker vid sammanträde för förhandling eller vid måls avgörande, vare förande av protokoll ej erforderligt. Vid måls avskrivning, som ej sker i samband med förhandling, erfordras ej heller protokoll.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må i sådant mål i stället för protokoll föras anteckningar enligt de närmare föreskrifter, som meddelas av Konungen.

2 §.

Protokollet skall föras av befattningshavare vid rätten eller lagfaren ledamot av rätten samt undertecknas av honom. Ordföranden äge, då omständigheterna föranleda därtill, själv föra protokollet.

Ej må den anlitas som protokollförare, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Protokollförare skall hava avlagt domared.

3 §.

Protokoll skall upptaga:

1. domstolen samt tid och ställe för sammanträdet;

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2. rättens ledamöter, tolk, om sådan anlitas, samt protokollföraren;
3. parterna och huruvida de äro tillstådes samt deras ombud eller biträden och i brottmål den tilltalades försvarare;
4. rättegångsfullmakt, som givits muntligen inför rätten;
5. kort beteckning av saken;
6. då förhandling hålles inom stängda dörrar, anledningen därtill;
7. rättens beslut, som ej uppsättes särskilt; samt
8. skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten; nämndemans skiljaktiga mening antecknas, allenast om i *häradsrätt* nämnden ensam bestämt utgången.

4 §.

Protokollet vid muntlig förberedelse skall innehålla:

1. parternas yrkanden och invändningar, ändringar däri samt medgivanden av motpartens yrkanden;
2. kort redogörelse för de omständigheter parterna åberopa jämte motpartens yttrande däröver;
3. uppgift å de bevis parterna vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis så ock å de skriftliga handlingar och föremål, vilka företes som bevis; samt
4. vad i övrigt anses nödigt till ledning vid huvudförhandlingen.

Har vad enligt första stycket skall antecknas i protokollet upptagits i inlaga eller annan handling eller förut upptecknats i protokoll i målet, skall i protokollet allenast hänvisning ske.

Vad i denna paragraf stadgas skall i tillämpliga delar gälla beträffande protokoll vid annan förhandling, dock ej huvudförhandling.

5 §.

Protokollet vid huvudförhandling skall innehålla kort redogörelse för förhandlingens gång samt upptaga:

1. parternas yrkanden och invändningar, ändringar däri samt medgivanden av motpartens yrkanden;
 2. yrkanden av andra än parter samt huruvida parterna medgiva eller bestrida dessa yrkanden; samt
 3. vilka vittnen eller sakkunniga höras och vilka bevis i övrigt förebringas.
- Har vad enligt första stycket 1 eller 2 skall antecknas i protokollet upptagits i inlaga eller annan handling eller förut upptecknats i protokoll i målet, skall i protokollet allenast hänvisning ske.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

6 §.

I protokoll skall antecknas utsaga av vittne, sakkunnig, part under sanningsförsäkran eller målsägande, då han höres i anledning av åklagarens talan, i den omfattning utsagan kan antagas vara av betydelse i målet, samt vad rätten vid syn å stället iakttagar.

Vid huvudförhandling i hovrätt vare ej nödigt att i protokollet antecknas utsaga eller iakttagelse, som nu sagts, med mindre anteckning därav kan antagas bliva av betydelse vid fullföljd till högsta domstolen. Ej heller vare sådan anteckning nödig vid huvudförhandling i högsta domstolen.

7 §.

Vad i övrigt anföres eller eljest förekommer vid förhandling må ej antecknas i protokollet, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Ej må i protokollet upptagas parts utveckling av talan i rättsligt hänseende.

8 §.

Protokollet över förhandling skall, innan förhandlingen avslutas, erhålla slutlig avfattning. Då protokollet är uppsatt, skall ordföranden å protokollet göra anteckning därom.

Sedan utsaga, som enligt 6 § skall antecknas i protokollet, upptecknats, skall den uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehållet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

9 §.

Rätten äge förordna, att utsaga av part, målsägande, vittne eller sakkunnig skall i stället för att antecknas i protokollet upptagas genom stenografi eller på fonetisk väg.

Stenograf utses av rätten. Ej må den anlitas som stenograf, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad. Vad i 5 kap. 7 och 8 §§ är stadgat om tolk äge motsvarande tillämpning beträffande stenograf, som utsetts av rätten.

Stadgandet i 8 § andra stycket i detta kapitel äge motsvarande tillämpning beträffande utsaga, som upptagits genom stenografi.

Vad enligt denna paragraf upptagits skall, så snart ske kan, återgivias i vanlig skrift och uppteckningen biläggas handlingarna.

Närmare föreskrifter om upptagande av utsaga enligt denna paragraf meddelas av Konungen.

10 §.

Parternas inlagor och andra handlingar i målet samt rättens protokoll skola jämte avskrift av domen och sådant beslut, som uppsättes särskilt, samman-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

föras till en akt. I akten skola ock genom anteckning å inlaga eller på annat sätt upptagas kallelser, förelägganden eller andra beslut, som ej intagits i protokoll.

Om rätt för part eller annan att återfå handling, som hör till akten, förordnar Konungen.

11 §.

Vid rätten skall över alla mål föras dagbok, utvisande tiden, då varje mål inkommit, därmed vidtagna åtgärder och tiden för målets avgörande samt, då talan fullföljts, tiden, då anmälan eller inlaga inkommit, och de åtgärder, som vidtagits.

12 §.

Vad i detta kapitel stadgas om protokoll, akt och dagbok i mål skall i tillämpliga delar gälla även beträffande ärende.

13 §.

Närmare föreskrifter om protokoll och aktbildning samt om dagbok och andra förteckningar meddelas av Konungen.

7 KAP.

Om åklagare och polismyndighet.

1 §.

Allmänna åklagare äro:

1. justitiekanslern;
2. landsfogdar; samt
3. distriktsåklagare.

Hos allmän åklagare må finnas biträdande åklagare.

Instruktioner för åklagarna utfärdas av Konungen.

2 §.

Justitiekanslern är under Konungen högste åklagare och har i denna egenskap ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet i riket.

Under justitiekanslern hava landsfogdarna, envar inom sitt verksamhetsområde, ansvaret för och ledningen av åklagarväsendet.

3 §.

Om utnämning av justitiekansler stadgas i regeringsformen. Landsfogde utnämnes av Konungen. Om tillsättning av andra åklagare meddelas föreskrifter i de för dem gällande instruktionerna.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

4 §.

Allmän åklagare vare
vid underrätt landsfogde eller distriktsåklagare;
vid hovrätt justitiekanslern i mål, som enligt 2 kap. 2 § första stycket
upptages omedelbart av hovrätten, och i annat mål landsfogde eller distrikts-
åklagare; samt
vid högsta domstolen justitiekanslern.

Har talan till högsta domstolen fullföljts allenast av enskild part, må åkla-
gartalan där, efter justitiekanslerns förordnande, föras av lägre åklagare.

Närmare bestämmelser om fördelningen av uppgifterna mellan åklagarna
meddelas i de för dem gällande instruktionerna.

5 §.

Justitiekanslern så ock landsfogde må övertaga uppgift, som tillkommer
lägre åklagare. Justitiekanslern äge även förordna extra åklagare att föra
talan vid underrätt eller hovrätt eller, då talan fullföljts allenast av enskild
part, vid högsta domstolen.

Biträdande åklagare må i den omfattning, som bestämmes i instruktion, ut-
föra uppgift, som tillkommer åklagare, hos vilken han är anställd. Väckande
eller fullföljande av åtal i högsta domstolen må dock ej beslutas av annan än
justitiekanslern.

6 §.

Föreligger för allmän åklagare beträffande visst brott omständighet, som
skulle utgöra jäv mot domare, må han ej taga befattning med förundersökning
eller åtal för brottet. Jäv må ej grundas å åtgärd, som åklagaren vidtagit å
tjänstens vägnar, eller gärning, som förövats mot honom i eller för hans tjänst.

Ehuru åklagare är jävig, äge han vidtaga åtgärd, som ej utan fara kan upp-
skjutas.

Fråga om jäv mot åklagare prövas av hans närmaste förman; jäv mot justi-
tiekanslern prövas av honom.

7 §.

Vad i detta kapitel är stadgat om landsfogde skall i fråga om Stockholm avse
förste stadsfiskalen.

8 §.

Om särskilda åklagare gälle vad om dem är stadgat.

Ej må annan särskild åklagare än riksdagens justitieombudsman eller mili-
tieombudsman besluta, att åtal skall väckas eller fullföljas i högsta domstolen.

9 §.

Med polismyndighet avses i denna balk, förutom åklagare, som har befatt-
ning med polisväsendet, i stad, där polismästare finnes, polismästaren och

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

befattningshavare i befälsställning vid polisväsendet, vilken enligt den för honom gällande instruktionen äger handla i polismästarens ställe, samt i annan stad, där åklagaren icke har befattning med polisväsendet, den som närmast under polischefen har inseende över polisväsendet.

Vad i 6 § är stadgat om allmän åklagare äge motsvarande tillämpning beträffande polismyndighet.

8 KAP.

Om advokater.

1 §.

För riket skall finnas ett allmänt advokatsamfund. Stadgar för samfundet fastställas av Konungen.

Advokat är den som är ledamot av samfundet.

2 §.

Till ledamot av advokatsamfundet må antagas allenast den som är svensk medborgare, äger hemvist inom riket och fyllt tjugufem år samt avlagt för behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov och förvärvat sådan praktisk utbildning, som föreskrives i samfundets stadgar. Han skall hava gjort sig känd för redbarhet och även i övrigt finnas lämplig att utöva advokatverksamhet.

Ej må den antagas till ledamot, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

Lagfaren domare i eller befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmättningsman må ej antagas till ledamot; ej heller den som eljest är anställd i statens eller kommuns tjänst eller hos annan enskild än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medger undantag.

3 §.

Ansökan om inträde i advokatsamfundet prövas av dess styrelse.

4 §.

Vid utövande av sin verksamhet skall advokat redbart och nitiskt utföra honom anförtrodda uppdrag och i allt iakttaga god advokatsed.

Verksamhet som advokat må icke bedrivas under form av aktiebolag eller i bolag med annan än advokat, med mindre advokatsamfundets styrelse medger undantag.

Det åligger advokat att hålla penningmedel och andra tillgångar, som tillhöra hans huvudmän, skilda från vad honom tillhör.

5 §.

Advokat vare skyldig att, om offentlig försvarare för misstänkt eller biträde åt part, som åtnjuter fri rättegång, ej kan erhållas efter frivilligt åtagande, vid

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

domstol i det län, inom vilket han har sitt kontor, mottaga förordnande som försvarare eller biträde.

6 §.

Tillsyn över advokatväsendet utövas av advokatsamfundets styrelse; den har att tillse, att advokat såväl vid utförande av talan inför domstol som i sin övriga verksamhet fyller de plikter, som åvila honom. Advokat vare skyldig att lämna styrelsen de uppgifter, som erfordras för denna tillsyn.

Justitiekanslern äge att hos styrelsen påkalla åtgärd mot advokat, som åsidosätter sin plikt eller ej längre är behörig att vara advokat.

7 §.

Advokat, som i sin verksamhet uppsåtligen gör orätt eller som eljest förfar oredligt, skall av advokatsamfundets styrelse uteslutas ur samfundet. Äro omständigheterna mildrande, äge styrelsen i stället tilldela honom varning.

Åsidosätter eljest advokat de plikter, som åvila honom som advokat, äge styrelsen meddela honom varning eller erinran. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må styrelsen utesluta honom ur samfundet.

Upphör advokat att vara svensk medborgare eller flyttar han ur riket eller inträder beträffande advokat sådan omständighet, att han enligt 2 § andra eller tredje stycket icke må antagas till ledamot av samfundet, vare han skyldig att genast utträda; gör han det ej, förordne styrelsen om hans uteslutning.

Styrelsen äge förordna, att beslut, varigenom någon uteslutits ur samfundet, genast skall gå i verkställighet.

8 §.

Har advokatsamfundets styrelse avslagit någons ansökan om inträde i samfundet eller uteslutit någon därur, må han föra talan mot beslutet. Mot styrelsens beslut i fråga, som avses i 7 §, må talan föras av justitiekanslern.

Talan skall föras genom besvär till högsta domstolen.

9 KAP.

Om straff och vite.

1 §.

Part, som mot bättre vetande inleder eller föranleder rättegång i tvistemål, straffes med dagsböter.

2 §.

Föres av part mot bättre vetande talan mot dom eller beslut, dömes han till dagsböter; är det överrätts dom eller beslut, vare straffet lägst tjugufem dagsböter.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3 §.

Söker part i tvistemål eller målsägande i brottmål genom påståenden eller invändningar, som äro uppenbart ogrundade, eller genom innehållande av bevis eller annan otillbörlig åtgärd förhålla rättegången, straffes han med dagsböter. Vad nu sagts om part gälle ock intervenient, även om han ej äger ställning av part.

4 §.

Vad i 1—3 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande ställföreträdare så ock ombud eller biträde.

5 §.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller tager fotografi i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

6 §.

Röjer någon utan giltigt skäl vad enligt rättens eller undersökningsledarens förordnande icke får uppenbaras, straffes han med dagsböter.

7 §.

Rätten äge, om part eller annan finnes vid förhandling böra komma tillstädes eller infinna sig personligen, förelägga vite; är särskild föreskrift om föreläggande meddelad, vare den gällande.

8 §.

Då enligt denna balk vite förelägges part eller annan, bestämme rätten vitet till belopp, som med hänsyn till hans ekonomiska förhållanden och omständigheterna i övrigt kan antagas förmå honom att iakttaga föreläggandet. Vite må ej bestämmas under fem kronor eller över femtusen kronor. Har vite utdömts och förelägger rätten nytt vite, må vitet bestämmas till högre belopp, dock ej över tiotusen kronor. Vitesföreläggande skall delgivas den som föreläggandet avser.

Vite må ej föreläggas, då straff är utsatt. Ej heller må vite föreläggas kronan.

Finnes, då fråga uppkommer om utdömande av vite, ändamålet med vitet hava förfallit, må vitet ej utdömas.

9 §.

Är i denna balk straff utsatt i böter, dock ej dagsböter, vare lägsta bötesstraff fem kronor och högsta trehundra kronor. Böter och viten, som ådömas enligt denna balk, tillfalla kronan.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

ANDRA AVDELNINGEN.

Om rättegången i allmänhet.

I. Om rättegången i tvistemål.

10 KAP.

Om laga domstol.

1 §.

Laga domstol i tvistemål i allmänhet är rätten i den ort, där svaranden har sitt hemvist.

Är svaranden mantalsskriven å ort inom riket, anses den orten som hans hemvist.

För bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning gälle som hemvist den ort, där styrelsen har sitt säte eller, om säte för styrelsen ej är bestämt eller styrelse ej finnes, där förvaltningen föres. Lag samma vare i fråga om kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet.

Dödsbo sökes vid den rätt, där den döde skolat svara.

Den som icke äger känt hemvist vare sig inom eller utom riket sökes där han uppehåller sig. Är han svensk medborgare och uppehåller han sig utom riket eller är hans uppehållsort okänd, sökes han där han inom riket senast haft hemvist eller uppehållit sig.

2 §.

Kronan sökes i tvistemål i allmänhet där den myndighet, som har att bevaka talan i målet, har sitt säte.

3 §.

Den som icke äger känt hemvist inom riket må i tvist rörande betalningsskyldighet sökas där honom tillhörig egendom finnes. Rör tvisten lös egendom, må han sökas där egendomen finnes.

Fordran, som grundas å löpande skuldebrev eller annan handling, vars företeende utgör villkor för rätt att kräva betalning, anses finnas där handlingen är. Annan fordran anses finnas där gäldenären har sitt hemvist. Är pant ställd för fordringen, må denna anses finnas där panten är.

4 §.

Har den som icke äger känt hemvist inom riket här ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld, må han i tvist därom sökas där förbindelsen ingicks eller gälden uppkom.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

5 §.

Den som idkar jordbruk, gruv- eller fabriksdrift, hantverk, handel eller annan dylik rörelse med fast driftställe må i tvist, som uppkommit omedelbart på grund av den rörelsen, sökas där driftstället är.

6 §.

Har någon ingått förbindelse eller eljest ådragit sig gäld å ort, där han mera varaktigt uppehåller sig, må han, medan han befinner sig å orten, för sådan förbindelse eller gäld sökas där. Lag samma vare i fråga om gäld, som någon vid tillfällig vistelse å annan ort ådragit sig för kost, bostad eller dylikt.

7 §.

Tvist på grund av förmyndares eller god mans förvaltning må väckas vid den rätt, där förmynderskapet eller godmanskapet är eller senast varit inskrivet, eller ock vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

Har någon eljest haft annans egendom till förvaltning, må tvist på grund av förvaltningen väckas vid rätten i den ort, där förvaltningen förts.

8 §.

Talan i anledning av skadegörande handling må väckas vid rätten i den ort, där handlingen företogs eller skadan uppkom. Företogs handlingen eller uppkom skadan å orter under skilda domstolar, må talan väckas vid envar av dem.

9 §.

Tvist om arv eller testamente eller om bodelning mellan arvingar och efterlevande make skall upptagas av den rätt, där den döde skolat svara i tvistemål i allmänhet.

Tvist om bodelning mellan makar i anledning av boskillnad, äktenskaps återgång, hemskillnad eller äktenskapsskillnad skall upptagas av den rätt, där mannen skall svara i tvistemål i allmänhet, eller, om mannen ej är skyldig att i sådant mål svara vid svensk domstol, där hustrun svarar i sådant mål.

Finnes i mål, som avses i denna paragraf, ej behörig domstol enligt vad nu är sagt, upptages målet av Stockholms rådhusrätt.

10 §.

Tvist om äganderätt eller nyttjanderätt till fast egendom, om rätt till servitut eller annan särskild rätt till egendomen eller om besittning av egendomen skall upptagas av rätten i den ort, där fastigheten är. Lag samma vare, om tvisten rör skyldighet för ägare eller innehavare av egendomen att fullgöra något, som åligger honom i denna egenskap, eller, då nyttjanderätt eller annan särskild rätt till egendomen upplåtits, fråga är om arrende, hyra, hävd, byggnads underhåll, nybyggnad eller annat dylikt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Ligger fastigheten under flera domstolar eller gäller tvisten flera fastigheter under skilda domstolar, skall tvisten upptagas av den rätt, under vilken huvuddelen ligger.

11 §.

Vid domstol, som sägs i 10 §, må ock väckas:

1. tvist om köpeskillning för fast egendom eller annat dylikt anspråk på grund av överlåtelse av äganderätt till egendomen;

2. talan mot ägare av fast egendom om skyldighet att personligen svara för gäld, för vilken egendomen utgör pant, om betalning samtidigt sökes ur egendomen;

3. tvist om skada eller annat intrång å fast egendom;

4. talan om ersättning för arbete, som utförts å fast egendom; eller

5. talan om ersättning för det någon brustit åt hemul angående fast egendom.

12 §.

Som fast egendom anses även byggnad å annans grund samt gruva och för gruvdrift avsedd byggnad eller anläggning.

Som fast egendom anses *vid tillämpning av detta kapitel* även byggnad å annans grund samt gruva och för gruvdrift avsedd byggnad eller anläggning.

13 §.

Tvist angående ombudsarvode, fördelning av rättegångskostnad mellan flera ersättningsskyldiga eller annat dylikt anspråk på grund av rättegång må väckas vid den rätt, som först dömt i målet.

14 §.

Käromål mot flera svarande må väckas vid den rätt, där någon av dem enligt vad förut i detta kapitel är stadgat har att svara, om det sker samtidigt och käromålen stödjä sig på väsentligen samma grund. Är saken sådan, att endast en dom kan givas mot alla, som hava del i saken, må talan ock väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara.

Genkäromål upptages av den rätt, som upptagit huvudkäromålet.

Talan, som avses i 14 kap. 4 eller 5 §, upptages av den rätt, som upptagit huvudmålet.

15 §.

Har, sedan stämning delgivits svaranden, ändring inträtt i förhållande, som betingat domstolens behörighet, vare den utan verkan.

16 §.

Har skriftligt avtal slutits därom, att uppkommen tvist eller framtida tvist, härflytande ur angivet rättsförhållande, må väckas vid viss domstol eller att

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

för tvisten viss domstol ensam skall vara behörig, lände det till efterrättelse, om ej annat är stadgat.

17 §.

Ej vare på grund av vad i detta kapitel stadgas rätten behörig att upptaga:

1. tvist, som skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller enligt lag eller författning skall omedelbart prövas av skiljemän;

2. tvist, som skall väckas vid viss domstol, om denna enligt lag eller författning är ensam behörig att upptaga sådan tvist;

3. tvist, som enligt lag må upptagas allenast av rådhusrätt eller i dess ställe viss häradsrätt, om tvisten väckes vid annan domstol;

4. tvist, som avses i 9 eller 10 § eller eljest enligt lag skall upptagas av domstol, som där sägs, om tvisten väckes vid annan domstol;

5. äktenskapsmål;

6. tvist, som angår utmätt lös egendom eller giltigheten av lösöreköpsavhandling och enligt lag skall upptagas av rätten i den ort, där egendomen finnes; eller

7. tvist, som är av beskaffenhet att kunna utan stämning upptagas av domstol.

Ej heller må på grund av vad i detta kapitel stadgas talan väckas vid domstol av annan ordning än den som för tvistens upptagande är i lag föreskriven; vad nu sagts gälle dock ej tvist, som avses i 13 §.

Yrkande om kvittning för fordran må icke upptagas av domstol, som enligt första stycket ej ägt upptaga tvist angående samma fordran.

18 §.

Är rätten av annan grund än i 17 § sägs obehörig att upptaga tvist, som där väckes, skall tvisten dock anses väckt vid rätt domstol, om ej svaranden i rätt tid gjort invändning om domstolens behörighet eller uteblivit från första inställelsen eller, då förberedelsen är skriftlig, underlåtit att inkomma med svaromål. Har svaranden uteblivit eller underlåtit att inkomma med svaromål, skall kärandens uppgift om de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, tagas för god, om svaranden erhållit del därav och anledning ej förekommer, att den är oriktig.

19 §.

Har lägre rätt upptagit tvist, må fråga om rättens behörighet ej upptagas av högre rätt, med mindre frågan dit fullföljes eller där väckes av part, som är berättigad därtill, eller ock tvisten är sådan, att den skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller omedelbart av högre rätt eller enligt lag eller författning skall omedelbart prövas av skiljemän.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

20 §.

Meddelas i högre rätt beslut, varigenom lägre rätt förklaras icke vara behörig att upptaga mål, som där väckts, äge den högre rätten på yrkande av part hänvisa målet till lägre rätt, som finnes behörig.

Hava skilda domstolar genom beslut, som vunnit laga kraft, funnits obehöriga, äge högsta domstolen, om någon av dem finnes behörig, på ansökan av part hänvisa målet till den domstol, av vilken målet bort upptagas.

21 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om laga domstol, vare de gällande.

11 KAP.

Om part och ställföreträdare.

1 §.

Envar kan vara part i rättegång.

Råder ej parten över det, varom tvistas, eller rör tvisten rättshandling, som han ej själv äger ingå, föres talan av den som är partens ställföreträdare. Om talan på grund av skadegörande handling äge vad i 20 kap. 14 § och 21 kap. 1 § första stycket stadgas motsvarande tillämpning.

2 §.

Bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter, kan vara part i rättegång. Lag samma vare i fråga om kronan samt kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet.

För part, som nu sagts, föres talan av den som är partens ställföreträdare.

3 §.

Utlänning, som enligt lagen i sitt hemland är oförmögen att föra sin talan, äge dock föra talan här i riket, om han enligt svensk lag är behörig därtill.

4 §.

Bevis, att den som i rättegång uppgives vara part eller vill föra talan som part eller ställföreträdare för part är behörig, må ej fordras, med mindre särskild anledning förekommer därtill.

Bevis, att den som i rättegång uppgives vara part eller vill föra talan som part eller ställföreträdare för part är behörig, erfordras ej, med mindre rätten finner bevis böra företes.

5 §.

Part skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen, om

Part skall vid huvudförhandling i underrätt eller hovrätt infinna sig per-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i *hovrätt* eller högsta domstolen vare part skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. I underrätt skall part ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare part skyldig att infinna sig personligen, om det finnes erforderligt.

Vad nu sagts om parts skyldighet att infinna sig personligen gälle ock parts ställföreträdare. Äro flera ställföreträdare, äge rätten bestämma, vilken eller vilka skola infinna sig. Äger part ej själv föra sin talan, vare han dock skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen.

Är part eller ställföreträdare skyldig att infinna sig personligen, meddele rätten förordnande därom.

sonligen, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen vare part skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig för utredningen. I underrätt skall part ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare part skyldig att infinna sig personligen, om det finnes erforderligt.

12 KAP.

Om rättegångsombud.

1 §.

Parts talan må föras genom ombud.

Om skyldighet för part att infinna sig personligen stadgas i 11 kap. 5 §.

2 §.

Såsom ombud må ej brukas annan än *advokat* eller den som rätten *eljest* med hänsyn till redbarhet, insikter och *erfarenhet* finner lämplig.

Såsom ombud må ej brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och *tidigare verksamhet* finner lämplig att vara ombud i målet.

Ombud skall vara svensk medborgare med hemvist inom riket.

Ej må den vara ombud, som är omyndig eller i konkurstillstånd.

3 §.

Lagfaren domare i eller rättsbildad befattningshavare vid allmän domstol eller allmän åklagare eller utmätningsman må ej vara ombud, med mindre Konungen för visst mål giver lov därtill.

Ej må nämndeman vid den domstol han tillhör föra annans talan.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

4 §.

Står någon till domare, som vid målets behandling är ledamot av rätten, i sådant förhållande, som avses i 4 kap. 12 §, må han ej brukas som ombud i målet. Ej heller må någon brukas som ombud, om han tagit befattning med saken som domare eller befattningshavare vid domstol eller som ombud för motparten.

5 §.

Visar ombud oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten avvisa honom som ombud i målet. *Är ombudet advokat, skall rätten tillika hos advokatsamfundets styrelse göra anmälan angående ombudets förhållande; rätten må ock förordna, att i avbidan på beslut i anledning av anmälan han icke må brukas som ombud vid den rätten. Är ombudet ej advokat, äge rätten förklara honom obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten.*

Visar ombud oredlighet, oskicklighet eller oförstånd eller finnes han eljest olämplig, skall rätten avvisa honom som ombud i målet; *rätten äge ock, om skäl äro därtill, förklara honom obehörig antingen för viss tid eller tills vidare att brukas som ombud vid den rätten.*

6 §.

Avvisas ombud, skall rätten, om ej parten är tillstädes och själv vill föra sin talan, förelägga parten att för sig ställa ombud, som kan godkännas. Underlåter parten det och infinner han sig ej personligen, skall han anses som utebliven.

Är ombud, som avvisas, advokat, skall anmälan om avvisandet göras hos advokatsamfundets styrelse.

7 §.

Gör någon, som ej må vara ombud, i rättegång gällande å honom överlåtet anspråk och finnes sannolikt, att överlåtelsern skett, för att han skall kunna föra talan i målet, skall rätten förelägga honom att för sig ställa ombud. Underlåter han det, skall han anses som utebliven.

8 §.

Vill part föra talan genom ombud, skall han giva ombudet fullmakt muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Skriftlig fullmakt skall vara egenhändigt undertecknad av parten.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

9 §.

Skriftlig fullmakt skall företes i huvudskrift, när ombudet första gången vid rätten för talan i målet.

Är, då fullmakt skall företes, sådan icke tillgänglig, skall rätten giva ombudet tid att förete den; vad nu sagts gälle ej i fråga om vade- eller missnöjesanmälan. Finnes uppskov olägligt, må rätten fortsätta med handläggningen av målet, dock utan att däri meddela dom eller slutligt beslut. Utfärdas fullmakt, skall behörigheten anses innefatta vad ombudet tidigare åtgjort i rättegången.

Finner rätten ovisst, huruvida parts underskrift å fullmakt är riktig, må rätten medgiva anstånd för ovisshetens undanröjande.

Skriftlig fullmakt skall i huvudskrift eller styrkt avskrift bifogas akten.

10 §.

Har innehållet i skriftlig fullmakt överbringats genom telegraf eller telefon enligt vad därom är föreskrivet, vare uppteckning därav gällande som fullmakt; fullmakten skall dock, om rätten finner det erforderligt, företes i huvudskrift för rätten vid påföljd att uppteckningen eljest anses ogill som fullmakt.

Närmare föreskrifter om överbringande av fullmakt genom telegraf eller telefon givas av Konungen.

11 §.

Såsom fullmakt för kronan eller kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet eller allmän inrättning gälle i behörig ordning utfärdat förordnande eller utdrag av protokoll över beslut, varigenom ombud förordnats. För bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning må styrkt utdrag av protokoll över sådant beslut gälla som fullmakt.

12 §.

Fullmakt skall innehålla ombudets namn. Ej må fullmakt ställas till innehavaren.

Fullmakt skall avse visst mål eller rättegång i allmänhet. Vill part meddela fullmakt allenast för viss domstol eller särskilt rättegångstillfälle, skall det angivas i fullmakten. Muntlig fullmakt gälle allenast i det mål, vari den givits.

13 §.

Ombud må ej sätta annan i sitt ställe, med mindre parten givit lov därtill.

Äger ombud sätta annan i sitt ställe, må även den, som av ombudet be- myndigats, överlåta åt annan att föra partens talan, om ombudet givit lov därtill.

14 §.

Fullmakt medför behörighet för ombudet att å partens vägnar angående saken

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

1. väcka talan samt påkalla åtgärd, även om åtgärden ankommer å annan myndighet än rätten;

2. mottaga delgivning av inlagor och andra handlingar, dock ej föreläggande för parten att infinna sig personligen;

3. företaga alla handlingar för utförande av partens talan samt avgiva svaromål å alla mot parten framställda yrkanden;

4. avstå från yrkande, som framställts av parten, och medgiva motpartens yrkande;

5. ingå förlikning;

6. söka verkställighet av rättens dom; samt

7. uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad.

Ej må på grund av fullmakt, som avser rättegång i allmänhet, ombudet väcka talan eller mottaga stämning angående sak, varom förlikning ej är tillåten.

Avser fullmakt allenast viss domstol, äge ombudet vid den domstolen samma behörighet, som sägs i första stycket; ombudet äge ock anmäla missnöje eller vad mot beslut eller dom, som meddelas av domstolen.

Gäller fullmakt allenast särskilt rättegångstillfälle, äge ombudet vid det rättegångstillfället samma behörighet, som sägs i första stycket 2—5; ombudet äge ock anmäla missnöje eller vad mot beslut eller dom, som då meddelas.

15 §.

I ombuds behörighet enligt 14 § må inskränkning ske, allenast såvitt angår ombudets rätt att väcka talan, att mottaga delgivning av stämning, att ingå förlikning, att söka verkställighet av rättens dom eller att uppbära parten tillerkänd ersättning för rättegångskostnad; har annan inskränkning skett, vare den utan verkan.

Har inskränkning, som är tillåten, icke skett i fullmakten, vare den ej gällande mot rätten och motparten, innan den bragts till deras kännedom muntligen inför rätten eller ock skriftligen.

16 §.

Är rättegångsfullmakt ej så avfattad som sägs i 12 §, skall rätten förelägga parten att avhjälpa felet. Avhjälpes ej felet, må fullmakten icke gälla.

17 §.

Rättegångshandling, som ombud i partens närvaro företagit, vare utan verkan mot parten, om han genast gör gensaga däremot.

18 §.

Fullmakt kan av parten när som helst återkallas.

Vill ombud avsäga sig partens talan, åligge honom att på grund av fullmakten bevaka partens rätt, till dess denne hunnit vidtaga åtgärd för utförande av sin talan.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Mot rätten och motparten vare återkallelse eller aysägelse ej gällande, innan den bragts till deras kännedom muntligen inför rätten eller ock skriftligen.

19 §.

Dör parten eller förlorar han rådighet över det, varom tvistas, upphör icke därmed fullmakten att gälla; rätten skall dock, när anledning förekommer därtill, om rättegången underrätta dödsboet eller partens ställföreträdare.

Har fullmakt givits av parts ställföreträdare och upphör sedan hans behörighet, vare fullmakten dock gällande.

20 §.

Den som uppträder som ombud svarar för att han äger behörighet därtill och vare, om han ej förmår styrka, att han handlat efter fullmakt eller att rättegångshandling, som han företagit, blivit av parten godkänd eller ändock är gällande mot parten, skyldig att ersätta motparten eller annan den kostnad, som i rättegången uppstått genom att vad han företagit ej är bindande för parten. Om skyldighet att ersätta annan skada äge vad om fullmakt i allmänhet är stadgat motsvarande tillämpning.

21 §.

Vad i detta kapitel stadgas om ombud, som äger föra parts talan, gälle i tillämpliga delar beträffande ombud för vidtagande av särskild åtgärd.

22 §.

Part äge vid utförande av sin talan anlita biträde. Om rättegångsbiträde gälle vad i 2—5 §§ stadgats. Rättegångshandling, som biträde i partens närvaro företagit, skall anses av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot.

Part äge vid utförande av sin talan anlita biträde. Om rättegångsbiträde gälle vad i 2—5 §§ samt 6 § andra stycket stadgats. Rättegångshandling, som biträde i partens närvaro företagit, skall anses av parten godkänd, om han ej genast gör gensaga däremot.

23 §.

Har någon allmän fullmakt att förvalta annans egendom eller eljest handhava annans angelägenheter och är han på grund därav tillika behörig att föra huvudmannens talan inför rätta, gälle om sådant ombud vad om ställföreträdare är stadgat.

24 §.

Är i lag eller författning särskild föreskrift meddelad om behörighet att föra annans talan, vare den gällande.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

13 KAP.

Om föremål för talan och talans väckande.

1 §.

Talan om åläggande för svaranden att fullgöra något må upptagas till prövning, ehuru tiden för fullgörelsen ej inträtt, då målet avgöres, om

1. fråga är om tid efter annan återkommande fullgörelser, som ej bero av redan lämnat eller framtida vederlag eller vilka på grund av redan lämnat vederlag utgå som pension eller livränta, och någon av dem är förfallen;

2. skyldigheten att fullgöra inträder, först då annan förpliktelse, varom talan väckts i målet, ej fullgöres;

3. fråga är om ränta, till dess betalning sker, å förfallen fordran eller om annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen;

4. för kåranden är av vikt, att fullgörelse sker å rätt tid, samt särskild anledning förekommer, att svaranden kommer att undandraga sig sådan fullgörelse; eller

5. sådan talan i annat fall än nu sagts enligt lag må väckas.

2 §.

Talan om fastställelse, huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, må upptagas till prövning, om ovisshet råder om rättsförhållandet och denna länder kåranden till förfång.

Beror sakens prövning av frågan, huruvida visst rättsförhållande, som är stridigt mellan parterna, består eller icke består, må ock talan om fastställelse därav upptagas.

Är i lag eljest stadgat, att fastställsetalan i visst fall må upptagas, vare det gällande.

3 §.

Väckt talan må icke ändras. Kåranden äge dock

1. på grund av omständighet, som inträffat under rättegången eller först då blivit för honom känd, kräva annan fullgörelse än den, varom talan väckts;

2. yrka fastställelse enligt 2 § andra stycket; samt

3. kräva ränta eller annan tilläggsförpliktelse, som följer av huvudförpliktelsen, så ock eljest framställa nytt yrkande, såvitt det stöder sig på väsentligen samma grund.

Väckes yrkande, som avses i 2 eller 3, sedan målet företagits till huvudförhandling, och kan yrkandet ej utan olägenhet prövas i målet, må det avvisas. Ej må sådant yrkande väckas i högre rätt.

Såsom ändring av talan anses icke, att kåranden beträffande samma sak inskränker sin talan eller, utan att saken ändras, åberopar ny omständighet till stöd för sin talan.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

4 §.

Talan skall väckas genom stämning, om ej annat är stadgat.

Vill kâranden enligt 3 § ändra sin talan, må det ske muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Svaranden skall erhålla del därav.

Talan skall anses väckt, då ansökan om stämning inkom till rätten, eller, om stämning ej erfordras, då talan framställdes inför rätten.

5 §.

Återkallar kâranden sin talan, sedan svaranden ingått i svaromål, och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall, om svaranden yrkar det, målet dock prövas.

Är saken ej sådan, som i första stycket sägs, och återkallar kâranden, sedan dom fallit, utan svarandens samtycke sin talan, vare återkallelsen utan verkan.

6 §.

Ej må ny talan angående fråga, varom redan är rättegång mellan samma parter, upptagas till prövning.

7 §.

Överlåter kâranden det, varom tvistas, å annan, må denne utan ny stämning övertaga kârandens talan i målet sådan denna vid hans inträde i rättegången är; om överlåtarens skyldighet att svara för rättegångskostnad gälle vad i 18 kap. 10 § stadgas.

Sker överlåtelse å svarandens sida, må den, å vilken överlåtelsen skett, i svarandens ställe inträda i målet, om kâranden samtycker därtill.

Har överlåtelse, som nu sagts, å någondera sidan ägt rum, vare den, å vilken överlåtelsen skett, på motpartens yrkande skyldig att efter kallelse inträda som part i rättegången.

14 KAP.

Om förening av mål och tredje mans deltagande i rättegång.

1 §.

Väcker någon samtidigt flera käromål mot samme svarande, skola de handläggas i en rättegång, om de stödjä sig på väsentligen samma grund.

2 §.

Har samtidigt en kârande väckt käromål mot flera svarande eller flera kârande mot en eller flera svarande, skola målen handläggas i en rättegång, om de stödjä sig på väsentligen samma grund.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

3 §.

Vill svaranden till gemensam handläggning väcka talan mot käranden angående samma sak eller sak, som har gemenskap med denna, eller rörande fordran, som kan gå i avräkning mot kärandens, och sker det före huvudförhandlingen, skola målen handläggas i en rättegång. Käromål, som sålunda förenats med huvudkäromålet, är genkäromål.

4 §.

Vill någon, som ej är part i rättegången, till gemensam handläggning väcka talan mot båda parterna eller endera om det, varom tvistas, och sker det före huvudförhandlingen, skola målen handläggas i en rättegång.

5 §.

Vill part, om han tappar saken, mot tredje man framställa återgångskrav eller anspråk på skadestånd eller annat dylikt, äge han, innan målet företages till huvudförhandling, till gemensam handläggning med det målet väcka sin talan mot tredje man. Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om tredje man i anledning av den utgång saken kan få mellan parterna vill mot någon av dem eller båda väcka talan angående sådant anspråk.

Om väckande av talan mot tredje man i samband med klander av fång till fast egendom är särskilt stadgat.

6 §.

Mål mellan samma eller olika parter må även i annat fall än nu sagts handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. När skäl äro därtill, må de åter särskiljas.

7 §.

Ej må i fall, som avses i 1—6 §§, mål förenas, med mindre målen väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för målen samma rättegångsform är tillämplig.

8 §.

Äro å någondera sidan flera parter, vare envar av dem i förhållande till motparten att anse som självständig part.

Är saken sådan, att endast en dom kan givas för alla, som hava del i saken, skall rättegångshandling, som en medpart företager, gälla till förmån för de övriga, även om den strider mot deras handlingar.

9 §.

Påstår någon, som ej är part i rättegången, att saken rör hans rätt, och visar han sannolika skäl för sitt påstående, äge han som intervenient å endera sidan deltaga i rättegången.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

10 §.

Vill någon deltaga i rättegång som intervenient, skall han hos rätten göra ansökan därom. Över ansökan skola parterna höras. Om skäl äro därtill, må förhandling äga rum med parterna och sökanden. Rätten meddele, så snart ske kan, beslut över ansökan.

11 §.

Intervenient äge företaga rättegångshandling, som står öppen för parten; han må dock ej ändra partens talan eller eljest företaga handling, som strider mot partens, eller annorledes än jämte parten fullfölja talan mot dom eller beslut.

Är på grund av rättsförhållandets natur eller eljest dom gällande för och mot intervenienten, som om den meddelats i rättegång, däri han varit part, äge han dock ställning av part i rättegången.

12 §.

Menar part, att någon kan som intervenient deltaga i rättegången, äge han kungöra honom rättegången med anmaning att inträda däri.

Den, för vilken rättegång kungjorts, äge i sin ordning kungöra den för annan, som han menar kunna inträda i rättegången.

Om skyldighet för part att i vissa fall kungöra rättegång är särskilt stadgat.

13 §.

Kungörande av rättegång sker genom delgivning av skriftlig inlaga. Inlagan skall även delgivas motparten. I inlagan skola saken och grunden för åtgärden angivas.

15 KAP.

Om kvarstad, skingringsförbud och annan handräckning.

1 §.

Har part, som i rättegång yrkat betalning för fordran, visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes undandrager sig att gälda vad genom domen kan antagas komma att åläggas honom, må kvarstad läggas å så mycket av hans lösa egendom, som svarar mot skulden, eller ock, om det är tillfyllest, egendomen ställas under förbud att säljas eller skingras. Skingringsförbud må ock meddelas å fast egendom, som tillhör motparten.

Kvarstad eller skingringsförbud må även läggas å egendom, till vilken part i rättegång påstått bättre rätt, om han visat sannolika skäl för sin talan och det skäligen kan befaras, att motparten undanskaffar, förstör eller väsentligt försämrar egendomen.

Finnes lös egendom, som ställes under skingringsförbud, hos tredje man, må denne förbjudas att utgiva egendomen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2 §.

Har part, som i rättegång yrkat betalning för fordran, visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten begiver sig från riket utan att efterlämna känd egendom, som svarar mot hans gäld, må förbud meddelas honom att avresa från orten, med mindre han ställer pant eller borgen för skulden. Reseförbud vare ej gällande utöver tre månader efter delgivningen. Har meddelat reseförbud före nämnda tids utgång hävts eller eljest upphört att gälla, må nytt reseförbud avse allenast återstoden av sagda tid.

I beslut om reseförbud skall angivas den ort, där den, mot vilken förbudet gäller, skall uppehålla sig, samt erinras om påföljden för överträdelse av förbudet. Överträdes reseförbud, äge rätten på yrkande av parten förordna, att motparten skall återhämtas och under den tid förbudet gäller hållas i häkte.

3 §.

Har part i rättegång visat sannolika skäl för sin talan och kan skäligen befaras, att motparten genom att utöva viss verksamhet eller företaga eller underlåta viss handling eller genom annat sitt förhållande hindrar eller försvårar domens verkställande eller väsentligt förringar dess värde för parten, må vid vite förbud eller annat föreläggande meddelas motparten eller förordnas om egendoms förvaltning av god man eller om annan åtgärd, som finnes erforderlig för säkerställande av partens rätt. Föreläggande eller förordnande, som nu sagts, må ock meddelas, om det i annat fall är för parten av synnerlig vikt och det ej länder motparten till väsentligt förfång.

4 §.

Finnes i rättegång om bättre rätt till egendom part hava egenmäktigt skilt motparten från egendomen eller eljest själv tagit sig rätt, må förordnas, att besittning eller annat förhållande, som rubbats, genast skall återställas.

5 §.

Beslut om åtgärd, som avses i detta kapitel, meddelas av den rätt, där rättegången är.

Fråga om sådan åtgärd må upptagas allenast på yrkande av part.

Yrkande må ej bifallas, med mindre tillfälle lämnats motparten att yttra sig däröver. Är fara i dröjsmål, må dock rätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas.

Åtgärd, som avses i 1, 2 eller 3 §, må ej beviljas, med mindre part, som begärt åtgärden, hos rätten ställer pant eller borgen för skada, som kan tillskyndas motparten. Finnes parten ur stånd att ställa sådan säkerhet och har han visat synnerliga skäl för sin talan, må rätten befria honom därifrån. Från ställande av säkerhet vare kronan fri. Om pant och borgen gälle vad i utsökningslagen är stadgat.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

6 §.

Återkallas eller förfaller talan, för vars säkerställande åtgärd enligt 1, 2 eller 3 § meddelats, eller har, då talan avser fordran, ställts pant eller borgen eller förekomma eljest ej längre skäl för åtgärden, skall den av rätten omedelbart hävas. Då målet avgöres, pröve rätten, om åtgärden fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om åtgärd, som nu sagts.

Rätten äge, när skäl äro därtill, på yrkande av part förordna, att åtgärd enligt 4 § skall gå åter.

7 §.

Finnes kvarstad böra läggas å arrende, hyra eller annat dylikt, som utgår av fast egendom, förordne rätten god man att uppbära medlen; rätten meddele ock den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än gode mannen.

Meddelas skingringsförbud å fast egendom och är synnerlig fara att egendomen genom vanvård eller annorledes väsentligen försämrats, äge rätten på yrkande av part, som begärt åtgärden, förordna god man att förvalta egendomen; parten åligge att till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning erlägga förskott med belopp, som bestämmes av rätten.

I övrigt gälle om verkställande av åtgärd, som avses i detta kapitel, vad i utsokningslagen är stadgat.

16 KAP.

Om omröstning.

1 §.

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I häradsrätt säge ordföranden först sin mening och inhänte därefter nämndens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar ange de skäl, varå han grundar sin mening.

2 §.

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Äro i saken flera käromål, skall beträffande varje käromål särskild omröstning ske. Över fordran, som åberopats till kvittning, skall ock röstas särskilt. Är beträffande samma käromål fråga om flera omständigheter, som var för sig äro av omedelbar betydelse för utgången, skola de, såvitt sakens beskaffenhet påkallar det, uppställas till särskild omröstning. Om rättegångskostnad skall röstas särskilt.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning.

3 §.

Yppas i häradsrätt annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av rättens ledamöter; har någon mening erhållit hälften av rösterna och är bland dem ordförandens, gälle den meningen.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning i rådhusrätt eller överrätt flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, och är fråga om penningar eller annat, som utgör viss myckenhet, skola rösterna för den större myckenheten sammanläggas med rösterna för närmast mindre och, om det erfordras, sammanläggningen fortsättas efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; i annat fall gälle den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträts av den främste bland dem som röstat för någon av dessa meningar.

5 §.

Är det stridigt, huru omröstning skall ske eller vilken mening skall gälla, skall röstas därom.

6 §.

Är i tvistemål fråga även om ansvar, utdömande av vite, reseförbud eller någons hållande i häkte, gälle om omröstning därutinnan vad i 29 kap. är stadgat.

7 §.

Har nämnden enligt 3 § bestämt rättens avgörande, svare för detta envar nämndeman, som med sin röst bidragit därtill.

17 KAP.

Om dom och beslut.

1 §.

Rättens avgörande av saken sker genom dom. Annat rättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig, så ock högre rätts beslut i fråga, som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

2 §.

Dom skall, om huvudförhandling vid rätten ägt rum, grundas å vad vid förhandlingen förekommit. I domen må ej deltaga domare, som ej övervarit hela huvudförhandlingen. Har ny huvudförhandling hållits, skall domen grundas å vad därvid förekommit.

Då mål avgöres utan huvudförhandling, skall domen grundas å vad handlingarna innehålla och eljest förekommit i målet.

3 §.

Dom må ej givas över annat eller mera, än vad part i behörig ordning yrkat. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må dom ej grundas å omständighet, som icke av part åberopats till grund för hans talan.

4 §.

Äro i en rättegång flera käromål och kunna de särskiljas, må dom givas över något av dem, ehuru handläggningen angående de övriga icke avslutats. Över huvudfordran och fordran, som åberopas till kvittning, må dömas allenast i ett sammanhang. Medgives käromål till någon del, må särskild dom givas över det som medgivits.

5 §.

Handläggas i en rättegång talan om fastställelse, huruvida visst rättsförhållande består eller icke består, och tillika talan, vars prövning beror därav, må särskild dom givas över fastställelsestalan. Beror eljest prövningen av viss talan av annan talan, som handlägges i samma rättegång, må ock särskild dom givas över den talan.

Äro i mål, vari talan föres om fullgörelse, såväl skyldigheten att fullgöra som fullgörrelsens storlek stridiga och finnes med hänsyn till utredningen lämpligt, att dessa frågor avgöras var för sig, må på kärandens begäran särskild dom givas över skyldigheten att fullgöra.

Då särskild dom enligt denna paragraf givits, äge rätten förordna, att målet i övrigt skall vila, till dess domen vunnit laga kraft.

6 §.

Förlikas parterna om det, varom tvistas, och begära de, att rätten stadfäster förlikningen, skall det ske genom dom.

7 §.

Dom skall avfattas skriftligen och i skilda avdelningar angiva:

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande;
2. parterna samt deras ombud eller biträden;
3. parternas yrkanden och invändningar samt de omständigheter, varå de grundats;

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

4. domskälen med uppgift å vad i målet är bevisat; samt

5. domslutet.

Högre rätts dom skall, i den mån det finnes erforderligt, innehålla redogörelse för lägre rätts dom.

Äger part fullfölja talan mot dom eller söka återvinning, skall i domen givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts dom, stadgas i 54 kap. 14 §.

8 §.

Tredskodom, dom, varigenom kändens talan bifalles på grund av svarendens medgivande, samt dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

9 §.

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställa ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Erfordras på grund av målets beskaffenhet rådrum för domens beslutande eller avfattande, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Vad nu sagts om måls avgörande efter huvudförhandling gälle ock, då mål avgöres vid sammanträde för muntlig förberedelse.

Avgöres eljest mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast dagen förut avsändas till parterna och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

10 §.

Dom skall uppsättas särskilt och underskrivas av de lagfarna domare, som deltagit i avgörandet.

Rättens domar skola, ordnade i nummerföljd efter tiden för deras meddelande, för varje år sammanföras till en dombok.

11 §.

Dom äge, sedan tid för talan utgått, rättskraft, såvitt därigenom avgjorts den sak, varom talan väckts.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Domen äge ock rättskraft, i vad den innefattar prövning av fordran, som åberopats till kvittning.

Ej må fråga, som sålunda avgjorts, ånyo upptagas till prövning.

Om särskilda rättsmedel gälle vad därom är stadgat.

12 §.

Vad i 2 och 9 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Å sådant beslut skola ock bestämmelserna i 7 och 10 §§ tillämpas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

13 §.

Beslut, som ej är slutligt, skall, i den mån det erfordras, angiva de skäl, varå beslutet grundas.

Har den som vill föra talan mot beslut under rättegången att anmäla missnöje, skall det tillkännagivas. Skall mot sådant beslut talan föras särskilt, give rätten ock det till känna. Den som vill föra talan mot beslutet äge hos rätten erhålla underrättelse om vad han eljest har att iakttaga.

Meddelas beslut, som ej är slutligt, i samband med dom eller slutligt beslut, skall det upptagas däri. Skall mot beslutet föras särskild talan, give rätten till känna, vad den som vill fullfölja talan har att iakttaga.

Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

14 §.

Rätten äge, när skäl äro därtill, i dom förordna, att den må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud eller biträde eller ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången eller utlåtit sig angående ersättning eller förskott till biträde, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, eller förordnat om någons hållande i häkte eller om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller om hävande av sådan åtgärd eller bestämt, att förman av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, varigenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut, som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

15 §.

Finner rätten på grund av anmärkning eller eljest, att dom eller beslut till följd av skrivfel, misräkning eller annat dylikt förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, meddele rätten, sedan parterna erhållit tillfälle att yttra sig, beslut om rättelse.

Rättelse skall antecknas å huvudskriften av domen eller beslutet eller, då beslutet intagits i protokoll, i detta så ock, om det kan ske, å utskrift av domen eller beslutet; därvid skall tillika angivas den dag, då anteckningen göres.

18 KAP.

Om rättegångskostnad.

1 §.

Part, som tappar målet, skall ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej annat är stadgat.

2 §.

Angår målet rättsförhållande, som enligt lag ej må bestämmas annorledes än genom dom, må förordnas, att vardera parten skall bära sin rättegångskostnad.

3 §.

Finnes den vinnande parten hava inlett rättegång, utan att motparten givit anledning därtill, eller har den vinnande parten eljest uppsåtligen eller genom försummelse föranlett onödig rättegång, skall han ersätta motparten hans rättegångskostnad eller ock, om omständigheterna föranleda därtill, vardera parten bära sin kostnad.

Var den omständighet, varav utgången berodde, icke före rättegången känd för den tappande parten och hade han ej heller bort äga kännedom därom, må förordnas, att vardera parten skall bära sin kostnad.

4 §.

Äro i samma mål flera yrkanden och vinna parterna ömsom, skall vardera parten bära sin kostnad eller jämkad ersättning tilläggas endera eller ock, såvitt kostnaderna för olika delar av målet kunna särskiljas, ersättningskyldigheten därefter bestämmas. Är vad parten tappat av allenast ringa betydelse, må han dock erhålla full ersättning för sin kostnad.

Vad nu sagts skall äga motsvarande tillämpning, om parts yrkande bifalles allenast till en del.

5 §.

Avvisas parts talan, anses parten som tappande.

Avskrives mål på grund av att part återkallat sin talan eller uteblivit, skall han ersätta motparten hans rättegångskostnad, om ej särskilda omständigheter föranleda, att ersättningskyldigheten bestämmas annorledes.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Förlikas parterna, skall vardera parten bära sin kostnad, om ej annat avtalats.

6 §.

Har part genom att utebliva från rätten eller ej iakttaga föreläggande, som rätten meddelat, eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller annorledes genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad för motparten, vare han skyldig att ersätta sådan kostnad, huru rättegångskostnaden i övrigt än skall bäras.

7 §.

Skall part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta motpartens rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde hava genom åtgärd, som avses i 3 § första stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 6 §, vållat sådan kostnad, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.

8 §.

Ersättning för rättegångskostnad skall fullt motsvara kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud eller biträde, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av partens rätt. Ersättning skall ock utgå för partens arbete och tidsspillan i anledning av rättegången.

9 §.

Skall rättegångskostnad ersättas av flera medparter, svare de en för alla och alla för en. I den mån kostnad hänför sig till del av målet, som angår allenast någon av parterna, eller ock part orsakat kostnad genom vårdslöshet eller försummelse, som avses i 6 §, skall dock denna kostnad gäldas av den parten ensam.

Är någon enligt 7 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda för en.

10 §.

Har någon enligt 13 kap. 7 § övertagit karendens talan, svare han och karenden, en för båda och båda för en, för den rättegångskostnad, som uppkommit före övertagandet; för kostnad, som uppkommit därefter, svare han ensam.

Den som inträtt i svarandens ställe svare ensam för rättegångskostnaden.

11 §.

Skola två eller flera, en för alla och alla för en, svara för rättegångskostnad, äge rätten, på yrkande av någon av dem, med hänsyn till omständigheterna pröva, huru kostnaden mellan dem skall fördelas eller om någon av dem skall vidkännas hela kostnaden.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

12 §.

I fråga om skyldighet för intervenient, som icke äger ställning av part i rättegången, att ersätta rättegångskostnad och hans rätt till ersättning för sådan kostnad skall vad i detta kapitel stadgas om part äga motsvarande tillämpning; dock svare intervenienten allenast för den särskilda kostnad, som orsakats av interventionen. Ej må den part, å vilkens sida intervenienten deltagit, förpliktas att ersätta kostnad, som nu nämnts.

13 §.

Skall kostnad för bevisning eller annan åtgärd enligt rättens beslut utgå av allmänna medel eller utgivas av parterna en för båda och båda för en, gälle i fråga om skyldighet att återgälda sådan kostnad vad i detta kapitel stadgas om rättegångskostnad. Skola parterna bära var sin rättegångskostnad, må förordnas, att kostnaden skall fördelas med hälften å vardera. Har av allmänna medel utgått kostnad för parts hämtande till rätten, skall kostnaden återgäldas av parten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att part åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

14 §.

Part, som vill erhålla ersättning för rättegångskostnad, skall, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må part, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden så ock i fråga, som avses i 13 § första stycket. Ingår i ersättning för rättegångskostnad arvode till ombud eller biträde, skall arvodets belopp angivas.

15 §.

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes.

Om kostnad i högre rätt i mål angående fråga, som dit fullföljts särskilt, äge vad i detta kapitel stadgas om mål, som väckts vid lägre rätt, motsvarande tillämpning.

Återförvisas mål, skall frågan om kostnaden i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

II. Om rättegången i brottmål.

19 KAP.

Om laga domstol.

1 §.

Laga domstol i brottmål är rätten i den ort, där brottet förövades. Brott anses förövat å den ort, där den brottsliga handlingen företogs, och, om brottet fullbordades å annan ort, även å den orten. Förövades brottet å orter under skilda domstolar, äge de lika behörighet. Har det skett å svenskt fartyg under resa inom eller utom riket, vare även rätten i den ort, dit den misstänkte med fartyget först ankommer eller där han gripits eller eljest uppehåller sig, behörig.

Är, då åtal väckes, ovisst, var brottet förövades, må åtal upptagas av rätten i någon av de orter, där det kan antagas hava skett, eller i den ort, där den misstänkte gripits eller eljest uppehåller sig.

Åtal för brott må ock upptagas av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

2 §.

Åtal för brott, som förövats å ort utom riket eller å utländskt fartyg under resa inom eller utom riket, upptages, om ej Konungen för visst fall förordnar annat, av den rätt, där den misstänkte skall svara i tvistemål i allmänhet, eller av rätten i den ort, där han gripits eller eljest uppehåller sig.

3 §.

Åtal mot flera gärningsmän för samma brott må, om det sker samtidigt, väckas vid den rätt, där någon av dem har att svara. Väckas åtal å olika tider, må vid den rätt, som upptagit åtal mot någon av gärningsmännen, åtal väckas även mot den eller de övriga.

Åtal för delaktighet i brott må väckas vid den rätt, som upptagit åtal mot gärningsmännen.

4 §.

Talan om ansvar för falskt åtal eller falsk angivelse, vara åtal följt, må väckas vid den rätt, där brottet åtalats.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Över förseelse i rättegången döme den rätt, där rättegången föres.

Förövar någon annat brott inför domstol vid dess sammanträde, äge samma rätt döma däröver, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finnes lämpligt.

6 §.

Har någon förövat flera brott, må åtal för samtliga brotten upptagas av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för något av dem, om denna med hänsyn till utredningen samt kostnader och andra omständigheter finner det lämpligt.

7 §.

Har allmänt åtal upptagits av viss domstol och är även annan domstol behörig, äge den förra domstolen, om synnerliga skäl äro därtill, på framställning av åklagaren förordna, att målet skall överflyttas till den senare domstolen. Beslut eller annan åtgärd av den förra domstolen vare gällande, till dess den domstol, dit målet överflyttats, förordnar annat.

8 §.

Avvisas mål på den grund, att rätten icke är behörig, äge den dock i avbidan på att åtal väckes vid rätt domstol meddela beslut, som icke utan fara kan uppskjutas.

9 §.

Är i lag eller författning föreskrivet, att åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt eller av annan allmän underrätt än den, där den misstänkte enligt 1 eller 2 § har att svara, må ej på grund av vad i detta kapitel stadgas åtalet upptagas av annan domstol. Skall fråga om ansvar upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol, äge vad i detta kapitel stadgas ej tillämpning.

Avtal, varigenom någon utfäst sig att väcka åtal eller svara vid viss domstol, vare utan verkan.

10 §.

Har lägre rätt upptagit mål, må fråga om rättens behörighet ej upptagas av högre rätt, med mindre frågan dit fullföljes eller där väckes av part, som är berättigad därtill, eller ock målet skall upptagas av annan myndighet än domstol eller av särskild domstol eller omedelbart av högre rätt eller av annan allmän underrätt än den, där den misstänkte enligt 1 eller 2 § har att svara.

11 §.

Meddelas i högre rätt beslut, varigenom lägre rätt förklaras icke vara behörig att upptaga mål, som där väckts, äge den högre rätten på yrkande av part hänvisa målet till lägre rätt, som finnes behörig.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Hava skilda domstolar genom beslut, som vunnit laga kraft, funnits obehöriga, äge högsta domstolen, om någon av dem finnes behörig, på ansökan av part hänvisa målet till den domstol, av vilken målet bort upptagas.

12 §.

Vad i detta kapitel stadgas äge motsvarande tillämpning i fråga om domstols befattning med förundersökning och användande av tvångsmedel.

20 KAP.

Om rätt till åtal och om målsägande.

1 §.

Fråga om ansvar för brott må ej av rätten upptagas, med mindre åtal för brottet väckts. Rätten äge dock utan åtal upptaga fråga om ansvar för förseelse i rättegången.

2 §.

Allmän åklagare äge tala å brott, som hör under allmänt åtal, om ej annat är stadgat.

Om befogenhet för särskild åklagare att tala å brott, som hör under allmänt åtal, gälle vad särskilt är föreskrivet.

Åklagare må i högre rätt fullfölja talan även till den misstänktes förmån.

3 §.

Under allmänt åtal höra alla brott, som ej uttryckligen äro undantagna därifrån.

Är för allmänt åtal stadgat särskilt villkor, såsom tillstånd av myndighet eller angivelse av målsägande, vare det gällande.

4 §.

Innefattar en handling flera brott och hör något av dem under allmänt åtal, må sådant åtal äga rum även för de övriga.

Har någon angivits för brott, som allenast efter angivelse hör under allmänt åtal, och äro flera misstänkta för att hava tagit del i brottet, må allmänt åtal äga rum mot dem alla.

5 §.

Brott må av målsägande angivas till åtal hos åklagare eller polismyndighet. Har angivelse skett hos myndighet å annan ort än den, där åtal för brottet må väckas, skall angivelsen omedelbart tillställas myndigheten i den orten.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

6 §.

Allmänt åtal skall äga rum, då tillräckliga skäl föreligga, att den misstänkte är skyldig till brottet. Kan den misstänkte på grund av otillräknelighet ej fällas till ansvar för gärningen, må åtal dock äga rum.

Att strafföreläggande må i visst fall träda i stället för åtal, stadgas i 48 kap.

Aklagare skall tala å brott, som hör under allmänt åtal. Att strafföreläggande må i visst fall träda i stället för åtal, stadgas i 48 kap.

7 §.

Allmänt åtal må av åklagaren eftergivnas:

1. om å brottet icke kan följa svårare straff än böter och det är uppenbart, att den misstänktes lagföring ej är påkallad ur allmän synpunkt; eller

2. om brottet förövats, innan den misstänkte dömts för annat av honom förövat brott eller till fullo undergått straff eller annan påföljd för sådant brott, och det är uppenbart, att brottet i jämförelse med det andra brottet är med hänsyn till påföljden utan nämnvärd betydelse.

Finnas tillräckliga skäl för eftergift ej längre föreligga, må den återkallas. Närmare föreskrifter om eftergift av åtal meddelas av Konungen.

Är i lag eller författning särskild föreskrift meddelad om eftergift av åtal, vare den gällande.

8 §.

Målsäganden må ej väcka åtal för brott, som hör under allmänt åtal, med mindre han angivit brottet och åklagaren beslutat, att åtal ej skall äga rum.

Har åklagare väckt talan, äge målsäganden biträda åtalet; han må ock i högre rätt fullfölja talan.

Utan hinder av vad i första stycket sägs må den som angivits eller åtalats för brott väcka talan om ansvar för falsk angivelse eller falskt åtal.

9 §.

Sedan dom fallit, må ej allmänt åtal nedläggas.

Nedlägges allmänt åtal på den grund, att tillräckliga skäl, att den misstänkte är skyldig till brottet, ej föreligga, må målsäganden övertaga åtalet; han skall dock hos rätten göra anmälan därom inom den tid, högst en månad, som var rätten bestämmes, sedan han erhöll vetskap om nedläggandet. Övertager ej målsäganden åtalet, äge han icke därefter väcka åtal för brottet; om den tilltalade yrkar det, skall frikännande dom meddelas.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

10 §.

Vad i 8 och 9 §§ stadgats om rätt för målsäganden att väcka åtal eller övertaga eller i högre rätt fullfölja väckt åtal gälle icke i fråga om ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt.

11 §.

Äro i fråga om samma brott flera målsägande, gälle angivelse eller åtal av en målsägande även för de övriga.

12 §.

Har målsäganden genom förlikning eller eljest utfäst sig att ej angiva brottet eller tala därå eller har han återkallat angivelse eller nedlagt åtal, må han ej därefter angiva brottet eller tala därå. Hör brottet allenast efter angivelse under allmänt åtal och har utfästelsen gjorts eller angivelsen återkallats, innan allmänt åtal väckts, må allmänt åtal för brottet ej därefter äga rum.

13 §.

Har någon genom brott blivit dödad, äge hans efterlevande make, bröst-arvinge, fader, moder eller syskon eller den som stått i adoptivförhållande till honom samma rätt som målsägande att angiva brottet eller tala därå.

Avlider eljest den, mot vilken brott är begånget eller som därav blivit förnärmad eller lidit skada, äge närstående, som nu sagts, samma rätt att angiva brottet eller tala därå, som tillkom den avlidne, om icke av omständigheterna framgår, att denne ej velat angiva eller åtala brottet.

14 §.

Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, varöver han ej råder, eller rättshandling, som han ej själv äger ingå, äge hans ställföreträdare angiva brottet eller tala därå. Rör brottet den omyndiges person, äge den som har vårdnaden om honom angiva brottet eller tala därå; har den omyndige fyllt aderton år, äge han ock själv angiva brottet eller tala därå. Vad i 11 kap. 2—5 §§ är stadgat om part och ställföreträdare i tvistemål äge motsvarande tillämpning beträffande målsägande, även om han ej för talan.

Om rättegångsombud för målsägande gälle vad i 12 kap. är stadgat.

15 §.

Höres målsäganden i anledning av åklagarens talan och har han icke biträtt åtalet eller eljest fört talan jämte åklagaren, äge han rätt till ersättning och förskott enligt vad om vittne är stadgat.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

16 §.

Är i lag eller författning stadgat, att åtal för brott må väckas av annan enskild än målsägande, skall han i fråga om rätt att angiva brottet eller tala därå samt åtal, som väckes av honom, anses som målsägande.

21 KAP.

Om den misstänkte och hans försvar.

1 §.

Den misstänkte äge själv föra sin talan. Är han omyndig, skall rätten, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller eljest finnes erforderligt, höra den som har vårdnaden om honom; denne äge ock föra talan för den omyndige.

Har den misstänkte avlidit, äge hans efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon eller den som stått i adoptivförhållande till honom föra talan mot dom, såvitt genom denna fastställts, att den misstänkte förövat gärningen.

2 §.

Den misstänkte skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen i mål om allmänt åtal för brott, varå straffarbete kan följa, så ock i annat mål, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i hovrätt skall den misstänkte infinna sig personligen, om han av underrätten dömts till straffarbete för brottet eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, så ock eljest, om hans närvaro *finnes erforderlig* för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen vare den misstänkte skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro *finnes erforderlig* för utredningen. I underrätt skall den misstänkte ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen därigenom främ-

Den misstänkte skall vid huvudförhandling i underrätt infinna sig personligen i mål om allmänt åtal för brott, varå straffarbete kan följa, så ock i annat mål, om hans närvaro ej kan antagas sakna betydelse för utredningen. Vid huvudförhandling i hovrätt skall den misstänkte infinna sig personligen, om han av underrätten dömts till straffarbete för brottet eller anledning förekommer till ådömande av sådant straff, så ock eljest, om hans närvaro *ej kan antagas sakna betydelse* för utredningen. Vid huvudförhandling i högsta domstolen vare den misstänkte skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro *finnes erforderlig* för utredningen. I underrätt skall den misstänkte ock infinna sig personligen vid muntlig förberedelse, om det kan antagas, att förberedelsen

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

jas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare han skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig.

därigenom främjas. Vid annan förhandling än nu nämnts vare han skyldig att infinna sig personligen, om hans närvaro finnes erforderlig.

Lider den misstänkte av sinnessjukdom eller sinnesslöhet och finner rätten, att hans hörande skulle vara utan gagn, erfordras ej att han infinner sig personligen.

Är den misstänkte skyldig att infinna sig personligen, meddele rätten förordnande därom.

Då den misstänkte ej är skyldig att infinna sig personligen, må hans talan föras genom ombud. Om ombud gälle vad i 12 kap. är stadgat.

3 §.

Vid sin talans förberedande och utförande må den misstänkte biträdas av försvarare.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under aderton år eller sinnessjuk eller sinnesslö, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Har den misstänkte för sig ställt rättegångsombud, anses ombudet som försvarare. Om försvarare äge vad i 12 kap. 2—5 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under aderton år eller sinnessjuk eller sinnesslö, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Har den misstänkte för sig ställt rättegångsombud, anses ombudet som försvarare. Om försvarare äge vad i 12 kap. 2—5 §§ samt 6 § andra stycket är stadgat motsvarande tillämpning.

Har den misstänkte ej utsett försvarare eller avvisas av honom utsedd försvarare och finnes på grund av sakens beskaffenhet eller eljest hans rätt icke kunna utan biträde tillvaratagas, skall offentlig försvarare förordnas för honom. Är den misstänkte anhållen eller häktad, skall även eljest, om han begär det, offentlig försvarare förordnas.

4 §.

Offentlig försvarare förordnas av rätten; har rätten skilt saken från sig, äge den, till dess talan av den misstänkte fullföljts eller tiden för sådan talan utgått, förordna försvarare att biträda honom i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare skall upptagas, då framställning därom göres eller rätten eljest finner anledning därtill.

5 §.

Till offentlig försvarare skall förordnas advokat, som finnes lämplig därtill. Företrädesvis bör anlitas någon, som vid rätten brukas som rättegångsombud.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Har den misstänkte till offentlig försvarare föreslagit någon, som är behörig därtill, skall han förordnas, om ej hans anlitande skulle medföra avsevärt ökade kostnader eller eljest särskilda skäl föranleda annat.

6 §.

Förordnande av offentlig försvarare må av rätten återkallas, om giltigt skäl därtill förekommer. Utser den misstänkte själv annan försvarare, skall förordnandet återkallas, om ej därav skulle uppstå synnerlig olägenhet.

Offentlig försvarare må ej utan rättens medgivande sätta annan i sitt ställe.

7 §.

Försvarare skall med nit och omsorg tillvarataga den misstänktes rätt och i detta syfte verka för sakens riktiga belysning.

Försvarare bör, så snart ske kan, genom överläggning med den misstänkte förbereda försvaret.

8 §.

Försvarare äge under förundersökningen och målets behandling vid rätten göra framställning och vidtaga åtgärd, som erfordras för tillvaratagande av den misstänktes rätt, så ock, om målet fullföljes, biträda honom i högre rätt.

9 §.

Försvarare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvararen äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade; annan än advokat dock endast om undersökningsledaren eller åklagaren medgiver det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Offentlig försvarare så ock av den misstänkte utsedd försvarare, som uppgivits för rätten, skola kallas till huvudförhandling eller annat rättens sammanträde för förhandling.

10 §.

Offentlig försvarare äge av allmänna medel åtnjuta arvode så ock ersättning för kostnad och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ej må offentlig försvarare av den misstänkte förbehålla sig ytterligare ersättning; har sådant förbehåll skett, vare det utan verkan.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

22 KAP.

Om enskilt anspråk i anledning av brott.

1 §.

Talan mot den misstänkte eller annan om enskilt anspråk i anledning av brott må föras i samband med åtal för brottet. Upptages ej anspråket i samband med åtalet, skall talan föras i den för tvistemål stadgade ordningen.

2 §.

Grundas enskilt anspråk å brott, som hör under allmänt åtal, vare åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan olägenhet och hans anspråk ej finnes obefogat. Vill målsäganden, att anspråket upptages i samband med åtalet, åligge honom att till undersökningsledaren eller åklagaren anmäla anspråket med uppgift å de omständigheter, varå det grundas.

Finner undersökningsledaren eller åklagaren vid utredning angående brott, att enskilt anspråk må grundas å brottet, skall han, om det kan ske, i god tid före åtalet underrätta målsäganden därom.

3 §.

Föres i särskilt mål vid rätten talan om enskilt anspråk i anledning av brott, äge rätten, om det finnes lämpligt, förordna, att talan skall upptagas till behandling i samband med åtalet.

4 §.

Om rätt för den tilltalade eller annan, mot vilken målsäganden för talan, eller för tredje man att till gemensam handläggning med åtalet väcka talan, som avses i 14 kap. 5 §, äge vad i nämnda lagrum är stadgat motsvarande tillämpning.

5 §.

Har talan om enskilt anspråk upptagits till behandling i samband med åtalet, äge rätten, när skäl äro därtill, förordna, att talan skall som särskilt mål handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen.

6 §.

Nedlägges eller avvisas åtal eller förklaras målsäganden hava förlorat sin rätt att tala å brottet, förordne rätten, om part yrkar det, att talan om det enskilda anspråket skall som särskilt mål handläggas i den för tvistemål stadgade ordningen. Framställes ej sådant yrkande, skall talan i målet anses förfallen.

Aterkallar part sin talan angående det enskilda anspråket, sedan motparten ingått i svaromål, skall, om denne yrkar det, talan dock provas. Framställes ej sådant yrkande, skall talan i målet anses förfallen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

7 §.

Föres talan om enskilt anspråk på grund av brott i samband med åtalet och finnes, att den åtalade gärningen icke är straffbar, må talan dock prövas i målet.

8 §.

Talan om enskilt anspråk på grund av ämbetsbrott, för vilket åtal skall upptagas omedelbart av högre rätt, må ej väckas av målsäganden, med mindre åtal för brottet äger rum eller talan biträdes av åklagaren.

23 KAP.

Om förundersökning.

1 §.

Förundersökning skall inledas, så snart på grund av angivelse eller eljest anledning förekommer, att brott, som hör under allmänt åtal, föröfvats.

Hör brottet allenast efter angivelse under allmänt åtal, må, ehuru angivelse ej skett, förundersökning inledas, om angivelse icke kan utan fara avvaktas; målsäganden skall dock, så snart ske kan, underrättas. Angiver han ej då brottet till åtal, skall förundersökningen nedläggas.

2 §.

Under förundersökningen skall utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om tillräckliga skäl föreligga för åtal mot honom, samt målet så beredas, att bevisningen kan vid huvudförhandlingen förebringas i ett sammanhang.

3 §.

Förundersökningen inledes av polismyndighet eller åklagaren. Har förundersökningen inletts av polismyndighet, skall åklagaren, så snart någon skäligen kan misstänkas för brottet eller det eljest av särskilda skäl finnes påkallat, övertaga ledningen av undersökningen.

Åklagaren äge, då undersökningen ledes av polismyndighet, meddela anvisningar rörande undersökningens bedrivande.

Då förundersökningen ledes av åklagaren, äge han vid undersökningens verkställande anlita biträde av polismyndighet så ock uppdraga åt polisman att vidtaga särskild till undersökningen hörande åtgärd, om dess beskaffenhet tillåter det.

4 §.

Vid förundersökningen skola ej blott de omständigheter, som tala emot den misstänkte, utan även de som äro gynnsamma för honom beaktas och bevis, som är till hans förmån, tillvaratagas. Undersökningen bör så bedrivas, att

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

ej någon onödigt utsättes för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet.

Förundersökningen skall bedrivas så skyndsamt omständigheterna medgiva. Finnes ej längre anledning till dess fullföljande, skall den nedläggas.

5 §.

Skall enligt 21 kap. 3 § offentlig försvarare utses för den misstänkte, åligge undersökningsledaren att göra anmälan därom hos rätten.

6 §.

Under förundersökningen må förhör hållas med envar, som antages kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen.

7 §.

Underlåter den som kallats till förhör utan giltig orsak att hörsamma kallelsen och överstiger ej väglängden mellan den plats, som utsatts för förhöret, och den, där han har sin bostad eller vid kallelsens mottagande uppehöll sig, femton kilometer, må han hämtas till förhöret.

Utan föregående kallelse må den som uppehåller sig inom en väglängd av femton kilometer från den plats, där förhör skall hållas, hämtas till förhöret, om undersökningen avser brott, varå frihetsstraff kan följa, och det skäligen kan befaras, att han ej skulle hörsamma kallelse eller i anledning av kallelse skulle genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvåra utredningen.

Är den som skall höras anhållen eller häktad, skall han inställas å plats, som bestämts för förhöret.

8 §.

På tillsägelse av polisman vare den som är tillstädes å plats, där brott förövas, skyldig att medfölja till förhör, som hålles omedelbart därefter. Vägrar han utan giltig orsak, må han av polismannen medtagas till förhöret.

9 §.

Ej vare någon, som icke är anhållen eller häktad, skyldig att kvarstanna för förhör längre än sex timmar. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den som kan misstänkas för brottet är tillgänglig för fortsatt förhör, vare han dock skyldig att kvarstanna ytterligare sex timmar.

Sedan förhöret avslutats eller tiden, då den hörde är skyldig att kvarstanna, utgått, äge han omedelbart avlägsna sig; utan synnerliga skäl må ej fordras, att han infinner sig till nytt förhör tidigare än tolv timmar därefter.

10 §.

Vid förhör skall såvitt möjligt ett av undersökningsledaren anmodat trovärdigt vittne närvara.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Undersökningsledaren har att bestämma, huruvida annan än vittne må övervara förhör. Vid förhör, som enligt 18 § andra stycket hålles på den misstänktes begäran, äge han och hans försvarare att närvara. Även vid annat förhör må, om det kan ske utan men för utredningen, försvarare vara tillstädes.

Är den som höres under femton år, bör, om det kan ske utan men för utredningen, den som har vårdnaden om honom vara närvarande vid förhöret.

Undersökningsledaren äge förordna, att vad som förekommit vid förhör icke får uppenbaras.

11 §.

Är den misstänkte eller hans försvarare närvarande vid förhör, må han i den ordning undersökningsledaren bestämmer framställa frågor till den som höres. Utan undersökningsledarens tillstånd må ej annan, som är närvarande vid förhör, därunder meddela sig med den hörde.

12 §.

Under förhör må ej i syfte att framkalla bekännelse eller uttalande i viss riktning användas medvetet oriktiga uppgifter, löften eller förespeglingar om särskilda förmåner, hot, tvång, uttröttnings eller andra otillbörliga åtgärder. Den som höres må icke förmenas att intaga sedvanliga måltider eller åtnjuta nödig vila.

13 §.

Vägrar någon vid förhör att yttra sig angående omständighet, som är av vikt för utredningen, och är han, om åtal väckes, skyldig att i målet vittna därom, eller finnes eljest för utredningen *erforderligt*, att någon, som är skyldig att vittna i målet, redan under förundersökningen höres som vittne, må på undersökningsledarens begäran vittnesförhör med honom äga rum inför rätten.

Om förhöret gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat.

Vägrar någon vid förhör att yttra sig angående omständighet, som är av vikt för utredningen, och är han, om åtal väckes, skyldig att i målet vittna därom, eller finnes eljest för utredningen *av synnerlig vikt*, att någon, som är skyldig att vittna i målet, redan under förundersökningen höres som vittne, må på undersökningsledarens begäran vittnesförhör med honom äga rum inför rätten.

Förhör, som avses i första stycket, må ej äga rum, innan förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Om förhöret gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat; *den misstänkte skall erhålla tillfälle att närvara vid förhöret.*

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

14 §.

Undersökningsledaren äge inhämta yttrande av sakkunnig. Finnes redan under förundersökningen sakkunnig böra utses av rätten, äge undersökningsledaren framställa begäran därom. Han äge ock hos rätten begära föreläggande, att skriftligt bevis skall företes eller föremål tillhandahållas för besiktning.

15 §.

Är fara, att bevis, som skall åberopas vid huvudförhandlingen, därförinnan går förlorat eller då endast med svårighet kan föras, må på yrkande av undersökningsledaren eller den misstänkte rätten genast upptaga beviset. Om beviset gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandling, är stadgat.

16 §.

Om användande av tvångsmedel under förundersökningen gälle vad i 24—28 kap. stadgas.

17 §.

Erfordras under förundersökningen förhör eller annan åtgärd å ort utom undersökningsledarens tjänstgöringsområde, äge han anlita biträde av polismyndighet å den ort, där åtgärden skall vidtagas.

18 §.

Då förundersökningen fortskridit så långt, att någon skäligen misstänkes för brottet, skall han, då han höres, underrättas om misstanken. Så snart det kan ske utan men för utredningen, skall tillfälle lämnas honom och hans försvarare att taga kännedom om vad vid undersökningen förekommit samt att angiva den utredning de anse önskvärd och att eljest anföra vad de akta nödigt. Ej må åtal beslutas, innan tillfälle därtill beretts dem.

Begär den misstänkte, att förhör skall hållas med någon eller att annan utredning skall förebringas, skall begäran efterkommas, om det kan antagas, att åtgärden skulle äga betydelse för undersökningen. Avslås framställningen, skola skälen därför angivas.

19 §.

Har undersökningsledaren, ehuru han slutfört den utredning han anser erforderlig, ej bifallit begäran, som avses i 18 § andra stycket, eller förmenar den misstänkte, att annan brist i utredningen föreligger, må han göra anmälan därom hos rätten.

Då anmälan inkommit till rätten, skall den, så snart ske kan, upptaga anmälan till prövning. När skäl äro därtill, må rätten hålla förhör med den misstänkte eller annan eller vidtaga den åtgärd i övrigt, som finnes påkallad.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

20 §.

Då förundersökningen avslutas, skall undersökningsledaren meddela beslut, huruvida åtal skall väckas.

21 §.

Vid förundersökningen skall protokoll föras över vad därvid förekommit av betydelse för utredningen.

Sedan utsaga av misstänkt eller annan upptecknats, skall, innan förhöret avslutas, utsagan uppläsas eller tillfälle på annat sätt lämnas att granska uppteckningen samt den hörde tillfrågas, om han har något att erinra mot innehålllet. Erinran, som ej föranleder ändring, skall antecknas. Därefter må uppteckningen ej ändras. Har utsagan först efter granskningen antecknats i protokollet, skall uppteckningen biläggas handlingarna.

I mindre mål må i stället för protokoll föras kortfattade anteckningar över det väsentliga, som förekommit vid förundersökningen.

Så snart åtal beslutats, äge den misstänkte eller hans försvarare på begäran erhålla avskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen.

22 §.

Förundersökning enligt detta kapitel vare, om tillräckliga skäl för åtal ändock föreligga, ej erforderlig beträffande brott, varå icke kan följä svårare straff än böter, eller beträffande brott, som avses i 45 kap. 2 § första eller andra stycket. Ej heller vare förundersökning erforderlig i mål, som skall upptagas omedelbart av högre rätt, med mindre anledning förekommer till ådömande av frihetsstraff eller avsättning.

Vill åklagaren utvidga väckt åtal, må det ske, utan att förundersökning enligt detta kapitel ägt rum.

23 §.

Finnes, sedan åtal väckts, ytterligare utredning erforderlig, gälle därom i tillämpliga delar vad i detta kapitel stadgas.

24 §.

Närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet samt om protokoll och anteckningar vid förundersökning meddelas av Konungen.

24 KAP.

Om häktning och anhållande.

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan tänkt för brott, varå frihetsstraff kan

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket och kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må fara, att han avviker, ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Finnes *uppenbart*, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandraget sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket och kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må fara, att han avviker *eller försvårar sakens utredning*, ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Finnes *sannolikt*, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

2 §.

Den som på sannolika skäl misstänkes för brott må, oberoende av brottets beskaffenhet, häktas, om han är okänd och undandraget sig att uppgiva namn och hemvist eller anledning förekommer, att hans uppgift därom är osann, så ock om han saknar hemvist inom riket och det skäligen kan befaras, att han genom att begiva sig från riket undandraget sig lagföring eller straff.

3 §.

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas. Kvinna, som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne eller barnet, må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

4 §.

Beslut om häktning meddelas av rätten.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Förekomma mot någon skäl till häktning, må han i avbidan på rättens beslut därom anhållas.

Äro ej fulla skäl till häktning, må den misstänkte dock anhållas, om det finnes vara av synnerlig vikt, att han i avbidan på ytterligare utredning tages i förvar.

Beslut om anhållande meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren.

6 §.

Har den, vilkens anhållande beslutats, avvikit eller är han eljest ej tillstädes, då beslutet meddelas, skall, så snart beslutet verkställt, anmälan därom göras hos anhållningsmyndigheten.

Avviker den som misstänkes för brott och förekomma skäl till hans anhållande, må han av anhållningsmyndigheten efterlysas.

7 §.

Förekomma mot någon skäl till anhållande men kan beslut därom icke utan fara avvaktas, må polisman även utan sådant beslut gripa honom.

Träffas den som begått brott, varå frihetsstraff kan följa, å bar gärning eller flyende fot, må han gripas av envar. Envar må ock gripa den som är efterlyst för brott. Den gripne skall skyndsamt överlämnas till närmaste polisman.

Då någon gripits, skall anmälan därom skyndsamt göras hos anhållningsmyndigheten; den har att efter förhör, som avses i 8 §, omedelbart besluta, om den gripne skall anhållas eller frigivas.

8 §.

Den som anhållits enligt 6 § eller gripits enligt 7 § skall, så snart ske kan, för förhör inställas för anhållningsmyndigheten eller för polisman, åt vilken uppdragits att hålla förhöret.

9 §.

Då någon anhålles, skall han erhålla besked om det brott misstanken avser. Den anhållnes husfolk eller närmaste anhöriga skola ock, så snart det kan ske utan men för utredningen, underrättas om anhållandet. Sådan underrättelse må dock ej utan synnerliga skäl lämnas mot den anhållnes önskan.

10 §.

Förekomma ej längre skäl för anhållande, skall den misstänkte omedelbart frigivas.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

11 §.

Den som är anhållen skall hållas i förvar men må eljest ej underkastas annan inskränkning i sin frihet, än som påkallas av ändamålet med anhållandet, ordningen å förvaringsplatsen eller allmän säkerhet. Vid hans förvaring eller förflyttning skall så förfaras, att den ej väcker onödig uppmärksamhet.

12 §.

Anhållningsmyndigheten skall, om ej den anhållne frigives, sist dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller då den anhållne enligt 8 § inställdes till förhör, till rätten avlåta framställning om hans häktande. Finnes för prövning av häktningsfrågan ytterligare utredning erforderlig, må med framställningen anstå, dock skall den avlätas, så snart ske kan, och sist å femte dagen efter den, då beslut om anhållande meddelades eller den anhållne inställdes för förhör. Göres ej framställning, som nu sagts, skall den anhållne omedelbart frigivas.

I samband med framställningen skall till rätten överlämnas protokoll eller anteckningar över vad dittills förekommit under förundersökningen; med rättens medgivande må dock med överlämnandet anstå viss kort tid. Påkallas förhör med annan än den anhållne, skall ock uppgift lämnas därom.

13 §.

Då framställning enligt 12 § inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling i häktningsfrågan. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

14 §.

Vid förhandling i häktningsfrågan skall den som yrkat häktning så ock, om ej synnerligt hinder möter för den anhållnes inställande, denne vara tillstädes.

Den som yrkat häktning skall angiva de omständigheter, varå yrkandet grundas. Den anhållne och hans försvarare skola erhålla tillfälle att yttra sig. Utöver vad handlingarna från förundersökningen innehålla samt parterna eljest anföra må utredning ej förebringas, med mindre särskilda skäl äro därtill.

15 §.

Förhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess frågan kan avgöras. Uppskov må ej äga rum, med mindre synnerliga skäl äro därtill, och utan den misstänktes begäran ej längre än fyra dagar.

Uppskjutes förhandlingen, skall, om ej rätten bestämmer annat, anhållandet fortfara.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

16 §.

Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut i häktningsfrågan. Beslut om häktning skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt kort angiva grunden för häktningen.

Beslutas ej häktning, förordne rätten, att den anhållne omedelbart skall frigivas.

17 §.

Fråga om häktning av den som ej är anhållen må upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

Då fråga om häktning väckts, skall, så snart ske kan, förhandling äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 14—16 §§ är stadgat. Har den misstänkte kallats till förhandlingen eller förekommer anledning, att han avvikit eller eljest håller sig undan, utgöre dock hans utevaro ej hinder för förhandlingen. Uteblir målsäganden, ehuru han kallats till förhandlingen, må frågan avgöras utan hinder därav.

Har rätten beslutat häktning av någon, som ej är vid rätten tillstädes, skall, så snart beslutet verkställts, anmälan därom göras hos rätten.

18 §.

Då rätten beslutar häktning enligt 16 § av anhållen eller enligt 17 § av någon, som är vid rätten tillstädes, eller då anmälan om häktningsbesluts verkställande inkommer, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Överstiger den utsatta tiden två veckor, skall rätten, så länge den misstänkte är häktad och till dess åtal väckts, med högst två veckors mellanrum ånyo hålla förhandling, som sägs i 14—16 §§, och därvid särskilt tillse, att utredningen bedrives så skyndsamt som möjligt. Finnes med hänsyn till utredningens beskaffenhet eller av annan omständighet uppenbart, att förhandling inom nu angiven tid skulle vara utan betydelse, må dock rätten bestämma längre tids mellanrum.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

19 §.

Har ej inom tid, som avses i 18 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för häktning, förordne rätten omedelbart, att den häktade skall frigivas.

20 §.

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om häktning, äge denna utan förhandling besluta. därover; är den misstänkte anhållen, skall beslut med-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

delas sist å fjärde dagen efter det framställning om hans häktande inkom till rätten. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle vad i 14—17 §§ är stadgat.

21 §.

Dömes den *häktade* för brottet, pröve rätten enligt de i detta kapitel angivna grunderna, huruvida han skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft. Är den misstänkte å fri fot, må rätten förordna, att han skall häktas.

Avsåg åtalet brott, varå frihetsstraff kan följa, må rätten, ehuru den misstänkte ej dömes för brottet, förordna, att den som är häktad skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.

Dömes den *misstänkte* för brottet *och är han häktad*, pröve rätten enligt de i detta kapitel angivna grunderna, huruvida han skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft; *är* den misstänkte å fri fot, må rätten förordna, att han skall häktas.

22 §.

Den som är häktad skall utan dröjsmål föras till allmänt häkte. Finnes det vara av synnerlig vikt, att den häktade för utredning angående det brott, som föranlett häktningen, eller annat brott, för vilket han misstänkes, förvaras å annan plats, må dock på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren rätten förordna, att med överförandet skall tills vidare anstå. Rätten, undersökningsledaren eller åklagaren äge ock besluta, att den häktade, sedan han överförts till allmänt häkte, skall för förhör eller annan åtgärd inställas å plats utom häktet.

23 §.

Ej må annorledes än i detta kapitel eller eljest är stadgat någon i anledning av misstanke för brott hållas i förvar, även om han samtycker därtill.

Om skyldighet för den som misstänkes för brott att kvarstanna för förhör stadgas i 23 kap.

24 §.

Om förvaring av anhållen eller häktad så ock om ersättning av allmänna medel åt oskyldigt häktad är särskilt stadgat.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

25 KAP.

Om reseförbud.

1 §.

Är någon skäligen misstänkt för brott, varå frihetsstraff kan följa, och kan med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff, men förekommer eljest ej anledning att anhålla eller häkta honom, må, om det finnes tillfyllest, i stället förbud meddelas honom att utan tillstånd lämna honom anvisad vistelseort. Oberoende av brottets beskaffenhet må ock förbud, som nu sagts, meddelas, om skäligen kan befaras, att den misstänkte genom att begiva sig från riket undandrager sig lagföring eller straff eller gäldande av skadestånd eller annan ersättning till målsäganden, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom.

2 §.

Med reseförbud må förenas skyldighet för den misstänkte att å vissa tider vara tillgänglig i sin bostad eller å sin arbetsplats eller att anmäla sig hos polismyndighet i orten så ock annat villkor, som finnes erforderligt för hans övervakande.

3 §.

Reseförbud meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten.

Fråga om reseförbud må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren eller då rätten har att besluta om den misstänktes häktning eller hans kvarhållande i häkte. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självmant upptaga fråga därom.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej meddela reseförbud eller hos rätten yrka sådant förbud, med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande upptaga fråga om sådant förbud.

Väckes vid rätten fråga om reseförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart meddela reseförbud att gälla, till dess annorlunda förordnas.

4 §.

Beslut om reseförbud skall innehålla uppgift å det brott misstanken avser samt angiva den ort, där den misstänkte skall uppehålla sig, och vad han i övrigt har att iakttaga. I beslutet skall erinras om påföljden för överträdelse av förbudet och för underlåtenhet att fullgöra därmed förenat villkor.

Beslutet skall delgivas den misstänkte.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

5 §.

Har reseförbud meddelats av annan än rätten, äge den misstänkte begära rättens prövning av förbudet. Då begäran inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 3 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

6 §.

Då rätten meddelar reseförbud eller fastställer sådant förbud, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan reseförbudet meddelades.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

7 §.

Har ej inom tid, som avses i 6 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för reseförbud, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av reseförbud förordnar rätten eller, om förbudet ej meddelats eller fastställts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.

Vad i 24 kap. 21 § är stadgat om häktning äge motsvarande tillämpning beträffande reseförbud.

8 §.

Väckes i mål, som fullföljts till högre rätt, fråga om reseförbud, äge denna utan förhandling besluta däröver. Finnes förhandling erforderlig, skall den hållas, så snart ske kan. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat.

9 §.

Överträdes reseförbud eller fullgöres ej därmed förenat villkor, skall den misstänkte omedelbart anhållas eller häktas, om det ej är uppenbart, att skäl därtill ej förekomma.

26 KAP.

Om kvarstad och skingringsförbud.

1 §.

Är någon skäligen misstänkt för brott och kan skäligen befaras, att han genom att avvika eller genom att undanskaffa egendom eller annorledes

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

undandraget sig att gälda böter, värdet av förverkad egendom eller annan ersättning till det allmänna eller skadestånd eller annan ersättning till målsägande, som kan antagas komma att på grund av brottet ådömas honom, må kvarstad läggas å så mycket av hans lösa egendom, som svarar mot skulden, eller ock, om det är tillfyllest, egendomen ställas under förbud att säljas eller skingras. Skingringsförbud må ock meddelas å fast egendom, som tillhör den misstänkte.

Finnes lös egendom, som ställes under skingringsförbud, hos tredje man, må denne förbjudas att utgiva egendomen.

2 §.

Beslut om kvarstad eller skingringsförbud meddelas av rätten.

Fråga om kvarstad eller skingringsförbud må upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

I anledning av målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning må undersökningsledaren eller åklagaren ej yrka kvarstad eller skingringsförbud, med mindre anspråket anmälts hos honom; rätten äge allenast på yrkande förordna därom.

Väckes fråga om kvarstad eller skingringsförbud, skall, så snart ske kan, förhandling därom äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas.

3 §.

I avbidan på rättens beslut om kvarstad eller skingringsförbud må undersökningsledaren eller åklagaren taga lös egendom i förvar.

Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, vidtagas även av polisman; anmälan därom skall dock skyndsamt göras hos undersökningsledaren eller åklagaren, som har att omedelbart pröva, om egendomen skall kvarbliva i förvar.

4 §.

Har undersökningsledaren eller åklagaren tagit lös egendom i förvar eller beslutat, att sådan egendom skall kvarbliva i förvar, skall han, så snart ske kan, och sist å femte dagen därefter till rätten avläta framställning om kvarstad eller skingringsförbud. Göres ej framställning, som nu sagts, skall egendomen omedelbart återställas.

Då framställning inkommit, skall rätten, så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 2 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan framställningen inkom, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

Beslutas kvarstad eller skingringsförbud, skall, om ej rätten bestämmer annat, egendomen kvarbliva i myndighetens vård, till dess beslutet verkställts.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

5 §.

Då rätten förordnar om kvarstad eller skingringsförbud, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt.

Finnes den utsatta tiden otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

6 §.

Har ej inom tid, som avses i 5 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller har för skulden ställts pant eller borgen eller förekomma eljest ej längre skäl för kvarstad eller skingringsförbud, skall åtgärden av rätten omedelbart hävas.

Då målet avgöres, pröve rätten, om åtgärden fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om åtgärd, som nu sagts.

7 §.

Vad i 25 kap. 8 § är stadgat om reseförbud äge motsvarande tillämpning beträffande kvarstad och skingringsförbud.

8 §.

Finnes kvarstad böra läggas å arrende, hyra eller annat dylikt, som utgår av fast egendom, förordne rätten god man att uppbära medlen; rätten meddele ock den betalningsskyldige förbud att utgiva något till annan än gode mannen.

Meddelas skingringsförbud å fast egendom och är synnerlig fara att egendomen genom vanvård eller annorledes väsentligen försämrats, äge rätten förordna god man att förvalta egendomen. Avser åtgärden målsägandens anspråk på skadestånd eller annan ersättning, åligge målsäganden att till bestridande av nödig kostnad för egendomens förvaltning erlagga förskott med belopp, som bestämmes av rätten; i annat fall skall sådan kostnad utgå av allmänna medel.

I övrigt gälle om verkställande av kvarstad och skingringsförbud vad i utsökningsslagen är stadgat; vad där är föreskrivet om pant eller borgen skall dock ej äga tillämpning.

27 KAP.

Om beslag.

1 §.

Föremål, som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott eller vara genom brott någon avhänt eller på grund av brott förverkat, må tagas i beslag.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Vad i detta kapitel stadgas om föremål gälle ock, i den mån ej annat är föreskrivet, om skriftlig handling.

2 §.

Beslag må ej läggas å skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 §, ej må höras som vittne därom, och handlingen innehaves av honom eller av den, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller. Ej heller må, med mindre fråga är om brott, varå ej kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, hos den misstänkte eller honom närstående, som avses i 36 kap. 3 §, beslag läggas å skriftligt meddelande mellan den misstänkte och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes.

3 §.

Brev, telegram eller annan försändelse, som finnes i post- eller telegrafverkets vård, må tagas i beslag, allenast om å brottet kan följa straffarbete samt försändelsen hos mottagaren skulle vara underkastad beslag.

4 §.

Den som med laga rätt griper eller anhåller misstänkt eller verkställer häktning, husrannsakan eller kroppsvisitation må lägga beslag å föremål, som därvid påträffas.

Föremål, som eljest påträffas, må efter beslut av undersökningsledaren eller åklagaren tagas i beslag. Är fara i dröjsmål, må även utan sådant beslut åtgärden vidtagas av polisman, dock ej i fråga om försändelse i post- eller telegrafverkets vård.

Verkställes beslag av annan än undersökningsledaren eller åklagaren och har denne ej beslutat beslaget, skall anmälan skyndsamt göras hos honom, som har att omedelbart pröva, om beslaget skall bestå.

5 §.

Rätten må förordna om beslag å föremål, som företes vid rätten eller eljest är tillgängligt för beslag.

Fråga om beslag må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

Väckes vid rätten fråga om beslag, skall, så snart ske kan, förhandling där- om äga rum inför rätten. Om sådan förhandling gälle i tillämpliga delar vad i 24 kap. 17 § är stadgat. Är fara i dröjsmål, må rätten omedelbart förordna om beslag att gälla, till dess annorlunda förordnas.

6 §.

Har beslag verkställts utan rättens förordnande, äge den som drabbats av beslaget begära rättens prövning därav. Då begäran inkommit, skall rätten,

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

så snart ske kan, och, om synnerligt hinder ej möter, sist å fjärde dagen därefter hålla förhandling, som avses i 5 §. Utsättes huvudförhandling att hållas inom en vecka, sedan begäran framställdes, må dock, om ej rätten finner särskild förhandling böra äga rum, med förhandlingen anstå till huvudförhandlingen.

7 §.

Då rätten förordnar om beslag eller fastställer verkställt beslag, skall, om ej åtal redan väckts, rätten utsätta den tid, inom vilken åtal skall väckas. Denna må ej bestämmas längre, än som finnes oundgängligen erforderligt. I annat fall skall åtal väckas inom en månad, sedan beslaget verkställdes.

Finnes tid, som avses i första stycket, otillräcklig, må rätten, om framställning därom göres före tidens utgång, medgiva förlängning av tiden.

8 §.

Har ej inom tid, som avses i 7 §, åtal väckts eller till rätten inkommit framställning om förlängning av tiden eller förekomma eljest ej längre skäl för beslag, skall det omedelbart hävas.

Om hävande av beslag förordnar rätten eller, om beslaget ej meddelats eller fastställts av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren.

Då målet avgöres, pröva rätten, om beslag fortfarande skall bestå. Rätten äge ock i samband med domen förordna om beslag.

9 §.

Är anledning, att försändelse, som må tagas i beslag, skall inkomma till post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt, äge rätten förordna, att försändelsen, när den inkommer, skall kvarhållas, till dess frågan om beslag blivit avgjord. Fråga därom må upptagas allenast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren.

Förordnande skall meddelas att gälla viss tid, högst en månad, från den dag, då förordnandet delgavs anstaltens föreståndare. I förordnandet skall intagas underrättelse, att meddelande om åtgärden icke må utan tillstånd av undersökningsledaren eller åklagaren lämnas avsändaren, mottagaren eller annan.

När försändelse på grund av förordnande kvarhållits, skall föreståndaren utan dröjsmål göra anmälan hos den som begärt förordnandet; denne har att omedelbart pröva, om beslag skall äga rum.

10 §.

Beslagtaget föremål skall omhändertagas av den som verkställt beslaget eller sättas i förvar under försegling; om det kan ske utan fara och eljest finnes lämpligt, må dock föremålet kvarlämnas i innehavarens besittning.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Kvarlämnas föremål i innehavarens besittning, skall förbud meddelas honom att sälja eller skingra föremålet och, om det finnes erforderligt, detta genom anslag eller på annat sätt så utmärkas, att det är uppenbart, att det tagits i beslag. Föremålet må av innehavaren nyttjas, om ej förbud däremot finnes böra meddelas.

Föremål, som tagits i beslag, skall väl vårdas, och noggrann tillsyn skall hållas däröver, att det icke förbytes eller förändras eller annat missbruk sker därmed.

11 §.

Är den, från vilken beslag sker, ej närvarande vid beslaget, skall han utan dröjsmål underrättas därom och huru förfarits med det beslagtagna. Har försändelse hos post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt tagits i beslag, skall, så snart det kan ske utan men för utredningen, mottagaren underrättas och, om avsändaren är känd, även denne.

12 §.

Post- eller telegrafförsändelse, handelsbok eller annan enskild handling, som tages i beslag, må icke närmare undersökas, ej heller brev eller annan sluten handling öppnas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren; dock må sakkunnig eller annan, som anlitas för utredningen angående brottet eller eljest därvid höres, efter anvisning av myndighet, som nu sagts, granska handlingen. Äger den som verkställer beslaget ej närmare undersöka handlingen, skall den av honom förseglas.

Handling, varom här är fråga, skall snarast möjligt undersökas. Kan innehållet i post- eller telegrafförsändelse i sin helhet eller till någon del utan men för utredningen meddelas mottagaren, skall avskrift eller utdrag av handlingen ofördröjligen tillställas honom.

13 §.

Över beslag skall föras protokoll, vari ändamålet med beslaget och vad därvid förekommit angives samt beslagtaget föremål noga beskrives.

Den som drabbats av beslag äge på begäran erhålla bevis om beslaget, innehållande även uppgift å det brott misstanken avser.

14 §.

Vad i 25 kap. 8 § är stadgat om reseförbud äge motsvarande tillämpning beträffande beslag.

15 §.

För säkerställande av utredning om brott må byggnad eller rum tillstängas, tillträde till visst område förbjudas, förbud meddelas mot flyttande av visst föremål eller annan dylik åtgärd vidtagas.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Om åtgärd, som nu nämnts, gälle i tillämpliga delar vad i detta kapitel är stadgat om beslag.

16 §.

Kan någon skäligen misstänkas för brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år, och finnes det vara av synnerlig vikt för utredningen, att undersökningsledaren eller åklagaren erhåller del av samtal till och från telefonapparat, som innehaves av den misstänkte eller eljest kan antagas komma att begagnas av honom, äge rätten meddela tillstånd till deras avhörande. Fråga därom må upptagas allenast på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren.

Tillstånd skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag, då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

Om granskning av uppteckning, som ägt rum vid samtals avhörande, äge vad i 12 § första stycket stadgats om undersökning och granskning av enskild handling motsvarande tillämpning. I den mån uppteckningen innehåller något, som ej är av betydelse för utredningen, skall den efter granskningen omedelbart förstöras.

17 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om beslag, vare de gällande.

28 KAP.

Om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning.

1 §.

Förekommer anledning, att brott förövats, varå frihetsstraff kan följa, må i hus, rum eller slutet förvaringsställe husrannsakan företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Hos annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må husrannsakan dock företagas, allenast om brottet förövats hos honom eller den misstänkte gripits där eller eljest synnerlig anledning förekommer, att genom rannsakingen föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utredning om brottet vinnas.

Ej må för husrannsakan hos den misstänkte i något fall åberopas hans samtycke, med mindre han själv begärt åtgärden.

2 §.

För eftersökande av den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten må husrannsakan företagas hos

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

honom, så ock hos annan, om synnerlig anledning förekommer, att den sökte uppehåller sig där.

3 §.

I lägenhet, som är tillgänglig för allmänheten eller plägar utgöra tillhåll för lösdrivare eller förbrytare eller där sådant gods, som eftersökes, plägar uppköpas eller mottagas som pant, må för ändamål, som sägs i 1 eller 2 §, husrannsakan ske jämväl i annat fall än där avses.

4 §.

Förordnande om husrannsakan meddelas av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten. Kan husrannsakan antagas bliva av stor omfattning eller medföra synnerlig olägenhet för den, hos vilken åtgärden företages, bör, om ej fara är i dröjsmål, åtgärden icke vidtagas utan rättens förordnande.

Fråga om husrannsakan må av rätten upptagas på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Efter åtalet äge rätten även på yrkande av målsäganden så ock självant upptaga fråga därom.

5 §.

Utan förordnande, som sägs i 4 §, må polisman företaga husrannsakan, om åtgärden har till syfte att eftersöka den som skall gripas, anhållas eller häktas eller hämtas till förhör eller till inställelse vid rätten eller att verkställa beslag å föremål, som å färsk gärning följts eller spårats, så ock eljest, då fara är i dröjsmål.

6 §.

Vid husrannsakan må olägenhet eller skada ej förorsakas utöver vad som är oundgängligen nödvändigt.

Rum eller förvaringsställe må, om det erfordras, öppnas med våld. Har så skett, skall det efter förrättningen på lämpligt sätt åter tillslutas.

Husrannsakan må ej utan särskilt skäl verkställas mellan klockan nio eftermiddagen och klockan sex förmiddagen.

7 §.

Vid husrannsakan skall såvitt möjligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Förrättningsmannen äge anlita erforderligt biträde av sakkunnig eller annan.

Den, hos vilken husrannsakan företages, eller, om han ej är tillstädes, hans hemmavarande husfolk skall erhålla tillfälle att övervara förrättningen så ock att tillkalla vittne, dock utan att undersökningen därigenom uppehållas. Har varken han eller någon av hans husfolk eller av dem tillkallat vittne närvarit, skall han, så snart det kan ske utan men för utredningen, underättas om den vidtagna åtgärden.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Vid förrättningen må målsägande eller hans ombud tillåtas att närvara för att tillhandagå med nödiga upplysningar; dock skall tillses, att målsäganden eller ombudet icke i vidare mån än för ändamålet erfordras vinner kännedom om förhållande, som därvid yppas.

8 §.

Post- eller telegrafförsändelse, handelsbok eller annan enskild handling, som anträffas vid husrannsakan, må icke närmare undersökas, ej heller brev eller annan sluten handling öppnas i annan ordning än i 27 kap. 12 § första stycket sägs.

9 §.

Över husrannsakan skall föras protokoll, vari angives ändamålet med förrättningen och vad därvid förekommit.

Den, hos vilken husrannsakan företagits, äge på begäran erhålla bevis där- om, innehållande även uppgift å det brott misstanken avser.

10 §.

För ändamål, som sägs i 1 eller 2 §, äge undersökningsledaren eller åklaga- ren så ock polisman företaga undersökning å annat ställe än i 1 § avses, även om det icke är tillgängligt för allmänheten.

11 §.

Förekommer anledning, att brott förövats, varå frihetsstraff kan följa, må kroppsvisitation företagas för eftersökande av föremål, som är underkastat beslag, eller eljest till utrönande av omständighet, som kan äga betydelse för utredning om brottet.

Å annan än den som skäligen kan misstänkas för brottet må kroppsvisita- tion dock företagas, allenast om synnerlig anledning förekommer, att därige- nom föremål, som är underkastat beslag, skall anträffas eller annan utred- ning om brottet vinnas.

12 §.

Å den som skäligen kan misstänkas för brott, varå frihetsstraff kan följa, må för ändamål, som sägs i 11 §, kroppsbesiktning företagas.

Vid kroppsbesiktning må, om det erfordras, blodprov tagas så ock annan undersökning, som kan ske utan nämnvärt men, utföras.

13 §.

Beträffande kroppsvisitation och kroppsbesiktning gälle i tillämpliga delar vad i 4. 8 och 9 §§ är stadgat om husrannsakan. Är fara i dröjsmål, må åtgärd, som nu sagts, beslutas av polisman.

Förrättning, som är av mera väsentlig omfattning, skall verkställas inom- hus och i avskilt rum. Verkställes den av annan än läkare, skall såvitt möj-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

ligt ett av förrättningsmannen anmodat trovärdigt vittne närvara. Blodprov må ej tagas eller annan mera ingående undersökning utföras av annan än läkare.

Kroppsvisitation eller kroppsbesiktning å kvinna må ej verkställas eller bevitnas av annan än kvinna eller läkare.

14 §.

Av den som är anhållen eller häktad må fotografi och fingeravtryck tagas; han vare ock underkastad annan dylik åtgärd. Vad nu sagts gälle ock annan, om det erfordras för vinnande av utredning om brott, varå frihetsstraff kan följa.

Närmare bestämmelser om åtgärd, som här avses, meddelas av Konungen.

15 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, vare de gällande.

29 KAP.

Om omröstning.

1 §.

Yppas vid överläggning till dom eller beslut skiljaktiga meningar, skall omröstning ske.

I häradsrätt säge ordföranden först sin mening och inhänte därefter nämndens. I rådhusrätt skola i mål, vari nämnd deltager, först de lagfarna ledamöterna säga sin mening och därefter nämndens mening inhämtas.

Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt skall den yngste i rätten först yttra sig och sedan var efter annan, såsom de hava säte i rätten. Har målet beretts av viss ledamot, säge han först sin mening.

Envar ange de skäl, varå han grundar sin mening.

2 §.

Över fråga, som hör till rättegången, skall röstas särskilt.

Är fråga om ansvar för flera brott, skall, om det erfordras, först i fråga om varje brott omröstning ske, huruvida den tilltalade är skyldig till brottet, och därefter straff eller annan påföljd bestämmas. Uppkommer fråga, huruvida ett eller flera brott föreligga, skall ock därom röstas särskilt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje påföljd, för vilken någon sålunda röstat. Ådömes därvid ej sådan påföljd, skall särskild omröstning ske om straffet. Vad nu sagts om skyddsåtgärd gälle ock fråga, huruvida den tilltalade på grund av *otillräknelighet* är fri från straff.

Uppkommer fråga om villkorligt anstånd med straffs verkställande, skall, sedan straffet bestämts, särskild omröstning därom företagas.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning; vid omröstning angående ådömande av annat straff än ungdomsfängelse skall dock den som tidigare röstat för den tilltalades frikännande på annan grund än *att den tilltalade varit otillräknelig* anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen.

(Utskottets förslag:)

Förekomma vid omröstning angående påföljden skiljaktiga meningar om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, skall, om det erfordras, särskild omröstning ske om varje påföljd, för vilken någon sålunda röstat. Ådömes därvid ej sådan påföljd, skall särskild omröstning ske om straffet. Vad nu sagts om skyddsåtgärd gälle ock fråga, huruvida den tilltalade på grund av *sin sinnesbeskaffenhet* är fri från straff.

Har någon vid tidigare omröstning varit emot det slut, vari de flesta stannat, vare han skyldig att deltaga i senare omröstning; vid omröstning angående ådömande av annat straff än ungdomsfängelse skall dock den som tidigare röstat för den tilltalades frikännande på annan grund än *hans sinnesbeskaffenhet* anses hava biträtt den för den tilltalade lindrigaste meningen.

3 §.

Yppas i *häradsrätt* annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt i mål, vari nämnd deltagar, gälle nämndens mening, om alla i nämnden äro ense om skälen och slutet; i annat fall gälle de lagfarna ledamöternas mening.

Yppas i *mål, vari nämnd deltagar*, annan mening än ordförandens och äro alla i nämnden ense om skälen och slutet eller förena sig, då i nämnden äro flera än sju, minst sju därom, gälle nämndens mening; i annat fall gälle ordförandens.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av *otillräknelighet* är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter så ock i överrätt gälle den mening, som omfattats av mer än hälften av ledamöterna. Har någon mening erhållit hälften av rösterna och är denna den lindrigaste, gälle den meningen; vid särskild omröstning, huruvida den misstänkte på grund av *sin sinnesbeskaffenhet* är fri från straff eller om villkorligt anstånd med straffets ådömande eller huruvida ungdomsfängelse, förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd skall ådömas, så ock eljest, då ej någon mening kan anses som lindrigare, gälle dock den mening, som erhållit hälften av rösterna och bland dem ordförandens.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning bland rådhusrätts lagfarna ledamöter eller i överrätt flera än två meningar, utan att någon enligt 3 § skall gälla, skola de röster, som äro ogynnsammast för den tilltalade, sammanläggas med de för honom närmast minst förmånliga och, om det erfordras, sammanläggningen fortsättas efter samma grund, till dess någon mening skall gälla; kan ej någon mening anses som ogynnsammare för den tilltalade, gälle den mening, för vilken rösterna äro flera än för annan, eller, om för flera meningar rösterna äro lika många, den som biträtts av den främste bland dem, som röstat för någon av dessa meningar.

5 §.

Är det stridigt, huru omröstning skall ske eller vilken mening skall gälla, skall röstas därom.

6 §.

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad gälle vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., äge dock vad i detta kapitel föreskrives

Beträffande omröstning i fråga, som hör till rättegången och ej avser ansvar eller som rör enskilt anspråk, så ock i fråga enligt 5 § eller om rättegångskostnad, gälle vad i 16 kap. är stadgat; angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., ägedock vad i detta kapitel föreskrives om om-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

om omröstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. Då i rådhusrätt nämnd har säte i rätten, gälle även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. vad i 3 § *andra* stycket i detta kapitel är stadgat.

röstning i fråga om ansvar motsvarande tillämpning. Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket. Då i rådhusrätt nämnd har säte i rätten, gälle även vid tillämpning av reglerna i 16 kap. vad i 3 § *första* stycket i detta kapitel är stadgat.

7 §.

Har nämnden enligt 3 § bestämt rättens avgörande, svare för detta envar nämndeman, som med sin röst bidragit därtill.

30 KAP.

Om dom och beslut.

1 §.

Rättens avgörande av saken sker genom dom. Annat rättens avgörande träffas genom beslut. Beslut, varigenom rätten annorledes än genom dom skiljer saken från sig, så ock högre rätts beslut i fråga, som dit fullföljts särskilt, är slutligt beslut.

2 §.

Dom skall, om huvudförhandling vid rätten ägt rum, grundas å vad vid förhandlingen förekommit. I domen må ej deltaga domare, som ej övervarit hela huvudförhandlingen. Har ny huvudförhandling hållits, skall domen grundas å vad därvid förekommit.

Då mål avgöres utan huvudförhandling, skall domen grundas å vad handlingarna innehålla och eljest förekommit i målet.

3 §.

Dom må ej avse annan gärning än den, för vilken talan om ansvar i behörig ordning förts eller fråga om ansvar eljest enligt lag må av rätten upptagas. Ej vare rätten bunden av yrkande beträffande brottets rättsliga beteckning eller tillämpligt lagrum.

4 §.

Handläggas i en rättegång åtal mot flera tilltalade, må dom givas beträffande någon av dem, ehuru handläggningen angående de övriga icke avslutats.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Dom skall avfattas skriftligen och i skilda avdelningar angiva:

1. domstolen samt tid och ställe för domens meddelande;
2. parterna samt deras ombud eller biträden och den tilltalades försvarare;
3. parternas yrkanden och de omständigheter, varå de grundats;
4. domskälen med uppgift å vad i målet är bevisat; samt
5. domslutet.

Högre rätts dom skall, i den mån det finnes erforderligt, innehålla redogörelse för lägre rätts dom.

Äger part fullfölja talan mot dom, skall i domen givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts dom, stadgas i 54 kap. 14 §.

6 §.

Rör mål allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och har den tilltalade erkänt gärningen, må domen utfärdas i förenklad form. Dom, varigenom högre rätt fastställer lägre rätts dom, må ock utfärdas i förenklad form. Närmare bestämmelser därom meddelas av Konungen.

7 §.

Innan dom beslutas, skall överläggning hållas. Har nämnd säte i rätten, framställe ordföranden saken och vad lag stadgar därom.

Då huvudförhandling ägt rum, skall samma eller sist nästa helgfria dag överläggning hållas och, om det kan ske, dom beslutas och avkunnas. Finnes rådrum för domens beslutande eller avfattande oundgängligen erforderligt, må rätten besluta anstånd därmed; domen skall dock, om ej synnerligt hinder möter, skriftligen avfattas och meddelas, då den tilltalade är häktad, inom en vecka och i annat fall inom två veckor efter förhandlingens avslutande. Är den tilltalade häktad, skall domen meddelas senast inom två veckor. Avkunnas ej domen vid huvudförhandlingen, skall den avkunnas vid annat rättens sammanträde eller ock meddelas genom att den hålles tillgänglig å rättens kansli; vid huvudförhandlingen skall underrättelse givas om tiden och sättet för domens meddelande.

Avgöres mål utan huvudförhandling, skall, så snart ske kan, överläggning hållas samt domen beslutas, skriftligen avfattas och meddelas. Meddelandet skall ske genom att domen hålles tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse om tiden för meddelandet skall senast dagen förut avsändas till parterna och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i kansliet.

Avkunnande av dom må ske genom återgivande av domskälen och slutet jämte meddelande av fullföljdshänvisning.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

8 §.

Dom skall uppsättas särskilt och underskrivas av de lagfarna domare, som deltagit i avgörandet.

Rättens domar skola, ordnade i nummerföljd efter tiden för deras meddelande, för varje år sammanföras till en dombok.

9 §.

Sedan tid för talan mot dom utgått, må ej fråga om ansvar å den tilltalade för gärning, som genom domen prövats, ånyo upptagas.

Om förändring och förening av straff så ock om särskilda rättsmedel gälle vad därom är stadgat.

10 §.

Vad i 2 och 7 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning i fråga om slutligt beslut. Å sådant beslut skola ock bestämmelserna i 5 och 8 §§ tillämpas, om frågans beskaffenhet fordrar det. Meddelas slutligt beslut i samband med dom, skall det upptagas i domen.

Äger part fullfölja talan mot slutligt beslut eller göra ansökan om återupptagande, skall i beslutet givas till känna, vad han därvid har att iakttaga. Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

11 §.

Beslut, som ej är slutligt, skall, i den mån det erfordras, angiva de skäl, varå beslutet grundas.

Har den som vill föra talan mot beslut under rättegången att anmäla missnöje, skall det tillkännagivas. Skall mot sådant beslut talan föras särskilt, give rätten ock det till känna. Den som vill föra talan mot beslutet äge hos rätten erhålla underrättelse om vad han eljest har att iakttaga.

Meddelas beslut, som ej är slutligt, i samband med dom eller slutligt beslut, skall det upptagas däri. Skall mot beslutet föras särskild talan, give rätten till känna, vad den som vill fullfölja talan har att iakttaga.

Om underrättelse, som tillika skall meddelas i hovrätts beslut, stadgas i 54 kap. 14 §.

12 §.

Beslut under rättegången, mot vilket talan ej må föras särskilt, skall genast gå i verkställighet. Vad nu sagts gälle ock beslut, varigenom rätten avvisat ombud, biträde eller försvarare eller utlåtits sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part, eller angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller bestämt, att förmån av fri rättegång skall upphöra, eller till biträde eller försvarare utsett annan, än part föreslagit. Rätten äge, när skäl äro därtill, i beslut, var-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

igenom föreläggande meddelats part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning, förordna, att beslutet må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft.

Är särskild föreskrift meddelad därom, att dom eller beslut, som icke äger laga kraft, må verkställas, vare den gällande.

13 §.

Finner rätten på grund av anmärkning eller eljest, att dom eller beslut till följd av skrivfel, misräkning eller annat dylikt förbiseende innehåller uppenbar oriktighet, meddele rätten, sedan parterna erhållit tillfälle att yttra sig, beslut om rättelse.

Rättelse skall antecknas å huvudskriften av domen eller beslutet eller, då beslutet intagits i protokoll, i detta så ock, om det kan ske, å utskrift av domen eller beslutet; därvid skall tillika angivas den dag, då anteckningen göres.

31 KAP.

Om rättegångskostnad.

1 §.

Dömes i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade för brottet, skall han till statsverket återgälda vad enligt rättens beslut av allmänna medel utgått till vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt i arvode och ersättning till försvarare så ock statsverkets kostnad för hans hämtande till rätten. Den tilltalade vare dock ej ersättningskyldig för kostnad, som icke skäligen varit påkallad för utredningen, eller för kostnad, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av annan än den tilltalade, hans ombud eller av honom utsedd försvarare. Står kostnadens belopp icke i rimligt förhållande till den tilltalades brottslighet och villkor, må ersättningen jämkas efter vad som prövas skäligt.

Förklaras den tilltalade på grund av *otillräknelighet* fri från straff, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt. Förklaras den tilltalade på grund av *sin sinnesbeskaffenhet* fri från straff, vare han skyldig att ersätta kostnad, som nu sagts, om och i den mån det med hänsyn till omständigheterna finnes skäligt.

2 §.

Har åklagare väckt åtal utan sannolika skäl eller förekommer eljest, då den tilltalade frikännes, på grund av omständigheterna i målet synnerlig anledning därtill, äge rätten av allmänna medel tillerkänna honom ersättning för hans kostnad för försvarare, för vittne eller sakkunnig eller eljest för bevisning under förundersökningen eller i rättegången samt för delgivning och för

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

utskrift av protokoll, dom eller annat dylikt, såvitt kostnaden skäligen varit påkallad för tillvaratagande av hans rätt, så ock för hans inställelse vid rätten. Avvisas eller avskrivs åtal, äge den tilltalade, om skäl äro därtill, erhålla ersättning för kostnad, som nu sagts.

3 §.

Finnes åklagare hava väckt åtal utan skäl, må han förpliktas att ersätta statsverket kostnad, som avses i 1 §, så ock till statsverket återgälda vad enligt 2 § tillerkänts den tilltalade.

Har målsäganden utan skäl gjort angivelse eller eljest föranlett åtalet, må i den omfattning, som finnes skälig, ersättningsskyldighet ock åläggas honom.

4 §.

Har i mål, vari åklagare för talan, den tilltalade genom att utebliva från rätten eller ej iakttaga föreläggande, som rätten meddelat, eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog, eller annorledes genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov i målet eller eljest vållat kostnad för statsverket, vare han skyldig att ersätta sådan kostnad, huru rättegångskostnaden i övrigt än skall bäras.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om åklagaren, målsäganden eller offentlig försvarare genom vårdslöshet eller försummelse vållat kostnad för statsverket eller den tilltalade.

5 §.

Skall enskild part enligt detta kapitel helt eller delvis ersätta rättegångskostnad och finnes ställföreträdare för parten eller partens ombud eller biträde eller av honom utsedd försvarare hava genom åtgärd, som avses i 3 § andra stycket, eller genom vårdslöshet eller försummelse, som sägs i 4 §, vållat sådan kostnad, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta honom att jämte parten ersätta kostnaden.

6 §.

Dömas för samma brott flera såsom gärningsmän eller delaktiga eller skola flera målsägande eller åklagaren och målsäganden ersätta rättegångskostnad, svare de för kostnaden en för alla och alla för en. I den mån kostnad hänför sig till del av målet, som angår allenast någon av dem, eller ock någon orsakat kostnad genom vårdslöshet eller försummelse, som avses i 4 §, skall dock denna kostnad gäldas av honom ensam.

Är någon enligt 5 § skyldig att jämte part ersätta kostnad, svare de en för båda och båda för en.

7 §.

Skola två eller flera, en för alla och alla för en, svara för rättegångskostnad, äge rätten på yrkande av någon av dem med hänsyn till omständigheterna pröva,

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

huru kostnaden mellan dem skall fördelas eller om någon av dem skall vidkännas hela kostnaden.

8 §.

Vad i 2—7 §§ är stadgat skall, då förundersökning nedlagts eller åtal eljest ej följt å förundersökningen, äga motsvarande tillämpning i fråga om kostnad under förundersökningen; skyldighet att ersätta sådan kostnad må ej åläggas statsverket, med mindre förundersökningen inletts utan skäl eller eljest synnerlig anledning förekommer därtill.

Har målsäganden enligt 20 kap. 9 § övertagit av åklagaren nedlagt åtal, gälle beträffande kostnad före övertagandet vad i 1—7 §§ är stadgat.

9 §.

Vill åklagaren, att den tilltalade skall förpliktas att ersätta rättegångskostnad, eller vill den tilltalade erhålla ersättning för sådan kostnad, skall han, innan handläggningen avslutas, framställa yrkande därom och uppgiva, vari kostnaden består. Gör han det ej, äge han ej därefter tala å den kostnad, som uppkommit vid samma rätt; dock må den tilltalade, även om yrkande ej framställts, erhålla ersättning för utskrift av rättens dom eller slutliga beslut. Rätten pröve själmant, huruvida kostnad, som enligt rättens beslut skall utgå av allmänna medel, skall återgäldas av den tilltalade eller annan eller den skall stanna å statsverket. Fråga, som avses i 3 §, pröve rätten ock själmant.

Då rätten avgör målet, meddele rätten samtidigt beslut angående rättegångskostnaden.

Har förundersökning inletts men åtal ej följt och vill den misstänkte kräva ersättning för kostnad under förundersökningen eller väckes å det allmännas vägnar fråga om återgäldande av sådan kostnad, skall ansökan därom göras hos rätten.

Om återgäldande av kostnad, som utgått av allmänna medel i anledning av att den tilltalade åtnjutit fri rättegång, är särskilt stadgat.

10 §.

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Högre rätts dom skall anses som fällande, allenast om lägre rätts dom ändras till men för den tilltalade eller av honom fullföljd talan ej föranleder ändring i lägre rätts dom. Stadgandet i 3 § skall avse det fall, att i högre

Fullföljes mål från lägre rätt, skall skyldigheten att ersätta rättegångskostnad i högre rätt bestämmas med hänsyn till rättegången därstädes. Högre rätts dom skall anses som fällande, allenast då den tilltalade dömes till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill lägre rätt dömt, eller, om han frikänts av lägre rätt, dömes för brottet eller av honom full-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

rätt talan utan skäl fullföljts av åklagaren.

följd talan ej föranleder ändring i lägre rätts dom. Stadgandet i 3 § skall avse det fall, att i högre rätt talan utan skäl fullföljts av åklagaren.

Om kostnad i högre rätt i mål angående fråga, som dit fullföljts särskilt, äge vad i detta kapitel stadgas om mål, som väckts vid lägre rätt, motsvarande tillämpning.

Återförvisas mål, skall frågan om kostnaden i den högre rätten prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

11 §.

Om rättegångskostnad i mål, vari allenast målsägande för talan, gälle i tillämpliga delar vad i 18 kap. är stadgat.

I fråga om skyldighet för målsägande att i mål, vari han biträtt allmänt åtal eller eljest fört talan jämte åklagaren eller denne fört talan för målsäganden, ersätta rättegångskostnad och om hans rätt till ersättning för sådan kostnad gälle, utöver bestämmelserna i 3 och 4 §§, vad i 18 kap. 12 § är stadgat.

12 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om kostnad i rättegång, vare de gällande.

III. Gemensamma bestämmelser.

32 KAP.

Om frister och laga förfall.

1 §.

Skall part eller annan enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången, skall han erhålla skäligen råd till.

2 §.

Då kallelse till förhandling eller annat rättens beslut skall delgivas genom parts försorg, förelägge rätten parten viss tid, inom vilken delgivning sist skall hava skett och bevis därom skall hava inkommit till rätten.

Avser delgivningen stämning eller vade-, besvärs- eller revisionsinlaga och har ej, då rätten företager målet, till denna inkommit bevis, att delgivning skett inom föreskriven tid och på sätt i 33 kap. stadgas, samt ej heller motparten inställt sig eller avgivit svaromål, genmäle eller förklaring, vare par-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

tens talan förfallen; underrättelse härom skall intagas i rättens föreläggande. Inkommer i annat fall än nu sagts ej inom föreskriven tid bevis om delgivning, äge rätten förordna om ny delgivning.

3 §.

Finnes part eller annan, som enligt rättens beslut skall infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången, ej hava erhållit skäligt rådrum därtill eller förekomma eljest skäl till förlängning av tid, som rätten föreskrivit, utsätte rätten ny tid.

4 §.

Finner rätten, sedan förhandling utsatts, före sammanträdet omständighet föreligga, som kan antagas utgöra hinder för förhandlingens hållande eller för dess genomförande i erforderlig omfattning, äge rätten bestämma ny tid för förhandlingen.

Har part erhållit kännedom om omständighet, som nu sagts, eller finner någon, som kallats att infinna sig vid sammanträde för förhandling, att han är hindrad att hörsamma kallelsen, skall han omedelbart göra anmälan därom hos rätten.

5 §.

Är för prövning av mål av synnerlig vikt, att fråga, som är föremål för annan rättegång eller behandling i annan ordning, först avgöres, eller möter mot handläggningen annat hinder av längre varaktighet, äge rätten förordna, att målet skall vila i avbidan på hindrets undanröjande.

6 §.

Underlåter den som enligt rättens beslut skall infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången att ställa sig det till efterrättelse och förekommer anledning, att han har laga förfall, skall underlåtenheten icke leda till påföljd eller eljest läggas honom till last i rättegången.

7 §.

Är i denna balk föreskrivet, att den som vill fullfölja talan skall inom viss tid anmäla missnöje eller vad eller inkomma med vade-, besvär- eller revisionsinlaga eller vidtaga annan åtgärd för talans fullföljande, och visas före utgången av den tiden laga förfall, utsätte den rätt, där åtgärden skall vidtagas, ny tid.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning i fråga om ansökan om återvinning eller återupptagande.

8 §.

Laga förfall är, då någon genom avbrott i allmänna samfärdseln, sjukdom eller annan omständighet, som han ej bort förutse eller rätten eljest finner utgöra giltig ursäkt, hindrats att fullgöra vad honom ålegat.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Såsom laga förfall för part skall ock anses, då för ombud, som av parten vidtalats, förelegat hinder, som nu sagts, och annat ombud ej kunnat i tid ställas.

33 KAP.

Om inlaga i rättegång och om delgivning.

1 §.

Ansökan, anmälan eller annan inlaga i rättegång skall innehålla uppgift å domstolen samt parternas namn, yrke och hemvist.

I stämningsansökan skall käranden tillika uppgiva sin egen och, om den är honom bekant, även svarandens postadress samt de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med parterna; har käranden vidtalat ombud att företräda honom, skola ombudets namn och postadress uppgivas. I skriftligt svaromål skall svaranden även uppgiva sin postadress och de övriga omständigheter, som äro av betydelse för delgivning med honom, samt, om han vidtalat ombud att företräda honom, ombudets namn och postadress.

Sker ändring i förhållande, som part sålunda uppgivit, skall parten utan dröjsmål anmäla det till rätten.

2 §.

Då från part inkommen inlaga eller annan handling skall delgivas, åligge parten att vid handlingen foga styrkt avskrift därav. Skall delgivning ske genom rättens försorg och erfordras för delgivningen flera avskrifter, vare parten skyldig att tillhandahålla dem. Tillhandahåller ej part avskrift, som nu sagts, ombesörje rätten på partens bekostnad handlingens avskrivande.

3 §.

Inlaga eller annan handling må till rätten inlämnas genom bud eller insändas med posten i betalt brev. Handling, som sålunda inkommer, skall anses ingiven av den som undertecknat handlingen. Handlingen skall anses inkommen, då den avlämnats till rätten eller dess kansli.

4 §.

Delgivning i rättegång skall ske genom rättens försorg. Begär part att få ombesörja delgivning, må det anförtros honom, om rätten finner det kunna ske utan olägenhet. Delgivning av tredskodom skall ske genom rättens försorg, allenast om parten begär det.

Har åklagare själv utfärdat stämning, skall delgivning därav ske genom hans försorg. Åklagare äge ock ombesörja delgivning av kallelse eller föreläggande, som utfärdats av honom.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Under förundersökning i brottmål ombesörjes delgivning av kallelse eller beslut av den som utfärdat kallelsen eller meddelat beslutet.

5 §.

Delgivning genom rättens försorg skall inom riket ske genom posten, om ej rätten finner den böra verkställas på annat sätt.

Närmare bestämmelser om delgivning genom posten meddelas av Konungen.

6 §.

Delgivning skall, om ej annat stadgas, verkställas genom att handlingen i huvudskrift eller styrkt avskrift överlämnas till den som sökes för delgivning. Vägrar han att mottaga handlingen, anses delgivning dock hava verkställts. Om överbringande av meddelande, som skall delgivas, genom telegraf eller telefon givas föreskrifter av Konungen.

Är vid handling, som skall delgivas, fogad karta, ritning eller annan bilaga av vidlyftig beskaffenhet, äge rätten föreskriva, att bilagan i stället för att överlämnas skall hållas tillgänglig å rättens kansli. Underrättelse därom skall fogas vid handlingen.

7 §.

Ej må delgivning ske där gudstjänst pågår eller sammankomst för gemensam andaktsövning eljest äger rum.

8 §.

Har den som sökes för delgivning känt hemvist inom riket och träffas han ej där, må handlingen överlämnas till vuxen medlem av det hushåll han tillhör eller, om sådan ej träffas, till hans hyresvärd, om denne bor i samma hus, eller till portvakt eller annan, som i hyresvärdens ställe har tillsyn över huset och där har sin bostad. Driver den sökte rörelse med fast kontor och träffas han ej där under vanlig arbetstid, må ock handlingen å kontoret överlämnas till där anställt biträde.

Meddelande om att handlingen sålunda överlämnats skall därjämte med posten sändas till den sökte under hans vanliga adress.

9 §.

Finnes för bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning, med vilken delgivning skall ske, kontor, där förvaltningen föres och någon, som för samfundet eller inrättningen äger mottaga delgivning, vanligen har sitt arbete, och träffas ej sådan person under vanlig arbetstid å kontoret, må handlingen å kontoret överlämnas till där anställt biträde. Meddelande om att handlingen sålunda överlämnats skall därjämte med posten sändas till samfundet eller inrättningen under dess vanliga adress.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Lag samma vare, då kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet, med vilken delgivning skall ske, har kontor, där förvaltningen föres, och någon, som för menigheten äger mottaga delgivning, ej under vanlig arbetstid träffas å kontoret.

Har samfund, inrättning eller menighet kontor, som nu sagts, må med den som sökes delgivning ej ske enligt 8 §.

10 §.

Delgivning enligt 8 eller 9 § skall anses hava skett, då vad i nämnda paragrafer föreskrivits blivit fullgjort.

Den, till vilken handling enligt sagda paragrafer överlämnats, svare för att den, så snart ske kan, kommer den sökte till handa; vid handlingens överlämnande skall han erinras därom.

Ej må handlingen överlämnas till någon, som i målet är motpart till den, med vilken delgivning skall ske.

11 §.

Har den, med vilken delgivning skall ske, känt hemvist utom riket eller vistas han å ort utom riket, må delgivningen verkställas enligt lagen å den orten.

Skall part själv ombesörja delgivning å utrikes ort, äge han i utrikesdepartementet påkalla biträde därmed.

12 §.

Har den som sökes för delgivning varken inom eller utom riket känt hemvist och kan ej heller upplysning vinnas, var han uppehåller sig, förordne rätten, att handlingen skall anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i dess kansli samt meddelande därom införas i allmänna tidningarna och, om det kan antagas därigenom komma till den söktes kännedom, även i annan tidning. Har delgivning med part i nu föreskriven ordning ägt rum, erfordras ej i samma mål vid ny delgivning enligt denna paragraf med den parten, att meddelande införas i tidning.

Vad nu sagts äge motsvarande tillämpning, om den sökte har känt hemvist inom riket och han eller någon, till vilken handlingen enligt 8 § må överlämnas, ej träffas, samt upplysning ej heller kan vinnas, var den sökte uppehåller sig.

Delgivning skall anses hava skett, då vad ovan föreskrivits blivit fullgjort.

13 §.

Vad i 8 §, 11 § första stycket eller 12 § är stadgat gälle ej delgivning av stämning i brottmål. Ej heller må i tvistemål delgivning av stämning äga rum enligt 8 § eller 12 § andra stycket, med mindre anledning förekommer, att den sökte avvikit eller eljest håller sig undan.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

14 §.

Har handling, som skolat delgivas någon, kommit denne till handa, anses delgivning hava skett, ehuru han erhållit handlingen på annat sätt än ovan stadgats.

15 §.

Meddelas föreläggande eller göres annat tillkännagivande vid rättens förhandling, anses delgivning därav hava skett med dem som närvarit vid förhandlingen; dock åligger rätten att på begäran genast tillhandahålla utskrift av tillkännagivandet.

16 §.

Äro delägarna i byalag flera än tio, må delgivning med byalaget ske genom att styrkt avskrift av handlingen överlämnas till en av delägarna att vara tillgänglig för dem alla samt handlingen därefter, med underrättelse vilken av delägarna bekommit avskriften, uppläses i församlingens kyrka och anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i rättens kansli.

Tillhör gruva flera gemensamt, må delgivning med delägarna i mål angående gruvan ske genom att handlingen överlämnas till gruvföreståndaren; han svare för att handlingen utan dröjsmål föredrages å stämma eller i styrkt avskrift överlämnas till varje delägare.

I mål angående gemensamhetsfiske, för vilket syssloman är utsedd, må delgivning med delägarna ske genom att handlingen överlämnas till sysslomannen; han svare för att handlingen utan dröjsmål föredrages å sammanträde med delägarna eller i styrkt avskrift överlämnas till envar av dem.

17 §.

Delgivning med dödsbo eller konkursbo eller med bolag, förening eller annat samfund, stiftelse eller annan sådan inrättning skall ske med någon, som äger företräda boet, samfundet eller inrättningen. Äro flera gemensamt behöriga därtill, må delgivning ske med någon av dem, med delägare i dödsbo dock endast om han sitter i boet. Har delgivning skett med delägare i dödsbo, åligger honom att utan dröjsmål underrätta övriga delägare om delgivningen.

Delägare i dödsbo, som sitter i boet, äge mottaga delgivning, ehuru boet ej står under delägarnas förvaltning; han svare för att handlingen utan dröjsmål överlämnas till någon, som äger företräda boet.

Är ej någon behörig att företräda samfund, med vilket delgivning skall ske, men finnes någon, som äger sammankalla dem, vilka hava att besluta i samfundets angelägenheter, skall delgivning ske med honom.

18 §.

Delgivning med kommun, vägdistrikt eller annan sådan menighet skall ske med den, på vilken det ankommer att sammankalla dem som hava att för menig-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

heten besluta rörande talans utförande; med landsting må delgivning ock ske genom att handlingen överlämnas till länsstyrelsen.

19 §.

Delgivning med kronan skall ske genom att handlingen överlämnas till länsstyrelsen i det län, där domstolen är, eller ock, om kronans talan i målet skall bevakas av annan myndighet, till denna.

Med härad eller tingslag skall delgivning ske genom att handlingen uppläses i kyrkorna i de församlingar, som höra till häradet eller tingslaget, samt anslås å en för allmänheten tillgänglig plats i rättens kansli.

20 §.

Har någon hos nedre justitierevisionen skriftligen anmält ombud, som äger för honom mottaga stämning eller annan handling, må i den omfattning anmälan avser delgivning ske med ombudet.

Anmälan må göras endast av den som, då anmälan sker, äger hemvist inom riket och skall avse viss tid ej överstigande tre år. Såsom ombud må endast den anmälas, som äger hemvist inom riket. Vid anmälan skall ombudets postadress uppgivas. Sker ändring däri, skall anmälan därom göras.

Är någon enligt denna paragraf behörig att mottaga delgivning för annan, äge vad i 11 och 12 §§ är stadgat icke tillämpning å delgivning med denne, med mindre delgivning med ombudet enligt 6 eller 8 § ej kan ske.

21 §.

Har part hos rätten uppgivit ombud i målet, bör delgivning, som ombudet äger behörighet att mottaga, ske med ombudet.

22 §.

Har part, som saknar hemvist inom riket, ej hos rätten uppgivit ombud, som äger att för parten mottaga delgivning i målet, förelägge rätten honom, då han första gången för talan, att för sig ställa sådant ombud och göra anmälan därom hos rätten. Underlåter han det, må delgivning med honom ske genom att handlingen med posten sändes till honom under hans senaste kända adress.

23 §.

Har delgivning ej skett på sätt i detta kapitel sägs, äge rätten förordna om ny delgivning. Vill part göra erinran därom, att delgivning med honom ej skett på behörigt sätt, skall han framställa erinran därom, så snart ske kan.

Att, då delgivning skall ske genom parts försorg, partens talan i visst fall är förfallen, stadgas i 32 kap. 2 §.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

24 §.

Underrätt förordne erforderligt antal stämningsmän att, då de därför anlitas, verkställa delgivning. Förordnande meddelas för visst kalenderår eller del därav och må, om skäl äro därtill, av rätten återkallas. Stämningsman skall, då han första gången förordnas, inför rätten avlägga ed, att han redligt och utan försumlighet skall uträtta de delgivningsärenden, som anförtros honom. Fjärdingsman vare utan särskilt förordnande stämningsman.

Förteckning å dem som äro förordnade till stämningsmän skall finnas anslagen å rättens dörr och vara för allmänheten tillgänglig å rättens kansli.

25 §.

Intyg av stämningsman gälle som fullt bevis, att delgivning blivit så verkställd, som intyget innehåller. Samma vitsord tillkomme intyg, som meddelats av nämndeman eller av landsfogde, stadsfogde, landsfiskal, stadsfiskal eller notarius publicus eller av svensk konsul eller vid svenskt konsulat anställd tjänsteman eller av polisman i stad, då han verkställt delgivningen efter förmans uppdrag, så ock intyg, som enligt av Konungen meddelade bestämmelser utfärdats av tjänsteman vid postverket. Advokats skriftliga erkännande av delgivning med honom gälle ock som fullt bevis om delgivningen.

Intyg, att delgivning skett å utrikes ort, skall, om intygsgivarens behörighet styrkes av svensk eller här i riket anställd diplomatisk eller konsulär tjänsteman, gälla som fullt bevis, att delgivning verkställts så, som intyget innehåller.

26 §.

Kostnad för delgivning genom rättens försorg skall i underrätt utgivas av den part, som väckt talan; är det åklagaren, skall kostnaden gäldas av statsverket. Avser delgivningen särskild åtgärd, som påkallats av motparten, skall dock kostnaden utgivas av honom. Föres i brottmål talan av målsäganden jämte åklagaren, vare målsäganden skyldig att utgiva sådan kostnad, om delgivningen föranledes av särskild åtgärd, som påkallats av honom. Skall kostnad för bevisning, varom rätten själmant föranstaltat, utgå av allmänna medel, skall kostnad för delgivning, som föranledes därav, gäldas av statsverket. Kostnad för delgivning av rättens beslut om måls återupptagande efter återförvisning eller av annan sådan anledning skall utgå av allmänna medel; i brottmål, vari åklagare för talan, skall kostnaden gäldas av statsverket.

Part, som har att utgiva kostnad för delgivning, vare skyldig att erlægga förskott med belopp, som bestämmes av rätten. Underlåter den part, som väckt talan, att erlægga förskott och betalas det ej av motparten, vare partens talan förfallen. Är det motparten, som underlåter att erlægga förskott, vare frågan om delgivning förfallen.

Bestämmelserna i första och andra styckena äge motsvarande tillämpning i fråga om kostnad för delgivning i högre rätt; vad där föreskrivits om part, som väckt talan, skall avse den som i högre rätt fullföljt talan. Har talan

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

fullföljts av den tilltalade och är han häktad, skall dock kostnad, som eljest skulle åligga honom, gäldas av statsverket.

Part, som i utrikesdepartementet påkallar biträde med delgivning utom riket, vare skyldig att förskjuta för ändamålet erforderlig kostnad.

Närmare bestämmelser om delgivningskostnad och förskott meddelas av Konungen.

27 §.

Hava i lag eller författning givits avvikande bestämmelser om delgivning, vare de gällande.

34 KAP.

Om rättegångshinder.

1 §.

Fråga om hinder för målets upptagande skall av rätten företagas, så snart anledning förekommer därtill.

Rättegångshinder skall av rätten självant beaktas, om ej annat är stadgat.

2 §.

Vill part göra invändning därom, att rätten icke är behörig att upptaga målet, skall han framställa invändningen, då han första gången skall vid rätten föra talan i målet. Var han av laga förfall hindrad att då göra invändningen, skall han framställa den, så snart ske kan, sedan förfallet upphörde. Underlåter part att inom tid, som nu sagts, framställa invändningen, vare hans rätt därtill förfallen.

3 §.

Har part i rätt tid gjort invändning, som avses i 2 §, give rätten, så snart ske kan, särskilt beslut däröver. Göres invändning om annat rättegångshinder, give rätten särskilt beslut däröver, om dess beskaffenhet fordrar det.

TREDJE AVDELNINGEN.

Om bevisning.

35 KAP.

Om bevisning i allmänhet.

1 §.

Rätten skall efter samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.

Vad om verkan av visst slag av bevis är stadgat vare gällande.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2 §.

För omständighet, som är allmänt veterlig, kräves icke bevis.

Ej heller erfordras bevis om vad lag stadgar. Skall främmande lag lända till efterrättelse och är ej dess innehåll för rätten känt, äge dock rätten anmana part att förebringa bevisning därom.

3 §.

Erkänner part i rättegången viss omständighet och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall vad parten erkänt gälla mot honom. Återkallar parten sitt erkännande, pröve rätten med hänsyn till de skäl, som anföras för återkallelsen, och övriga omständigheter, vilken verkan som bevis må tillkomma erkännandet.

Är saken ej sådan som i första stycket sägs, pröve rätten med hänsyn till omständigheterna, vilken verkan parts erkännande må äga som bevis.

4 §.

Underlåter part att enligt rättens beslut infinna sig vid rätten eller eljest fullgöra något i rättegången eller att besvara för utredningen framställd fråga, pröve rätten med hänsyn till allt, som förekommit, vilken verkan som bevis må tillkomma partens förhållande.

5 §.

Är fråga om uppskattning av inträffad skada och kan full bevisning därom icke alls eller allenast med svårighet föras, äge rätten uppskatta skadan till skäligt belopp.

6 §.

Det ankommer på parterna att sörja för bevisningen. Rätten äge ock, om det finnes erforderligt, självant föranstalta om bevisning. Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, eller är fråga om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, må dock rätten ej utan framställning av part höra vittne, som ej förut hörts på parts begäran, eller meddela föreläggande om företeende av skriftligt bevis.

7 §.

Finner rätten, att omständighet, som part vill bevisa, är utan betydelse i målet eller att erbjudet bevis ej erfordras eller uppenbart skulle bliva utan verkan, må bevisningen ej tillåtas. Rätten äge ock avvisa erbjudet bevis, om bevisningen finnes med avsevärt ringare besvär eller kostnad kunna föras på annat sätt.

8 §.

Bevis skall, då huvudförhandling hålles, upptagas vid denna, om ej, enligt vad därom är stadgat, bevis må upptagas utom huvudförhandlingen. Hålles

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

ej huvudförhandling eller skall bevis eljest upptagas utom huvudförhandling, må beviset upptagas vid samma rätt eller vid annan domstol.

9 §.

Då bevis skall upptagas utom huvudförhandling, skola parterna kallas. Är i brottmål den tilltalade anhållen eller häktad och finnes hans närvaro erforderlig, förordne rätten om hans inställande. Uteblir part, må beviset dock upptagas.

10 §.

Beslutar rätten, att bevis skall upptagas av annan inländsk domstol, skall rätten hos denna domstol göra framställning därom och därvid kort redogöra för saken samt uppgiva beviset och den omständighet, som skall styrkas därmed. Vid framställningen skall rätten, om det finnes lämpligt och hinder ej möter, foga akten i målet.

11 §.

Domstol, som anmodats att upptaga bevis, har att utsätta tid och ställe för bevisupptagningen. Vid denna äge domstolen samma befogenhet, som om rättegången fördes där.

Protokollet över bevisupptagningen skall tillika med alla till domstolen översända eller eljest till ärendet hörande handlingar tillställas den rätt, där rättegången föres.

12 §.

Om upptagande av bevis i utlandet är särskilt stadgat.

13 §.

Bevis, som upptagits utom huvudförhandlingen, skall upptagas även vid denna, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej längre föreligger.

Har i mål, som fullföljts till högre rätt, vid lägre rätt vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts eller syn å stället hållits, erfordras ej, att beviset upptages ånyo, med mindre högre rätt finner det vara av betydelse för utredningen eller ock part yrkar det och upptagandet ej finnes sakna betydelse. I högsta domstolen må dock sådant bevis upptagas ånyo, allenast om synnerliga skäl äro därtill.

Då bevis ej ånyo upptages, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

14 §.

Ej må berättelse, som någon skriftligen avgivit i anledning av redan inledd eller förestående rättegång, eller uppteckning av utsaga, som i anledning

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

av sådan rättegång avgivits inför åklagare eller polismyndighet eller eljest utom rätta, åberopas som bevis, med mindre det är särskilt medgivet eller rätten på grund av särskilda omständigheter finner, att det må tillåtas.

36 KAP.

Om vittne.

1 §.

Envar, som icke är part i målet, må höras som vittne; i brottmål må dock målsäganden icke vittna, även om han ej för talan.

2 §.

Åberopas till vittne ledamot av rätten, pröve han på sin domared, om han vet något, som kan tjäna till upplysning i målet. Finner han det, må han höras som vittne.

3 §.

Den som med part är eller varit gift eller är trolovad eller är i rätt upp- eller nedstigande släktskap eller svägerlag eller är syskon eller är i det svägerlag, att den ene är eller varit gift med den andres syskon, eller som står i adoptivförhållande till part vare ej skyldig att avlägga vittnesmål.

Står någon till parts ställföreträdare i sådant förhållande, som nu sagts, äge han ej på grund därav undandraga sig att vittna.

4 §.

Är den som åberopas till vittne under femton år eller lider han av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten, pröve rätten med hänsyn till omständigheterna, om han må höras som vittne.

5 §.

Ämbets- eller tjänsteman eller den som är förordnad eller vald att förrätta offentligt tjänsteärendet eller utöva annan allmän befattning må ej höras som vittne angående något, varom han på grund av denna sin ställning har att iakttaga tystnad.

Ej heller må advokat, läkare, barnmorska eller deras biträden höras angående något, som på grund av denna deras ställning förtrotts dem eller de i samband därmed erfarit, med mindre det är i lag medgivet eller den, till vilkens förmån tystnadsplikten gäller, samtycker därtill.

Rättegångsombud, biträde eller försvarare må ej höras som vittne om vad för uppdragets fullgörande förtrotts honom, med mindre parten medger, att det må yppas.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Utan hinder av vad i andra eller tredje stycket sägs vare annan än försvarare skyldig att avgiva utsaga i mål angående brott, varå icke kan följa lindrigare straff än straffarbete i två år.

Om tystnadsplikt för präst är särskilt stadgat.

6 §.

Vittne må vägra att yttra sig angående omständighet, vars yppande skulle röja, att vittnet eller någon honom närstående, som avses i 3 §, förövat brottslig eller vanärande handling. Vittne må även vägra att avgiva utsaga, varigenom yrkeshemlighet skulle uppenbaras, om ej synnerlig anledning förekommer, att vittnet höres därom.

7 §.

Är den som skall höras som vittne tillstades vid rätten, vare han skyldig att genast avlägga vittnesmål. I annat fall skall vittne skriftligen kallas.

I vittneskallelse skall intagas uppgift om parterna och målet samt tid och ställe för inställelsen ävensom i korthet angivas, vad vittnesförhöret gäller. Tillika skall erinras om innehållet i 20, 23 och 25 §§.

8 §.

Rätten må förelägga den som skall höras som vittne att, innan han infinner sig för avgivande av vittnesmål, uppliva sin kunskap om vad vittnesförhöret gäller genom att granska för vittnet tillgängliga räkenskapsböcker, anteckningar eller andra handlingar eller besiktiga plats eller föremål, om sådant kan ske utan avsevärd olägenhet för vittnet.

9 §.

Vittne må ej, med mindre särskilda skäl äro därtill, övervara förhandlingen i målet, innan förhöret med vittnet äger rum.

Äro i målet flera vittnen, skola de höras var för sig. Finnas vittnenas utsagor otydliga eller stridiga eller äro eljest särskilda skäl, att vittnena höras mot varandra, må det ske.

10 §.

Innan vittnesmål avlägges, skall rätten höra vittnet om hans fullständiga namn, ålder, yrke och hemvist så ock söka utröna, om vittnet till part eller till saken står i något förhållande, som kan vara av vikt för bedömandet av tilltron till vittnets berättelse, eller om eljest omständighet av betydelse i detta hänseende förekommer.

Står vittne till part i sådant förhållande, som avses i 3 §, skall vittnet erinras om att han icke är skyldig att avlägga vittnesmål.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

11 §.

Innan vittne avgiver sin berättelse, skall vittnet med handen på den heliga skrift avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, må rätten, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medgiva vittnet att i stället avgiva denna försäkran:

»Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Tillhör ej vittne kristen eller mosaisk troslära, skall vittnet i stället för ed avlägga försäkran.

Innan vittne avgiver sin berättelse, skall vittnet med handen på den heliga skrift avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

12 §.

Eftergiva båda parterna ed eller försäkran och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, må vittne höras utan ed eller försäkran.

Säger sig vittne på grund av sin åskådning i religiöst hänseende hysa betänklighet mot att avlägga vittnesed, må rätten, om betänkligheten kan antagas vara allvarligt grundad, medgiva vittnet att i stället avgiva denna försäkran:

»Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Vittne må ock i stället för ed avlägga försäkran, om båda parterna samtycka därtill och rätten finner det kunna tillåtas.

Tillhör ej vittne kristen eller mosaisk troslära, skall vittnet i stället för ed avlägga försäkran.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

13 §.

Ed eller försäkran må ej avläggas av

1. den som är under femton år;
2. den som på grund av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten finnes sakna erforderlig insikt om betydelsen av ed eller försäkran; eller
3. den som dömts för mened eller står under åtal för sådant brott.

3. den som dömts för mened eller står under *allmänt* åtal för sådant brott.

Ej heller må i brottmål ed eller försäkran avläggas av någon den tilltalade närstående, som avses i 3 §.

14 §.

Innan vittne höres, erinre rätten vittnet om hans sanningsplikt så ock, då ed eller försäkran avlagts, om vikten därav. När skäl äro därtill, skall vittnet tillika erinras om innehållet i 5 och 6 §§.

15 §.

Ed eller försäkran skall avläggas av varje vittne för sig.

Vittne, som ånyo höres i målet, må vittna å förut avlagd ed eller försäkran; vittnet skall av rätten erinras om att denna ed eller försäkran alltjämt är bindande för honom.

16 §.

Vittne skall avgiva sin utsaga muntligen. Skriftlig vittnesberättelse må ej åberopas; dock må det tillåtas vittnet att anlita skriftlig anteckning till stöd för minnet.

Vid vittnesförhör må skriftlig uppteckning av vad vittnet tidigare anfört inför rätta eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då vittnets utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller då vittnet vid förhöret förklarar sig icke kunna eller vilja yttra sig.

17 §.

Vittne höres av rätten. Med rättens tillstånd må dock vittne höras av parterna; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten.

Vittnet bör uppmanas att i ett sammanhang avgiva sin berättelse. Sedan denna avgivits, må rätten och parterna ställa frågor till vittnet. Vittnet bör, om det ej framgår av vittnets berättelse, tillfrågas, huru vittnet erhållit kännedom om det, varom vittnet yttrat sig.

Frågor, vilka genom sitt innehåll, sin form eller sättet för deras framställande inbjuda till visst svar, må ej ställas, med mindre särskilda skäl föranleda därtill. Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart ej höra till saken eller som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

18 §.

Förekommer anledning, att vittne i parts närvaro av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part vittne i hans berättelse genom att falla vittnet i talet eller annorledes, äge rätten förordna, att parten ej må vara tillstädes under förhöret.

Sedan parten åter förekallats, skall vittnets berättelse uppläsas; parten äge därefter ställa frågor till vittnet.

19 §.

Är vittne av sjukdom, vistelse å avlägsen ort eller annan orsak ur stånd att infinna sig vid huvudförhandlingen eller finnes vittnes inställelse medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, må förhör med vittnet enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandlingen. Kan vittne på grund av sjukdom ej infinna sig, skall vittnet höras där vittnet vistas.

20 §.

Uteblir vittne, som kallats, dömes vittnet till böter. Uppskjutes målet till annan dag, må vittnet vid vite föreläggas att den dagen komma tillstädes. Uteblir vittnet ånyo, dömes vittnet till utgivande av vite eller, om vite ej förelagts, till böter.

Vittne, som ej är tillstädes, då målet företages till handläggning, må efter rättens beslut hämtas till det rättegångstillfället. Hämtas ej vittnet då och meddelas ej vitesföreläggande, äge rätten förordna, att vittnet skall hämtas till senare rättegångstillfälle. Då vittnet hämtats till rätten, skola böter eller vite för hans underlåtenhet att infinna sig vid det rättegångstillfället ej ådömas.

21 §.

Vägrar vittne utan giltigt skäl att avlägga ed eller försäkran eller att avge vittnesmål eller besvara fråga eller att iakttaga föreläggande enligt 8 §, förelägge rätten vittnet vid vite och, om vittnet ej låter sig rätta därav, vid äventyr av häkte att fullgöra sin skyldighet. Ej må av anledning, som nu sagts, någon hållas i häkte under längre tid än tre månader och i intet fall längre, än till dess rätten skilt målet från sig. Vittne, som insatts i häkte, skall senast var fjortonde dag inställas för rätten.

22 §.

I fråga om vittne, som avses i 13 § första stycket 1 eller 2, skola reglerna i 20 och 21 §§ ej tillämpas; sådant vittne må dock hämtas till rätten.

Avstår den som åberopat vittne från vittnets hörande eller kommer eljest frågan därom att förfalla, må ej därefter enligt 20 eller 21 § straff ådömas vittnet eller tvångsmedel användas mot honom.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

23 §.

Gör vittne sig skyldigt till försummelse eller tredska, som avses i 20 eller 21 §, och vållas därav rättegångskostnad för part, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta vittnet att i den omfattning, som finnes skälig, ersätta kostnaden. Har även part av rätten förpliktats att ersätta motparten sådan kostnad och har parten utgivit ersättningen, äge han av vittnet utbekomma vad vittnet förpliktats utgiva.

Vad nu sagts om vittnes skyldighet att ersätta parts kostnad äge motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som orsakats för statsverket.

24 §.

Vittne äge rätt till ersättning för nödiga kostnader till resa och uppehålle samt för tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättning till vittne, som åberopats av enskild part, skall utgivas av parten. Har rätten självant inkallat vittne och är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, eller är fråga om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, skall ersättningen utgivas av parterna en för båda och båda för en. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

Om bestämmande av ersättning, som skall utgå av allmänna medel, gälle vad därom är stadgat.

25 §.

Den som kallats till vittne äge att i förskott erhålla ersättning för kostnader till resa och uppehålle. Förskott skall erläggas av den som enligt 24 § har att utgiva ersättning till vittnet. Förskottets storlek bestämmes av rätten.

Underlåter part, som är skyldig att utgiva förskott till vittne, att på begäran erlagga sådant förskott, må parten ej sedermera påkalla vittnets hörande, om uppskov med målet därigenom skulle vållas.

Närmare bestämmelser om förskott meddelas av Konungen.

37 KAP.

Om förhör med part under sanningsförsäkran.

1 §.

I tvistemål må för vinnande av bevis förhör under sanningsförsäkran äga rum med ena parten eller med båda.

Part må påkalla förhör under sanningsförsäkran såväl med sig själv som med motparten.

2 §.

Den som enligt 36 kap. 13 § första stycket icke må avlägga vittnesed må ej höras under sanningsförsäkran.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

3 §.

Innan part avgiver sin berättelse, skall han avlägga denna försäkran:

»Jag N. N. lovar och försäkrar på heder och samvete, att jag skall säga hela sanningen och intet förtiga, tillägga eller förändra.»

Sedan part avlagt försäkran, erinre rätten honom om vikten därav.

4 §.

Möter synnerligt hinder mot parts inställelse vid huvudförhandlingen, må förhör med honom enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandlingen. Kan part på grund av sjukdom ej infinna sig, må han höras där han vistas.

5 §.

Beträffande förhör med part under sanningsförsäkran skall i övrigt vad i 36 kap. 5 och 6 §§, 7 § första stycket samt 15—18 §§ är stadgat om vittnesförhör äga motsvarande tillämpning.

38 KAP.

Om skriftligt bevis.

1 §.

Skriftlig handling, som åberopas till bevis, bör företes i huvudskrift. Sådan handling må företes i styrkt avskrift, om det finnes tillfyllest eller huvudskriften ej är att tillgå.

Innehåller handling även sådant, som innehavaren enligt 2 § ej äger eller är skyldig att yppa eller som eljest ej bör uppenbaras, må han i stället för handlingen förete styrkt utdrag därav.

2 §.

Innehar någon skriftlig handling, som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att förete den; sådan skyldighet åligge dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §.

Ej vare part eller honom närstående, som nu sagts, skyldig att förete skriftligt meddelande mellan parten och någon honom närstående eller mellan sådana närstående inbördes. Befattningshavare eller annan, som avses i 36 kap. 5 §, må ej förete skriftlig handling, om dess innehåll kan antagas vara sådant, att han ej må höras som vittne därom; innehaves handlingen av part, till förmån för vilken tystnadsplikten gäller, vare han ej skyldig att förete handlingen. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om innehavare av skriftlig handling, om dess innehåll är sådant, som avses i nämnda lagrum.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Skyldighet att förete skriftlig handling gälle ej minnesanteckning eller annan sådan uppteckning, som är avsedd uteslutande för personligt bruk, med mindre synnerlig anledning förekommer, att den företes.

3 §.

Är innehavare av skriftlig handling på grund av rättsförhållande mellan honom och part eller eljest enligt lag skyldig att utgiva handlingen eller låta annan taga del därav, vare det gällande även i fråga om handlingens företeende i rättegång.

4 §.

Är någon skyldig att förete skriftlig handling som bevis, äge rätten förelägga honom att förete handlingen. Tillfälle att yttra sig skall lämnas den som föreläggandet skulle avse. För prövning av frågan må förhör hållas med honom enligt vad i 36 eller 37 kap. är stadgat så ock annan bevisning föreläggas.

5 §.

Föreläggande att förete skriftlig handling skall innehålla uppgift om var och huru handlingen skall tillhandahållas. Den som skall förete handlingen må genom vite tillhållas att fullgöra sin skyldighet. Rätten äge ock, om det finnes lämpligare, förordna, att handlingen skall tillhandahållas genom utmätningsmannens försorg.

6 §.

Möter synnerligt hinder mot upptagande av bevis genom skriftlig handling vid huvudförhandlingen, må enligt rättens beslut beviset upptagas utom huvudförhandlingen.

7 §.

Har någon, som ej är part, efter anmodan av part eller rätten tillhandahållit skriftlig handling, äge han rätt till ersättning för kostnad och besvär efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättning skall, om handlingens företeende påkallats av enskild part, utgivas av parten. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

8 §.

Om tillhandahållande av allmän handling, som förvaras hos stats- eller kommunalmyndighet, gälle vad därom är stadgat. Hava eljest avvikande bestämmelser meddelats om skyldighet att förete skriftlig handling, vare de gällande.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

39 KAP.

Om syn.

1 §.

För skärskådan av fastighet eller av föremål, som ej lämpligen kan flyttas till rätten, eller av plats, där viss händelse timat, må rätten hålla syn å stället.

Vid syn må yrkeshemlighet ej röjas, med mindre synnerlig anledning förekommer därtill.

2 §.

Är med hänsyn till föremålets beskaffenhet eller av annan anledning av synnerlig vikt, att syn hålles före huvudförhandlingen, eller kan syn eljest ej lämpligen hållas vid huvudförhandlingen, må den enligt rättens beslut äga rum utom huvudförhandlingen.

3 §.

Vid syn må, ehuru den äger rum utom huvudförhandlingen, även annat bevis upptagas, om det finnes erforderligt, för att syftet med synen skall vinnas.

4 §.

Kostnaden för syn skall, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, eller fråga är om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, utgivas av parterna en för båda och båda för en eller, om synens hållande påkallats blott av ena parten, av den parten ensam. I annat fall skall kostnaden utgå av allmänna medel.

Part, som enligt vad nu nämnts har att utgiva kostnaden för syn, vare skyldig att erlægga förskott å ersättningen med belopp, som bestämmes av rätten.

5 §.

Innehar någon föremål, som lämpligen kan flyttas till rätten och som kan antagas äga betydelse som bevis, vare han skyldig att tillhandahålla det för syn; sådan skyldighet åligge dock ej i brottmål den misstänkte eller den som till honom står i sådant förhållande, som avses i 36 kap. 3 §. Stadgandet i 36 kap. 6 § om vittnes rätt att vägra att yttra sig äge motsvarande tillämpning i fråga om rätt för part eller annan att vägra att tillhandahålla föremål för syn. Om skyldighet att förete skriftlig handling för syn gälle vad i 38 kap. 2 § är stadgat.

Vad i 38 kap. 3—8 §§ är stadgat äge motsvarande tillämpning beträffande föremål eller skriftlig handling, som skall tillhandahållas för syn.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

40 KAP.

Om sakkunnig.

1 §.

Finnes för prövning av fråga, vars bedömande kräver särskild fackkunskap, nödigt att anlita sakkunnig, äge rätten över frågan inhämta yttrande av myndighet eller tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande i ämnet, eller ock uppdraga åt en eller flera för redbarhet och för skicklighet i ämnet kända personer att avgiva yttrande.

2 §.

Ej må den vara sakkunnig, som till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

3 §.

Innan sakkunnig utses, bör tillfälle lämnas parterna att yttra sig i frågan. Ena sig parterna om sakkunnig, skall denne anlitas, om han finnes lämplig och hinder ej möter därför; rätten äge dock jämte honom utse annan.

4 §.

Den som icke å tjänstens vägnar är skyldig att biträda som sakkunnig eller är satt att tillhandagå med yttrande vare ej utan eget åtagande pliktig att utföra sakkunniguppdrag. Har någon åtagit sig sådant uppdrag, må han ej utan giltig ursäkt undandra sig dess fullgörande. Sakkunnig vare dock ej skyldig att yppa yrkeshemlighet, med mindre synnerlig anledning förekommer, att han yttrar sig därom.

5 §.

Finnes för vinnande av upplysning rörande omständighet, som är av betydelse för den sakkunniges uppgift, före huvudförhandlingen part eller annan böra höras eller annan utredning böra förebringas inför rätten, må rätten förordna därom. Om upptagande av bevis gälle i tillämpliga delar vad om bevisupptagning utom huvudförhandling är stadgat.

Erfordras besiktning av fastighet eller av föremål, som ej lämpligen kan flyttas, eller av plats, där viss händelse timat, må rätten förordna, att den sakkunnige skall företaga besiktning å stället. Vid besiktning må yrkeshemlighet ej röjas, med mindre rätten finner synnerlig anledning förekomma därtill.

Rätten äge förordna, att föremål, som innehavaren enligt 39 kap. 5 § är skyldig att förete vid rätten, skall för granskning tillhandahållas den sakkunnige.

6 §.

Finnes lämpligt, att parterna äro närvarande vid besiktning, som verkställas av sakkunnig, må rätten föreskriva, att de skola genom den sakkunniges för-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

sorg kallas till förrättningen. Har part kallats, må hans utevaro ej utgöra hinder för förrättningens företagande.

Över förrättningen skall föras protokoll, vari antecknas, vilka vid förrättningen närvarit och vad därvid förekommit.

7 §.

Om utlåtande av myndighet, tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande, gälle vad därom är stadgat eller eljest är vedertaget.

Annan sakkunnig skall, om ej rätten förordnar annat, avgiva skriftligt utlåtande. Rätten skall förelägga honom viss tid, inom vilken utlåtandet skall avgivas.

Utlåtande skall angiva de skäl och omständigheter, på vilka det däri givna omdömet är grundat.

Sedan utlåtande inkommit till rätten, skall det hållas tillgängligt för parterna.

8 §.

Sakkunnig, som utlåtit sig skriftligen, skall ock höras muntligen, om part yrkar det och hans hörande ej uppenbart saknar betydelse eller om rätten eljest finner det erforderligt. Har utlåtande avgivits av ämbetsverk, akademi eller annat offentligt samfund, må den eller de som deltagit i utlåtandets avgivande, ej höras muntligen, med mindre det prövas oundgängligen nödvändigt; om flera deltagit i utlåtandets avgivande, må endast en företrädare för varje mening inkallas.

9 §.

Sakkunnig, som höres muntligen, skall, innan han avgiver sin utsaga, med handen på den heliga skrift avlägga denna ed:

»Jag N. N. lovar och försäkrar inför Gud den allsmäktige och vid hans heliga ord, att jag efter bästa förstånd skall fullgöra det sakkunniguppdrag, som lämnats mig.»

Har den sakkunnige, då han höres, redan avgivit utlåtande, skall eden där efter jämkas.

Sedan den sakkunnige avlagt ed, erinre rätten honom om edens vikt.

Angående eds utbyttande mot försäkran på heder och samvete gälle vad om vittnesed är stadgat.

10 §.

Då sakkunnig höres muntligen, företages förhöret av rätten. Med rättens tillstånd må dock sakkunnig höras av parterna. Rätten och parterna äge ställa frågor till den sakkunnige.

Rätten skall avvisa frågor, som uppenbart ej höra till saken eller som äro förvirrande eller eljest otillbörliga.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Har den sakkunnige avgivit skriftligt utlåtande, må, om rätten finner det lämpligt, utlåtandet helt eller delvis uppläsas.

11 §.

Vad i 36 kap. 7 § första stycket, 9 § andra stycket samt 15, 18 och 19 §§ är stadgat om vittne skall äga motsvarande tillämpning beträffande sakkunnig.

12 §.

Underlåter den som åtagit sig att vara sakkunnig utan giltig ursäkt att inom förelagd tid inkomma med skriftligt utlåtande, må rätten förelägga honom vid vite att avgiva utlåtande.

13 §.

Uteblir sakkunnig, som kallats till förhör, dömes han till böter. Uppskjutes målet till annan dag, må den sakkunnige vid vite föreläggas att den dagen komma tillstädes.

14 §.

Vägrar sakkunnig utan giltigt skäl att avlägga ed eller försäkran eller att avgiva utsaga eller besvara fråga, förelägge rätten honom vid vite att fullgöra sin skyldighet.

15 §.

Aterkallas sakkunnigs uppdrag eller förfaller eljest frågan om hans anlåtande, må ej därefter enligt 12, 13 eller 14 § straff ådömas den sakkunnige eller tvångsmedel användas mot honom.

16 §.

Gör sakkunnig sig skyldig till försummelse eller tredska, som avses i 12, 13 eller 14 §, och vållas därav rättegångskostnad för part, äge rätten, även om yrkande därom ej framställts, förplikta den sakkunnige att i den omfattning, som finnes skälig, ersätta kostnaden. Har även part av rätten förpliktats att ersätta motparten sådan kostnad och har parten utgivit ersättningen, äge han av den sakkunnige utbekomma vad denne förpliktats utgiva.

Vad nu stadgats om sakkunnigs skyldighet att ersätta parts kostnad äge motsvarande tillämpning beträffande kostnad, som orsakats för statsverket.

17 §.

Har utlåtande avgivits av myndighet, tjänsteman eller annan, som är satt att tillhandagå med yttrande, skall ersättning utgå allenast i den mån särskild föreskrift därom är meddelad. Annan sakkunnig äge rätt till ersätt-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

ning för kostnad, som han haft för uppdragets fullgörande, samt för arbete och tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

Ersättningen skall, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, eller fråga är om ansvar för brott, som ej hör under allmänt åtal, utgivas av parterna en för båda och båda för en eller, om sakkunnigs anlitande påkallats blott av ena parten, av den parten ensam. I annat fall skall ersättningen utgå av allmänna medel.

18 §.

Sakkunnig vare berättigad till förskott å sin ersättning efter vad rätten prövar skäligt. Förskott skall erläggas av den som enligt 17 § har att utgiva ersättning till den sakkunnige.

Närmare bestämmelser om förskott meddelas av Konungen.

19 §.

Vill part som sakkunnig åberopa någon, som icke nämnts av rätten, gälla om sådan sakkunnig i tillämpliga delar vad i 7 och 8 §§ är stadgat.

Höres den sakkunnige muntligen, skall i övrigt tillämpas vad om vittne är föreskrivet; dock må, om rätten finner det lämpligt, skriftligt utlåtande helt eller delvis uppläsas.

20 §.

Är i lag eller författning föreskrift meddelad om sakkunnigs hörande i visst fall, vare den gällande.

41 KAP.

Om bevisning till framtida säkerhet.

1 §.

Är fara, att bevis rörande omständighet, som är av betydelse för någons rätt, framdeles skall gå förlorat eller endast med svårighet skall kunna föras, och är ej rättegång därom, må till framtida säkerhet bevis genom vittne, sakkunnig eller syn eller skriftligt bevis upptagas vid underrätt. Ej må dock enligt detta kapitel bevis upptagas i syfte att vinna utredning om brott.

2 §.

Vill någon, att bevis upptages till framtida säkerhet, skall han göra ansökan därom hos rätten.

I ansökan skall uppgivas den omständighet, som sökanden vill styrka med beviset, bevisets beskaffenhet och de skäl, som sökanden åberopar till stöd för dess upptagande, samt, om det kan ske, den, vilkens rätt eljest kan bero därav.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)***3 §.**

Om bevisning till framtida säkerhet äge vad om bevisupptagning i rättegång utom huvudförhandling är stadgat motsvarande tillämpning; kan, utom sökandens, annans rätt bero av bevisets upptagande, erfordras dock ej kallelse å honom, med mindre särskilda skäl äro därtill. Ej vare någon skyldig att inställa sig som vittne eller sakkunnig vid annan underrätt än den, under vilken han har sitt hemvist.

4 §.

Kostnaden för upptagande av bevis till framtida säkerhet skall gäldas av sökanden.

Har den, vilkens rätt eljest kan bero av bevisupptagningen, efter kallelse närvarit vid denna, äge han av sökanden erhålla ersättning för nödiga kostnader till resa och uppehälle samt för tidsspillan efter vad rätten prövar skäligt.

FJÄRDE AVDELNINGEN.**Om rättegången i underrätt.****I. Om rättegången i tvistemål.****42 KAP.****Om stämning och förberedelse.****1 §.**

Vill någon erhålla stämning å annan, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan därom.

2 §.

I stämningsansökan skall käranden uppgiva:

1. de omständigheter, varå han grundar sin talan, uppställda efter sitt sammanhang och, när så lämpligen kan ske, i särskilda, med nummer försedda punkter;
2. det yrkande käranden framställer;
3. de skriftliga bevis käranden åberopar; samt
4. de omständigheter, som betinga rättens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anføres.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Vid ansökan bör käranden i huvudskrift eller styrkt avskrift foga de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

3 §.

Uppfyller stämningsansökan ej föreskrifterna i 2 § eller är den eljest ofullständig, skall rätten förelägga käranden att avhjälpa bristen.

4 §.

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att ansökan ej innehåller bestämt yrkande eller att de omständigheter, varå käranden grundar sin talan, ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång, skall ansökan avvisas.

Lag samma vare, om rätten finner uppenbart, att målet på grund av rättegångshinder icke kan upptagas till prövning.

5 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å svaranden att svara å käromålet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas svaranden.

6 §.

Utfärdas stämning, skall förberedelse i målet äga rum.

Under förberedelsen skall målet så beredas, att det vid huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang.

7 §.

Vid förberedelsen skall svaranden genast avgiva svaromål, innehållande:

1. de invändningar om rättegångshinder, som svaranden vill göra;
2. bestämt medgivande eller bestridande av kärandens yrkande;
3. om kärandens yrkande bestrides, grunden härför med yttrande rörande de omständigheter, varå käranden grundat sin talan, och angivande av de omständigheter svaranden vill anföra; samt
4. uppgift å de skriftliga bevis svaranden åberopar.

Svaranden bör genast i huvudskrift eller styrkt avskrift ingiva de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

8 §.

Under förberedelsen skola parterna var för sig angiva de ytterligare omständigheter de vilja anföra samt yttra sig över vad motparten anfört. De skola ock, i den mån det icke tidigare skett, uppgiva de bevis de vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej re-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

dan företetts, skall genast framläggas. Part vare skyldig att på framställning av motparten uppgiva, vilka andra skriftliga bevis han innehar.

Rätten äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola vid förberedelsen behandlas var för sig.

9 §.

Förberedelsen skall vara muntlig. Rätten må dock förordna om skriftlig förberedelse, om parts inställelse skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerligen olägenhet eller skriftlig förberedelse med hänsyn till målets beskaffenhet eljest finnes lämpligare.

10 §.

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart ske kan. Till denna skola parterna kallas, kändan genom särskild kallelse och svaranden i stämningen.

Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, skall part föreläggas att komma till stades vid påföljd att tredsdom eljest må meddelas mot honom. Skall part infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite.

Är saken ej sådan, som sägs i andra stycket, skall kändan föreläggas att komma till stades vid påföljd att hans talan i målet eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite. Svaranden skall föreläggas vite.

11 §.

Part äge ej vid muntlig förberedelse åberopa eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande. Stämningens ansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsas; vid första inställelsen äge svaranden som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anföres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till svaranden söka avhjälpa bristen.

Part äge ej vid muntlig förberedelse ingiva eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande. Stämningens ansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsas; vid första inställelsen äge svaranden som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anföres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till svaranden söka avhjälpa bristen.

12 §.

Vid första inställelsen skall förberedelsen om möjligt avslutas. Kan det ej ske, skall målet utsättas till fortsatt förhandling å tid, som bestämmas av rätten. Ej må målet uppskjutas längre, än som oundgängligen påkallas.

Till fortsatt förhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 10 § andra och tredje

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

styckena sägs; finnes ena partens närvaro ej erforderlig, må dock kallelse å honom ske utan sådant föreläggande.

Rätten äge förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom skriftväxling.

13 §.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, äge rätten utsätta särskilt sammanträde. Om sådant sammanträde äge vad i 10 och 12 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; avser sammanträdet behandling av rättegångsfråga, skall dock i stället för föreläggande, som där sägs, part föreläggas vite.

14 §.

Vid skriftlig förberedelse skall svaranden i stämningen föreläggas att till rätten inkomma med skriftligt svaromål. Har svaromål inkommit, skall det med därvid fogade handlingar delgivas kåranden. Finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge rätten förordna därom.

Underlåter svaranden att inkomma med svaromål, skall rätten genast kalla parterna till första inställelse. Även eljest må rätten förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom muntlig förhandling.

15 §.

Rätten äge meddela närmare bestämmelser om skriftväxling mellan parterna och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

16 §.

Under förberedelsen må beslut meddelas i fråga om måls avvisande.

17 §.

Är saken sådan, att förlikning därom är tillåten, bör rätten, om det finnes lämpligt, under förberedelsen söka förlika parterna. Finnes särskild medling böra ske, må parterna föreläggas att inställa sig till förlikningssammanträde inför medlare, som förordnas av rätten.

18 §.

Under förberedelsen må meddelas tredsakod om så ock, om saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, om i anledning av talan om anspråk, som medgivits eller eftergivits. Förlikning må ock stadfästas av rätten.

19 §.

Erfordras, för att bevisningen skall vara på en gång tillgänglig vid huvudförhandlingen, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahållas för syn eller besiktning eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom meddelas under förberedelsen.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Skall bevis upptagas utom huvudförhandlingen, bör ock förordnande därom meddelas under förberedelsen.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos rätten.

20 §.

Så snart förberedelsen avslutats, bestämme rätten, sedan tillfälle om möjligt givits parterna att uttala sig, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Huvudförhandlingen må, om hinder däremot icke möter enligt 43 kap. 2 § och tillika parterna samtycka därtill eller saken finnes uppenbar, hållas i omedelbart samband med förberedelsen.

21 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 10 § andra och tredje styckena samt 13 § sägs.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

22 §.

Vill part vid huvudförhandlingen åberopa bevis, som han icke uppgivit under förberedelsen, skall han omedelbart giva rätten och motparten underrättelse om beviset och vad han vill styrka därmed.

43 KAP.

Om huvudförhandling.

1 §.

Då målet uppropas, skall rätten inhämta upplysning, huruvida hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning.

2 §.

Huvudförhandlingen skall inställas och utsättas till annan dag:

1. om part, som finnes böra närvara personligen, inställt sig allenast genom ombud;
2. om vittne eller sakkunnig, som finnes böra höras, icke är tillstädes;
3. om part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa nytt bevis och motparten finnes vara i behov av anstånd för att bemöta vad parten vill andra; eller
4. om hinder eljest möter för målets företagande till slutlig handläggning.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Kan det antagas, att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut, må huvudförhandling hållas.

3 §.

Möter mot huvudförhandling hinder, som avses i 2 §, må likväl förhandlingen påbörjas, om det kan antagas, att denna enligt 11 § andra stycket kan vid senare rättegångstillfälle fortsättas utan ny huvudförhandling, och tillika uppdelning av förhandlingen finnes kunna ske utan olägenhet för utredningen.

Inställes huvudförhandlingen, må rätten dock höra part, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstådes, om det kan antagas, att han icke utan oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet kan infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Är för utredningen av synnerlig vikt, att samtidigt även annat bevis upptages eller annan handläggning äger rum, må det ske. Om bevis, som sålunda upptages, gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandlingen, är stadgat.

4 §.

Rätten skall vaka över att vid handläggningen ordning och reda iakttagas, samt äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola behandlas var för sig. Rätten har ock att tillse såväl att målet blir uttömmande behandlat som att däri ej indrages något, som ej är av betydelse. Genom frågor och erinringar skall rätten söka avhjälpa otydlighet eller ofullständighet i gjorda uttalanden.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej *åberopa* eller uppläsa Part äge ej *ingiva* eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.

6 §.

Part skall sanningsenligt redogöra för de omständigheter han åberopar i målet och uttala sig om de av motparten anförda omständigheterna samt besvara framställda frågor.

Lämnar part uppgift, som strider mot vad han tidigare anført, eller förekommer eljest motsägelser i parts uppgifter, skall han uppmanas att förklara sig däröver.

7 §.

Vid förhandlingen skall käranden framställa sitt yrkande och svaranden angiva, huruvida han medger eller bestrider det. Parterna skola vidare var i sin ordning utveckla sin talan och yttra sig över vad motparten anført.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Då omständigheterna föranleda därtill, må vid förhandlingens början rätten kort redogöra för tvisteläget.

Vad part anfört under förberedelsen må icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

Äger förhandling rum, ehuru ena parten icke är tillstädes, skall genom rätts försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

8 §.

Sedan parterna utvecklat sin talan, skall bevisningen förebringas.

Skall part höras under sanningsförsäkran, bör förhöret, om ej särskilda skäl föranleda annat, äga rum, innan vittnesbevis upptages rörande den omständighet, varom parten skall höras.

9 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

10 §.

Ändrar part uppgift, som han lämnat tidigare under rättegången, eller gör han tillägg därtill eller åberopar han omständighet eller bevis, som ej uppgivits före huvudförhandlingens början, må vad parten sålunda andrager av rätten lämnas utan avseende, om det kan antagas, att partens förfarande skett för att förhåla rättegången eller att överrumpla motparten eller eljest i otillbörligt syfte.

11 §.

Huvudförhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess målet är färdigt till avgörande. Påbörjad huvudförhandling må ej uppskjutas, med mindre förhandlingen ägt rum enligt 3 § första stycket eller efter handläggningens början nytt viktigt skäl anförts eller kännedom vunnits om nytt viktigt bevis eller rätten eljest finner det oundgängligen erforderligt för utredningen. Uppskjutes huvudförhandlingen, skall den återupptagas, så snart lämpligen kan ske.

Återupptages målet till slutlig handläggning inom två veckor från dagen för första förhandlingens avslutande och hava de domare, som då sitta i rätten, övervarit den tidigare handläggningen, må huvudförhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny huvudförhandling hållas.

Till uppskjuten huvudförhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande för part gälle vad i 42 kap. 10 § andra och tredje styckena samt 13 § sägs; utsättes mål till fortsatt huvudförhandling, må i stället för föreläggande enligt 10 § andra stycket part föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att eljest tredsdom må meddelas mot honom eller målet må avgöras utan hinder av hans utevaro.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

12 §.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten, för att målet vid denna skall kunna slutföras, förordna, att förberedelse skall ånyo äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom.

13 §.

Vid fortsatt huvudförhandling skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut.

Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning. Har bevis upptagits vid tidigare handläggning, skall beviset upptagas ånyo, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej föreligger. Då bevis ej upptages ånyo, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

44 KAP.

Om parts utevaro.

1 §.

Utebliva båda parterna från sammanträde för muntlig förberedelse, skall målet avskrivas.

2 §.

Uteblir, då saken är sådan, att förlikning därom är tillåten, ena parten från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstädes vid påföljd att tredskodom eljest må meddelas mot honom, skall, om den tillstädeskomne parten yrkar det, sådan dom meddelas. Yrkas ej tredskodom, skall målet avskrivas.

Är det svaranden, som uteblir, må dock på yrkande av käranden målet utsättas till fortsatt muntlig förberedelse. Kommer svaranden ej heller då tillstädes, gälle vad i första stycket stadgas.

3 §.

Uteblir, då saken är sådan, att förlikning därom ej är tillåten, käranden från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstädes vid påföljd att hans talan i målet eljest förfaller, skall målet avskrivas.

Uteblir svaranden och har vite förelagts honom, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

4 §.

Om parts utevaro från rättegångstillfälle för huvudförhandling gälle vad i 1 §, 2 § första stycket och 3 § sägs.

Har föreläggande meddelats part att komma tillstädes vid påföljd att eljest tredskodom må meddelas mot honom eller målet må avgöras utan hinder av hans utevaro, och meddelas ej tredskodom, äge rätten på yrkande av den tillstädeskomne parten företaga målet till förhandling. Framställes ej sådant yrkande, skall målet avskrivas.

• 5 §.

Kommer part tillstädes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, och är saken sådan, att förlikning därom ej är tillåten, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

6 §.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock förberedelsen avslutas eller målet avgöras utan hinder av att parten kommit tillstädes allenast genom ombud eller uteblivit.

7 §.

Utebliva båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

8 §.

Då tredskodom meddelas mot käranden, skall käromålet ogillas, såvitt ej detta medgivits av svaranden eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är grundat.

Tredskodom mot svaranden skall grundas på kärandens framställning av omständigheterna i målet, såvitt svaranden erhållit del av framställningen och den ej strider mot förhållande, som är allmänt veterligt. I den mån framställningen ej innefattar laga skäl för käromålet eller det eljest uppenbart framgår, att käromålet är ogrundat, skall det ogillas.

Domen skall betecknas som tredskodom.

9 §.

Part, mot vilken tredskodom givits, äge hos den rätt, där talan väckts, söka återvinning inom en månad från den dag, då domen delgavs honom. Sökes ej återvinning, skall domen stå fast i vad den gått honom emot.

Ansökan om återvinning skall göras skriftligen. Har tredskodom givits under förberedelsen, bör skriften innehålla allt vad från sökandens sida erfordras för förberedelsens fullföljande.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

10 §.

Uptages ansökan om återvinning, skall målet, i den mån återvinning söks, ånyo företagas i det skick, vari det förelåg före det sammanträde, då parten uteblev.

Uteblir parten ånyo och meddelas tredsdom mot honom, vare hans rätt till återvinning förfallen.

II. Om rättegången i brottmål.

45 KAP.

Om väckande av allmänt åtal.

1 §.

Vill åklagare väcka åtal, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan om stämning å den som skall tilltalas; rätten äge dock i den omfattning, som finnes lämplig, uppdraga åt åklagare att själv utfärda stämning.

Åtal skall anses väckt, då stämningsansökan inkom till rätten eller, om åklagaren utfärdat stämning, då denna delgavs den tilltalade.

Ej må mot den tilltalade nytt åtal väckas för gärning, för vilken han redan står under åtal.

2 §.

Åtal för förseelse i rättegången må väckas utan stämning.

Förövar någon annat brott inför rätten vid dess sammanträde, må åtal för brottet väckas utan stämning, om rätten med hänsyn till brottets beskaffenhet och andra omständigheter finner det lämpligt.

Är eljest för särskilt fall föreskrivet, att åtal må väckas utan stämning, vare det gällande.

3 §.

Väckas samtidigt åtal mot någon för flera brott eller åtal mot flera för att hava tagit del i samma brott, skola åtalerna handläggas i en rättegång.

Även i annat fall än nu sagts må flera åtal handläggas i en rättegång, om det är till gagn för utredningen. När skäl äro därtill, må de åter särskiljas.

Ej må åtal förenas, med mindre åtalerna väckts vid samma domstol och denna är behörig samt för åtalerna samma rättegångsform är tillämplig.

4 §.

I stämningsansökan skall åklagaren uppgiva:

1. den tilltalade;
2. målsäganden, om sådan finnes;

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;

4. de bevis han vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis; samt

5. de omständigheter, som betinga domstolens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Vill åklagaren i samband med åtalets väckande enligt 22 kap. väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, skall han i ansökan uppgiva anspråket och de omständigheter, varå det grundas, samt de bevis, som åberopas, och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Ansökan skall vara undertecknad av åklagaren.

5 §.

Väckt åtal må icke ändras. Åklagaren äge dock mot samme tilltalade utvidga åtalet att avse annan gärning, om rätten med hänsyn till utredningen och andra omständigheter finner det lämpligt.

Åklagaren eller målsäganden må ock, sedan åtal väckts, utan stämning mot den tilltalade väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, om rätten med hänsyn till utredningen och andra omständigheter finner det lämpligt.

Såsom ändring av åtal anses icke, att åklagaren beträffande samma gärning inskränker sin talan eller åberopar annat lagrum än i stämningen uppgivits eller ny omständighet till stöd för åtalet.

6 §.

Vill åklagaren enligt 2 § första eller andra stycket väcka åtal för brott eller enligt 5 § utvidga åtalet eller vill han eller målsäganden enligt sistnämnda paragraf väcka talan om enskilt anspråk på grund av brottet, må det ske muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Den tilltalade skall erhålla del därav. Talan, som nu sagts, skall anses väckt, då den framställdes inför rätten.

7 §.

Har förundersökning i målet ägt rum, skall åklagaren, då åtalet väckes eller så snart ske kan därefter, tillställa rätten utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen så ock skriftliga handlingar och föremål, som åklagaren ämnar åberopa som bevis.

8 §.

Stämningsansökan skall avvisas, om rätten finner uppenbart, att den som väcker åtalet icke äger tala å brottet eller att målet på grund av annat rättshinder icke kan upptagas till prövning.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

9 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

10 §.

I stämningen skall rätten tillika förelägga den tilltalade att muntligen eller skriftligen hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Om inkommen uppgift skall åklagaren genom rättens försorg erhålla kännedom.

Kan på grund av den tilltalades erkännande eller annan omständighet antagas, att uppgift om bevis ej erfordras, må dock rätten omedelbart i stämningen kalla den tilltalade till huvudförhandling.

11 §.

Finnes, för att målet skall kunna vid huvudförhandlingen slutföras i ett sammanhang, förundersökningen böra fullständigas eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge rätten meddela åklagaren föreläggande därom.

12 §.

Erfordras, för att bevisningen skall vara på en gång tillgänglig vid huvudförhandlingen, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahållas för syn eller besiktning eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Skall bevis upptagas utom huvudförhandlingen, bör ock förordnande därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos rätten.

13 §.

Finnes för prövning av fråga, som avses i 11 eller 12 §, part eller annan böra höras, förordne rätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne rätten.

14 §.

Rätten bestämme, så snart ske kan, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall huvudförhandling hållas inom en vecka från den dag, då åtalet väcktes, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 eller 12 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Har den tilltalade häktats efter åtalet, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

15 §.

Till huvudförhandlingen skall åklagaren kallas. Biträder målsäganden åtalet eller för han eljest talan jämte åklagaren eller skall han höras i anledning av åklagarens talan, skall ock målsäganden kallas. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägge rätten honom vite.

Den tilltalade skall kallas till huvudförhandlingen i stämningen eller genom särskild kallelse. Föreläggande skall meddelas honom vid vite. Förekommer anledning, att den tilltalade ej skulle iakttaga sådant föreläggande, må förordnas, att han skall hämtas till rätten. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne rätten.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

16 §.

Stämning, som utfärdas av åklagare, skall innehålla vad i 4 § stadgas om stämningsansökan och vara undertecknad av åklagaren.

I stämningen skall åklagaren tillika förelägga den tilltalade att inom viss, av åklagaren bestämd tid muntligen eller skriftligen hos rätten uppgiva de bevis han vill åberopa vid huvudförhandlingen och vad han vill styrka med varje särskilt bevis. Finner åklagaren på grund av den tilltalades erkännande eller annan omständighet uppenbart, att bevis ej kommer att av den tilltalade uppgivas och att ej heller annan förberedande åtgärd erfordras, må dock åklagaren omedelbart i stämningen kalla den tilltalade till huvudförhandling.

Då mål av åklagare utsättes till huvudförhandling, åligge honom att iakttaga de föreskrifter om tiden för huvudförhandling, som meddelats av rätten; åklagaren äge ombesörja kallelser och förelägganden, som avses i 15 §.

Stämningen skall med därvid fogade handlingar delgivats den tilltalade. Sedan stämningen delgivits, skall den med bevis därom omedelbart tillställas rätten.

17 §.

Vill part vid huvudförhandlingen åberopa bevis, som han icke förut uppgivit, skall han omedelbart giva rätten och motparten underrättelse om beviset och vad han vill styrka därmed.

46 KAP.

Om huvudförhandling i mål, vari allmänt åtal föres.

1 §.

Då målet uppropas, skall rätten inhämta upplysning, huruvida hinder möter för målets företagande till slutlig handläggning.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2 §.

Huvudförhandlingen skall inställas och utsättas till annan dag:

1. om åklagaren icke är tillstades;
 2. om den tilltalade uteblivit eller, då föreläggande meddelats honom att infinna sig personligen, kommit tillstades allenast genom ombud och sådant fall ej är för handen, att målet må avgöras utan hinder därav;
 3. om, då den tilltalade enligt lag skall hava försvarare, sådan icke är närvarande och försvarare icke omedelbart utses;
 4. om målsägande, vittne eller sakkunnig, som finnes böra höras, icke är tillstades;
 5. om part vill anföra nytt viktigt skäl eller åberopa nytt bevis och motparten finnes vara i behov av anstånd för att bemöta vad parten vill andraga; eller
 6. om hinder eljest möter för målets företagande till slutlig handläggning.
- Kan det antagas, att hindret kommer att undanröjas före handläggningens slut, må huvudförhandling hållas.

3 §.

Möter mot huvudförhandling hinder, som avses i 2 § första stycket 4—6, må likväl förhandlingen påbörjas, om det kan antagas, att denna enligt 11 § andra stycket kan vid senare rättegångstillfälle fortsättas utan ny huvudförhandling, och tillika uppdelning av förhandlingen finnes kunna ske utan olägenhet för utredningen.

Inställes huvudförhandlingen, må rätten dock höra målsägande, vittne eller sakkunnig, som kommit tillstades, om det kan antagas, att han icke utan oskälig kostnad eller synnerlig olägenhet kan infinna sig vid senare rättegångstillfälle. Är för utredningen av synnerlig vikt, att samtidigt även annat bevis upptages eller annan handläggning äger rum, må det ske. Om bevis, som sålunda upptages, gälle i tillämpliga delar vad om bevis, som upptages utom huvudförhandlingen, är stadgat.

4 §.

Rätten skall vaka över att vid handläggningen ordning och reda iakttagas, samt äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola behandlas var för sig. Rätten har ock att tillse såväl att målet blir uttömmande behandlat som att däri ej indrages något, som ej är av betydelse. Genom frågor och erinringar skall rätten söka avhjälpa otydlighet eller ofullständighet i gjorda uttalanden.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Förhandlingen skall vara muntlig. Part äge ej åberopa eller uppläsa Part äge ej *ingiva* eller uppläsa

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande; yrkande må dock uppläsas ur skrift.

6 §.

Vid förhandlingen skall åklagaren framställa sitt yrkande och den tilltalade uppmanas att angiva, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen.

Åklagaren skall därefter utveckla åtalet och redogöra för de omständigheter, varå det grundas. Sedan höres målsäganden.

Den tilltalade skall uppmanas att i ett sammanhang redogöra för saken och därvid yttra sig över vad åklagaren och målsäganden anført. Med rättens tillstånd må åklagaren och målsäganden ställa frågor till honom. Därefter må frågor ställas av försvararen.

Vid förhör med målsäganden eller den tilltalade må skriftlig uppteckning av vad han tidigare anført inför rätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

Äger huvudförhandling rum, ehuru målsäganden eller den tilltalade icke är tillstades, skall genom rättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anført.

7 §.

Förekommer anledning, att i parts närvaro annan part av rädsla eller annan orsak ej fritt utsäger sanningen, eller hindrar part annan part i hans berättelse genom att falla parten i talet eller annorledes, äge rätten förordna, att parten ej må vara tillstades under förhöret; vad nu sagts om part gälle ock målsägande, även om han ej för talan.

Sedan den som ej varit tillstades under förhöret åter förekallats, skall han erhålla kännedom om vad i hans frånvaro förekommit.

8 §.

Sedan målsäganden och den tilltalade hörts, skall bevisningen förebringas.

9 §.

Är brottet sådant, att annan påföljd än böter synes kunna ifrågakomma, eller förekommer eljest särskild anledning därtill, skall utredning förebringas rörande straff, som tidigare ådömts den tilltalade, samt angående hans levnadsomständigheter och de personliga förhållanden, som kunna antagas vara av betydelse.

10 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anføra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

11 §.

Huvudförhandlingen skall såvitt möjligt fortgå utan avbrott, till dess målet är färdigt till avgörande. Påbörjad huvudförhandling må ej uppskjutas, med mindre förhandlingen ägt rum enligt 3 § första stycket eller efter handläggningens början nytt viktigt skäl anförts eller kännedom vunnits om nytt viktigt bevis eller rätten eljest finner det oundgängligen erforderligt för utredningen. Uppskjutes huvudförhandlingen, skall den återupptagas, så snart lämpligen kan ske. Är den tilltalade häktad, skall förhandlingen återupptagas inom en vecka från dagen för föregående förhandlings avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt.

Återupptages målet till slutlig handläggning inom två veckor från dagen för första förhandlingens avslutande och hava de domare, som då sitta i rätten, övervarit den tidigare handläggningen, må huvudförhandlingen fortsättas. I annat fall skall ny huvudförhandling hållas.

Till uppskjuten huvudförhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse. Om föreläggande gälle vad i 45 kap. 15 § sägs.

12 §.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten förordna om de åtgärder, som finnas lämpliga, för att målet vid den förhandlingen skall kunna slutföras. Om sådan åtgärd gälle vad i 45 kap. 11—13 §§ är stadgat.

13 §.

Vid fortsatt huvudförhandling skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut.

Vid ny huvudförhandling skall målet företagas till fullständig handläggning. Har bevis upptagits vid tidigare handläggning, skall beviset upptagas ånyo, om sådant upptagande finnes vara av betydelse i målet och hinder därför ej föreligger. Då bevis ej upptages ånyo, skall beviset förebringas genom protokoll och andra handlingar rörande bevisupptagningen.

14 §.

Underlåter målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen vid rättegångstillfälle för huvudförhandling, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

15 §.

Uteblir den tilltalade från rättegångstillfälle för huvudförhandling eller kommer han tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom att in-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

finna sig personligen, skall rätten förelägga nytt vite eller förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, målet avgöras utan hinder av att den tilltalade kommit tillstädes allenast genom ombud eller uteblivit.

Har den tilltalade avvikit, sedan stämning delgivits honom, och finnes saken kunna nöjaktigt utredas, må ock målet avgöras utan hinder av att den tilltalade uteblivit, även om kallelse ej delgivits honom.

Rättegångsfråga må avgöras utan hinder av den tilltalades utevaro.

16 §.

Är, då den tilltalade enligt lag skall hava försvarare, sådan icke tillstädes, förordne rätten, om det kan ske, någon, som är vid rätten närvarande och är behörig att mottaga sådant uppdrag, att försvara den tilltalade.

47 KAP.

Om väckande av enskilt åtal och huvudförhandling i mål, vari sådant åtal föres.

1 §.

Vill målsägande väcka åtal, skall han hos rätten göra skriftlig ansökan om stämning å den som skall tilltalas. Åtal skall anses väckt, då stämningsansökan inkom till rätten.

Vill den tilltalade i samma mål mot målsäganden eller åklagaren väcka talan om ansvar för falsk angivelse eller falskt åtal, må det ske utan stämning muntligen inför rätten eller ock skriftligen. Den, mot vilken talan väckes, skall erhålla del därav.

2 §.

I stämningsansökan skall målsäganden uppgiva:

1. den tilltalade;
2. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga;
3. det enskilda anspråk, som målsäganden vill framställa, samt de omständigheter, varå anspråket grundas;
4. de skriftliga bevis målsäganden åberopar; samt
5. de omständigheter, som betinga rättens behörighet, om ej denna framgår av vad eljest anföres.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av målsäganden eller hans ombud.

Är brottet sådant, att målsäganden ej äger väcka åtal, med mindre åklagaren beslutat att ej åtala, skall vid ansökan fogas intyg, att sådant beslut med-

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

delats. Vid ansökan bör målsäganden ock i huvudskrift eller styrkt avskrift foga de skriftliga bevis, som innehavas av honom.

3 §.

Uppfyller stämningsansökan ej föreskrifterna i 2 § eller är den eljest ofullständig eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall rätten förelägga målsäganden att avhjälpa bristen.

4 §.

Efterkommes ej föreläggande att avhjälpa brist i stämningsansökan och består bristen däri, att den brottsliga gärningen ej är tydligt angiven, eller är bristen eljest så väsentlig, att ansökan är otjänlig som grund för rättegång i ansvarsfrågan, eller har sådant intyg, som avses i 2 § tredje stycket, ej företetts, skall ansökan avvisas.

5 §.

Avvisas ej ansökan, skall rätten utfärda stämning å den tilltalade att svara å åtalet.

Stämningen skall jämte stämningsansökan och därvid fogade handlingar delgivas den tilltalade.

6 §.

Utfärdas stämning, skall förberedelse i målet äga rum.

Under förberedelsen skall målet så beredas, att det vid huvudförhandlingen kan slutföras i ett sammanhang.

7 §.

Vid förberedelsen bör den tilltalade angiva, huruvida han erkänner eller förnekar gärningen, samt yttra sig över de omständigheter, varå åtalet grundats, och angiva de omständigheter han vill anföra. Parterna böra därefter var för sig angiva de ytterligare omständigheter de vilja anföra samt yttra sig över vad motparten anført. De böra ock, i den mån det icke tidigare skett, uppgiva de bevis de vilja åberopa och vad de vilja styrka med varje särskilt bevis. Skriftligt bevis, som ej redan företetts, skall genast framläggas.

Rätten äge förordna, att skilda frågor eller delar av målet skola vid förberedelsen behandlas var för sig.

8 §.

Förberedelsen skall vara muntlig. Rätten må dock förordna om skriftlig förberedelse, om parts inställelse skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerligen olägenhet eller skriftlig förberedelse med hänsyn till målets beskaffenhet eljest finnes lämpligare.

9 §.

Vid muntlig förberedelse skall första inställelse utsättas att äga rum, så snart ske kan. Är den tilltalade häktad, skall första inställelse äga rum inom

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

en vecka från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt. Till första inställelsen skola parterna kallas, målsäganden genom särskild kallelse och den tilltalade i stämningen.

Målsäganden skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att han eljest förlorar sin rätt att tala å brottet. Skall målsäganden infinna sig personligen, förelägge rätten tillika vite.

Den tilltalade skall föreläggas vite. Om inställande av tilltalad, som är häktad, förordne rätten.

10 §.

Part äge ej vid muntlig förberedelse åberopa eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. Stämningsansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsas; vid första inställelsen äge den tilltalade som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anføres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till den tilltalade söka avhjälpa bristen.

Part äge ej vid muntlig förberedelse *ingiva* eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. Stämningsansökan eller annan framställning, som enligt denna balk må ske skriftligen, må dock uppläsas; vid första inställelsen äge den tilltalade som svaromål åberopa av honom ingiven skrift. Finnes vad i skriften anføres icke utgöra fullständigt svaromål, skall rätten genom frågor till den tilltalade söka avhjälpa bristen.

11 §.

Vid första inställelsen skall förberedelsen om möjligt avslutas. Kan det ej ske, skall målet utsättas till fortsatt förhandling å tid, som bestämmes av rätten. Ej må målet uppskjutas längre, än som oundgängligen påkallas. Är den tilltalade häktad, skall fortsatt förhandling äga rum inom en vecka från dagen för föregående sammanträdes avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande, om ej på grund av särskilda omständigheter längre uppskov är nödvändigt. Till fortsatt förhandling skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse.

Om föreläggande för part gälle vad i 9 § andra och tredje styckena sägs; finnes ena partens närvaro ej erforderlig, må dock kallelse å honom ske utan sådant föreläggande.

Rätten äge förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom skriftväxling.

12 §.

För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, äge rätten utsätta särskilt sammanträde. Om sådant sammanträde äge vad i 9 och 11 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; avser sammanträdet behandling av rättegångsfråga, skall dock i stället för föreläggande, som där sägs, målsäganden föreläggas vite.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

13 §.

Utebliva båda parterna från sammanträde för muntlig förberedelse, skall målet avskrivas.

14 §.

Uteblir målsäganden från sammanträde för muntlig förberedelse och har föreläggande meddelats honom att komma tillstådes vid påföljd att han eljest förlorar sin rätt att tala å brottet, skall, om den tilltalade yrkar det, förklaring härom givas; göres ej sådant yrkande, skall målet avskrivas.

Uteblir den tilltalade och har vite förelagts honom, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

15 §.

Kommer målsäganden eller den tilltalade tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, äge rätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

16 §.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock förberedelsen avslutas utan hinder av att parten kommit tillstådes allenast genom ombud eller uteblivit.

17 §.

Utebliva under förberedelsen båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

18 §.

Då rätten enligt 14 § förklarat målsäganden hava förlorat sin rätt att tala å brottet, äge han hos rätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom en månad från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir målsäganden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

19 §.

Vid skriftlig förberedelse skall den tilltalade i stämningen föreläggas att till rätten inkomma med skriftligt svaromål. Har svaromål inkommit, skall det med därvid fogade handlingar delgivas målsäganden. Finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge rätten förordna därom.

Underlåter den tilltalade att inkomma med svaromål, skall rätten genast kalla parterna till första inställelse. Även eljest må rätten förordna, att förberedelsen skall fortsättas genom muntlig förhandling.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

20 §.

Rätten äge meddela närmare bestämmelser om skriftväxling mellan parterna och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

21 §.

Under förberedelsen må beslut meddelas i fråga om måls avvisande.

22 §.

Så snart förberedelsen avslutats, bestämme rätten, sedan tillfälle om möjligt givits parterna att uttala sig, tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru förberedelsen av målet i övrigt ej avslutats.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandlingen hållas inom en vecka från dagen för förberedelsens avslutande eller, då han häktats därefter, från dagen för hans häktande.

23 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas omedelbart eller genom särskild kallelse.

Om föreläggande för part gälle vad i 9 § andra och tredje styckena samt 12 § sägs. Förekommer anledning, att den tilltalade ej skulle iakttaga sådant föreläggande, må förordnas, att han skall hämtas till rätten. Om inställande av tilltalad, som är häktad, förordne rätten.

Om kallande av vittne och sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

24 §.

Om enskilt åtal skall i övrigt vad i 45 kap. 1 § tredje stycket samt 2, 3, 5, 6, 8, 12 och 17 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

Beträffande huvudförhandling i mål, vari enskilt åtal föres, äge bestämmelserna i 46 kap. motsvarande tillämpning; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle vad i 23 § i detta kapitel är stadgat.

2. Utebliva båda parterna från rättegångstillfälle för huvudförhandling, skall målet avskrivas. Om påföljd för målsägande, som uteblir eller underlåter att infinna sig personligen, så ock om måls återupptagande skola bestämmelserna i 14—16 och 18 §§ i detta kapitel äga motsvarande tillämpning. Utebliva båda parterna eller endera från särskilt sammanträde för behandling av rättegångsfråga, må frågan avgöras utan hinder därav.

3. Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge rätten i stället för åtgärd, som avses i 46 kap. 12 §, förordna, att förberedelse skall ånyo äga rum, samt meddela erforderliga föreskrifter därom.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

48 KAP.

Om strafföreläggande.

1 §.

/ Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej *dagsböter eller* normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall ock den påföljden föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år *eller om andel i böterna skall tillfalla åklagaren* och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes.

Skall allmänt åtal äga rum för brott, varå allenast böter kunna följa, dock ej normerade böter, äge åklagaren, i stället för att väcka åtal, till godkännande förelägga den misstänkte det straff åklagaren anser brottet förskylla. *Ej må strafföreläggande avse dagsböter utöver tjugu.* Är brottet förenat med egendoms förverkande eller annan sådan påföljd, skall ock den påföljden föreläggas den misstänkte till godkännande. Är fråga om flera brott, må föreläggande ej givas, med mindre det sker gemensamt för alla brotten.

Strafföreläggande må ej användas, om den misstänkte är under aderton år och ej heller om anledning förekommer, att målsägande finnes.

2 §.

Strafföreläggande skall avfattas skriftligen. I föreläggandet skall åklagaren uppgiva:

1. den misstänkte;
 2. den brottsliga gärningen med angivande av tid och plats för dess förövande och de övriga omständigheter, som erfordras för dess kännetecknande, samt det eller de lagrum, som äro tillämpliga; samt
 3. det straff och den påföljd, som föreläggas den misstänkte.
- Föreläggandet skall vara undertecknat av åklagaren.

3 §.

Godkännande av strafföreläggande skall göras skriftligen å föreläggandet och skall innehålla, att den misstänkte erkänner gärningen och att han underkastar sig det straff och den påföljd, som förelagts honom.

Godkännes ej föreläggandet omedelbart, skall det delgivas den misstänkte på sätt om stämning i brottmål är stadgat med tillkännagivande, att han har att inom viss av åklagaren utsatt tid, högst två veckor, från dagen för delgivningen till åklagaren återställa föreläggandet försett med godkännande vid påföljd att åtal eljest må äga rum.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

4 §.

Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet underställas prövning av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för brottet. Åklagaren har att ofördröjligen till rätten överlämna föreläggandet jämte utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen, om sådan ägt rum, samt övriga handlingar i ärendet.

Godkänner den misstänkte strafföreläggande, som avser böter *omedelbart i penningar* till högre belopp än etthundra kronor, skall föreläggandet underställas prövning av den rätt, som är behörig att upptaga åtal för brottet. Åklagaren har att ofördröjligen till rätten överlämna föreläggandet jämte utskrift av protokoll eller anteckningar från förundersökningen, om sådan ägt rum, samt övriga handlingar i ärendet.

Finnes för prövning av föreläggandet den misstänkte eller annan böra höras, äge rätten förordna därom på sätt den finner lämpligt.

Överensstämmer föreläggandet med lag och är det förelagda straffet ej uppenbart för högt eller för lågt, skall rätten fastställa föreläggandet; är straffet uppenbart för högt, må det nedsättas. I annat fall skall föreläggandet undanröjas. Mot rättens beslut må talan ej föras.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, gälle som dom, vilken vunnit laga kraft.

FEMTE AVDELNINGEN.

Om rättegången i hovrätt.

49 KAP.

Om fullföljd av talan mot underrätts dom och beslut.

1 §.

Talan mot underrätts dom skall föras genom vad.

Den, mot vilken tredskodom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tillåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

2 §.

Talan mot underrätts slutliga beslut skall föras genom besvär. Meddelas i samband med dom beslut, varigenom saken till viss del ej upptages till prövning, skall dock talan mot beslutet föras genom vad.

Äger part göra ansökan om återupptagande av mål, som avgjorts genom slutligt beslut, må han ej fullfölja talan mot beslutet.

3 §.

Har underrätt i beslut under rättegången ogillat jäv mot domare eller invändning om rättegångshinder och skall ej enligt 7 § därvid förbliva, åligge part, som vill föra talan mot beslutet, att, om det meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge parten ej vidare rätt till talan. Anmäles missnöje, bestämme rätten med hänsyn till omständigheterna, om talan skall föras särskilt eller allenast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut. Särskild talan skall föras genom besvär.

4 §.

Talan mot underrätts beslut under rättegången skall föras särskilt, om rätten

1. avvisat ombud, biträde eller försvarare;
2. ogillat tredje mans yrkande att få som intervenient deltaga i rättegången;
3. förelagt part eller annan att förete skriftligt bevis eller att tillhandahålla föremål för syn eller besiktning;
4. utlåtits sig angående ådömande av förelagt vite eller häkte eller om ansvar för förseelse i rättegången eller angående skyldighet för någon, som ej är part eller intervenient, att gottgöra i rättegången vållad kostnad;
5. utlåtits sig angående ersättning eller förskott till biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient;
6. utlåtits sig i tvistemål angående kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller i brottmål angående häktning eller åtgärd, som avses i 25—28 kap.; eller
7. avslagits begäran om fri rättegång eller förordnat, att sådan förmån skall upphöra, eller avslagits begäran om biträde eller försvarare eller till sådant uppdrag förordnat annan, än part föreslagit.

Särskild talan skall föras genom besvär. Är fråga om beslut, som avses i 1, 2, 3 eller 7, åligge den som vill föra talan att, om beslutet meddelats vid sammanträde för förhandling, genast och eljest inom en vecka från den dag, då han erhöll del därav, anmäla missnöje; försummas det, äge han ej vidare rätt till talan. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

5 §.

Har underrätt i samband med dom eller slutligt beslut meddelat beslut i fråga, som avses i 4 §, och rör frågan ombud, biträde, försvarare, vittne, sakkunnig eller annan, som ej är part eller intervenient, skall mot beslutet föras särskild talan genom besvär. Vad nu sagts gälle ock, om underrätt i samband med dom eller slutligt beslut meddelat beslut om skyldighet för åklagare att ersätta rättegångskostnad.

Då eljest i samband med dom eller slutligt beslut meddelats beslut i fråga, som avses i 4 §, eller beslut om skyldighet för part eller intervenient eller statsverket att ersätta rättegångskostnad, skall talan mot beslutet föras i samma ordning som talan mot domen eller det slutliga beslutet.

6 §.

Menar part, att genom underrätts beslut målet onödigt uppehålles, äge han mot beslutet föra särskild talan genom besvär.

7 §.

Har underrätt förklarat domare jävig eller ogillat jäv mot särskild ledamot av nämnd eller bifallit begäran om fri rättegång, skall vid underrättens beslut förbliva.

8 §.

Är i detta kapitel eller eljest i lag ej annat stadgat, må mot underrätts beslut talan föras allenast i samband med talan mot dom eller slutligt beslut.

Till bemötande av motpartens ändringsyrkande må part, ehuru han ej fullföljt talan mot dom eller slutligt beslut, påkalla prövning av beslut, mot vilket särskild talan ej må föras.

Skall ej särskild talan föras mot beslut, varigenom rätten förelagt vite eller annan påföljd, äge den, som är missnöjd med beslutet, i samband med särskild talan mot beslut, varigenom föreläggandet tillämpats, påkalla prövning av dess giltighet.

9 §.

Över underrätts beslut, varigenom vade- eller missnöjesanmälan eller vade- eller besvärstalan avvisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under hovrättens bedömande.

Över underrätts beslut, varigenom vade- eller missnöjesanmälan eller *ansökan om återvinning eller återupptagande* eller vade- eller besvärstalan avvisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan eller *ansökan* gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under hovrättens bedömande.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

10 §.

Vad underrätt föreskrivit om sättet för fullföljd av talan skall lända till efterrättelse.

11 §.

Har part, som enligt 3 § anmält missnöje med underrätts beslut under rättegången, hänvisats att föra särskild talan mot beslutet, skall målet vila i avbidan på utgången av partens klagan. Finner rätten förberedelsen i målet böra fortsättas, må dock rätten förordna därom.

Anmäles missnöje enligt 4 §, äge rätten, om särskilda skäl föranleda därtill, förordna, att målet skall vila i avbidan på utgången av den missnöjdes klagan.

Ej må i annat fall än nu sagts klagan över underrätts beslut under rättegången föranleda uppehåll med målets behandling.

50 KAP.

Om vad i tvistemål.

1 §.

Vill part vädja mot underrätts dom i tvistemål, skall han inom en vecka från den dag, då domen gavs, hos underrätten anmäla vad. Rätten pröve genast, om anmälan rätteligen gjorts.

Part, som anmält vad, skall inom tre veckor från den dag, då domen gavs, fullfölja vadet genom att till underrätten inkomma med vadeinlaga.

2 §.

Har ena parten enligt 1 § vädjat mot underrätts dom, äge även motparten, ehuru han ej iakttagit vad i nämnda paragraf sägs, föra talan mot domen; dock åligge honom att inom en vecka från den dag, då tiden för fullföljd av vadet utgick, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

Återkallas eller förfaller eljest den första vadetalan, är ock den senare vade-talan förfallen.

3 §.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

4 §.

I vadeinlagan skall vadekäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som kâranden yrkar.

Vill kâranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagen. Vill kâranden eljest, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagen jämte skälen därtill. I vadeinlagen skall kâranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Vadeinlagen skall vara egenhändigt undertecknad av kâranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej vadetalan, skall underrätten efter utgången av den i 2 § angivna tiden utan dröjsmål till hovrätten insända vadeinlagen med därvid fogade handlingar samt akten.

Framställs i vadeinlagen yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom begäran om kvarstad eller skingringsförbud eller om hävande av sådan åtgärd eller av förordnande, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, skall insändandet ske genast; till dess den i 2 § angivna tiden utgått, skall dock avskrift av vadeinlagen vara att tillgå vid underrätten.

6 §.

Föreligger mot vadetalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekâranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmåle.

Har underrätten avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, äge ock hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

9 §.

Genmålet skall, om ej vadekärandens yrkande medgives, innehålla yttrande rörande de av honom anförda grunderna för vadetalan och angivande av de omständigheter vadesvaranden vill anföras.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmålet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmålet. Vill svaranden eljest, att vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmålet jämte skälen därtill. I genmålet skall svaranden ock angiva, om han vill, att motparten skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmålet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud.

10 §.

Genmålet skall med därvid fogade handlingar delgivas vadekäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Finner hovrätten erforderligt, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning, bevis upptages utom huvudförhandlingen eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos hovrätten.

12 §.

Finnes för målets beredande part eller annan böra höras, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt.

13 §.

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

14 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas.

Vadekäranden skall föreläggas att komma tillstådes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge hovrätten tillika vite. Vadesvaranden skall, om han är skyldig att infinna sig

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

personligen eller hans närvaro eljest finnes vara av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite; föreläggas ej vite, skall svaranden erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaro.

Hovrätten bestämme tillika, om vittne eller sakkunnig skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skola underrättas om beslutet. Om kallande av vittne eller sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

15 §.

Om huvudförhandling äge i övrigt vad i 43 kap. 1—6 samt 10—13 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle dock 14 § i detta kapitel.

16 §.

Vid huvudförhandlingen skall underrättens dom, i den mån det erfordras, uppläsas samt vadekäranden uppgiva, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer. Vadesvaranden skall angiva, huruvida han medgiver eller bestrider yrkandet.

Därefter skola, om ej hovrätten finner annan ordning lämpligare, först vadekäranden och sedan vadesvaranden utveckla sin talan. Part skall yttra sig över vad motparten anfört. Äger förhandling rum, ehuru svaranden icke är tillstädes, skall genom hovrättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

Vad tillstädeskommen part anfört under skriftväxlingen eller eljest vid målets beredande må ej uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

17 §.

Sedan parterna utvecklat sin talan, skall bevisningen förebringas. Äger huvudförhandling rum, ehuru vadesvaranden icke är tillstädes, skall den av honom vid underrätten förebragta bevisningen, i den mån det erfordras, framläggas genom hovrättens försorg.

Om ej särskilda skäl föranleda annat, bör bevis, som skall förebringas genom protokoll och andra handlingar från underrätten, framläggas, innan bevis rörande samma omständighet omedelbart upptages av hovrätten. Äro rörande samma omständighet flera bevis, böra de förebringas i ett sammanhang.

18 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

19 §.

Uteblir vadekäranden från rättegångstillfälle för huvudförhandling, vare hans vadetalan förfallen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Uteblir vadesvaranden och har vite förelagts honom, äge hovrätten, då saken är sådan, att förlikning därom ej är tillåten, i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer part tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, och är saken sådan, att förlikning därom ej är tillåten, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock målet avgöras utan hinder av att parten inställt sig allenast genom ombud eller uteblivit.

20 §.

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

21 §.

Hovrätten äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om vadetalan medgivits eller hovrätten finner uppenbart, att vadetalan är ogrundad.

Rör målet allenast penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, och uppgår värdet av det, varom talan fullföljts, uppenbart icke till femhundra kronor, må målet avgöras utan huvudförhandling, om ej båda parterna begärt sådan förhandling. Vid beräkning av värdet må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Mål, vari fråga är om allenast rättstillämpningen, må på båda parternas begäran avgöras utan huvudförhandling, om hovrätten finner uppenbart, att sådan ej erfordras.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Utan hinder av tidigare beslut äge hovrätten förordna, att huvudförhandling skall äga rum.

23 §.

Har vid huvudförhandlingen i underrätten rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts inför rätten eller syn å stället hållits och beror avgörandet även i hovrätten av tilltron till den

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

bevisningen, må ändring i underrättens dom i denna del ej ske, med mindre beviset upptagits ånyo vid huvudförhandlingen i hovrätten eller ock synnerliga skäl föreligga, att dess värde är annat, än underrätten antagit.

24 §.

Har, då tredskodom givits, den som yrkat sådan dom vädjat mot domen och upptages av motparten gjord ansökan om återvinning, skall målet av hovrätten visas åter till underrätten att handläggas i samband med återvinnings-målet.

25 §.

Innan hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats, må vadetalan återkallas.

Vadekäranden äge ej ändra sin talan att avse annan del av underrättens dom än den som uppgivits i vadeinlagen.

Part må ej i hovrätten till stöd för sin talan åberopa omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, om han kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid underrätten och det kan antagas, att han underlåtit det i otillbörligt syfte eller av grov vårdslöshet. Framställs först i hovrätten yrkande om kvittning, må det avvisas, om det ej utan olägenhet kan prövas i målet.

26 §.

Även utan yrkande skall hovrätten undanröja underrättens dom, om domvilla, som sägs i 59 kap. 1 § 1—4, förekommit vid underrätten.

Har vid underrätten förekommit annat grovt rättegångsfel, äge hovrätten, om skäl äro därtill, även utan yrkande undanröja domen.

Undanröjandet må avse domen i dess helhet eller allenast viss del. Berör rättegångsfelet även del av domen, som ej överklagats, pröve hovrätten med hänsyn till omständigheterna, om denna del skall undanröjas.

27 §.

Föres talan om jäv mot domare i underrätten och finnes jävet grundat, skall hovrätten undanröja underrättens dom i vad den överklagats.

28 §.

Åberopas annat fel i rättegången, än som avses i 26 eller 27 §, må hovrätten undanröja underrättens dom, allenast om felet kan antagas hava inverkat på målets utgång och ej kan utan väsentlig olägenhet avhjälpas i hovrätten.

29 §.

Undanröjer hovrätten underrättens dom och grundas beslutet ej därå, att underrätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall hovrätten tillika visa målet åter till underrätten för erforderlig behandling.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Om befogenhet för hovrätten att, då underrätten varit obehörig, hänvisa målet till annan underrätt stadgas i 10 kap. 20 §.

30 §.

Sedan hovrättens dom eller slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av domen eller beslutet översändas till underrätten.

51 KAP.

Om vad i brottmål.

1 §.

Vill part vädja mot underrätts dom i brottmål, skall han inom tre veckor från den dag, då domen gavs, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

2 §.

Har ena parten enligt 1 § vädjat mot underrätts dom, äge även motparten, ehuru han ej iakttagit vad i nämnda paragraf sägs, föra talan mot domen; dock åligger honom att inom en vecka från den dag, då vadetiden utgick, till underrätten inkomma med vadeinlaga.

Återkallas eller förfaller eljest den första vadetalan, är ock den senare vadetalan förfallen.

3 §.

Finnes vadetalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

4 §.

I vadeinlagan skall vadekäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för vadetalan med angivande, i vilket avseende underrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i vadeinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid vadeinlagan. Vill käranden eljest, att vittne eller sakkunnig skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i vadeinlagan jämte skälen därtill. I vadeinlagan

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

skall kâranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Är den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Vadeinlagen skall vara egenhändigt undertecknad av kâranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej vadetalan, skall underrätten efter utgången av den i 2 § angivna tiden utan dröjsmål till hovrätten insända vadeinlagen med därvid fogade handlingar samt akten.

Är den tilltalade häktad eller har han genom dom, som omedelbart går i verkställighet, dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller framställes i vadeinlagen yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom begäran om den tilltalades häktande eller om åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller om hävande av sådan åtgärd, skall insändandet ske genast; till dess den i 2 § angivna tiden utgått, skall dock avskrift av vadeinlagen vara att tillgå vid underrätten.

6 §.

Föreligger mot vadetalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller vadeinlagen ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga vadekâranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för vadetalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall vadetalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall vadeinlagen med därvid fogade handlingar delgivas vadesvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har underrätten avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet av beslutet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

9 §.

Genmålet skall innehålla yttrande rörande de av vadekâranden anförda grunderna för vadetalan och angivande av de omständigheter vadesvaranden vill anföra.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmälet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmälet. Vill svaranden eljest, att vittne eller sakkunnig skall höras inför rätten eller syn å stället skall hållas, skall han angiva det i genmälet jämte skälen därtill. I genmälet skall svaranden ock angiva, om han vill, att målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i hovrätten.

Genmälet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud eller, då den tilltalade är svarande, hans försvarare.

10 §.

Genmälet skall med därvid fogade handlingar delgivas vadekäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Finner hovrätten erforderligt, att yttrande inhämtas av sakkunnig, skriftligt bevis företes, föremål tillhandahålles för syn eller besiktning, bevis upptages utom huvudförhandlingen eller annan förberedande åtgärd vidtages, skall beslut därom utan dröjsmål meddelas.

Vill part, att åtgärd, som nu sagts, vidtages, skall han, så snart ske kan, göra framställning därom hos hovrätten.

Finnes i mål om allmänt åtal förundersökningen böra fullständigas eller, om förundersökning ej ägt rum, sådan böra företagas, äge hovrätten meddela åklagaren föreläggande därom.

12 §.

Finnes för målets beredande part eller annan böra höras, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

13 §.

Så snart målets beredande avslutats, bestämme hovrätten tid för huvudförhandlingen. För behandling av rättegångsfråga eller del av saken, som må avgöras särskilt, må huvudförhandling utsättas, ehuru målet i övrigt ej är berett till huvudförhandling.

Är den tilltalade häktad, skall huvudförhandling hållas inom fyra veckor efter utgången av den i 2 § angivna tiden, om ej till följd av åtgärd, som avses i 11 §, eller annan omständighet längre uppskov är nödvändigt. Har den tilltalade häktats efter utgången av den i 2 § angivna tiden, skall tiden räknas från dagen för hans häktande.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

14 §.

Till huvudförhandlingen skola parterna kallas.

Enskild vadekärande skall föreläggas att komma tillstädes vid påföljd att hans vadetalan eljest förfaller. Skall han infinna sig personligen, förelägge hovrätten tillika vite. Enskild vadesvarande skall, om han är skyldig att infinna sig personligen eller hans närvaro eljest finnes vara av betydelse för målets handläggning eller utredning, föreläggas vite; är det den tilltalade och förekommer anledning, att han ej skulle iakttaga sådant föreläggande, äge hovrätten förordna, att han skall hämtas till rätten. Meddelas ej föreläggande eller förordnande, som nu sagts, skall svaranden erinras om att målet må avgöras utan hinder av hans utevaro. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

Skall i mål om allmänt åtal målsägande höras i anledning av åklagarens talan, skall han vid vite kallas att vid huvudförhandlingen infinna sig personligen.

Hovrätten bestämme tillika, om vittne eller sakkunnig skall kallas till huvudförhandlingen. Parterna skola underrättas om beslutet. Om kallande av vittne eller sakkunnig gälle vad i 36 och 40 kap. är stadgat.

15 §.

Om huvudförhandling äge i övrigt vad i 46 kap. 1—5, 7, 9, 11, 13 och 16 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; om kallelse till uppskjuten huvudförhandling och föreläggande för part gälle dock 14 § i detta kapitel.

Då mål utsättes till fortsatt eller ny huvudförhandling, äge hovrätten förordna om de åtgärder, som finnas lämpliga, för att målet vid den förhandlingen skall kunna slutföras. Om sådan åtgärd gälle vad i 10—12 §§ i detta kapitel stadgas.

16 §.

Vid huvudförhandlingen skall underrättens dom, i den mån det erfordras, uppläsas samt vadekäranden uppgiva, i vilken del domen överklagas och vilket yrkande han framställer. Tillfälle skall lämnas vadesvaranden att yttra sig över yrkandet.

Åklagaren eller målsäganden, då talan föres allenast av denne, skall därefter utveckla åtalet, i den mån det erfordras för prövning av vadetalan. Har talan fullföljts av den tilltalade, må dock, om hovrätten finner det lämpligare, först den tilltalade och därefter åklagaren eller målsäganden utveckla sin talan. Part skall erhålla tillfälle att bemöta vad motparten anfört. Äger huvudförhandling rum, ehuru vadesvaranden icke är tillstädes, skall genom hovrättens försorg, i den mån det erfordras, ur handlingarna framläggas vad han anfört.

Vid förhör med målsäganden eller den tilltalade må skriftlig uppteckning av vad han anfört inför underrätten eller inför åklagare eller polismyndighet icke uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhöret avviker från den tidigare utsagan eller han vid förhöret underlåter att yttra sig.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

17 §.

Sedan parternas talan framlagts, skall bevisningen förebringas. Den vid underrätten förebragta bevisningen skall genom hovrättens försorg, i den mån det är av betydelse för målet i hovrätten, framläggas sådan den föreligger i protokoll och andra handlingar; finner hovrätten det lämpligare och samtycka parterna därtill, må dock bevisningen förebringas av parterna.

Om ej särskilda skäl föranleda annat, bör bevis, som skall förebringas genom protokoll och andra handlingar från underrätten, framläggas, innan bevis rörande samma omständighet omedelbart upptages av hovrätten. Äro rörande samma omständighet flera bevis, böra de förebringas i ett sammanhang.

18 §.

Efter bevisningens förebringande äge parterna anföra vad de till slutförande av sin talan akta nödigt.

19 §.

Uteblir enskild vadekärande från rättegångstillfälle för huvudförhandling, vare hans vadetalan förfallen.

Uteblir enskild vadesvarande och har vite förelagts honom, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Kommer enskild part tillstådes genom ombud, då föreläggande meddelats honom vid vite att infinna sig personligen, äge hovrätten i stället för att förelägga nytt vite förordna, att han skall hämtas till rätten antingen omedelbart eller till senare dag.

Underlåter i mål om allmänt åtal målsägande, som skall höras i anledning av åklagarens talan, att infinna sig personligen, gälle därom vad i tredje stycket är stadgat.

Har vite förelagts part eller skall part hämtas till rätten och finnes hämtning ej kunna ske, må dock målet avgöras utan hinder av att parten inställt sig allenast genom ombud eller uteblivit.

20 §.

Då hovrätten enligt 19 § funnit vadekärandens talan hava förfallit, äge han hos hovrätten göra ansökan om målets återupptagande.

Ansökan om återupptagande skall göras skriftligen inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades. Uteblir käranden ånyo, vare hans rätt till målets återupptagande förfallen.

21 §.

Hovrätten äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Har den tilltalade av underrätten frikänts för brottet eller dömts till böter eller fällts till vite och förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff eller annan påföljd än nu sagts, må målet avgöras utan huvudförhandling; föres tillika talan om annat än ansvar, må det dock ej ske, med mindre talan därutinnan enligt 50 kap. 21 § må prövas utan huvudförhandling.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

22 §.

Då hovrätten beslutat, att mål skall avgöras utan huvudförhandling, skola, om det erfordras, parterna erhålla tillfälle att skriftligen utveckla sin talan.

Utan hinder av tidigare beslut äge hovrätten förordna, att huvudförhandling skall äga rum.

23 §.

Har vid huvudförhandlingen i underrätten rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig hörts inför rätten eller syn å stället hållits och beror avgörandet även i hovrätten av tilltron till den bevisningen, må ändring i underrättens dom i denna del ej ske annat än till den tilltalades förmån, med mindre beviset upptagits ånyo vid huvudförhandlingen i hovrätten eller ock synnerliga skäl föreligga, att dess värde är annat, än underrätten antagit.

24 §.

Innan hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats, må vadetalan återkallas. Åklagare, som i hovrätten fört talan mot den tilltalade, äge till hans förmån ändra sin talan.

Vadekäranden äge ej ändra sin vadetalan att gälla annan gärning än den som avses i vadeinlagan.

25 §.

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, *ändra underrättens dom till men för den tilltalade*. Har den tilltalade av underrätten dömts för brottet, äge hovrätten dock döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande *eller, då* underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, döma till annan

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, *döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt*. Har den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, äge hovrätten döma till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande. *Har* underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

påföljd. Är hovrätten beträffande *den tilltalades tillräknelighet* av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.

sagts, äge hovrätten döma till annan påföljd. Är hovrätten beträffande *frågan, huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff*, av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.

26 §.

Även utan yrkande skall hovrätten undanröja underrättens dom, om domvilla, som sägs i 59 kap. 1 § 1—4, förekommit vid underrätten.

Har vid underrätten förekommit annat grovt rättegångsfel, äge hovrätten, om skäl äro därtill, även utan yrkande undanröja domen.

Undanröjandet må avse domen i dess helhet eller allenast viss del. Berör rättegångsfelet även del av domen, som ej överklagats, pröve hovrätten med hänsyn till omständigheterna, om denna del skall undanröjas.

27 §.

Föres talan om jäv mot domare i underrätten och finnes jävet grundat, skall hovrätten undanröja underrättens dom i vad den överklagats.

28 §.

Finner hovrätten annat fel i rättegången hava förekommit, än som avses i 26 eller 27 §, må hovrätten undanröja underrättens dom, allenast om felet kan antagas hava inverkat på målets utgång och ej kan utan väsentlig olägenhet afhjälpas i hovrätten.

29 §.

Undanröjer hovrätten underrättens dom och grundas beslutet ej därå, att underrätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall hovrätten tillika visa målet åter till underrätten för erforderlig behandling.

Om befogenhet för hovrätten att, då underrätten varit obehörig, hänvisa målet till annan underrätt stadgas i 19 kap. 11 §.

30 §.

Sedan hovrättens dom eller slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av domen eller beslutet översändas till underrätten.

31 §.

Har talan mot underrätts dom fullföljts allenast såvitt angår annat än ansvar, skall målet i hovrätten behandlas som tvistemål.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

52 KAP.

Om besvär.

1 §.

Vill någon anföra besvär mot underrätts beslut, skall han inom två veckor från den dag, då beslutet meddelades, till underrätten inkomma med besvärslinlagan; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte eller i fråga, som avses i 49 kap. 6 §, vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje med beslut, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i nämnda kapitel.

2 §.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av underrätten avvisas.

3 §.

I besvärslinlagan skall klaganden uppgiva:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. grunderna för besvärstalan; samt
3. den ändring i beslutet, som klaganden yrkar.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärslinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärslinlagan.

Besvärslinlagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

4 §.

Avvisas ej besvärstalan, skall underrätten utan dröjsmål till hovrätten insända besvärslinlagan med därvid fogade handlingar samt huvudskrift eller styrkt avskrift av akten, såvitt angår den fullföljda frågan.

5 §.

Föreligger mot besvärstalans upptagande annat hinder än i 2 § sägs, må talan av hovrätten omedelbart avvisas.

6 §.

Uppfyller besvärslinlagan ej föreskrifterna i 3 § eller är den eljest ofullständig, skall hovrätten förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i hovrätten, skall besvärstalan avvisas.

7 §.

Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärsinlagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.

Ej må, med mindre tillfälle lämnats motparten att förklara sig, ändring göras i underrättens beslut, såvitt angår hans rätt.

Har underrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av sådan åtgärd, äge hovrätten omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har underrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att beslut må verkställas utan hinder av att det icke äger laga kraft, äge hovrätten omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må hovrätten ock utan motpartens hörande göra ändring i underrättens beslut.

8 §.

Förklaringen skall innehålla yttrande rörande de av klaganden anförda grunderna för besvärstalan och angivande av de omständigheter förklaranden vill anföra.

Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.

Förklaringen skall vara egenhändigt undertecknad av förklaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är förklarande, hans försvarare.

9 §.

Har förklaring inkommit och finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Hovrätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

10 §.

Finnes för utredningen erforderligt, att part eller annan höres muntligen i hovrätten, förordne hovrätten därom på sätt den finner lämpligt. Om inställande av tilltalad, som är anhållen eller häktad, förordne hovrätten.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

11 §.

Sedan erforderliga åtgärder vidtagits, skall målet så snart ske kan av hovrätten företagas till avgörande.

12 §.

Innan hovrättens slutliga beslut meddelats, må besvärstalan återkallas.

13 §.

Sedan hovrättens slutliga beslut vunnit laga kraft, skall den från underrätten mottagna akten jämte avskrift av beslutet översändas till underrätten.

53 KAP.

Om mål, som upptages omedelbart av hovrätt.

1 §.

I tvistemål, som skall upptagas omedelbart av hovrätt, äge vad om rättegången vid underrätt är i 42—44 kap. stadgat motsvarande tillämpning.

2 §.

I brottmål, som skall upptagas omedelbart av hovrätt, äge vad om rättegången vid underrätt är i 45—47 kap. stadgat motsvarande tillämpning; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Hovrätten äge ej uppdraga åt åklagaren att utfärda stämning.

2. Hovrätten äge för målets beredande i stämningen förelägga den tilltalade att till hovrätten inkomma med skriftligt genmäle. Genmälet skall med därvid fogade handlingar delgivas åklagaren. Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge hovrätten förordna därom. Rätten äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig.

3. I stället för den tid av en vecka, som i 45 kap. 14 §, 46 kap. 11 § och 47 kap. 22 § är föreskriven för hållande av huvudförhandling i mål, vari den tilltalade är anhållen eller häktad, skall gälla en tid av två veckor.

4. Förekommer ej anledning till ådömande av svårare straff än böter, äge hovrätten företaga målet till avgörande utan huvudförhandling; därom gälle vad i 51 kap. 22 § stadgats.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

SJÄTTE AVDELNINGEN.

Om rättegången i högsta domstolen.

54 KAP.

Om fullföljd av talan mot hovrätts dom och beslut.

1 §.

Talan mot hovrätts dom skall föras genom ansökan om revision.

Den, mot vilken tredskodom givits, äge ej fullfölja talan mot domen; om hans rätt till återvinning i anledning av sådan dom är stadgat i 44 kap. 9 § och 53 kap. 1 §.

Har part, sedan tvist uppkommit angående sak, varom förlikning är tilllåten, utfäst sig att ej fullfölja talan mot domen, lände det till efterrättelse; utfästelse, som gjorts före domen, vare dock ej gällande, med mindre motsvarande utfästelse gjorts av motparten.

2 §.

Talan mot hovrätts slutliga beslut skall föras genom besvär. Meddelas i samband med dom beslut, varigenom saken till viss del ej upptages till prövning, skall dock talan mot beslutet föras genom ansökan om revision.

Äger part göra ansökan om återupptagande av mål, som avgjorts genom slutligt beslut, må han ej fullfölja talan mot beslutet.

3 §.

Vad i 49 kap. 3—5, 7 och 11 §§ är stadgat i fråga om talan mot underrätts beslut äge motsvarande tillämpning beträffande talan mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, i där uppkommen eller dit fullföljd fråga, som avses i nämnda lagrum.

4 §.

Beträffande hovrätts beslut i annat fall än nu sagts gälle vad i 49 kap. 8 § är stadgat.

5 §.

Då hovrätt ogillat yrkande om häktning eller reseförbud eller frigivit häktad eller hävt reseförbud, må talan mot beslutet ej föras annorledes än i samband med talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut.

6 §.

Över beslut, varigenom hovrätt visat mål åter till underrätt, må ej klagas; innefattar hovrättens prövning avgörande av fråga, som inverkar på målets utgång, äge dock part utan hinder av vad nu sagts fullfölja talan däremot.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

7 §.

Har hovrätt funnit underrätten behörig att upptaga mål, må talan däremot ej föras, med mindre invändningen mot underrättens behörighet grundas å omständighet, som vid fullföljd högre rätt haft att självant beakta.

8 §.

Ej må talan föras mot hovrätts beslut angående jäv mot domare i underrätt eller i dit fullföljd fråga, som avses i 49 kap. 4 § första stycket 7 eller 6 §.

9 §.

Talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, må ej komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill.

Talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, må ej i vidare mån än som framgår av 10 § komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill.

Vad nu sagts gälle ej talan, som i mål om allmänt åtal föres av justitiekanslern eller riksdagens justitieombudsman eller militieombudsman.

10 §.

Prövningstillstånd må meddelas allenast

1. om för enhetlig lagtolkning eller rättstillämpning är av synnerlig vikt, att talan prövas av högsta domstolen, eller parten visar, att talans prövning eljest skulle hava synnerlig betydelse utöver det mål, varom är fråga; eller

2. om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till sådan prövning.

2. om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning.

Meddelas ej prövningstillstånd, skall hovrättens dom eller slutliga beslut stå fast; erinran därom skall intagas i högsta domstolens beslut.

11 §.

Vid avgörande, huruvida prövningstillstånd skall meddelas i anledning av talan mot dom, skall hänsyn tagas även till beslut, varigenom saken till viss del ej upptagits till prövning och mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen.

Meddelas prövningstillstånd, gälle det domen eller det slutliga beslutet i dess helhet, såvitt parten för talan däremot, så ock beslut, mot vilket talan fullföljes i samband med talan mot domen eller det slutliga beslutet.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

12 §.

Ej må i anledning av talan rörande penningar eller sådant, som kan skattas i penningar, prövningstillstånd enligt 10 § 2 meddelas part, om värdet av vad han tappat i hovrätten uppenbart icke uppgår till ettusenfemhundra kronor. Vid beräkning av värdet av vad part tappat må hänsyn icke tagas till rättegångskostnad eller till ränta, som upplupit efter talans väckande.

Ej heller må i anledning av talan rörande ansvar prövningstillstånd enligt 10 § 2 meddelas målsägande, med mindre hans talan avser brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa, eller tilltalad eller honom närstående, som sägs i 21 kap. 1 §, med mindre talan avser sådant brott eller ock annat brott och den tilltalade förklarats straffri på grund av *otillräknelighet* eller erhållit anstånd med straffs ådömande eller för brottet dömts till förvaring i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller till ungdomsfängelse, fängelse, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under sextio eller böter omedelbart i penningar ej under ettusenfemhundra kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under nämnda belopp eller för honom bestämts ny minsta tid för förvaring eller internering.

Ej heller må i anledning av talan rörande ansvar prövningstillstånd enligt 10 § 2 meddelas målsägande, med mindre hans talan avser brott, varå straffarbete eller avsättning kan följa, eller tilltalad eller honom närstående, som sägs i 21 kap. 1 §, med mindre talan avser sådant brott eller ock annat brott och den tilltalade förklarats straffri på grund av *sin sinnesbeskaffenhet* eller erhållit anstånd med straffs ådömande eller för brottet dömts till förvaring i säkerhetsanstalt eller annan skyddsåtgärd eller till ungdomsfängelse, fängelse, mistning av befattning på viss tid, dagsböter ej under sextio eller böter omedelbart i penningar ej under ettusenfemhundra kronor eller ock blivit fälld till vite omedelbart i penningar ej under nämnda belopp eller för honom bestämts ny minsta tid för förvaring eller internering.

13 §.

Föres i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, talan mot hovrätts beslut, som ej är slutligt, och har ej i anledning av talan mot hovrättens dom eller slutliga beslut meddelats prövningstillstånd, som enligt 11 § andra stycket gäller även beslutet, äge vad i 9—12 §§ är stadgat motsvarande tillämpning; i anledning av talan mot beslut om rättegångskostnad må dock prövningstillstånd enligt 10 § 2 ej meddelas.

14 §.

Då hovrätt meddelar beslut, varemot talan enligt 5, 6, 7 eller 8 § ej må föras, skall hovrätten i beslutet giva det till känna.

Kan talan mot hovrätts dom eller beslut ej komma under högsta domstolens prövning, med mindre högsta domstolen meddelat parten tillstånd därtill, giva

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

hovrätten i samband med underrättelse om talans fullföljande det till känna. Hovrätten angive ock, på vilka grunder sådant tillstånd med hänsyn till utgången i hovrätten må meddelas. Gälla för olika delar av domen eller beslutet skilda grunder, skall hovrätten underrätta parten om innehållet i 11 § andra stycket.

15 §.

Anser part, att underrättelse, som hovrätten enligt 14 § meddelat, är oriktig, äge han i samband med fullföljande av talan mot domen eller beslutet påkalla prövning av frågan. Avser sådan fråga, huruvida på grund av bestämmelserna i 12 § hinder möter för prövningsstillstånd enligt 10 § 2, skall den avgöras i samband med frågan, om prövningsstillstånd skall meddelas. Till styrkande av värdet av vad part tappat i hovrätten må ej i högsta domstolen föreläggas ny bevisning.

Ej må i annat fall än i första stycket sägs fråga, som där avses, komma under högsta domstolens prövning. Vad hovrätt i övrigt föreskrivit om sättet för fullföljd av talan skall lända till efterrättelse.

16 §.

Över hovrätts beslut, varigenom missnöjesanmälan eller revisions- eller besvärstalan mot hovrätts dom eller beslut avvisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under högsta domstolens bedömande.

Över hovrätts beslut, varigenom missnöjesanmälan eller *ansökan om återvinning eller återupptagande* eller revisions- eller besvärstalan mot hovrätts dom eller beslut avvisats, må klagan föras genom besvär. Ej må i annat fall fråga, huruvida sådan anmälan *eller ansökan* gjorts eller talan eljest fullföljts på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, komma under högsta domstolens bedömande.

17 §.

Den som vill fullfölja talan mot hovrätts dom eller beslut skall i hovrätten nedsätta fullföljdsavgift, etthundrafemtio kronor, samt lika stort belopp till säkerhet för den kostnadsersättning, som högsta domstolen kan komma att tillerkänna motparten. Har i mål, däri flera äga gemensam talan, en av dem nedsatt belopp, som nu sagts, gälle det ock för de övriga. Äro i målet flera motparter till den som fullföljer talan, vare han dock ej skyldig att nedsätta mera än nu sagts.

Från nedsättningsskyldighet vare kronan fri så ock i brottmål åklagare samt tilltalad, som i målet hålles häktad eller enligt beslut i målet är intagen i allmän uppfostringsanstalt eller i anstalt för undergående av ungdomsfängelse eller i avbidan å sådant intagande hålles i förvar. Annan tilltalad, som för

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

talán i fråga om honom ådömt ansvar, vare fri från nedsättande av fullföljdsavgift. Nedsättning till säkerhet för kostnadsersättning erfordras icke, då enskild motpart ej finnes.

18 §.

Nedsätter den som vill fullfölja talan föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning men förmår han på grund av fattigdom ej tillika nedsätta fullföljdsavgift, äge han utan hinder därav fullfölja talan, om han med intyg av behörig myndighet styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av ytterligare etthundra femtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle. Kan han icke gälda ens det belopp, som skall nedsättas till säkerhet för kostnadsersättning, äge han ock utan hinder därav fullfölja talan, om han med intyg, som nu sagts, styrker, att han icke äger tillgång till gäldande av etthundra femtio kronor eller efter gäldande därav skulle sakna nödtorftigt uppehälle.

Närmare föreskrifter om vilken myndighet äger utfärda sådant intyg och om intygs innehåll meddelas av Konungen.

19 §.

Bifalles parts ändringsyrkande helt eller i huvudsakliga delar, förordne högsta domstolen tillika, att parten äger återbekomma nedsatt fullföljdsavgift. Gives ej sådant förordnande, tillfaller avgiften statsverket.

Menar part, som nedsatt fullföljdsavgift, att sådan rätteligen ej skolat gäldas av honom, äge han, till dess målet avgjorts, hos högsta domstolen yrka att återfå avgiften. *Har part nedsatt fullföljdsavgift, ehuru sådan rätteligen ej skolat gäldas av honom, förordne högsta domstolen i samband med målets avgörande, att han äger återfå avgiften.*

I dom eller slutligt beslut förordne högsta domstolen, om och i vad mån belopp, som part nedsatt till säkerhet för kostnadsersättning, må lyftas av honom eller motparten.

55 KAP.

Om revision.

1 §.

Vill part söka revision av hovrätts dom, skall han inom fyra veckor från den dag, då domen gavs, till hovrätten inkomma med revisionsinläga.

2 §.

Revisionskäranden skall inom den i 1 § angivna tiden i hovrätten nedsätta stadgad fullföljdsavgift och föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

kostnadsersättning; nedsattes ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som avses i 54 kap. 18 §.

Har käranden i rätt tid ingivit behörig myndighets intyg om fattigdom men är det ej av det innehåll, som stadgas i nämnda lagrum, förelägge hovrätten honom att inkomma med föreskrivet intyg vid påföljd att, om sådant icke är för hovrätten tillgängligt, då frågan, huruvida talan rätteligen fullföljts, ånyo företages, revisionstalan är förfallen. Nedsattes beloppet, vare det ock gillt.

3 §.

Finnes revisionstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

4 §.

I revisionsinlagan skall revisionskäranden uppgiva:

1. den dom, mot vilken talan föres;
2. grunderna för revisionstalan med angivande, i vilket avseende hovrättens domskäl enligt kärandens mening äro oriktiga; samt
3. i vilken del domen överklagas och den ändring i domen, som käranden yrkar.

Anser käranden, att prövningstillstånd skall meddelas enligt 54 kap. 10 § 1, bör han i revisionsinlagan närmare angiva de omständigheter han åberopar till stöd därför.

Vill käranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i revisionsinlagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall käranden uppgiva anledningen till att beviset ej tidigare förebragts. Åberopar käranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid revisionsinlagan. I revisionsinlagan skall käranden ock angiva, om han vill, att motparten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Är i brottmål den tilltalade anhållen eller häktad, skall det angivas.

Revisionsinlagan skall vara egenhändigt undertecknad av käranden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej revisionstalan, skall hovrätten efter revisionstidens utgång utan dröjsmål till högsta domstolen insända revisionsinlagan med därvid fogade handlingar samt underrättens och hovrättens akter i målet.

Är i brottmål den tilltalade häktad eller har han genom dom, som omedelbart går i verkställighet, dömts till tvångsuppfostran eller ungdomsfängelse eller framställles i revisionsinlagan yrkande, som påkallar omedelbar prövning, såsom i tvistemål begäran om kvarstad eller skingringsförbud eller om hävande av sådan åtgärd eller av förordnande, att dom må verkställas utan hin-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

der av att den icke äger laga kraft, eller i brottmål begäran om den tilltalades häktande eller om åtgärd, som avses i 25—28 kap., eller om hävande av sådan åtgärd, skall insändandet ske genast.

6 §.

Föreligger mot revisionstalan upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av högsta domstolen omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller revisionsinlagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga revisionskäranden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagan ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för revisionstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagan är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall revisionstalan avvisas.

8 §.

För målets beredande skall revisionsinlagan med därvid fogade handlingar delgivas revisionssvaranden och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftligt genmäle.

Har hovrätten i tvistemål avslagit yrkande om kvarstad, skingringsförbud eller annan handräckning eller förordnat om hävande av sådan åtgärd eller i brottmål avslagit yrkande om åtgärd, som avses i 26—28 kap., eller förordnat om hävande av åtgärd, som där sägs, äge högsta domstolen omedelbart bevilja åtgärden att gälla, till dess annorlunda förordnas. Har hovrätten beviljat åtgärd, som nu sagts, eller förordnat, att dom må verkställas utan hinder av att den icke äger laga kraft, eller fastställt underrätts beslut därom, äge högsta domstolen ock omedelbart förordna, att vidare åtgärd för verkställighet ej må äga rum. Är fråga om häktning eller reseförbud, må högsta domstolen utan motpartens hörande göra ändring i hovrättens beslut.

9 §.

Genmålet skall, om ej i tvistemål revisionskärandens yrkande medgives, innehålla yttrande rörande de av honom anförda grunderna för revisionstalan och angivande av de omständigheter revisionssvaranden vill anföra.

Vill svaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i genmålet uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. I tvistemål skall svaranden uppgiva anledningen till att beviset ej tidigare förebragts. Åberopar svaranden skriftligt bevis, skall det i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid genmålet. I genmålet skall svaranden ock angiva, om han vill, att mot-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

parten eller i brottmål målsägande eller den tilltalade skall infinna sig personligen vid huvudförhandling i högsta domstolen.

Genmålet skall vara egenhändigt undertecknat av svaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är svarande, hans försvarare.

10 §.

Genmålet skall med därvid fogade handlingar delgivas revisionskäranden.

Finnes för målets beredande ytterligare skriftväxling erforderlig, äge högsta domstolen förordna därom. Högsta domstolen äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Erfordras prövningstillstånd, bestämme högsta domstolen, sedan skriftväxlingen avslutats, om sådant tillstånd skall meddelas. När skäl äro därtill, må frågan upptagas, ehuru skriftväxling ej ägt rum. Innan prövningstillstånd meddelats, må fråga, som avses i 8 § andra stycket, ej upptagas.

12 §.

Högsta domstolen äge utan huvudförhandling företaga mål till avgörande, om målet upptagits omedelbart av hovrätten eller om i tvistemål revisionstalan medgivits eller i brottmål talan av åklagaren föres allenast till den tilltalades förmån eller talan, som föres av den tilltalade, biträts av motparten.

För prövning, som ej avser själva saken, vare huvudförhandling ej erforderlig.

Skall mål eller viss däri uppkommen fråga avgöras av högsta domstolen i dess helhet, må det ske utan huvudförhandling.

13 §.

Part må ej i tvistemål i högsta domstolen till stöd för sin talan åberopa omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, med mindre han gör sannolikt, att han icke kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid lägre rätt eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det. Framställes först i högsta domstolen yrkande om kvittning, må det avvisas, om det ej utan olägenhet kan prövas i målet.

14 §.

Har vid huvudförhandling i lägre rätt rörande viss omständighet vittne eller sakkunnig eller part under sanningsförsäkran hörts inför rätten eller syn å stället hållits och beror avgörandet även i högsta domstolen av tilltron till den bevisningen, må i denna del ändring i hovrättens dom i tvistemål eller i brottmål annat än till den tilltalades förmån ej ske, med mindre hovrätten,

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

ehuru beviset ej upptagits vid huvudförhandling i hovrätten, därutinnan gjort ändring i underrättens dom eller ock synnerliga skäl föreligga, att bevisets värde är annat, än hovrätten antagit.

15 §.

Beträffande rättegången i högsta domstolen skola i övrigt i tvistemål 50 kap. 11—20 §§, 22 §, 24 § och 25 § första och andra styckena samt i brottmål 51 kap. 11—20, 22, 24, 25 och 31 §§ äga motsvarande tillämpning.

Vad i 50 kap. 26—29 §§ rörande tvistemål samt i 51 kap. 26—29 §§ rörande brottmål är för hovrätt stadgat om undanröjande av underrätts dom och om återförvisning skall beträffande högsta domstolen äga motsvarande tillämpning i fråga om lägre rätts dom.

16 §.

Sedan högsta domstolens dom eller slutliga beslut givits, skola de från hovrätten mottagna akterna jämte avskrifter av domen eller beslutet översändas, hovrättsakten till hovrätten och underrättsakten till underrätten.

56 KAP.

Om besvär.

1 §.

Vill någon anföra besvär mot hovrätts beslut, skall han inom fyra veckor från den dag, då beslutet meddelades, till hovrätten inkomma med besvärslaga; har beslut under rättegången meddelats annorledes än vid sammanträde för förhandling, skall dock besvärstiden räknas från den dag, då klaganden erhöll del av beslutet. Klagan över beslut om någons häktande eller kvarhållande i häkte vare ej inskränkt till viss tid.

Om skyldighet att anmäla missnöje mot hovrätts beslut i fråga, som avses i 49 kap. 3 § eller 4 § första stycket 1, 2, 3 eller 7, stadgas i 54 kap. 3 §.

2 §.

Klaganden skall inom den i 1 § angivna tiden i hovrätten nedsätta stadgad fullföljdsavgift och föreskrivet belopp till säkerhet för motpartens kostnadsersättning; nedsättes ej något av dessa belopp eller allenast belopp till säkerhet för kostnadsersättning, skall han före utgången av nämnda tid inkomma med sådant intyg om fattigdom, som avses i 54 kap. 18 §.

Har klaganden i rätt tid ingivit behörig myndighets intyg om fattigdom men är det ej av det innehåll, som stadgas i nämnda lagrum, förelägge hovrätten honom att inkomma med föreskrivet intyg vid påföljd att, om sådant icke är för hovrätten tillgängligt, då frågan, huruvida talan rätteligen full-

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

följts, ånyo företages, besvärstalan är förfallen. Nedsättes beloppet, vare det ock gillt.

3 §.

Finnes besvärstalan ej vara fullföljd på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall den av hovrätten avvisas.

4 §.

I besvärslagan skall klaganden uppgiva:

1. det beslut, mot vilket talan föres;
2. grunderna för besvärstalan; samt
3. den ändring i beslutet, som klaganden yrkar.

Anser klaganden, att prövningstillstånd skall meddelas enligt 54 kap. 10 § 1, bör han i besvärslagan närmare angiva de omständigheter han åberopar till stöd därför.

Vill klaganden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i besvärslagan uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid besvärslagan.

Besvärslagan skall vara egenhändigt undertecknad av klaganden eller hans ombud.

5 §.

Avvisas ej besvärstalan, skall hovrätten utan dröjsmål till högsta domstolen insända besvärslagan med därvid fogade handlingar samt huvudskrift eller styrkt avskrift av underrättens och hovrättens akter i målet, såvitt angår den fullföljda frågan.

6 §.

Föreligger mot besvärstalans upptagande annat hinder än i 3 § sägs, må talan av högsta domstolen omedelbart avvisas.

7 §.

Uppfyller besvärslagan ej föreskrifterna i 4 § eller är den eljest ofullständig, skall högsta domstolen förelägga klaganden att avhjälpa bristen.

Efterkommes ej föreläggande och består bristen däri, att inlagen ej innehåller bestämt yrkande eller att grunderna för besvärstalan ej äro tydligt angivna, eller är bristen eljest så väsentlig, att inlagen är otjänlig som grund för rättegång i högsta domstolen, skall besvärstalan avvisas.

8 §.

Finnes motparten böra höras över besvären, skall besvärslagan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

9 §.

Förklaringen skall innehålla yttrande rörande de av klaganden anförda grunderna för besvärstalan och angivande av de omständigheter förklaranden vill anföras.

Vill förklaranden åberopa bevis, som ej tidigare förebragts, skall han i förklaringen uppgiva beviset och vad han vill styrka därmed. Skriftligt bevis skall i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas vid förklaringen.

Förklaringen skall vara egenhändigt undertecknad av förklaranden eller hans ombud eller, då i brottmål den tilltalade är förklarande, hans försvarare.

10 §.

Har förklaring inkommit och finnes ytterligare skriftväxling erforderlig, äge högsta domstolen förordna därom. Högsta domstolen äge tillika meddela närmare bestämmelser om skriftväxlingen och därvid även föreskriva, i vilket avseende part skall yttra sig. Part må föreläggas att inkomma med mer än en skrift, endast om särskilda skäl äro därtill.

11 §.

Erfordras prövningstillstånd och har motparten hörts över besvären, bestämme högsta domstolen, sedan skriftväxlingen avslutats, om sådant tillstånd skall meddelas. När skäl äro därtill, må frågan upptagas, ehuru skriftväxling ej ägt rum.

12 §.

Beträffande rättegången i högsta domstolen skall i övrigt vad i 52 kap. 10—12 §§ är stadgat äga motsvarande tillämpning.

13 §.

Sedan högsta domstolens slutliga beslut meddelats, skola de från hovrätten mottagna akterna jämte avskrifter av beslutet översändas, hovrättsakten till hovrätten och underrättsakten till underrätten.

14 §.

Vad i detta kapitel är stadgat äge motsvarande tillämpning i fråga om besvär mot beslut av advokatsamfundets styrelse; i dylikt mål gälle dock följande avvikelser:

1. Den som vill anföras besvär skall inom fyra veckor från den dag, då han erhöll del av beslutet, till högsta domstolen inkomma med besvärsläsa. Bestämmelserna i 2 § äge ej tillämpning.

2. Om ej särskilda skäl föranleda annat, skola klaganden och, då talan föres av justitiekanslern, även motparten höras muntligen i högsta domstolen.

3. Tillfälle skall lämnas styrelsen att inkomma med skriftlig förklaring och att, då part höres muntligen, därvid yttra sig.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)***57 KAP.****Om mål, som upptages omedelbart av högsta domstolen.****1 §.**

I mål, som skall upptagas omedelbart av högsta domstolen, äge vad i 53 kap. är stadgat motsvarande tillämpning.

SJUNDE AVDELNINGEN.**Om särskilda rättsmedel.****58 KAP.****Om resning och återställande av försutten tid.****1 §.**

Sedan dom i tvistemål vunnit laga kraft, må till förmån för någon av parterna resning beviljas:

1. om ledamot av rätten eller där anställd tjänsteman eller ombud eller ställföreträdare med avseende å målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas hava inverkat på målets utgång;

2. om skriftlig handling, som åberopats till bevis, varit falsk eller om part, som hörts under sanningsförsäkran, eller vittne, sakkunnig eller tolk avgivit falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antagas hava inverkat på utgången;

3. om omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till annan utgång; eller

4. om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

Ej må på grund av förhållande, som avses i 3, resning beviljas, med mindre parten gör sannolikt, att han icke vid den rätt, som meddelat domen, eller genom fullföljd från denna kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det.

2 §.

Sedan dom i brottmål vunnit laga kraft, må till förmån för den tilltalade resning beviljas:

1. om ledamot av rätten eller där anställd tjänsteman, åklagaren eller ombud, ställföreträdare eller försvarare med avseende å målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, som kan antagas hava inverkat på målets utgång;

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

2. om skriftlig handling, som åberopats till bevis, varit falsk eller om vittne, sakkunnig eller tolk avgivit falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antagas hava inverkat på utgången;

3. om omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till att den tilltalade frikänts eller brottet hänförs under mildare straffbestämmelse än den som tillämpats eller ock med hänsyn till vad sålunda åberopas och i övrigt förekommer synnerliga skäl äro, att frågan, huruvida den tilltalade förövat det brott, för vilket han dömts, prövas ånyo; eller

4. om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.

3 §.

Sedan dom i brottmål vunnit laga kraft, må till men för den tilltalade resning beviljas:

1. om sådant förhållande, som avses i 2 § 1 eller 2, förelegat och detta kan antagas hava medverkat till att den tilltalade frikänts eller brottet hänförs under väsentligt mildare straffbestämmelse än den som bort tillämpas; eller

2. om å brottet kan följa straffarbete samt omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till att den tilltalade dömts för brottet eller detta hänförs under väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats.

Ej må på grund av förhållande, som avses i 2, resning beviljas, med mindre parten gör sannolikt, att han icke vid den rätt, som meddelat domen, eller genom fullföljd från denna kunnat åberopa omständigheten eller beviset eller han eljest haft giltig ursäkt att ej göra det.

4 §.

Vill någon söka resning, skall han hos högsta domstolen göra skriftlig ansökan därom.

Ansökan om resning i tvistemål på grund av förhållande, som avses i 1 § första stycket 1, 2 eller 3, så ock i brottmål till men för den tilltalade skall göras inom ett år, sedan sökanden erhöll kännedom om det förhållande, varå ansökan grundas; åberopas annans brottsliga gärning som grund för ansökan, må tiden räknas från det dom däröver vann laga kraft. Resning i tvistemål på grund av förhållande, som avses i 1 § första stycket 4, skall sökas inom sex månader, sedan domen vann laga kraft.

5 §.

I resningsansökan skall sökanden uppgiva:

1. den dom ansökan avser;
2. det förhållande, varå ansökan grundas, och skälen för ansökan; samt

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

3. de bevis sökanden vill åberopa och vad han vill styrka med varje särskilt bevis.

Grundas ansökan å förhållande, som avses i 1 § första stycket 3 eller 3 § första stycket 2, skall sökanden uppgiva anledningen till att omständigheten eller beviset ej åberopats i rättegången.

Ansökan skall vara egenhändigt undertecknad av sökanden eller hans ombud.

Vid ansökan skola i huvudskrift eller styrkt avskrift fogas de skriftliga bevis sökanden åberopar.

6 §.

Avvisas ej resningsansökan, skall ansökan med därvid fogade handlingar delgivas motparten och föreläggande meddelas honom att inkomma med skriftlig förklaring. Finnes ansökan ogrundad, må den dock omedelbart avslås.

Vad i 56 kap. 9, 10 och 12 §§ är stadgat om besvär i högsta domstolen äge motsvarande tillämpning beträffande resningsansökan.

Högsta domstolen äge, när skäl äro därtill, förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av domen ej må äga rum.

7 §.

Beviljas resning, förordne högsta domstolen, att målet skall ånyo upptagas av den rätt, som sist dömt i målet; dock äge högsta domstolen, då resning beviljas i tvistemål eller i brottmål till den tilltalades förmån och saken finnes uppenbar, omedelbart ändra domen.

Uteblir sökanden, då målet ånyo företages till förhandling, vare resningen förfallen; uteblir motparten, må målet avgöras utan hinder därav. I kallelse skall intagas erinran därom. Vad nu sagts gälle dock ej i fråga om åklagare.

8 §.

Avvisas eller avslås resningsansökan, äge högsta domstolen ålägga sökanden att ersätta motparten eller, om åklagaren är motpart, statsverket kostnaden å resningsärendet; har resning sökts av åklagaren, må kostnaden utgå av allmänna medel. Bifalles ansökan, skall frågan om kostnaden prövas i samband med målet efter dess återupptagande.

9 §.

Avser dom i brottmål även annat än ansvar, gälle beträffande resning i denna del av målet vad om resning i tvistemål är stadgat; beviljas resning i answersfrågan, må dock utan hinder av vad sålunda är föreskrivet resning samtidigt beviljas även i målet i övrigt.

10 §.

Vad i 1—9 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning beträffande rättens beslut.

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

11 §.

Har någon försuttit laga tid för fullföljande av talan mot dom eller beslut eller för ansökan om återvinning eller återupptagande och förelåg för hans underlåtenhet laga förfall, som han icke kunde i rätt tid anmäla, må på ansökan av honom den försuttna tiden återställas.

12 §.

Vill någon söka återställande av försutten tid, skall han inom tre veckor, sedan förfallet upphörde, och sist inom ett år, sedan tiden utgick, hos högsta domstolen göra skriftlig ansökan därom.

Beträffande ansökan, som nu sagts, äge vad i 5, 6 och 8 §§ är stadgat motsvarande tillämpning.

59 KAP.

Om besvär över domvilla.

1 §.

Dom, som vunnit laga kraft, skall på besvär av den, vilkens rätt domen rör, på grund av domvilla undanröjas:

1. om målet upptagits, ehuru däremot förelegat rättegångshinder, som vid fullföljd högre rätt haft att självant beakta;

2. om rätten ej varit domför;

3. om domen givits mot någon, som ej varit rätteligen stämd och ej heller fört talan i målet, eller genom domen någon, som ej varit part i målet, lider förfång;

4. om domen är så mörk eller ofullständig, att därav ej framgår, huru i saken dömts; eller

5. om i rättegången förekommit annat grovt rättegångsfel, som kan antagas hava inverkat på målets utgång.

2 §.

Vill någon besvära sig över domvilla, skall han till den rätt, där talan mot domen skolat fullföljas, eller, om fullföljd ej kunnat äga rum, till högsta domstolen inkomma med besvärsinlaga.

Besvär skola föras, om de grundas å omständighet, som avses i 1 § 1, 2 eller 5, inom sex månader, sedan domen vann laga kraft, och, om besvären grundas å omständighet, som avses i 1 § 3, inom sex månader, sedan klaganden erhöll kännedom om domen. Erhöll han kännedom om domen, innan den vann laga kraft, skall tiden räknas från den dag, då domen vann laga kraft.

*(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)***3 §.**

Om besvär över domvilla och fullföljd av talan mot hovrätts beslut i sådant ärende äge i övrigt vad i 52, 54 och 56 kap. är stadgat motsvarande tillämpning; beträffande besvär, som skola upptagas omedelbart av högsta domstolen, gälle dock ej bestämmelserna om nedsättning av fullföljdsavgift och belopp till säkerhet för motparts kostnadsersättning eller angående prövningstillstånd.

Rätten äge, när skäl äro därtill, förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av domen ej må äga rum.

Undanröjes domen och grundas beslutet ej därå, att rätten varit obehörig eller eljest icke bort upptaga målet till prövning, skall tillika förordnas, att ny handläggning skall äga rum vid den rätt, som meddelat domen.

Om ersättning för kostnad gälle vad om rättegångskostnad är stadgat.

4 §.

Vad i 1—3 §§ är stadgat om dom äge motsvarande tillämpning beträffande rättens beslut.

5 §.

Strafföreläggande, som fastställts av rätten eller, då rättens fastställelse ej erfordras, godkänts av den misstänkte, skall på besvär av den som föreläggandet avser undanröjas:

1. om godkännandet icke kan anses som en giltig viljeförklaring;
2. om vid ärendets behandling förekommit sådant fel, att föreläggandet bör anses ogiltigt; eller
3. om föreläggandet eljest ej överensstämmer med lag.

6 §.

Den som vill besvära sig över strafföreläggande skall till den hovrätt, där, om åtal väckts, talan mot underrättens dom skolat fullföljas, inkomma med besvärslinlaga.

Besvär skola föras inom en månad, sedan åtgärd för verkställighet av föreläggandet företogs hos den misstänkte. Hovrätten äge, när skäl äro därtill, förordna, att, till dess annorlunda föreskrives, vidare åtgärd för verkställighet av föreläggandet ej må äga rum. Om besvär, som nu sagts, äge i övrigt vad i 52 kap. är stadgat motsvarande tillämpning. Över hovrätts beslut må talan ej föras.

Om denna balks ikraftträdande förordnar Konungen med riksdagen.

B) att motionerna I: 153, 182, 183, 184, 185, 186 och 187 samt II: 158, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247 och 248, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan under A) härövan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 2 juni 1942.

På första särskilda utskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Gärde, Linder, Linnér, Branting, Eskhult, Alfred Andersson, Bernhard Nilsson, Dahlström, friherre De Geer, Siljeström* och *Anderberg*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Persson i Falla, Hedlund i Östersund, Ryberg, Lövgren, Olsson i Mellerud, Mosesson, Isacsson, Gezelius, Mårtensson, Berg* och *Werner*.

Reservationer.**A) Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:**

av herr *Linder*, vilken anförde:

»Jag har i min i riksdagens första kammare detta år väckta motion nr 182 framfört vissa anmärkningar beträffande förslaget till ny rättegångsbalk.

A) Beträffande förhållandet emellan den muntliga förhandlingen såsom huvudprincip i rättegång gentemot det nuvarande muntligt-protokollariska systemet har jag ställt mig förbehållsam.

B) Genomförandet av den nya rättegångsbalken kommer att bli väsentligt dyrare än den nuvarande processordningen.

C) Därutöver har jag riktat vissa detaljanmärkningar emot det kungl. förslaget, nämligen beträffande

1. organisationen av rådhusrätterna,
2. den väsentliga förändringen i fullföljdsrätten till Högsta Domstolen,
3. legaliseringen av advokatväsendet.

A. Min allmänna inställning till en ny rättegångsbalk.

När utskottet står inför bedömandet av det föreliggande förslaget till rättegångsbalk, måste man noga ihågkomma, att förslaget utgör frukten av ett förarbete, som fortvarat alltsedan 1811, alltså i runt tal 130 år. Under denna långa tid har det suttit efter varandra lagkommittén, lagberedningen, nya lagberedningen, processkommissionen och till sist processlagberedningen. Alla dessa utredningar hava varit sammansatta av sin tids yppersta och mest skarp-sinniga jurister. Tryggt kan man också säga, att flertalet av de stora, väsentliga frågor, vilka sammanhöra med spörsmålet om en ny rättegångsbalk, förut under tidernas lopp varit prövat och bedömt en eller flera gånger. Jag tänker då särskilt på sådana frågor, som den om muntlighet eller skriftlighet, om en-mans eller fler-mans domstolar, om nämnd med kollektiv eller individuell rösträtt, om fri bevisprövning, om advokater.

Självfallet är, att ett arbete, som — låt vara med skilda mellanrum — under en sådan lång tidrymd diskuterats och bedömts av högt kvalificerade personer samt en mångfald hörda myndigheter och enskilda, förmår ej ett riksdagsutskott, även om det är ett särskilt utskott, att på några månader även med bästa vilja, med det mest trogna arbete och med den största flit helt genomtränga. Åtskilliga kapitel och paragrafer måste ägnas uppmärksamhet mera i förbigående, medan åter beträffande andra kapitel diskussionen stannar vid paragrafer med mera påtagligt allmänt intresse. — Detta mitt uttalande om utskottets granskning av det väldiga lagverket med hundråråriga anor innebär ett försvar för, ingalunda någon kritik av utskottets ar-

bete. — Samma beträngda situation har förelegat tidigare vid flera tillfällen. Riksdagens makt och myndighet krävde dock då liksom denna gång en auktorisation av det föreliggande förslaget och därmed också förslagets utskottsbehandling, något som först nu blivit av.

Väl är det sant, att utskottet såsom stöd för sitt arbete haft bland sina ledamöter processlagberedningens ordförande och såsom sin sekreterare en annan ledamot av samma lagberedning liksom också såsom ledamöter medlemmar av beredningens rådgivande nämnd ävensom ett betydande antal av första lagutskottets högst upplysta ledamöter. Veterligt är jämväl, att utskottets ordförande en gång varit starkt engagerad i processkommissionens arbete och sedermera varit varmt intresserad av arbetet på en ny rättegångsbalk. Men hur det ändå är i denna sak, så bliva, även med de bästa anvisningar, för denna dagens män, trots allt, förslagets stora frågor alltjämt lika brännande som förr, låt vara, att det från den stora allmänhetens sida måhända kommit att lägga sig en viss trötthet och olust över frågan om en ny rättegångsbalk, något som man heller alls ej bör förvåna sig över. Allmänheten har sedan ett sekel tillbaka och några decennier därtill hört talas om arbetet på en ny rättegångsbalk utan att dock se något resultat. Den långsamhet hos vår rättsskipning, som varit den yttersta drivkraften för dem, vilka påtalat vår nu gällande rättegångsordnings brister, har också förlorat mycket av sin stötkraft. Det visade sig nämligen ej vara svårare för domstolarna att öka takten, än att en blott och bar påminnelse om skyndsamhet, manifesterad bland annat i en P. M., kunde genomföras till allmänhetens fromma såsom en *reform utan lagändring*. Det kommer heller aldrig, rättegångsordningen må bli aldrig så ny, någonsin i vårt land att finnas en domstol, som så att säga på fläcken kan säga vad som i en sak är rätt eller orätt. Det kommer heller aldrig att finnas i vårt land någon domare, som så har lagen i sin hand, att han omedelbart kan avgöra vad som är rätt eller orätt. Det kommer alltid att behövas prövning och noga eftertanke, vilket tager tid.

Självfallet har man rätt att fråga sig, huruvida en genomgripande reform av vårt rättegångsväsen verkligen är påkallad. Ingen människa lär på allvar vilja påstå, att rättegångsordningen i vårt land är på något sätt äventyrad. Tvärtom måste man säga, att i dess hägn vårt land tillvunnit sig aktning och respekt över hela den civiliserade världen. Och dock är denna rättegångsordning i sina huvuddrag alltjämt och även i denna dag densamma, som fastställdes genom rättegångsbalken i 1734 års lag! Helt oförändrad har rättegångsbalken naturligt nog ej förblivit sedan dess tillkomst, men reformerna hava varit av *partiell* natur. Det svenska folket har med relativt små medel kunnat bibehålla sin gamla rättegångsbalk. Det är ej mer än en skyldig hönör att säga, att rättegångsbalken i 1734 års lag ovanligt väl har hållit måttet och tålt påfrestningen av den väldiga utveckling, som ägt rum allt sedan dess stadfästande. — Jag kan ej instämma i ett allmänt klander av vår nuvarande rättegångsordning.

Därmed vare dock ej sagt, att en reform av vårt rättegångsväsen får anses opåkallad. Efter min uppfattning förhåller det sig därmed på samma sätt,

som då en person länge slitit på en kostym och fått den mycket lappad. Det kräves någon gång, att kostymen förnyas och får ett modernare snitt. Om emellertid det snitt, som föreslås i den kungl. propositionen, blir just det riktiga — ty en smakfråga får det ej enbart vara — kan det vara delade meningar om. Det sakliga innehållet och resultatet kommer ej att bli bättre än det hittills varit. Påståendet, att sanningen skulle sättas i rättvisans högsäte genom den nya rättegångsreformen, får ej stå oemotsagt. Påståendet är en överdrift och ägnat att missleda människorna. Domarna komma ej att bli bättre, samvetsgrannare och mera övervägda än de varit hittills. Likväl skall det ingalunda läggas de män till last, vilka nedlagt arbete och möda i de under årens lopp avgivna betänkandena, att någon ny rättegångsordning ej blivit av riksdagen antagen. Juristerna hava i oändlighet skrivit och plitit, anlagt nya synpunkter, vridit och vänt på uttryckssätten. Riksdagen här dock själv en väsentlig skuld. Vårt folk har sedan århundraden på denna punkt visat misstänksamhet. Man har levat sig in i och blivit förtrogen med gällande lags processföreskrifter. Man har känt dess brister och luckor och vetat att taga sig till vara, vis förmodligen av bittra erfarenheter. Man har varit rädd för nymodigheter, även om de tett sig aldrig så lockande. Man har ej vetat, vad som kunnat lura under de många ofta till synes så enkla paragraferna. Man har varit rädd att råka ut för äventyrligheter. — Anslag ur statskassan hava under tiden tåligt beviljats, juristerna hava befordrats och folkets samvete har varit fredat.

När riksdagen nu omsider går att taga ställning till det framlagda förslaget till rättegångsbalk, gäller det en av de allra viktigaste samhällsfrågorna. Reformen kommer att sätta spår i vårt dagliga liv och vår trivsel sannolikt mer än ett århundrade framåt. 1734 års lag har nyligen firat sitt tvåhundraårsjubileum.

Förslagets främsta nyhet och dess huvudprincip är det muntliga förfarandet i motsats till det nu brukliga, det muntligt-protokollariska systemet. Det nya systemet har sina förebilder i utlandet, där det säges ha utfallit väl. Visserligen kan det sägas, att med införandet i vår lag av den muntliga förhandlingen såsom grundläggande princip man återvänder till en mycket gammal sedvana hos vårt folk. Detta är endast någorlunda riktigt. Man måste dock besinna, att vid den tiden den muntliga förhandlingen dikterades till väsentlig del av nödvändigheten. Skrivkonsten var en sällsynt företeelse bland menige man. Folkskolestadgan är som bekant tillkommen omkring trettio år senare än denna utredning påbörjades. Juristutbildningen, som stod menige man till förfogande, var så gott som ingen.

Det klander, som numera ofta riktas emot skriftlighetens överhandtagande betydelse i vårt rättegångsförfarande, stöder sig förvisso på en fullt naturlig utveckling av det skrivna ordets betydelse. Vårt land har kunnat glädja sig åt enastående framsteg på såväl det ekonomiska som sociala området. Därmed har också följt, att själva samhällslivet blivit oändligt mera komplicerat i våra dagar än tidigare. Den enskildes möjligheter att famna över mera vidsträckt områden på ett mera ingående sätt hava blivit mycket begränsade.

Invecklade spörsmål äro även för fackmannen numera ytterligt svåra att muntligt yttra sig över. Det kräves mestadels ett fastställande i skrift av vederbörandes tankeinställning i frågan. Skriftligheten har därför enligt min uppfattning ej såsom en ovana kommit att väga så tungt i vågskålen utan snarare tack vare sin egen tyngd. Det har sedan länge inpräntats hos vårt folk, och funnit menige mans mest innerliga förståelse, att, om man vill vara säker på sin sak, skall man taga skriftligt på densamma. Hädanefter komma domarna med sina betydelsefulla, ofta livsviktiga avgöranden att grundas på det i huvudförhandlingen *muntligt* framförda. Alltjämt kommer dock, skulle jag tro, trots de mycket stränga föreskrifterna om den muntliga förhandlingen, skriftligheten att åtminstone vid *förberedelsen* äga sin stora betydelse och även att livligt brukas. Ett motsatt förhållande kommer helt enkelt att brytas av verklighetens värld.

Jag har varit motståndare till det föreslagna, nya förfarandet. Jag har ställt mig kritisk till detsamma. När jag nu låter betänkligheterna fara, så sker det i huvudsak på följande skäl.

1:o) Det kungl. förslaget betecknar åtminstone i anseende till det processuella förfarandet ett *delvis* slut på ett mer än sekellångt arbete. Det måste någon gång bli en ända på arbetet på en ny rättegångsbalk. Här har under ett sekel och några decennier därtill den ena juristgenerationen efter den andra lämnat sitt bidrag. Så svår får ej uppgiften anses vara att åstadkomma en ny rättegångsbalk, att gång efter annan arbetet får rinna ut i sanden. Även om uppgiften är endast delvis löst, måste dock någon gång steget tagas från riksdagens sida till ett avgörande i positiv riktning.

2:o) Efter allt arbete, som nedlagts å det kungliga förslaget, och det stöd, som processlagberedningen haft av föregående utredningars arbete, så står det likväl för närvarande ej till att erhålla ett mera noggrant och genomtänkt förslag än det föreliggande. Väl kan det sägas, att förslaget är tillskuret efter utländskt mönster och att denna tidens kynne på åtskilliga ställen färgat av sig till en viss tendens till onödig stränghet, men bristerna i förslaget, till vilka jag senare återkommer, synas enligt min mening dock ej vara värre än att de på kort tid och utan större svårighet kunna bemästras.

3:o) Jag håller före, att förslaget medför den fördelen för domarkåren, att dess arbete göres från början solidare och bekvämare. Det lider intet som helst tvivel, att domaren från förberedelsen går till huvudförhandlingen på ett helt annat sätt rustad än han varit tidigare. Det ligger i själva verket något nära nog ovärdigt däri, att en domare för närvarande nödgas sätta sig i domarsätet väl vetande, att han går att behandla mål, om vilka han i verkligheten mycket ringa vet och där vilka som helst överraskningar kunna inträffa. Sådant bör ej få förekomma. Skall allmänheten verkligen kunna draga nytta av domarens insikter, så är det tillbörligt, att han på förhand erhåller en viss och gärna till och med ingående kännedom om de mål, i vilka han skall fälla sin dom. Det är min livliga förvissning, att, när en gång den svenska domarkåren blivit tillräckligt insatt i den kommande nya rättegångsbalken, och blivit så att säga tillräckligt varm i kläderna, så skall domarkåren,

åtminstone om den får samma gedigna utbildning som hittills, med sin stora klokhet och livserfarenhet veta att lägga allt till rätta på lämpligaste och bästa sätt för de rättssökande.

4:o) Då man forskar i detta ämne, är det med förvåning man erfar, att 1734 års lag knappast mer än tjugo år efter sin tillkomst åtminstone beträffande rättegångsbalken och utsökningslagen blev föremål för en allvarlig kritik. Under sådana förhållanden är det en tröst att veta att, även om det förslag, som nu föreligger till bedömande, blir upphöjt till lag, så komma dess brister, då det kolliderar med verkligheten, att efter hand bliva rättade, och en gång, när 130 år hava ytterligare förflutit, så komma vi att i den nya rättegångsbalken hava en visserligen då gammal, men i varje fall en efter sin metod lika pålitlig rättegångsbalk som den, vi nu gå att upphäva. Det skadar ej att i detta sammanhang erinra sig ett gammalt juristyttrande: 'Det är ej fråga om ett fullkomligt lagverk utan om det minst ofullkomliga.'

B. Reformens ekonomiska verkningar.

Jag har i min ovan omförmälda motion lämnat öppet, huruvida *statens* kostnader för rättegångsreformens genomförande komma att bli jämförelsevis små eller stora. — Beträffande åter den *enskilda partens* kostnader för reformen har jag hävdad, att en enskilds rättegång kommer att bli betydligt mycket dyrare än nu.

I avseende å kostnaderna för *staten* har professor emeritus *Ernst Kallenberg* i Svensk juristtidning år 1940: 'Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. Några anteckningar och reflexioner' förklarat, att det ej torde vara möjligt att med någon högre grad av visshet uttala sig därom, samt ansett, att frågan om processens billighet, såvitt det gäller statens rättsskipningsutgifter, måste lämnas åt framtiden.

Sedan dess har enligt den kungl. propositionen en minutiös utredning ägt rum angående reformens ekonomiska verkningar. Det vare mig långt ifrån att vilja jäva denna utredning. Men det vill förefalla mig, som om trots alla antaganden, väganden för och emot, uppskattningar och beräkningar utredningen vore *ensidig* i så måtto, att densamma ständigt söker leda i bevis, att statens kostnader för rättegångsreformen skulle vara i del hela obetydliga. — Självfallet är, att mycket kan ses relativt: I jämförelse med kostnaderna exempelvis för försvaret måste departementschefen anses hava rätt i sitt uttalande. Hänföras desamma åter till normala tider, så torde kostnaderna ur statsverkets synpunkt få anses stora nog och mana till en viss försiktighet. Jag antager, att det till en ej ringa del var ur den synpunkten, som statsutskottets dåvarande ordförande *Anders Råstock* tog till orda vid överläggningarna inför vederbörande departementschef den 5—10 juni 1939 liksom också, när vid samma tillfälle f. d. borgmästaren *G. Bissmark* angående kostnaderna förklarade, att det naturligtvis vore svårt att bedöma dem på förhand och att det ej rörde sig om sådana belopp, att de på något sätt kunde bringa rikets finanser i fara. Det sades också av Bissmark, att han förstode, att

statsutskottets ordförande här intoge en försiktig ståndpunkt. — Huruvida dessa herrar skulle känt sig övertygade av den föreliggande utredningen, är ej känt.

Hur som helst, så beräknas i den kungl. propositionen beträffande *underätterna*, att den sammanlagda arbetsbördan ej ökas genom rättegångsreformen och att behovet av arbetskrafter i stort sett även efter reformens genomförande är att bedöma ur samma synpunkter, som redan nu göra sig gällande. — Varnande ord mot denna optimism hava ej saknats, exempelvis av lagrådet. I ett avseende torde dock en invändning ej sakna fog. Om redan föreliggande behov ej äro fyllda men måste fyllas, därför att rättegångsreformens genomförande aktualiserar behovet, så måtte det väl bliva en utgift för statsverket. Om sedan denna utgift bokföres inom eller utom rättegångsreformens konto betyder enligt min uppfattning litet. En ökad utgift blir det. Sålunda förhåller det sig med domsagornas personal- och kanslikostnader och exempelvis med ersättningen åt nämndemännen.

Beträffande kostnaderna för rikets *hovrätter* kräver konstruktionen av det nya förfarandet i såväl hovrätt som Högsta Domstolen ett bibehållande i viss utsträckning av det nuvarande systemet. Personal behöves alltså såväl för viss fortvaro av det nuvarande som det nya systemet.

Anmärkningsvärd är också den successiva nedskärningen av antalet hovrättsråd. — För närvarande tjänstgöra femton hovrättsdivisioner med som regel fem hovrättsråd å varje division och med sammanlagt för hela riket sjuttiosex hovrättsrådsbefattningar, vartill komma fyra presidenter eller tillhopa 80 ordinarie domarbefattningar. — Vid rättegångsreformens genomförande räknar man med förhandenvaron av två nya hovrätter, i Göteborg och förmodligen Sundsvall, samt därtill en utökning av divisionerna för vissa av de nuvarande hovrätterna, så att antalet divisioner för hela riket belöper sig till tjugo divisioner. — Undersamt låter det då, att merkostnaden för ytterligare fem hovrättsdivisioner kan belöpa sig till 135,755 kronor eller, mycket noga räknat, en verklig merkostnad av 132,000 kronor. — I verkligheten är det väl dock så, att behovet av en hovrätt för Västra Sverige och Nedre Norrland aktualiseras av rättegångsreformen och att kostnaderna för dessa hovrätter också böra föras på reformens konto. — Den egentliga lösningen till reformens prisbillighet ligger emellertid däri, att tjugo hovrättsråd blivit ersatta med tjugo assessorer, alltså med en billigare arbetskraft.

Särskilda utskottet har likväl gått ännu längre än departementschefen och ytterligare reducerat hovrättsrådets antal till tre å varje hovrättsdivision. Alltså i det hela en nedskärning från fem hovrättsråd för division till tre hovrättsråd och två assessorer!

Ifrågasätts kan om nedskärningen såväl enligt kungl. förslaget som det särskilda utskottet äro kloka. Visst har det blivit billigare med en sådan domstolsorganisation. Men det finnes också någonting, som anses för grundväsentligt i rättegången, nämligen *rättssäkerheten*. Självständiga domare, som ej behöva räkna med varken överordnades, kamraters eller

andras nåd eller onåd, hava alltid ansetts för en stor styrka i rättsskipningen. För mången ung man, som söker sin befordran i rättegångsverken, kan pressningen bliva hård nog.

Beträffande *Högsta Domstolen* har jag funnit anmärkningsvärt att för närvarande antalet sessionsdagar utgöra 559, vartill komma 25 dagar för prövning av dispensansökningar, medan åter *efter* rättegångsreformens genomförande enligt en ytterst minutiös uppräknig av Högsta Domstolens arbetsuppgifter sessionsdagarnas antal kommer att utgöra 411, däri inräknat prövningstillstånden. Av nämnda 411 dagar skulle på en var av Högsta Domstolens tre avdelningar komma 137 sessionsdagar. Av dessa 137 sessionsdagar beräknas belöpa allenast 61 dagar för huvudförhandling samt 50 dagar för den ominösa tillståndsprövningen. Övriga dagar beräknas åtgå för mål och ärenden, vilka tillgodoses med mera summarisk behandling. — Självfallet förbiser jag ingalunda, att justitieråden framdeles liksom nu hava ej ringa hemarbete.

I detta sammanhang anmäla sig också parternas dryga inställelsekostnader. Inom utskottet har en rätt vidlyftig diskussion förts angående angelägenheten för häradshövdingarna att förlägga sammanträdena för förberedelsen till sådan plats, att parterna beredas minsta möjliga utgifter. Utskottet har också i sin motivering understrukt denna sak. Självfallet är emellertid att härigenom uppkomna kostnader för häradshövdingarna skola ersättas av staten.

Beträffande överrätterna har jag i min ovan omförmälta motion pekat på nödvändigheten att i anseende till det hädanefter lagfästa muntliga förfarandet hålla sammanträden å ställen, vilka genom sin belägenhet otvivelaktigt kunde komma att väsentligt minska parternas inställelsekostnader.

I fråga om hovrätterna har utskottet i sin motivering i viss mån tillmötesgått min framställning genom att hänvisa till hovrättstingen och dessas planerande jämväl för andra områden av vårt land än Norrland. Det lärers väl ej vara förmätet att hoppas, att jämväl Kungl. Maj:t av egen drift tillmötesgår detta folkliga krav.

Beträffande åter Högsta Domstolen har givetvis mitt yrkande om sessioner av Högsta Domstolen i hovrättsstäderna ansetts förmätet. Enligt min mening har dock mitt yrkande stort fog för sig. Ingenstädes står i lag bestämt, att Högsta Domstolen skall hålla sina sessioner i Stockholm. Att i vårt land med dess väldiga utsträckning tvinga parter till personlig inställelse i Stockholm i och för muntlig förhandling är orimligt. Utskottets förklaring, att sammanträden utom förläggningssorten skulle medföra stora praktiska svårigheter och kunde verka förryckande på Högsta Domstolens arbete, äro mera konstruerade än verkliga skäl. De övervinnas med lätthet av den goda viljan att göra allt till det bästa. — Utskottets dock i viss mån förståelsefulla inställning till mitt förslag gör, att jag avstår från ett eljest tilltänkt yrkande i min reservation, väl vetande, att tiden arbetar för den av mig framförda tanken.

Enligt den uppfattning, som jag bildat mig av det Kungl. förslaget, är det oriktigt att *bagatellisera* statens utgifter för rättegångsreformens genomförande. Tvärtom tror jag, att dessa utgifter komma att bli långt drygare än som nu göres gällande. Ett stort fel hos det nuvarande förfarandet har varit — utom annat — den knapphet, med vilken det fått dragas. Vari bottna egentligen alla dessa klagomål över, att målen fått ligga för länge? Sannerligen, det har ej varit brist på flit hos de arbetande domarna, men knapphet på anslag åt tillräckliga arbetskrafter. — Läger man härtill, att det expeditionella förfarandet är tungrott och onödigt omständigt samt att den tekniska utrustningen ofta ligger långt efter sin tid, så förstår man, att arbetet ej kan gå fort hos domstolarna. — Vill man emellertid nu en verkligt radikal omläggning av den svenska rättegången, så måste man räkna med betydligt större utgifter från statens sida än förut.

Beträffande härefter den *enskildes* kostnader vid den nya rättegångsreformen genomförande så torde praktiskt taget alla vara ense med *professor Kallenberg*, att man utan någon stor fara för misstag kan förutsäga, att parternas processkostnader komma att stegras. — Därom anholder jag emellertid att få återkomma i sammanhang med min reservation angående advokaterna.

C 1) Organisationen av rådhusrätterna.

En framträdande brist hos det kungl. förslaget ligger i dess avsaknad av tillfyllestgörande bestämmelser rörande domstolsorganisationen. I tidigare förslag till reformering av rättegångsväsendet har man nedlagt stor omsorg på att jämsides med rättegångsväsendets inre gestaltning också uppbygga en organisation, som för detta ändamål kunde anses lämplig. Den inre gestaltningen och organisationen hava ansetts betingade varandra.

Omständigheterna peka för mig av lättbegripliga skäl främst på en bristande *omorganisation av städernas domstolar*. Sedan många år tillbaka har frågan varit uppe om statens övertagande av rättsskipningen i städerna. Frågans lösning har emellertid ställts i beroende av en viss omorganisation av stadsförvaltningen, främst upphörande av magistraten i dess nuvarande gestaltning.

Sedan väl mer än fyrtio år tillbaka har denna fråga dryftats inom Svenska stadsförbundet, och förbundet har, såvitt man kan se, ställt sig bakom ett krav, att Magistraten med dess nuvarande befogenhet borde upphöra samt dess funktioner överflyttas å ett särskilt stadens organ.

Genom beslut den 19 oktober 1928 tillkallades särskilda sakkunniga för att verkställa utredning angående kommunalförvaltningens ordnande i städerna efter processreformens genomförande. — Den 30 september 1929 avgåvo de sakkunniga sitt förslag, syftande, bland annat, till inrättandet av en stadsstyrelse.

Den 31 januari 1930 avlämnades en kungl. proposition med förslag till lag om kommunalstyrelse på landet m. m. I denna proposition erinrades om

sammanhanget mellan processreformen och en omläggning av kommunalförvaltningen i de nuvarande magistratsstäderna. Det gjordes emellertid gällande, att därför krävdes ett omfattande arbete i samband med det pågående processreformarbetet och att uppskov ej syntes lämpligt beträffande den då föreliggande revisionen av kommunalförvaltningen.

I sammanhang med denna proposition väcktes en socialdemokratisk partition av innehåll, bland annat, att frågan om ett upphävande av magistratens befattning med de kommunala funktionerna borde bringas till genomförande snarast möjligt. — Motionen avstyrktes, men en reservation förelåg av åtta socialdemokratiska ledamöter, att frågan med det snaraste borde vinna sin lösning.

Genom en *kungl. proposition* den 6 februari 1931, nr 80, angående huvudgrunderna för en rättegångsreform, lämnades emellertid detta stora spörsmål åt framtiden. Genom denna proposition klövs frågan om städernas domstolsorganisation från rättegångsväsendets inre gestaltning. Denna ståndpunkt förordades av det *särskilda utskottet* vid samma års riksdag. Utskottet framhöll emellertid, att denna fråga nära sammanhänge med spörsmålet om städernas förvaltning, och utskottet fortsatte: 'Problemet om förhållandet mellan magistraten och de kommunala organen torde inom en nära framtid böra erhålla sin lösning.' — Någon lösning har sedermera ej avhörts.

Klyvningen av rättegångsväsendets inre gestaltning från organisationen må anses vara ett drag av taktisk klokhet. Jag tror emellertid, att det är ett grundfel. Organisationen är det instrument, genom vilket förfarandet tager sig uttryck. Blir förfarandet nytt, bör organisationen rätta sig därefter.

Genom riksdagens inställning till organisationen av städernas domstolar föreligger ett starkt försvar för processlagberedningen att skjuta undan domstolsorganisationen — låt vara att tio år förflutit sedan riksdagen sade sitt ord i frågan samt de gångna, i många hänseenden betydelsefulla åren otvivelaktigt arbetat för stadsadministrationens allt självständigare utbyggnad. — För egen del såsom motionär nöjer jag mig för närvarande i denna fråga med den ställning, som utskottet intagit till frågan om nämnd i rådhusrätt med en domare.

I ett avseende vidhåller jag dock min i motionen uttalade uppfattning, nämligen beträffande *domarvalen*. Jag har i min motion uttryckligen hävdad, att alla domare, även stadsdomare, böra vara statens domare. Jag har också hävdad, att inga domare böra väljas. Det finnes ingen som helst rimlig anledning att numera göra skillnad på stads- och lantdomstolar. Det må aldrig så mycket tillhöra städernas privilegium att välja sina domare, så är dock val numera ej den lämpliga vägen för domares tillsättande. I den kungl. propositionen nr 80 till 1931 års riksdag, vilken proposition i hög grad bär signaturen av processlagberedningens nuvarande ordförande såsom dåvarande departementschef, har, bland annat, på sid. 124—125 uttalats liknande synpunkter, som jag nu gjort gällande, och det talas om såsom omisskänneligt, att vid dessa val ovidkommande hänsyn ej sällan spela in. — Det kan ej vara lämpligt, att städernas domare mycket ofta utses efter

administrativa eller kommunala förtjänster. Endast domarmeriter böra vara avgörande, vägda efter objektiva grunder. Ej heller kan det vara lämpligt, att domare, vilka aspirera på en stadsdomartjänst, inför forum, som eljest ej sysslar med frågor om domares kompetens, berömmas och bedömas med hänsyn till sin karaktär och sina kunskaper. — Det kommer efter ett val alltid att på något håll uppstå olust och missnöje. Visst är det sant, att tiden läker alla sår, men tillvägagångssättet med val är ej lyckligt, liksom det ej heller är det lyckligaste att åt Kungl. Maj:t lämna spelrum för utseende av en av de tre å valförslaget uppförda kandidaterna. Aldrig förspörjes det någon kritik, då Kungl. Maj:t utnämner landsbygdens domare.

En alldeles särskild aktualitet har i detta sammanhang givits genom den kungl. propositionens förslag, att rådmännen hädanefter skola utses av Konungen. — Sedan den 8 november 1933 (St. off. utr. 1933: 31) föreligger ett av särskilt tillkallade sakkunniga avgivet förslag i denna fråga. Skulle såsom antagligt är detta förslag upphöjas till lag, så betyder detsamma utan tvivel en snart skeende urgröpning av de nuvarande stadsdomstolarnas sätt att sköta sin rekrytering. Det lider ej det ringaste tvivel, att aspiranter från statens domstolar komma att få övertaget i konkurrensen. Unga jurister, vilka söka sin fortkomst vid stadsdomstolarna, torde göra allra klokast uti att ställa sig in i ledet bland aspiranterna på statens domarbefattningar. De unga män, vilka söka sin framtid mera direkt eller med huvudsakligt arbete allenast hos stadsdomstolarna, löpa eljest den största risk att bliva endast s. k. kvalificerade krafter, på sin höjd domare i andra planet.

Jag hemställer alltså,

att riksdagen, med avslag å andra stycket i 4 kap. 2 §:
'Om val av borgmästare och rådmän är särskilt stadgat',
ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och
förslag till domarvalens avskaffande.

C 2) Angående fullföljdsrätten till Högsta Domstolen.

Jag har i min ovan omförmälta motion framställt anmärkning emot *fullföljdsrätten till Högsta Domstolen*, sådan den har föreslagits i den kungl. propositionen.

Alltsedan äldre tid har det funnits klagomål över arbetsbördan i högsta instansen. Redan i en så avlägsen tid, som då en avdelning av riksrådet hade sig anförtrödd Konungens högsta domsrätt, ansågs arbetet 'träget och trötande'. Klagomålen hava sedermera alltmera högröstat gång efter annan upprepats och föranlett mycket bekymmer. De ständigt återkommande klagomålen röra sig om den gång efter annan uppkomna arbetsbalansen. Högsta Domstolen har trots all möda ej förmått medhinna de inströmmande målen. Dessa hava allt för länge måst ligga oavgjorda. Den långa väntetiden har gjort rättvisan illusorisk för de rättssökande. Riksdagens protokoll avspeglar titt och ofta bekymren för arbetsbalansens avhjälpande. Mångfaldiga äro

också de tillfällen, då åtgärder med riksdagens bistånd vidtagits. För någon tid har en dylik åtgärd hjälpt, men snart har man åter varit i samma tråkiga belägenhet som förut med balansen.

En nära till hands liggande åtgärd har varit att öka justitierådens antal. Då Konungens högsta domstol år 1789 inrättades, utgjorde justitierådens antal tolv. För närvarande utgöra de efter åtskilliga utökningar tjugofyra, därav tre justitieråd tjänstgöra i lagrådet. Varje gång en utökning varit på tal, lämna kamrarnas protokoll besked om livliga debatter.

Det har emellertid ingalunda varit blott och bart utökningen av justitierådens antal, varmed man sökt komma till rätta med balansen. Ibland har åtgärden varit av större betydelse, ibland mindre. Alla vägar tyckas hava blivit försökta och ännu fler rekommenderade. — Redan år 1894 gjordes Kammarrätten till högsta instans i fattigvårdsmål. — År 1901 höjdes revisionsskillingen från 100 till 150 kronor och allmän åklagare fick ej utan Justitiekanslerns förordnande fullfölja ansvarstalan i brottmål. — År 1909 befriades Högsta Domstolen från den tidsödande laggranskningen och lagrådet inrättades. — År 1915 togs dock det dittills mest drastiska steget för att hejda tillströmningen av mål till Högsta Domstolen. Summa revisibilis infördes, med vissa dispenser. Därjämte höjdes revisionsskillingen från 150 till 300 kronor men gjordes smakfullare genom att dela upp beloppet på en fullföljdsavgift och ett kostnadsersättningsbelopp, vardera om 150 kronor. — Därtill kan också läggas att en del av *skiftesmålen* numera avlastas å rikets hovrätter för att ej ensamt tynga Högsta Domstolen.

Genom den föreliggande kungl. propositionen står nu riksdagen åter inför uppgiften att hejda tillströmningen av mål till Högsta Domstolen. Svenska folket har sedan gammal tid varit vant att söka sig till Konungen. Folket har trott, att, om ej annat hjälpte, så skulle man dock få hjälp, när man lade sin sak i Konungens rättvisa hand. — Egendomligt nog synes det vara just i vår tid, som man anser detta vara alltför stora pretentioner. Redan med tillkomsten av summa revisibilis blev rätten att söka Konungen beskur. Genom den nu framlagda kungl. propositionen göres Högsta Domstolen än mera oåtkomlig. Det är rätt anmärkningsvärt, att, medan folket alltjämt sätter sin tillit till Konungen och dem, i vars hand han lagt sin domsrätt, så göres det i stället allt för att avlägsna folket från Konungens domsrätt. Alla förstå innerligt väl, att med en väsentlig ökning av folkmängden och en oerhörd utveckling, som ägt rum på alla livets områden, som mångfaldigat och invecklat samhällsfrågorna, hava allt flera tvister uppkommit, många av svårbemästrad art. Det ligger utanför det rimligas gräns att begära, att ett litet antal män, låt vara av hög kvalité, skall kunna på en jämförelsevis kort tid avgöra alla de tvistiga och invecklade spörsmål, som riktas till dem. — Det står därför för mig alldeles klart, att den hitintills beträdda vägen hädanefter är verkningslös och att en helt annan måste beträdas.

Enligt det kungl. förslaget, 54 kapitlet, 9 §, må talan mot hovrätts dom eller slutliga beslut i mål eller ärende, som väckts vid underrätt, ej komma under Högsta Domstolens prövning, med mindre Högsta Domstolen medde-

lat parten tillstånd därtill. — Enligt 10 § i samma kapitel heter det, bland annat, att prövningstillstånd må meddelas allenast om med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till sådan prövning. — Härutöver bibehålles enligt 12 § i nämnda kapitel summa revisibilis såväl i avseende å tvistemål som brottmål. — Enligt 3 kapitlet 6 och 7 §§ skall tillståndsprövningen äga rum efter avgörande av tre justitieråd. Skulle någon av dem med hänsyn till omständigheterna i målet finna skäl förekomma till prövning, skall tillstånd lämnas.

Genom särskilda utskottets ståndpunktstagande — 9 § har ändrats i anslutning till ändringen i 10 § — har 10 § 2 mom. i 54 kapitlet i viss mån ändrats och erhållit den lydelsen, att prövningstillstånd må meddelas allenast om anledning förekommer till ändring i det slut, vartill hovrätten kommit, eller eljest med hänsyn till omständigheterna i målet skäl förekomma till talans prövning.

Efter mitt sätt att se är detta förslag, vare sig man följer den kungl. propositionen eller utskottets förslag, orimligt. Det betyder i verkligheten, att Högsta Domstolen genom tre av sina medlemmar avgör, vilka rättssökande, som med sina mål få komma under Högsta Domstolens prövning. Det betyder, att Högsta Domstolen själv reglerar sin arbetsbörda. Med andra ord, att Högsta Domstolen träffar avgörande för egen räkning.

Enligt den kungl. propositionen, sidan 478, har i enlighet med processlagberedningens antagande det beräknats, att prövningstillstånd skulle komma att beviljas i 30 procent av antalet fullföljda mål. Detta betyder alltså, att tre justitieråd hava med sina röster slutgiltigt fastställt 70 procent av de fullföljda målen. Det må sedan gärna här invändas, att fullföljdsrätten till Högsta Domstolen hädanefter blir mera utvidgad än någonsin förut därigenom, att *alla* mål få fullföljas. Detta är dock blott ett talesätt, ett sken. I verkligheten förhåller det sig så, att i toppen sitta tre justitieråd, vilka dekretera, att 30 procent av de fullföljda målen få komma under Konungens prövning, medan 70 procent stå fast.

Med avseende å sista, nytillagda punkten i utskottets förslag i 54 kapitlet 10 § synes mig densamma vara Högsta Domstolen ovidkommande och för dess domsrätt främmande.

Efter mitt förmenande är tiden nu inne att övergå beträffande Högsta Domstolen från prövningen av *sakfrågan* till prövningen av *rättsfrågan*. Enligt min mening tvingar utvecklingen till ett sådant ställningstagande. Klart lyser sedan gammal tid och sedermera alltjämt i mycket pregnant form den tanken, att Högsta Domstolen framför allt är till för enheten i rättsskipningen, på det att vad som är rätt i dag ej skall vara orätt i morgon och att landets skilda domstolar skola hava ett rättesnöre i sin rättstillämpning.

Jag inser fullväl konsekvenserna av mitt ståndpunktstagande i denna del av det kungl. förslaget. Jag har emellertid ansett förslagets innebörd på denna punkt så betydelsefull, att jag hållit det för min plikt att uttala min mening i saken. För mig väger rättsskyddet för Sveriges folk oändligt mycket tyngre än arbetsbördan för Högsta Domstolen.

Det kan vara ganska svårt att sammanfatta ett slutyrkande beträffande fullföljdsrätten till Högsta Domstolen. Kärnpunkten beträffande sagda fullföljdsrätt synes mig innefattas i 54 kap. 9 och 10 §§, jämväl sådana de utformats i utskottets ändringsförslag. Bestämmelserna om fullföljdsrätten och vad därmed står i sammanhang återfinnas emellertid på åtskilliga andra ställen i det kungl. förslaget. Ett avslagsyrkande å 54 kap. 9 och 10 §§ drager därför med sig konsekvenser. Likväl måste man räkna med, att flera år komma att förflyta, innan den nya rättegångsbalken kan träda i kraft. Det bör därför finnas med den sakkunskap, som nu är samlad, tillräcklig tid att överarbeta förslaget enligt de synpunkter, som jag gjort mig till tolk för.

Jag får därför hemställa,

att riksdagen, med avslag å 54 kap. 9 § och 10 § 2 enligt dessas lydelse såväl enligt kungl. förslaget som utskottets förslag, ävensom å det av utskottet tillagda nya stycket i 10 §, ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsam, allsidig och förutsättningslös utredning angående fullföljdsrätten till Högsta Domstolen samt att framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda, lämpat att infogas i den nya rättegångsbalken.

C 3) Angående legaliseringen av advokatväsendet.

Jag är övertygad om, att menige man i vårt land mången gång kommer att känna sig förtretad, då han eller hon blir varse alla de nyheter, som den nya rättegångsbalken för med sig. Bland det, som jag tror kommer att verka mest irriterande, är *legaliseringen av advokatväsendet*. Jag har i min motion frågat, varför, på sätt som skett i förslaget, juristerna skulle utskiljas? Jag har undrat, varför en jurists enskilda förvärvsverksamhet skulle vara mera i behov av uppsikt än andra yrkesmäns? En läkare, som erhållit tillstånd att praktisera, har rätt att idka praktik utan att tillhöra ett visst sällskap eller förening. Jag har frågat, om andra yrkesmän måste tillhöra en viss organisation för att få betitlas med sitt yrkesnamn? Jag har ifrågasatt, varför ej en svensk jurist, som uppnått 25 års ålder, avlagt svensk juridisk examen och som kunde visa, att han minst tre år varit anställd hos domare, länsstyrelse eller advokat, ej skulle få officiellt kallas för advokat?

Genom den nya rättegångsbalken kommer behovet av rättsbildad hjälp att bli i hög grad framträdande. Alltmera börja de osakkunniga på rättskunnighetens område att trängas bort. Alltmera börjar allmänheten förstå, hur nödvändigt det är att anlita på detta område insiktsfulla män. Efter processreformens genomförande komma betydligt större krav än tidigare att ställas på de personer, vilka i rättegången skola biträda parterna. Ofta är det en mängd åtgärder, vilka måste vidtagas, utan att domaren kan vara till hands för att leda eller ställa till rätta. Mången åtgärd är av den beskaffen-

heten, att den med största sannolikhet ej kan verkställas av någon annan än en juridiskt kunnig person. Man må tala hur mycket man vill om, att det i den nya rättegången skall bliva så lätt för menige man att tala och svara. Verkligheten kommer att visa någonting annat. Redan vid stämningens uppsättande kommer det att behövas ett rättsbildat biträde (se kap. 42 § 2). Må vara, att det här liksom efter vad det uppgives i Norge kommer att finnas ett slags formulärbok för olika handlingars uppsättande, så kommer menige man med den försiktighet, som är ett utmärkande drag hos vårt folk, likväl att vända sig till en rättsbildad man för att erhålla hjälp. I varje fall måste det alltid för den, som skall *svara* å stämning, bliva nödvändigt att söka någon rättsbildad persons biträde. — Jämväl *förberedelsen* i den nya rättegången kommer för menige man att medföra så stora svårigheter — jag undantager tredskomål eller synnerligen enkla mål — att menige man anser sig böra vända sig till någon jurist. — Det *koncentrerade förfarandet* inför domstol kommer som helt naturligt är att ställa mycket stora anspråk på det rättsbildade biträdet. Det blir därför som regel omöjligt för lekmannen att vara utan hjälp. — I varje fall måste en lekman söka sig hjälp, så snart han på motsidan finner en jurist. Det må vara mycket eller litet som står på spel, så finnes det alltid med ett visst personligt moment: man vill ej förlora sin talan och få över sig en dom antingen att betala något, som man ej anser sig skyldig, eller att vara skuld till något, som man bestrider. — Hur välvillig en domare än är, längre kan han med hänsyn till sin ställning av opartiskhet ej gå än att, då fallet är mera uppenbart, lägga till rätta och anvisa väg. Domaren måste ständigt hålla för ögonen, att hans opartiskhet ej råkar i tvivelsmål.

Det finnes emellertid ingen som helst tvekan, att det i det svenska samhället finnes plats även för menige man i en viss hjälpverksamhet i rättsliga angelägenheter. Som var och en vet förekommer det ofta en hel del enklare saker, där parterna få hjälp av nämndemän eller erfarna kommunalmän. Själv känner jag från min verksamhet menige män, vilka varit ytterst förfarna och biträdd vid hundratals arvskiften och boutredningar. De hava med framgång genomfört sitt värv. Likaledes har jag träffat på menige män, som varit behjälpliga vid fastighetsköp och skrivandet av handlingar i sådant avseende. Ofta är det ju också så, att grannar hjälpa varandra. I det ena som det i det andra fallet lämnas hjälpen ofta utan ersättning eller för en ersättning, som är löjligt ringa.

Jag finner alldeles instinktivt det vara på något sätt orimligt att åt en enskild kårsammanslutning tillskapa ett slags privilegierad ställning. Det allmänna advokatsamfund, som enligt förslaget skall finnas, är i grund och botten ingenting annat än Sveriges advokatsamfund, som tillerkännes en legaliserad ställning. Jag har aldrig varit anhängare av något advokatmonopol. Det är också enligt min mening fullständigt onödigt att införa ett dylikt, ty verkligheten kommer helt enkelt att befästa ett dylikt. — Visserligen kan man ju säga, att det ej är något formellt monopol, som införes genom det kungliga förslaget. Dock, ej annat än jag förstår, blir rätten att biträda för

dem, som ej tillhöra advokatsamfundet, i verkligheten endast en bestämelse på papperet. Det kommer att bliva på det sättet, att medlemskap i allmänna eller rättare svenska advokatsamfundet kommer att bliva den avgörande betingelsen, huruvida en person, som tänker utöva advokatyrket, skall hava utsikt att lyckas eller ej. Det lider intet som helst tvivel, att genom den nya rättegångsbalkens införande advokatyrket, från att hava varit ett fritt yrke, hädanefter blir tvångsorganiserat.

Visst är det en allmänt känd sak, att på vissa områden vederbörande fackorganisationer bidragit att skapa ordning och reda på sitt arbetsområde. Om en organisation är väl ledd och skickligt skött, kan givetvis organisationen hålla en reglerande hand över vad som kan behöva tillsyn. — Men detta är dock en helt annan sak än att göra organisationen till en legaliserad sammanslutning, ytterst under statens kontroll.

Öppnas emellertid vägen för ett legaliserat advokatstånd, kommer det ej att dröja länge, förrän det uppkommer fråga från andra håll om legaliserande av yrkessammanslutningar med rätt till vissa privilegier. Det kommer säkerligen att finnas även för dessa väl kvalificerade talesmän. Dock undrar jag, om det kan vara till nytta för det svenska samhället, att det så småningom blir den ena legaliserade och privilegierade sammanslutningen efter den andra. Väl hava tidsomständigheterna kommit att kräva på vissa håll ett sammanförande till organisationer med en viss monopolställning. Men näppeligen torde det dock anses såsom önskvärt att befordra en sådan inställning annorledes än efter nödtvång eller där tidsomständigheterna så skulle kräva.

Nära till hands ligger också misstanken, att en skråbildning skall äga rum genom legaliserandet av advokatväsendet. Visserligen hänvisas det såsom ett motargument därtill, att Högsta Domstolen efter klagan kan undanröja ett av advokatsamfundets styrelse fattat beslut, att en viss person ej får tillhöra samfundet. Envar förstår dock lätt, att en person, som på detta sätt skaffar sig inträde i samfundet, alltid kommer att behandlas och betraktas såsom ett svart får.

Självfallet frågar man sig om anledningen till advokatväsendets legalisering. Det har sagts, att advokaten har en samhällsfunktion att fylla i rättegången, lika nödvändig som den, vilken tillkommer domaren och åklagaren. Det har också sagts, att, därest man tillerkänner advokaterna en viss funktion i rättegången, det är naturligt, att man söker reglera förutsättningarna för att funktionen skall kunna fyllas. Det skulle ligga i allmänhetens intresse att få fram personer, om vilka man hade grundad anledning antaga, att de dugde för sin uppgift. — Det kan emellertid ifrågasättas, om denna synpunkt är fullt riktig. Advokatens funktion i processen torde väl rätteligen böra ses mot bakgrunden av, huruvida han är yrkeskunnig eller ej. Ej mot bakgrunden, huruvida han tillhör ett visst samfund eller icke. Alltjämt får det väl från det praktiska livets synpunkt bero på, huruvida en person verkligen är duglig, samt om han är arbetsam och pålitlig. Intet i förslaget ger vid handen, att man tänkt sig advokaterna såsom ämbets-

män. — Anmärkningsvärt är för övrigt, att det kungl. förslaget väl vårdat sig om advokaterna men låtit rättshjälpsanstalterna och deras verksamhet falla vid sidan om. Alltjämt skola dessa vara de medellösa och de mindre bemedlades instrument för att komma till sin rätt. Hade förslaget, som väl vill giva sig prägel av att vara högmodernt, haft någon social syftning, borde väl rättshjälpsanstalterna ej hava förbigåtts i själva lagen.

Helt viss! har man ej stått främmande för den tanken, att man genom införandet av ett advokatstånd ville medverka till ett bättre och riktigare genomförande av den nya reformen. Jag tror emellertid, att detta är att både missuppfatta angelägenheten av juridisk hjälp och att motverka förtroendet för reformen. Det är ej tillvaron av ett advokatstånd, som väckt oro, utan fastmera advokatståndets mer eller mindre förstatligade karaktär. — Visst talas det om, att stora rättsförluster i samhället tillskyndats genom användande av osakkunnigt biträde. Men därifrån och till att åt vissa personer giva en viss officiell stämpel kan knappast vara riktigt. Det är att giva ett alltför stort övertag.

I stort sett detsamma kan sägas, då man genom legaliseringen av advokatståndet anser sig tillgodose allmänhetens intresse. Visserligen kommer staten alltid att hålla sin starka hand över det legaliserade advokatståndet. Troligen kommer emellertid så småningom här som på andra områden det att finnas både bättre och sämre advokater, ja t. o. m. några, som äro dåliga. Det oaktat bliva de dock försedda med en viss statlig auktoritet och med ett anspråk att bliva behandlade såsom privilegierade. — Ej heller är jag fullt säker på, att det samfund, vars bildande nu föreslås, kommer att bliva det enda inom sin bransch. Jag kan mycket väl föreställa mig, att det kan komma att finnas även andra juristsamfund.

Under den diskussion, som förts i detta ämne, har jag till sist dock ej kunnat få annan uppfattning än att anledningen till införandet av den legaliserade ställningen för advokatståndet i grund och botten beror på en mindre tillitsfull uppfattning angående de enskilt praktiserande juristerna. Man tilltror dem ej samma vederhäftighet och pålitlighet som andra yrkesmän i samhället. Det ligger en viss outtalad misstanke om moralisk underlägsenhet i detta förslag om tvångsorganisation. Vad skulle eljest den uppsikt och det disciplinförfarande vara till för, om ej för att övervaka en verksamhet, som man ej tilltror dess innehavare att kunna på ett redbart sätt utöva? Egenomligt låter det också, när det ryktas, att det så småningom skulle inrättas en byrå hos statlig myndighet med särskild uppgift att ägna sig åt kontrollen av advokaterna, liksom också att det hölle på att utarbetas ett lagförslag, varigenom kontrollen skulle ökas över advokaterna i så måtto, att anförtrordas medel skulle hållas åtskilda i särskilda kassor. — Naturligtvis kan man säga, att det är vida lättare för advokatsamfundet att hålla disciplin och en hög standard inom sin kår än för domstolen att utöva disciplinär verksamhet. Men det finns i regel i disciplinär verksamhet en skillnad mellan Per och Pål. En advokat, som är karl för sin hatt eller som kommit i tillfälle att utöva en större verksamhet, kommer ej att handla efter pekpinne eller tillåta

något inträngande i hans angelägenheter. Visserligen har det sagts, att advokatycket ej är en affärsverksamhet utan ett moraliskt yrke. Jag undrar dock högeligen, om ej menige man vid denna upplysning kommer att taga sig om huvudet. Detta har åtminstone ej på ett mera uppenbart sätt manifesterat sig. Hitintills hava advokaterna, så vitt jag vet, i sin verksamhet ej förefallit så alldeles ideellt lagda, att de kopplat av sina egna intressen. Tvärtom hava de visat sig i hög grad vara samma slags människor som de flesta andra.

För min del håller jag alltså fast vid min motions uppfattning, att den, som uppnått 25 års ålders, avlagt svensk juridisk examen samt kan visa, att han eller hon i minst 3 år varit anställd hos domare, länsstyrelse eller advokat, honom eller henne bör det vara obetaget att såsom advokat även ur officiell synpunkt fritt få utöva sitt yrke, honom eller henne dock obetaget att, där han eller hon så önskade och förmådde, vinna inträde hos en aktad sammanslutning.

Jag hemställer om

avslag å 8 kap. 'Om advokater' i den kungl. propositionen; samt

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utarbetande av förslag till lag om advokater i enlighet med de av mig anförda synpunkterna samt lämpat att införas i den nya rättegångsbalken.»

av herr *Siljeström* i fråga om vissa delar av utskottets motivering.

av herr *Lövgren*, vilken anförte:

»Det förslag till ny rättegångsbalk, som här föreligger, är i allt väsentligt byggt på de principiella riktlinjer, som angåvos av 1931 års riksdag; det är med andra ord sagt *en partiell reform* av vårt rättegångsväsen, som lämnar domstolsorganisationen i huvudsak orubbad. Det är dock att beklaga att det mer än hundraåriga arbetet på en rättegångsreform nu skulle stanna vid en dylik halvmesyr, därför att man löper den risken att det *nya förfarandet* skall förfuskas när det lägges i händerna på domstolar, som äro så fast rotade i det gamla skriftliga förfarandet. Med hänsyn till den konservatism, som präglar icke blott vår domare- och åklagarekår utan även vår folkrepresentation, måste emellertid det förslag som här föreligger betraktas såsom ett mycket stort framsteg och det återstår då att se, om *det nya förfarandet* skall visa sig så livskraftigt, att det i sinom tid leder fram till en rationell domstolsorganisation. Enligt min mening borde man redan nu ha kunnat vidtaga två betydelsefulla åtgärder, nämligen sammanslagning av stad och landsbygd i judiciellt hänseende, så att underdomstolen blivit av samma typ för hela landet, och i samband därmed en omorganisation av nämnden i enlighet med det förslag som framlades av processkommissionen. D. v. s. nämnden skulle bestå av fem ledamöter och dessa skulle äga individuell rösträtt. En underdomstol med en högt kvalificerad domare som ordförande och fem näm-

demän utrustade med verklig individuell domarmyndighet vore otvivelaktigt en bättre domstol än den vi nu få enligt förslaget, enligt vilket sju nämndemän måste vara ense för att överrösta domaren. Med en underdomstol av denna typ skulle man med fördel kunna förena en inskränkning av fullföljden till högsta domstolen, vilket vore så mycket mer motiverat som varje upprepning av rättegången vid ett muntligt förfarande måste leda till att det material, på vilket domstolen skall döma, blir sämre och sämre. Fullföljd borde alltså icke medgivas mer än till hovrätten med undantag för rättsfrågan och för eventuellt begångna rättegångsfel. Oskiljaktigt från ett på muntlighet och omedelbarhet byggt rättegångsförfarande är tillvaron av en högt stående advokatkår. Det vore därför önskvärt att advokatsamfundet erhöles en starkare ställning än den det får enligt det nu föreliggande förslaget. Önskvärt vore också, att domarekåren i betydande utsträckning rekryterades ur advokaternas led. Den erfarenhet och människokänedom en advokat vinner under sin verksamhet är utan tvivel en minst lika värdefull tillgång för en domare, som den som vinnes genom tjänstgöring på en domsagas kansli eller som eljest ingår i domarutbildningen. Överhuvud taget kunde det endast vara till förmån för rättsväsendet, om en betydande cirkulation ägde rum mellan domare-, åklagare- och advokatkårerna.»

B) Beträffande särskilda stadganden i förslaget:

1:o) vid 1 kap. 11 §:

av herrar *Linnér, Bernhard Nilsson, Persson* i Falla och *Gezelius*, vilka anförde:

»I det utskottsutlåtande, som godkändes av 1931 års riksdag, uttalades, att ändringar i domstolsorganisationen borde vidtagas endast såvitt de vore nödvändiga för att domstolar och andra organ skulle bli i stånd att uppbära det reformerade rättegångsförfarandet. Denna uppfattning ligger till grund för processlagberedningens förslag och propositionen.

Från denna ståndpunkt avviker utskottsmajoritetens utlåtande i ett viktigt avseende, nämligen beträffande rådhusrätternas organisation i mål angående brott, på vilka kan följa straffarbete i två år eller därutöver. Enligt utlåtandet skall i dylika mål rådhusrätt bestå av en lagfaren domare med nämnd. De siffror, som lagrådet anskaffat och som meddelas i propositionen, visa, att antalet dylika mål per år utgör i Stockholm omkring 950, i Göteborg omkring 520, i Malmö omkring 360, i medelstora städer 40—50 och i mindre städer ett eller annat tiotal. Det synes uppenbart, att förslaget måste förorsaka avsevärda svårigheter med avseende å själva personalorganisationen och ordnandet av rättegångstillfällena, då rådhusrätterna i övrigt skola behålla sin kollegiala sammansättning. Huru dessa frågor skola lösas, har icke inom utskottet varit föremål för något övervägande.

Men förslaget härutinnan synes jämväl i avseende å själva rättsskipningen innebära en försämring. Det torde knappast kunna bestridas, att — under förutsättning av samma kvalifikationer hos domarna — tre lagfarna

domare utgöra en bättre garanti för ett riktigt avgörande än en enda fackdomare. Det är också ur denna synpunkt som överinstanserna aldrig ifrågasatts annat än såsom kollegiala domstolar. Det synes vara en egendomlig underskattning av den samlade domarerfarenhetens värde i de grövre brottmålen att där reducera de lagfarna domarnas antal, under det att den kollegiala sammansättningen bibehålles även i enkla tvistemål. Och det synes icke med skäl kunna påstås, att den nytta, man väntar sig av nämndens deltagande i rådhusrätternas avgöranden, skulle hindras eller försvagas genom de tre yrkesdomarna.

Frågan i vad mån nämnden kan ersätta de lagfarna domarna måste anses för närvarande vara helt öppen, då erfarenhet saknas av nämnd i rådhusrätt och inga bestämda slutsatser kunna dragas av nämndens viktiga insats i häradsrätternas arbete. Ty det kan icke förbises, att nämndsinstitutionen i städerna saknar stöd av all tradition och det är ovisst, om nämndemännen där kunna intaga samma förtroendeställning som på landsbygden. I storstäderna bli enligt nyss åberopade siffror de brottmål, i vilka nämnd skall delta, så många och med hänsyn till brottens ofta svåra beskaffenhet så tidsödande, att uppdelning på ett betydande antal grupper av nämndemän blir nödvändig. I de mindre städerna är antalet grövre brottmål så ringa, att nämndemännens deltagande i rättsskipningen blir mycket obetydligt. Varje nämndemans erfarenhet kommer härigenom att i väsentlig grad minskas. En bestämd motsats i detta avseende kommer att råda i jämförelse med häradsrätterna, där nämndemännen vid ofta förekommande sammanträden delta i alla mål. Det synes således icke för närvarande kunna påstås, att vare sig i den ena eller andra stadstypen införandet av nämnd i rådhusrätterna kan uppväga borttagandet av två lagfarna domare.

Beträffande de åberopade fördelarna av nämndens deltagande i rådhusrätternas brottmålsrättsskipning må härutöver anföras följande.

Den nya rättegångsordningen avser en stark koncentration av bevisningen. Då nämndemännen icke förut äga kännedom om förundersökningen, ställer förfarandet mycket stora anspråk på deras snabba uppfattning. Bedömandet av olika moment i en invecklad indiciekedja kräver stor erfarenhet. Även vid bestämmandet av påföljden för brottet kommer lekmannauppfattningen till sin rätt endast, om den vilar på ett i domarevärv tränat omdöme. Men denna träning kommer i rådhusrätterna att saknas i alltför stor utsträckning. Vad ungdomsbrottslingarna angår lära de utgöra en relativt mindre del av de för grövre brott lagförda brottslingarna. Det är förvisso önskvärt, att i avseende å tilltalade personer i ungdomsåldern medverkan av sådana, som äga erfarenhet ifråga om ungdomsvård, kan lämnas vid rättsskipningen, men i avseende å denna viktiga fråga utgör förslaget på intet sätt en lösning.

Det är tvivelaktigt, om propositionens förslag i avseende å rådhusrätterna innebär en förbättring av rådhusrätternas nuvarande organisation. Men det kan med bestämdhet antagas, att propositionens förslag är att föredraga framför utskottsmajoritetens. På grund härav hemställes,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad i vad den avser 1 kap. 11 §.»

av herr *Siljeström*, vilken anförde:

»Beträffande frågan om nämnds medverkan i rådhusrätt vid behandling av vissa brottmål ha under såväl förarbetena till förevarande lagförslag som utskottsbehandlingen vitt skilda synpunkter kommit till uttryck. Tveksamhet har sålunda förspotts såväl beträffande frågan om lämpligheten över huvud taget med en nämnds anknytning till rådhusrätterna i deras nuvarande organisation som ock till spörsmålen hur och i vilka fall en sådan anknytning lämpligast skall kunna ske. Även för den, som i likhet med mig är av den meningen, att nämnds medverkan vid behandling av vissa brottmål kan vara av värde, står det dock uppenbart, att varken den ståndpunkt, som propositionen härutinnan intager, eller den lösning, som spörsmålet fått i utskottsförslaget, är tillfredsställande. Enligt min uppfattning är det nämligen förenat med stora olägenheter att anknyta en nämnd till ett juristkollegium, vilket är propositionens ståndpunkt. Denna uppfattning delas också av utskottet, som föreslår att, då nämnd deltagar i handläggningen, endast en lagfaren domare skall sitta i rätten. Emellertid innebär utskottets förslag, att rådhusrätt skall ha tre olika sammansättningar vid behandling av brottmål beroende på den olika svårhetsgraden av brottet. Men denna olika gradering synes ingalunda motiverad av det praktiska livets erfarenhet. Man behöver härutinnan bara hänvisa till häradsrätten, där domstolen såväl nu som även efter utskottets förslag skall ha en och samma sammansättning vid behandling av de olika brottmålen. De svårigheter, som möta vid bedömande av förevarande spörsmål, ha dels avseende å de större rådhusrätterna, där antalet nämndemän kan komma att bli alltför stort, dels ock avseende å de medelstora rådhusrätterna, där borttagande av två lagfarna bisittare i brottmålen kan medföra, att tillräckligt arbete ej står till buds för samtliga jurister i domstolen. Av vad som sålunda förekommit synes det mig framgå, att frågan ännu ej är så utredd, att densamma nu bör lösas. Enligt min mening böra därför samtliga bestämmelser angående nämnd i rådhusrätt utgå och frågan upptagas till förnyad utredning vid det fortsatta arbetet. På grund av det anförda hemställer jag, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

1 kap.

11 §.

Rådhusrätt vare domför med tre lagfarna domare. Ej må flera än fyra sitta i rätten. Rådhusrätt vare dock domför med en lagfaren domare vid måls avgörande utan huvudförhandling samt annan handläggning, som ej sker vid huvudförhandling eller syn å stället, så ock i tvistemål vid huvudförhandling, som hålles i omedelbart samband med förberedelsen.

Rådhusrätt, beträffande vilken Konungen meddelat förordnande därom,

vare domför med en lagfaren domare, om målet rör allenast ansvar för brott, varå icke kan följa svårare straff än böter, och i målet ej förekommer anledning, att målsägande finnes.»

2:o) vid 1 kap. 12 §:

av herr *Siljeström*, vilken yttrat:

»Under hänvisning till vad jag anfört vid 1 kap. 11 §, hemställes,

att förevarande paragraf måtte utgå ur förslaget.»

3:o) vid 2 kap. 3 §:

av herr *Linnér*, vilken anfört:

»Utskottsmajoriteten föreslår en minskning av det antal hovrättsråd, som skall beräknas på varje avdelning, från fyra till tre. Om detta förslag tillämpas i avlöningsstaterna, kommer därav att följa en reduktion av utsikten till befordran till hovrättsråd med en fjärdedel. Denna försämring uppväges icke genom möjligheten att inrätta ordinarie assessorsbefattningar i hovrätterna, ett förslag varemot intet synes vara att erinra. På grund härav hemställes,

att Kungl. Maj:ts proposition i avseende å 2 kap. 3 § måtte av riksdagen bifallas.»

4:o) vid 3 kap. 6 och 7 §§:

av herr *Branting*, vilken anfört:

»Bestämmelsen i 54 kap. 9 och följande paragrafer, att talan mot hovrätts dom eller beslut ej må komma under högsta domstolens prövning med mindre »högsta domstolen» (i verkligheten tre justitieråd, d. v. s. ett icke domfört antal) meddelat parten särskilt *tillstånd* därtill, innebär en synnerligen betydelsefull, men enligt undertecknads förmenande icke en god nyordning i svensk rätt.

Det har beräknats att genom den föreslagna anordningen antalet mål under högsta domstolens prövning skall nedbringas till ungefär *en tredjedel* av det nuvarande. Institutet »prövningstillstånd» har införts såsom ett led i strävandena att minska högsta domstolens arbetsbörda. Samtidigt ha de bestämmelser, som f. n. spärra vägen till högsta domstolen, bibehållits.

Jag håller före att det föreslagna prövningstillståndet innebär ett synnerligen allvarligt ingrepp i svenska folkets gamla befogenhet att i rättssaker »gå till Kungs». För mången rättssökande torde också avslaget på hans fullföljdsansökning medföra psykologiskt otillfredsställande effekter. Han kan därefter, möjligen med fog, föreställa sig, att om han blott hade fått sin sak behörigen prövad av högsta instans, allt för honom hade gestaltat sig annorlunda. I synnerhet i brottmål göra sig dessa synpunkter med styrka gällande. Tilltron till högsta domstolen är i vårt land sedan gammalt ojämförligt mycket större än till underdomstolarna. Dessa kunna misstaga sig, hovrätterna kunna an-

lägga alltför formella synpunkter o. s. v., men högsta domstolens besked har allmänt betraktats och accepterats såsom ett ur både juridiska och sakliga synpunkter hållbart uttryck för gällande svensk rätt. Man må icke underskatta betydelsen av att de rättssökande kunna erhålla för dem auktoritativa utlåtanden.

Härmed avser jag, att part, som icke åtnöjes med hovrättens avgörande, må kunna erhålla högsta domstolens dom i saken.

Enligt § 22, 1 mom. R. F. gäller att i högsta domstolen ringare mål kunna prövas och avgöras av fem ledamöter, så ock av fyra, där alla fyra äro om slutet ense. Sålunda kan högsta domstolen icke fastställa hovrätts dom utan beslut av fem ledamöter, eller av fyra som äro om slutet ense. Sådant fastställande har givetvis karaktär av dom eller utslag i saken.

Enligt utskottets förslag gäller:

»Meddelas ej prövningstillstånd, skall hovrättens dom eller slutliga utslag stå fast; erinran därom skall intagas i högsta domstolens beslut.»

Sålunda skall, enligt utskottets förslag, hovrätts dom kunna fastställas på två olika sätt, nämligen dels genom att fullföljdsansökan avslagits av icke domför högsta domstol, dels genom att saken prövats av domför domstol som kommit till det slutet, att hovrättens dom fastställles. Möjligheter öppnas till dels ett mera kvalificerat fastställande, som har karaktär av dom, och dels ett annat mindre kvalificerat fastställande, som icke har karaktär av dom i saken, utan formellt allenast innebär ett avslag å fullföljdsansökan. Denna anordning finner jag mindre lycklig.

De svårigheter, som uppstått genom ökningen av arbetsbördan i högsta domstolen, torde kunna övervinnas genom andra anordningar än det föreslagna prövningsinstitutet, exempelvis en moderat utökning av justitierådens antal jämte, möjligen, en rationellare organisation av högsta domstolens arbetsförhållanden.

Med införande av den nya rättegångsordningen — som ju genom reglerna om omedelbarhet, muntlighet och koncentration avser att från grunden förbättra och säkra rättsskipningen redan i första instans — torde också följa en minskad benägenhet att fullfölja talan till högre och högsta instans. Detta förhållande måste i sin tur verka till minskning av högsta domstolens arbetsbörda. Jag får därför hemställa,

dels att riksdagen måtte avslå stadgandena i 3 kap. 6 § första stycket och 7 § samt i 54 kap. 9, 10, 11, 12 och 13 §§,
dels ock att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga nytt förslag rörande fullföljdsrätten till högsta domstolen.»

5:o) vid 4 kap. 5 §:

av herr *Siljeström*, vilken yttrat:

»Under hänvisning till vad jag anfört vid 1 kap. 11 §, hemställes, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

4 kap.

5 §.

Nämndeman utses genom val.

Vid val — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — av rätten.

Val förrättas — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — allmän rådstuga.

Då nämndeman skall väljas, ankomme på häradshövdingen att göra anmälan därom till den som har att föranstalta om valet.

6:o) vid 5 kap. 9 §:

av herr *Siljeström*, vilken med instämmande av herrar *Schlyter*, friherre *De Geer*, *Mårtensson* och *Werner*

dels ansett, att utskottet bort i sin motivering vid denna paragraf anföra följande:

»I 5 kap. 9 § är stadgat ovillkorligt förbud mot fotografering i rättssalen. Såsom motiv härför har anförts att fotografering i rättssalen i allmänhet verkar störande på förhandlingen och att fotografering kan, då det gäller tilltalad i brottmål, vara ägnad att utsätta denne för onödigt lidande. Även om visst fog finnes för denna ståndpunkt, synes man dock ha gått för långt, när man på grund härav uppställer ett ovillkorligt fotograferingsförbud. Det synes för tillgodoseende av nämnda synpunkt vara tillfyllest, om man lägger i rättens hand att utöva nödig tillsyn och övervaka, att fotografering sker under sådana omständigheter, att förhandlingarna ej störas eller parterna utsättas för obehag. När det gäller förevarande spörsmål får man ej bortse från att det finnes vissa mål, särskilt gäller detta större civilmål, t. ex. jordprocesser o. d., som inom bygden tilldragit sig stor uppmärksamhet, och där allmänheten måste anses ha ett berättigat intresse att genom tidningarna få ta del av förhandlingarna såväl genom bild som referat. Vidare har erfarenheten visat, att andra fullt legitima intressen kunna förefinnas för fotografering av pågående rättsförhandlingar t. ex. i folkbildningens tjänst. Men oavsett nu anförda sakskäl måste förbudet innebära, att man ställer rättegångsförhandlingar i en särklass och här uppställer hinder mot en utveckling, som inom så gott som alla övriga samhällslivets områden brutit igenom. Vad nu sagts har även tillämpning å rätten att genom teckning återgiva en förhandling inför rätten. På grund härav föreslås sådan ändring i förevarande paragraf, att fotografering eller teckning ej må äga rum i rättssalen, med mindre rätten finner det böra tillåtas. Härav föranledes jämväl en redaktionell ändring i 9 kap. 5 §.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

5 kap.

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den

som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen. Ej må *fotografering eller teckning äga rum* i rättssalen, *med mindre rätten finner det böra tillåtas*.

Tränger sig — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — tre dagar.

av herrar *Branting* och *Lövgren*,

vilka *dels* ansett, att utskottet bort i sin motivering vid denna paragraf anför följande:

»Enligt 5 kap. 9 § må fotografi ej tagas i rättssalen. I 9 kap. 5 § upptages en straffbestämmelse för den som överträder detta förbud. Ifrågavarande bestämmelser ha motiverats med att fotografering i rättssalen i allmänhet verkar störande på förhandlingen och kan, då det gäller tilltalad i brottmål, vara ägnad att utsätta denne för ett onödigt lidande.

I nu gällande lagstiftning finnes intet förbud stadgat mot fotografering i rättssalen. Veterligen har ej heller förekommit något som kan motivera att ett sådant förbud upptages i lagen. I den moderna journalistiken har bilden fått en allt större betydelse, och det finnes ingen anledning för statsmakterna att på ett visst område söka hindra denna utveckling. Det föreslagna förbudet torde främst ha till syfte att skydda de i brottmål tilltalade mot att fotografier av dem införas i tidningarna. Häremot må emellertid framhållas, att tidningarna i alla händelser på annat sätt kunna skaffa bilder av sådana personer. Förbudet åstadkommer endast att pressens möjligheter att sköta sitt arbete försvåras. Även om ett förbud också mot teckning i rättssalen skulle stadgas, bleve detta ineffektivt, då ingen lagstiftning kan hindra en skicklig tecknare att ur minnet göra bilder från domstolsförhandlingar. Införande i tidningar av fotografier eller teckningar från sådana förhandlingar kan icke föranleda någon ansvarspåföljd, med mindre ändring göres i tryckfrihetsförordningen.

Vidare må framhållas att tidningarna äro intresserade icke endast av att i vissa fall införa bilder av tilltalade personer — sådana bilder förekomma för övrigt mycket sparsamt i svensk press — utan även av att kunna publicera bilder av rättens ledamöter och åhörarna vid rättsförhandlingar. En tidning vill kanske hylla en gammal domare, som håller sitt sista ting, eller visa hur en nytillträdande domare tar sig ut under sin ämbetsutövning o. s. v. I andra fall vill man kanske taga bilder för studieändamål eller bilder avsedda att bevaras för eftervärlden. Genom det föreslagna förbudet skulle möjligheterna här till bliva stängda.

På grund av vad sålunda anförts förordar utskottet, att den i 5 kap. 9 § upptagna bestämmelsen att fotografi ej må tagas i rättssalen utgår ur förslaget. I följd härav bör jämväl den motsvarande straffbestämmelsen i 9 kap. 5 § utgå.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

5 kap.

9 §.

På rättens ordförande ankommer att upprätthålla ordning vid rättens sammanträden och att meddela därför nödiga föreskrifter. Han äger utvisa den som stör förhandlingen eller eljest uppträder otillbörligt så ock för undvikande av trängsel begränsa antalet åhörare i rättssalen.

Tränger sig — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — tre dagar.

7:o) vid 6 kap. 3 §:

av herrar *Linnér, Bernhard Nilsson, Persson* i Falla och *Gezelius*, vilka under åberopande av vad av dem anförts vid 1 kap. 11 § hemställt,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad i vad den avser 6 kap. 3 §.

av herr *Siljeström*, vilken i anslutning till sitt yrkande i fråga om 1 kap. 11 § hemställt, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

6 kap.

3 §.

Protokoll skall — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — särskilt; samt

8. skiljaktiga meningar, som yppas vid omröstning inom rätten; i *häradsrätt* antecknas dock nämndemans skiljaktiga mening, allenast om nämnden ensam bestämt utgången.

8:o) vid 9 kap. 5 §:

av herr *Siljeström*, vilken med instämmande av herrar *Schlyter*, friherre *De Geer*, *Mårtensson* och *Werner* yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

9 kap.

5 §.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller *utan rättens tillstånd fotograferar eller tecknar* i rättssalen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eiler som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

av herrar *Branting* och *Lövgren*, vilka yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

9 kap.

5 §.

Den som vid sammanträde inför rätten stör förhandlingen eller vägrar att efterkomma föreskrift, som meddelats till ordningens upprätthållande, eller som muntligen vid sammanträde eller i rättegångsskrift uttalar sig otillbörligt eller eljest kränker domstolens värdighet, straffes med böter.

9:o) vid 11 kap. 5 §:

av herrar *Siljeström, Persson* i Falla och *Gezelius*, vilka yrkat,

att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag oförändrat i vad det avser 11 kap. 5 §.

10:o) vid 12 kap.:

av herr *Gezelius*, vilken ansett, att de tre stycken å sid. 91—92 i utskottets motivering, som börja med orden »De skäl, som sålunda» och sluta med orden »jämkning i 22 §.» bort ersättas med följande:

»De skäl, som anförts mot uppställande av kravet på ensamrätt för personer med juridisk utbildning att kunna ifrågakomma såsom ombud i överrätt, ha enligt utskottets förmenande numera i huvudsak förlorat sin betydelse. Tillgången till juridiskt utbildade rättegångsombud och rättegångsbiträden är tillfredsställande i alla delar av landet, även i de norrländska länen. Till belysning härav kan nämnas att antalet ledamöter i det nuvarande advokatsamfundet ökat från 428 vid utgången av år 1930 till 670 vid utgången av år 1941. Medan år 1930 advokatbyråer funnos på 60 orter i landet, voro advokater år 1941 verksamma på 95 orter. På grund av nu anförda förhållanden torde icke längre med skäl kunna påstås att en part av brist på tillgång till juridiskt utbildade sakförare är nödsakad att om advokatmonopol införes i överrätterna byta ombud. Någon fara för att införande av advokatmonopol i överrätterna skulle medföra en allmän stegring av rättegångskostnaderna kan icke anses föreligga. För parten blir det, särskilt vid en muntlig process, billigare att anlita ett kunnigt ombud eller biträde, som tack vare sin utbildning och erfarenhet har större förutsättningar än andra att planlägga och föra rättegången på det processekonomiskt fördelaktigaste sättet.

Inom straffprocessen äro skälen för införande av ett advokatmonopol ännu starkare. Vad processlagberedningen anført om att i grövre brottmål strängare krav måste ställas även på en av den misstänkte själv utsedd försvarare borde enligt utskottets mening föranleda till införande av en bestämmelse att i sådana mål endast advokat må anlitas såsom försvarare. I och med att den misstänkte gives rätt att erhålla biträde av försvarare redan under förundersökningen skärpas kraven på försvararen, i det härtill bör utses endast den, om vilken man i förväg kan räkna med att han besitter erforderliga kvalifikationer för den ofta synnerligen ömtåliga uppgift, som kommer att åvila honom. Ur denna synpunkt är det av särskild betydelse att advokaterna komma att vara underkastade kontroll.

Utskottet har emellertid icke ansett sig kunna förorda advokatmonopol i någon form vare sig i underrätt eller överrätt, förrän närmare erfarenheter vunnits beträffande förfarandet enligt den nya rättegångsordningen. Detta innebär emellertid icke någon eftergift på de krav, som måste ställas på ombuds förmåga att på ett tillfredsställande sätt utföra sin huvudmans talan. Enligt utskottets mening måste domstolarna äga en vidsträckt prövningsrätt i fråga om ombuds lämplighet och befogenhet att inskrida mot ombud, som icke äga erforderliga kvalifikationer för sitt uppdrag.

Utskottet förordar sådan ändring i 12 kap. 2 § första stycket att särställningen för advokat borttages och att rättens prövningsbefogenhet kommer att omfatta alla ombud. Denna prövning avser enligt förslaget bl. a. huruvida ombudet med hänsyn till insikter och erfarenhet finnes lämplig. Utskottet föreslår emellertid att uttrycket 'erfarenhet' utbytes mot 'tidigare verksamhet'.

Utskottet vill slutligen understryka vad i motiven uttalas därom att vid bedömandet av om ombudet besitter erforderliga kvalifikationer i nu angivna hänseenden hänsyn bör tagas till målets beskaffenhet. Är målet enkelt och mindre omfattande, torde sålunda icke böra ställas så stora krav på ombudet som då fråga är om ett mera invecklat eller vidlyftigt mål. Härvid bör jämväl beaktas att större krav måste ställas på talans utförande i hovrätt och särskilt i högsta domstolen. Utskottet föreslår en omformulering av första stycket i syfte att tydligare framhäva att vid lämplighetsprövningen hänsyn bör tagas till beskaffenheten av det mål, vari ombudet uppträder.

Ej heller har utskottet vad angår 5 § ansett sig kunna tillerkänna advokaterna en särställning. Visserligen äro — — — jämkning i 22 §.»

11:o) vid 18 kap. 7 §:

av herr *Branting*, vilken anförde:

»Enligt detta stadgande kan ställföreträdare eller ombud för part, eller biträde till part, som av rätten finnes ha gjort sig skyldig till vissa fel eller försummelser, åläggas att jämte parten ersätta motpartens genom felet åsamkade rättegångskostnader.

Det är en lång rad förmyndelser, som den nya lagstiftningen har förutsett och velat komma åt genom detta stadgande. Ersättningsskyldighet för ställföreträdaren, ombudet eller biträdet kan sålunda inträda, om han anses ha vållat,

att den vinnande parten inlett rättegång, utan att motparten givit anledning därtill, eller

att den vinnande parten eljest uppsåtligen, eller genom försummelse, föranlett onödig rättegång,

eller om ställföreträdaren, ombudet eller biträdet föranlett uppskov i målet, eller eljest vållat kostnad för motparten, genom att utebli från rätten, eller genom att icke iakttaga rättens föreläggande, eller genom påstående eller invändning, som han insett eller bort inse sakna fog,

eller om han eljest genom vårdslöshet eller försummelse föranlett uppskov eller vållat kostnad för motparten.

I alla dessa fall skall nu sålunda kunna förekomma, att både parten och hans ställföreträdare, ombud eller biträde åläggas ersätta de motpartens kostnader, som på angivet sätt vållats, även om motparten eljest skall betala rättegångskostnaderna.

Gentemot denna nyhet kunna måhända inga principiella invändningar resas, även om det praktiska behovet icke synes särdeles stort. Understundom kan givetvis fog finnas för att den nu stadgade möjligheten öppnas att låta undermåliga rättegångsombud själva vidkännas de kostnader, som de förorsakat genom en bristfällig eller samvetslös processföring. Hela detta speciella institut skulle naturligtvis icke ha varit av behovet påkallat, om den nya processlagen vågat sig på att stadga moderna regler i fråga om advokater, i stället för att bibehålla den gamla svenska oordningen, att nästan vilka personer som helst kunna uppträda som advokater inför rätta. Såsom nu lagen blivit på detta område utformad måste man alltså erkänna ett understundom förekommande behov, såväl av dessa ersättningsregler som även av de i 9 kap. stadgade straffen och vitena för diverse rättegångsmissbruk m. m. Klart är väl dock att upptagandet i rättegångsbalken av alla dessa korrektiv mot dåliga eller moraliskt underhaltiga rättegångsombud äro ganska sårande för advokatkåren. Man må blott föreställa sig, att i rättegångsbalken skulle hava influtit en motsvarande provkarta på möjliga fel, försummelser, vårdslösheter eller brott, begångna av åklagarna eller av domarna med motsvarande straff- och skadestandsregler.

Emellertid måste ju också tillses, hur de nya ersättningsreglerna äro utformade i praktiken. Från åtskilliga håll har yrkats, att rättegångsombud blott skulle kunna åläggas nu ifrågavarande kostnadsersättning i särskild rättegång. Utskottet har funnit en sådan ordning alltför vidlyftig och obehärlig. Förpliktelsen att ersätta motpartens kostnader skall i stället åläggas ombudet eller biträdet samtidigt som rätten meddelar dom i saken. Enligt den föreslagna lagtexten gäller emellertid ytterligare, att nu ifrågavarande ekonomiska förpliktelse kan åläggas ställföreträdaren, ombudet eller biträdet, *även om yrkande därom ej framställts*. Det måste väl erkännas att detta stadgande går mycket långt. Rättens beslut i ersättningsfrågan kan således drabba ett ombud som en fullständig överraskning för både parterna och ombuden i målet.

Utskottet har i sin motivering förutsatt att rätten, om den är betänkt på att ålägga parts ombud eller biträde dylik ersättningsskyldighet, dessförinnan bereder honom tillfälle att yttra sig. Något stadgande härom har emellertid icke influtit i lagtexten. Då, såsom nyss nämndes, lagtexten uttryckligen anger, att ersättningsskyldighet kan åläggas ombudet utan att något yrkande därom blivit framställt — vilket stadgande nästan synes inbjuda domstolen till ifrågavarande förordnande — kan tydligen inträffa, att ett rättegångsombud drabbas av ersättningsskyldighet till motparten, utan att han haft en aning om vad som komma skulle. Om han ålagts ersättningsskyldigheten av

hovrätt, torde dessutom kunna inträffa, att ombudet, som sålunda dömts ohört, icke ens har möjlighet att överklaga rättens beslut.

Observeras bör att det för rätten understundom torde kunna synas som om ombudet eller biträdet bär ansvaret för ett processuellt fel, utan att detta dock i verkligheten är förhållandet. Förhållandet mellan ombudet och hans huvudman kan vanligen icke utifrån bedömas, liksom icke heller de omständigheter, som föranlett ombudet till den ena eller andra åtgärden eller underlåtenheten i processen. Överhuvud taget är den nu behandlade, nyinförda ersättningsskyldigheten för rättegångsombud eller biträde av beskaffenhet att kunna rubba förtroendet mellan ombudet och hans huvudman. För en advokat, som av rätten eller motparten tillvitats fel eller försummelse i processen, lär det icke sällan bliva svårt eller omöjligt att freda sig genom att skjuta sin huvudman i bräsch, även om denne i verkligheten bär ansvaret för felet.

Om sålunda starka betänkligheter överhuvud taget resa sig mot den i förevarande paragraf stadgade nyordningen, måste man åtminstone såsom en öftergivlig fordran uppställa, att ombudet eller biträdet i rättegången beredes tillfälle att taga ståndpunkt till ifrågakommande ersättningskrav. Ytterandet i utskottets motivering synes härutinnan icke tillfyllest. För den skull yrkas att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

18 kap.

7 §.

Skall part — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — ersätta kostnaden.

Innan sådan kostnadsersättning ålägges parts ställföreträdare, ombud eller biträde, skall tillfälle beredas honom att yttra sig.»

I detta yrkande har herr *Gezelius* instämt.

12:o) vid 21 kap. 9 §:

av herr *Linnér*, vilken anför:

»Enligt propositionen har advokat, som är försvarare för den, som är anhallen eller häktad, erhållit befogenhet att utan prövning av undersökningsledaren, åklagaren eller rätten meddela sig i enrum med sin klient, varemot för annan försvarare förutsättes medgivande av någon av nyssnämnda myndigheter. Den särställning, som advokaterna sålunda erhållit i ett visst avseende, synes icke tillräckligt motiverad av tillhörigheten till den i 8 kap. omförmälda organisationen, åtminstone icke innan erfarenhet vunnits huru denna kommer att verka. Likställighet i förevarande avseende mellan ombuden torde också bäst överensstämma med den ståndpunkt utskottet intagit beträffande prövning av ombuds behörighet enligt 12 kap. 2 §. Ej heller torde en sådan likställighet, vare sig för den misstänkte eller försvararen kunna anses betungande.

På grund härav hemställes, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

21 kap.

9 §.

Försvare för den som är anhållen eller häktad må ej förvägras att sammanträffa med honom. Försvaren äge i enrum meddela sig med den anhållne eller häktade, om undersökningsledaren eller åklagaren medgiver det eller rätten finner det kunna ske utan men för utredningen eller för ordningen eller säkerheten å förvaringsplatsen.

Offentlig försvare — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — för förhandling.»

13:o) vid 23 kap. 6 och 7 §§:

av herr *Werner*, vilken ansett, att det stycke i utskottets motivering å sid. 112 i utlåtandet, som börjar med orden »Att i lag stadga» och slutar med orden »skola meddelas», bort erhålla följande lydelse:

»Att i lag stadga — — — olägenheter för honom. Däremot synes det skäligt att den som fått vidkännas direkta utgifter till resa och uppehälle eller gått förlustig arbetsförtjänst erhåller ersättning av statsmedel. Därest dylik ersättning skulle utgå, kunde också möjlighet öppnas att effektivt kontrollera att undersökningsmyndigheterna icke missbruka den rätt att kalla till förhör, som införes genom förslaget. Utskottet förutsätter, att den nu berörda frågan göres till föremål för ytterligare undersökning i samband med de närmare föreskrifter om undersökningsledares verksamhet, som enligt 24 § i detta kapitel skola meddelas.»

14:o) vid 24 kap. 1 §:

av herrar *Schlyter*, *Linder*, *Brænting*, *Alfred Andersson*, *Dahlström*, *Andersberg*, *Lövgren*, *Olsson* i *Mellerud*, *Isacsson*, *Mårtensson* och *Berg*,

vilka dels ansett, att utskottets yttrande beträffande denna paragraf (sid. 115—116) bort erhålla följande lydelse:

»Enligt gällande rätt kan häktning av bofast person icke ske för brott, varå ej kan följa svårare straff än fängelse, och den som ej har stadigt hemvist kan för sådant brott häktas endast om mot honom förekommer skälig anledning att han avviker. I 1920 års sakkunnigförslag angående polisundersökning i brottmål samt häktning m. m. likställdes vid fängelsebrott bofast och icke bofast person i fråga om flyktfara, men det samma år till lagrådet remitterade lagförslaget i ämnet, vilket i detta avseende inom lagrådet ej blev föremål för någon erinran, återgick till gällande rätts ståndpunkt. Processkommissionen utsträckte i sitt betänkande 1926 häktningsrätten beträffande fängelsebrott även till bofast person för det fall att han avvikit eller träffat anstalt därtill, men icke på grund av kollusionsfara. Processlagberedningen likställde i häktningshänseende straffarbets- och fängelsebrott, alle-

nast med den skillnad, att beträffande bofast person vid fängelsebrott flyktfara ej skulle anses föreligga med mindre den misstänkte gjort förberedelse eller försök till att avvika. Propositionen har enahanda bestämmelse.

Enligt utskottets mening ha övertygande skäl ej förebragts för den föreslagna betydande utvidgningen av häktningsrätten vid fängelsebrott. Utvecklingen här i landet har under senare år gått i riktning mot minskad användning av häktning tack vare införd kontroll över tillämpningen av gällande häktningsbestämmelser. Något praktiskt behov av en så betydande skärpning som den föreslagna, vilken bl. a. skulle komma att äga tillämpning i fråga om alla de lindrigare förmögenhetsbrotten: snatteri, bedrägligt beteende, undandräkt etc., har icke förports. Efter tillkomsten av reseförbudet, som gäller lika för alla brott varå frihetsstraff kan följa, måste behovet av skärpta häktningsbestämmelser bli ännu mindre framträdande. Det nytillkomna häktningsskälet, att anledning förekommer att den misstänkte fortsätter sin brottsliga verksamhet, är uppenbarligen av mindre betydelse vid fängelsebrotten än vid straffarbetsbrotten. Utskottet förordar därför bibehållande av nuvarande häktningsregler i fråga om fängelsebrott. De upptagas i det föreslagna andra stycket. För att begränsa häktning och anhållande till sådana fall då sådan åtgärd erfordras med hänsyn till det individuella brottets grovhet, förordar utskottet sådan ändring av 1 § tredje stycket (i utskottets förslag fjärde stycket) att häktning ej skall få ske, om det *kan antagas* att allenast bötesstraff eller suspension kommer att följa å brottet.

När det — — — ej förebragts.

Av stor vikt med hänsyn till den enskildes rättssäkerhet är att prövningen av häktningsfrågan förlagts till rätten. Att märka är emellertid att en utvidgning av häktningsmöjligheterna också innebär en utvidgning av undersökningsledarens och åklagarens befogenhet att anhålla den misstänkte. På samma sätt medför inskränkningen i tredje stycket (i utskottets förslag fjärde stycket) av häktningsrätten till sådana fall då strängare straff än böter eller suspension kan förväntas, att samma förutsättning gäller för rätten att anhålla.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

24 kap.

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå *straffarbete* kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse och har den misstänkte icke stadigt hemvist inom riket, må han häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Kan det antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

av herr *Gezelius*, vilken yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

24 kap.

1 §.

Är någon på sannolika skäl misstänkt för brott, varå *straffarbete* kan följa, må han häktas, om med hänsyn till brottets beskaffenhet, den misstänktes förhållande eller annan omständighet skäligen kan befaras, att han avviker eller annorledes undandrager sig lagföring eller straff eller genom undanröjande av bevis eller på annat sätt försvårar sakens utredning, eller ock anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet.

Är brottet ringare än i första stycket sägs men kan därå följa fängelse, må den misstänkte häktas, om det skäligen kan befaras, att han avviker, eller anledning förekommer, att han fortsätter sin brottsliga verksamhet. Har den misstänkte stadigt hemvist inom riket, må fara att han avviker ej anses föreligga, med mindre han gjort förberedelse eller försök därtill.

Kan å brottet icke följa lindrigare straff än straffarbete i två år, skall häktning ske, om det ej är uppenbart, att anledning därtill saknas.

Kan det antagas, att den misstänkte kommer att dömas allenast till böter eller mistning av befattning på viss tid, må häktning icke ske.

15:o) vid 24 kap. 3 §:

av herrar *Schlyter, Linder, Branting, Alfred Andersson, Dahlström, Anderberg, Hedlund* i Östersund, *Olsson* i Mellerud, *Isacsson* och *Berg*,

vilka *dels* ansett, att utskottets yttrande beträffande denna paragraf (sid. 116—117) bort erhålla följande lydelse:

»Enligt processlagberedningens förslag skulle den som är under aderton år ej få häktas, om sådan övervakning kunde ordnas, att anledning till hans häktning ej längre föreläge. Inom lagrådet ansågo tre ledamöter, att starka humanitära skäl talade för att minderåriga i regel icke borde utsättas för den påfrestning, som en häktning kunde innebära, men att dessa skäl icke förde så långt, att häktning av misstänkt under aderton år alltid borde ersättas med övervakning, om det vore möjligt; endast om häktning kunde antagas medföra allvarligt men för den misstänkte, borde den ersättas med övervakning. En lagrådsledamot lämnade beredningens förslag utan erinran. Departementschefen har anslutit sig till majoritetens uppfattning men ansett undantaget från häktning icke böra begränsas till åldern aderton år utan kunna utsträckas till yngre personer i allmänhet. Enligt propositionen

får sålunda häktning ej ske, om på grund av den misstänktes ungdom häktning kan antagas medföra allvarligt men för honom och betryggande övervakning kan ordnas.

Enligt utskottets mening bör principen vara att häktning av minderårig i möjligaste mån undvikas. Endast ett mycket litet antal personer under aderton år dömas numera till frihetsstraff. I de allvarligare fall, i vilka villkorlig dom ej ifrågakommer, är tvångsuppfostran en mera normal behandlingsform än fängelse eller straffarbete. Alla äro ense om olämpligheten av de kortvariga frihetsstraffen, alldeles särskilt för ungdom. Det kan då i regel icke heller vara önskvärt att den för brott misstänkte minderårige under förundersökningstiden skall göra bekantskap med fängelset, om detta genom annan, lämpligare anordning kan undvikas. För att den minderårige skall förskonas från häktning bör därför icke uppställas den förutsättning att det i det individuella fallet kan påvisas att häktningen kommer att för honom medföra allvarligt men. Häktningen har en rent processuell uppgift: att förhindra den misstänktes avvikande eller bevisnings undanröjande. Förslaget har utökat dessa häktningsskäl med ett tredje: häktning kan tillgripas för att hindra den misstänkte från att fortsätta brottslig verksamhet. Kunna nu alla dessa tre syften med häktningen i fråga om minderårig tillgodoses genom övervakning i stället för genom häktning, förefaller det med hänsyn till häktningens erkänt ogynnsamma verkningar beträffande minderårig vara att föredraga att den minderårige ställes under övervakning i stället för att häktas, på samma sätt som reseförbud bör föredragas framför häktning så snart reseförbudet är tillfyllest. Om övervakning icke kan anses tillräckligt betryggande, får naturligtvis häktningsmyndigheten återfalla på häktning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet föreslå sådan ändring i denna paragraf, att häktning av misstänkt under aderton år ej må ske, med mindre det är uppenbart att betryggande övervakning ej kan ordnas. Med stöd av denna bestämmelse kunna, när förvaring i slutet rum finnes erforderlig, särskilda anordningar träffas för detta ändamål utan att minderårig behöver intagas i häkten avsedda för vuxna brottslingar.»

dels ock i enlighet härmed yrkat att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

24 kap.

3 §.

Kan på grund av den misstänktes ungdom eller hans sjukdom häktning antagas medföra allvarligt men för honom och finnes sådan övervakning kunna ordnas, att skäl till hans häktning ej längre föreligga, må han ej häktas. Den som är under aderton år må ej häktas, med mindre det är uppenbart, att betryggande övervakning ej kan ordnas. Lag samma vare beträffande kvinna, som är havande i framskridet tillstånd eller som fött så kort tid förut, att häktning kan antagas medföra allvarligt men för henne

eller barnet. Vill den misstänkte ej underkasta sig övervakning, som nu nämnts, skall häktning ske.

Att reseförbud må träda i stället för häktning, stadgas i 25 kap.

16:o) vid 24 kap. 21 §:

av herr *Linnér*, vilken med instämmande av herrar *Gärde*, *Eskhult*, *Bernhard Nilsson*, *Lindqvist*, *Persson* i Fallå, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg*, *Mosesson* och *Werner*

dels ansett, att utskottets motivering vid denna paragraf (sid. 117—118) bort erhålla följande lydelse:

»Enligt andra stycket i denna paragraf äger rätten, ehuru den tilltalade frikännes, att då fråga är om brott, varå frihetsstraff kan följa, förordna, att den misstänkte förblir häktad, till dess domen vinner laga kraft. Förutsättning härför är, att rätten med hänsyn till åtalets fullföljande finner synnerliga skäl föreligga härför.

Till stöd för detta stadgande har processlagberedningen framhållit, att i särskilda fall förhållandena kunna vara sådana att vid fullföljd av talan till högre rätt utgången av målet vore synnerligen tveksam samt att rätten i sådana fall borde i överensstämmelse med vad redan nu gällde kunna förordna att den misstänkte skulle kvarbliva i häkte till dess frågan därom prövats av högre rätt; enligt beredningens uppfattning borde dock denna åtgärd ej tillgripas, om ej synnerliga skäl förelåge, att utgången i högre rätt kunde bli en annan. Stadgandet har av lagrådet lämnats utan erinran.

Även utskottet anser goda skäl föreligga för denna ståndpunkt. Enligt utskottets uppfattning kan man icke bortse från faran att en tilltalad, som förövat ett svårare brott men på grund av bristande bevisning icke kunnat dömas för brottet, efter sitt frigivande kommer att vara verksam för att undanröja sådana spår av sin brottslighet, som ännu ej framkommit i målet, eller att genom flykt söka undandraga sig vidare lagföring. Det nu sagda torde särskilt gälla dem, som äro misstänkta för grova brott och som ha möjlighet att efter frigivandet avvika till utlandet. Med de allmänna regler, som i förslaget upptagits om häktning och anhållande, torde endast i undantagsfall den nu antydda faran kunna förebyggas genom dessas tillämpning. Om stadgandet borttages, blir härav en konsekvens, att häktningsbefogenhet i förevarande fall tillkommer allenast högre rätt i samband med av åklagaren fullföljd talan i målet. I många fall torde den tid, varunder den tilltalade vistas på fri fot, vara tillräcklig för att han skall hinna förverkliga sitt syfte att undandraga sig lagföring.

På grund av det nu anförda anser utskottet ett stadgande av den innebörd, som föreslagits i propositionen, vara påkallat i rättssäkerhetens intresse och för upprätthållande av straffrättsskipningens effektivitet. Då stadgandet emellertid endast bör komma till användning vid grövre brott, har utskottet ansett det böra begränsas till brott, varå straffarbete kan följa.

Beträffande första stycket i paragrafen föreslår utskottet en redaktionell jämkning.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

24 kap.

21 §.

Dömes den — — — (lika med utskottets förslag) — — — skall häktas.

Avsåg åtalet brott, varå *straffarbete* kan följa, må rätten, ehuru den misstänkte ej dömes för brottet, förordna, att den som är häktad skall i häkte avbida, att domen vinner laga kraft, om med hänsyn till åtalets fullföljande synnerliga skäl föreligga, att han förblir häktad, till dess frågan därom prövats av högre rätt.

17:o) vid 29 kap.:

av herrar *Linnér, Bernhard Nilsson, Persson* i Falla och *Gezelius*, vilka under åberopande av vad av dem anförts vid 1 kap. 11 § hemställt, att 1, 3 och 6 §§ i förevarande kapitel måtte erhålla följande lydelse:

29 kap.

1 §.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

3 §.

Yppas i häradsrätt — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — ledamöternas mening.

Vid omröstning bland rådhusrätts — — — (lika med utskottets förslag) — — — dem ordförandens.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

6 §.

(Lika med Kungl. Maj:ts förslag.)

av herr *Siljeström*, vilken i anslutning till sitt yrkande i fråga om 1 kap. 11 § hemställt, att 1, 3, 4 och 6 §§ i förevarande kapitel måtte erhålla följande lydelse:

29 kap.

1 §.

Yppas vid — — — (lika med utskottets förslag) — — — omröstning ske. I häradsrätt säge ordföranden först sin mening och inhämta därefter nämndens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt skall — — — (lika med utskottets förslag) — — — sin mening.

Envar angive de skäl, varå han grundar sin mening.

3 §.

Yppas i häradsrätt — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — gälle ordförandens.

Vid omröstning i rådhusrätt så ock i överrätt gälle — — — (lika med utskottets förslag) — — — dem ordförandens.

Om omröstning beträffande prövningstillstånd stadgas i 3 kap. 7 §.

4 §.

Yppas vid omröstning i rådhusrätt eller överrätt flera — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — dessa meningar.

6 §.

Beträffande omröstning — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — enskilda anspråket.

18:o) vid 31 kap. 5 §:

av herrar *Branting* och *Gezelius*, vilka yrkat, att paragrafen måtte erhålla följande lydelse:

31 kap.

5 §.

Skall enskild — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — ersätta kostnaden.

Innan sådan kostnadsersättning ålägges parts ställföreträdare, ombud, biträde eller försvarare, skall tillfälle beredas honom att yttra sig.

19:o) vid 36 kap. 13 §:

av herr *Mosesson*, vilken med instämmande av herrar *Schlyter*, *Branting*, *Alfred Andersson*, *Anderberg*, *Lindqvist*, *Olsson* i *Mellerud*, *Isacsson*, *Mårtensson* och *Berg*

dels ansett, att utskottets yttrande vid denna paragraf (sid. 121) bort erhålla följande lydelse:

»Då genom införande av fri bevisprövning de nuvarande vittnesjäven bortfalla, föreligger icke längre något hinder för menedare eller den som är åtalad för mened att vittna. I 36 kap. 13 § föreskrives emellertid att ed eller försäkran ej må avläggas av sådant vittne. Enligt utskottets mening synes det icke fullt konsekvent att bibehålla detta förbud såsom en reminiscens av det gamla jävet mot ifrågavarande personer. Ett sådant förbud står icke

heller i överensstämmelse med nu rådande straffrättsliga åskådningar. Det påminner starkt om de påföljder, som tidigare ådömdes såsom tillägg till vanligt straff men som numera äro avskaffade. Att märka är att, medan nämnda påföljder i allmänhet voro begränsade till viss tid, den här ifrågavarande påföljden kommer att gälla för all framtid. Detta synes i hög grad obilligt, särskilt i sådana fall då domstolen funnit synnerligen förmildrande omständigheter hava förelegat och utmätt ett relativt kortvarigt straff eller tillämpat villkorlig dom. Det uppställda förbudet kan enligt utskottets uppfattning befaras komma att motverka straffets syfte att föra den brottslige till rätta. Vidare är av stort värde, att den brottslige, då han avtjänat sitt straff, vet att hans brott är sonat. Slutligen må framhållas, att den som en gång dömts för mened mindre än andra brottslingar lär frestas att upprepa sitt brott, så mycket mindre som de härvid påverkande motiven ej gärna kunna tänkas föreligga vid skilda tillfällen.

I fråga om den som står under åtal för mened göra sig däremot icke samma synpunkter gällande. Här är brottet ännu icke konstaterat eller sonat, och det skulle verka stötande för den allmänna uppfattningen, om en person finge avlägga ed eller försäkran i ett mål samtidigt som han står under åtal för missbruk av eden i ett annat. Emellertid torde förbudet böra inskränkas till sådana fall, då åklagare funnit skäl att väcka åtal.

På grund av vad sålunda anförts föreslår utskottet, att 13 § första stycket 3 ändras så, att endast den som står under allmänt åtal för mened skall vara utesluten från att avlägga ed eller försäkran.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

36 kap.

13 §.

Ed eller försäkran — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — för-
säkran; eller

3. den som står under allmänt åtal för mened.

Ej heller — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — avses i 3 §.

20:o) vid 36 kap. 17 §:

av herr *Linnér*, som med instämmande av herrar *Schlyter*, *Branting*, *Siljeström*, *Hedlund* i Östersund, *Lövgren*, *Mosesson* och *Gezelius*

dels ansett, att utskottets motivering vid denna paragraf (sid. 121) bort erhålla följande lydelse:

»Enligt gällande rätt leder domstolens ordförande förhör med vittne. Processlagberedningen framhöll, att starka skäl tala för att vittnesförhøret skötes av parterna, men ansåg det likväl icke lämpligt att uppställa en allmän regel av detta innehåll. Såsom motiv för sin ståndpunkt härutinnan anförde beredningen, att i många fall den vägledning, varav vittne kunde vara i behov, på ett mera objektivt sätt kunde lämnas av domaren än av part samt

att om parts ledning av vittnesförhøret skulle ge gott resultat, parterna å ömse sidor borde vara företrädde av skickliga, rättsbildade ombud, en förutsättning, som saknats och jämväl efter processreformens genomförande komme att saknas i ett stort antal mål, särskilt vid häradsrätterna. Där emot hade beredningen ansett det lämpligast att i mål, där parterna äro företrädde av advokater, liksom i åklagarmål, där den tilltalade försvaras av advokat, förhøret av vittnen, som åberopas av parterna, skulle ske genom dessas försorg. Såsom regel föreslog beredningen, att vittne skulle höras av rätten, men föreskrev tillika att rätten må överlämna förhøret åt parterna.

Inom lagrådet uttalade två ledamøter tvivel, att de sålunda föreslagna lagreglerna komme att medföra åsyftat resultat. Så fast som domareförhøret vore rotat i det nuvarande rättegångssättet måste det enligt dessa ledamøters mening förutses att, om förhör genom parterna gjordes beroende av rättens tillstånd i varje särskilt fall, den nya ordningen komme att under lång tid väsentligen stanna på papperet. Nämda ledamøter förordade därför ett stadgande, som ginge ut på att, om å ömse sidor rättsbildade personer stode till buds för förhørets genomförande, vittne, som åberopas av part, skulle höras av parterna, om ej särskilda omständigheter föranledde annat. Med rättsbildade personer borde i detta hänseende kunna likställas icke rättsbildade åklagare. I övrigt borde gälla den föreslagna bestämmelsen att med rättens tillstånd vittne finge höras av parterna. Därjämte borde upptagas en bestämmelse, att rätten ägde övertaga ett av part lett förhör, om detta sköttes på ett uppenbart otillfredsställande sätt.

I propositionen har processlagberedningens förslag i denna del upptagits oförändrat.

Den sålunda lämnade redogørelsen synes giva vid handen, att i princip knappast råder någon meningsskiljaktighet därom att under ovan angivna kompetensförutsättning hos parterna vittnesförhøret bör ledas av dessa. Men det synes knappast kunna bestridas, att den fast rotade vanan vid förhørsledning genom domaren kommer att inom ett mycket stort antal domstolar utgöra starkt hinder mot en övergång till ledning av vittnesförhör genom parterna.

Såsom skäl mot att såsom huvudregel uppställa parts ledning av vittnesförhøret har understundom anförts, att vittnena skulle från parternas sida kunna utsättas för en otillbörlig pressning, som till och med skulle kunna påverka vittnesutsagans innehåll i den riktning förhørsledaren önskar. Såsom inom lagrådet framhållits bör i lagen stadgas korrektiv häremot. Med domarens allmänna ställning i processen torde man icke behöva befara, att ett sådant ingripande underlåtes, så snart skäl därtill förekomma. Men ett ingripande av dylik beskaffenhet mot en part, som missbrukar sin förhørsledareuppgift, måste för partens ställning i processen och för ombudets egen ställning vara mycket allvarligt.

Å andra sidan synes propositionen knappast hava tillräckligt beaktat de svårigheter för domaren, vilka vid vittnesförhör framträda såsom följd av

den nya rättegångsordningen. Oaktat förberedelse och förundersökning kan domaren icke gärna antagas äga samma kännedom som parterna angående de omständigheter, om vilka ett vittne bör höras. Då förnyat vittnesförhör endast i undantagsfall får ske, kan värdefullt processmaterial gå förlorat, om vittnets berättelse blir ofullständig, och även om ett nytt förhör skulle tillåtas är det icke säkert, att det senare vittnesmålet, utbrutet ur sitt sammanhang, ger samma intryck, som skulle framkommit vid det tidigare tillfället under en mera initierad ledning. För att vittnesförhöret skall lämna bästa resultat måste det också såsom processlagberedningen framhåller ledas på ett ur vittnespsykologisk synpunkt lämpligt sätt.

Syftet med den ena eller andra formen för vittnesförhöret är att vittnesbevisningen skall bli i möjligaste mån tillförlitlig. För värdesättningen av vittnes utsaga har det omedelbara intrycket av vittnets större eller mindre iakttagelseförmåga, av dess reda i uppfattningen, dess tendens att färga sin framställning, dess villighet att uttala sig och överhuvud taget vittnets pålitlighet stor betydelse. Betydelsen av dessa personliga, i skrift knappast fixerbara moment ökas, då vittnesjäven bortfalla och vittnesintyg icke vidare förekomma. Av omedelbarhetsprincipen följer, att vittnesbevisningen, hur omfattande den än är, bör koncentreras till huvudförhandlingen och i möjligaste mån omedelbart bedömas av rätten.

Det är uppenbart, att det sålunda antydda förfarandet ställer synnerligen stora krav på domarens snabba uppfattning och kombinationsförmåga, hans kritiska omdöme och hans möjlighet att med friskhet bevara intrycken i minnet. Den skriftliga uppteckningen bör vid underrätten icke tjäna till annat än ett stöd för minnet. Vittnesberättelsernas omedelbara och definitiva justering lägger emellertid ytterligare en fordran på domaren. Då förslaget innebär, att domaren icke allenast skall lyssna till och iakttaga vittnesmålen utan också leda förhöret genom egna frågor eller genom parternas av honom kontrollerade frågor, torde det kunna befaras att uppgifterna för många domare bli alltför komplicerade. Följden härav måste bli, att omedelbarhetsvärdet hos vittnesbevisningen väsentligt försvagas.

Förslaget synes således hava å ena sidan överskattat de risker, som kunna vara förbundna med parternas ledning av förhöret, och å andra sidan alltför litet fäst at avseende vid de svårigheter för domaren, som ledningen av vittnesförhör enligt den nya rättegångsordningen kommer att medföra.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att förevarande paragraf erhåller följande lydelse:

36 kap.

17 §.

Vittne höres av parterna, om ej rätten finner hinder däremot; härvid höres vittnet först av den part, som åberopat vittnet, och därefter av motparten. I annat fall höres vittne av rätten.

Vittnet bör — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — yttrat sig.
Frågor, vilka — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — eljest otillbörliga.

21:o) vid 43 kap. 5 §:

av herr *Linnér*, vilken med instämmande av herr *Siljeström* anförde:

»I den moderna rättegångsordningen utgör muntlighet i huvudförhandlingen en av hörnstenarna. Till muntligheten anses höra, att parterna icke få använda sig av skriftlig form för sin framställning. Stadgande härom har intagits i 43 kap. 5 § med det enda undantaget att yrkande må uppläsas ur skrift. I samband härmed stadgar 7 § tredje stycket, att vad pårt anført under förberedelsen icke må uppläsas i annat fall, än då hans utsaga vid förhandlingen avviker från den tidigare utsagan eller han underlåter att yttra sig eller eljest särskilda skäl äro därtill.

Under utskottets överläggningar har man, såsom framgår av utlåtandet, uppmärksammat de svårigheter, vilka förstnämnda stadgande kan medföra i vidlyftiga och invecklade mål av teknisk natur eller av beskaffenhet att nödvändiggöra historisk utredning. Utskottet utgår emellertid från att medgivande till uppläsning enligt 7 § tredje stycket av skriftliga inlagor från förberedelsen, vilken här förutsättes vara skriftlig, skulle vara tillräcklig. Denna lösning av frågan synes dock icke i alla avseenden tillfredsställande.

En part kan efter förberedelsens avslutande finna nya skäl, och utredningen i målet kan vara så vidlyftig och invecklad, att det icke kan begäras av parten, att han skall lita på sitt minne och föra talan utan skriftlig framställning. Förbjudes en sådan framställningsform vid huvudförhandlingen, tvingas parten att förlägga hela sin utveckling till förberedelsen, varvid huvudförhandlingen nedsjunkit till ett sken. Eller ock ser sig rätten nödsakad att ge efter för skriftlighetsbehovet i större utsträckning än lagen medger. Bättre än dessa alternativ synes det vara att i 5 § införa en uttrycklig undantagsbestämmelse för här avsedda fall. Detta innebär ingenting annat än att muntligheten ej får bli självändamål utan måste modifieras efter verklighetens krav. Enahanda komplettering påkallas i 46 kap. 5 §.

På grund av vad sålunda anförts hemställes, att 43 kap. 5 § måtte erhålla följande lydelse:

43 kap.

5 §.

Förhandlingen skall — — — (lika med utskottets förslag) — — — ur skrift.

För utredning av fråga av teknisk natur eller vars bedömande eljest kräver särskild fackkunskap äge med rättens tillstånd part åberopa av honom ingiven skrift; skriften skall uppläsas.»

av herrar friherre *De Geer, Persson* i Falla och *Werner*,

vilka dels ansett, att de tre stycken å sid. 124 och 125 i utskottets motivering, som börja med orden »Beträffande stadgandet om förbud» och sluta med »lätt kunna föranleda missbruk», bort ersättas med följande:

»Utskottet anser visserligen, att såsom huvudregel bör gälla, att part ej må vid huvudförhandlingen uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. Emellertid kan enligt utskottets mening ett undantagslöst tillämpande av en sådan regel i vissa fall medföra svårigheter och olägenheter för parterna. Utskottet syftar härvid på sådana fall, då part utan hjälp av ombud eller biträde själv utför sin talan. Ofta kan en part ha svårt att muntligen framföra sin sak, under det att han lättare kan i skrift sammanfatta vad han har att säga. Därest motparten är företrädd eller biträdd av ett tränat ombud, kommer den förstnämnda parten lätt i ett sämre läge. I motiven framhålles visserligen, att part vid det muntliga utförandet av sin talan äger använda anteckningar till stöd för sitt minne. Med den avfattning paragrafen erhållit föreligger dock enligt utskottets uppfattning en viss fara av en så snäv tillämpning, att en part kan bli otillbörligt hindrad att begagna nödvändiga skriftliga hjälpmedel. Utskottet förordar därför ett tillägg till paragrafen, att rätten må, när särskilda skäl föranleda därtill, medgiva part, som själv utför sin talan, att uppläsa av honom författad skrift. Motsvarande ändring bör göras i 46 kap. 5 §.»

dels ock i enlighet härmed yrkat, att ifrågavarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

43 kap.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Yrkande må uppläsas ur skrift, men eljest må part ej ingiva eller uppläsa skriftlig inläga eller annat skriftligt anförande. När särskilda skäl föranleda därtill, må dock rätten medgiva part, som själv utför sin talan, att uppläsa av honom författad skrift.

22:o) vid 46 kap. 5 §:

av herrar *Linnér* och *Siljeström*, vilka under åberopande av vad av dem vid 43 kap. 5 § anförts hemställt, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

46 kap.

5 §.

Förhandlingen skall — — — (lika med utskottets förslag) — — — ur skrift.

För utredning av fråga av teknisk natur eller vars bedömande eljest kräver särskild fackkuskap äge med rättens tillstånd part åberopa av honom ingiven skrift; skriften skall uppläsas.

av herrar friherre *De Geer, Persson* i Falla och *Werner*, vilka under åberopande av vad av dem anförts vid 43 kap. 5 § yrkat, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

46 kap.

5 §.

Förhandlingen skall vara muntlig. Yrkande må uppläsas ur skrift, men eljest må part ej ingiva eller uppläsa skriftlig inlaga eller annat skriftligt anförande. *När särskilda skäl föranleda därtill, må dock rätten medgiva part, som själv utför sin talan, att uppläsa av honom författad skrift.*

23:o) vid 46 kap. 15 §:

av herr *Branting*, vilken anført:

»Enligt andra stycket i denna paragraf skall i brottmål bl. a. gälla: om den tilltalade uteblivit från huvudförhandlingen och icke heller inställt sig genom ombud, och om å brottet icke kan följa svårare straff än fängelse, får målet avgöras utan hinder av hans frånvaro, förutsatt att målet finnes nöjaktigt kunna utredas.

Detta innebär en avvikelse från gällande rätt. Enligt denna gäller att dom icke kan givas, med mindre den tilltalade inställt sig. Det fordras i varje fall att han någon gång hörts i målet. Om han uteblir, har rätten vissa möjligheter att förelägga honom vite eller låta hämta honom, men han kan icke dömas ohörd av rätten på enbart polisprotokollen. Lagrådet har erinrat om att enligt nu gällande rätt avgörande i brottmål i den tilltalades frånvaro får ske endast i ett par speciella undantagsfall; enligt lagrådet böra dessa möjligheter att döma någon, som icke av rätten hörts, endast med stor försiktighet utvidgas.

Processlagberedningen har i sina motiv ävenledes påpekat vikten av att den uppställda huvudregeln upprätthålles men framhållit lämpligheten av en viss uppmjukning för särskilda fall: »I mål rörande mindre brott skulle stundom kravet på obligatorisk inställelse medföra betydande olägenheter. Dessa bliva särskilt stora i en rättegångsordning, som bygger på stark koncentration av förfarandet. Å andra sidan minskas betänkligheterna mot att dom meddelas utan den tilltalades närvaro, därest han vid förundersökningen erhåller möjlighet att taga del av det mot honom förebragta materialet. Kan i mål, varom nu är fråga fullständig utredning vinnas utan hinder av den tilltalades frånvaro, bör alltså förhandling kunna hållas och målet avgöras.» (Motiven s. 484—485.)

De regler, som antytts i denna allmänt hållna motivering, förefalla plausibla, men i sin praktiska utformning synes beredningen ha öppnat alltför vidsträckta möjligheter att avgöra brottmål i svarandens frånvaro och sålunda på ett betänkligt sätt avlägsnat sig från gällande rätts ståndpunkt. I motiven talas om »mål rörande mindre brott» och man skulle tro att där-

med avses allenast brott varå bötesstraff kan följa. I lagtexten ha emellertid också sådana brott medtagits varå fängelsestraff kan följa. I motiveringen förutsätter beredningen, att »fullständig» utredning i målet har vunnits, oavsett den tilltalades frånvaro. I lagtexten kräves allenast »nöjaktig» utredning.

En allmän regel i den nya processordningen är, att dom blott skall grundas på vad som förekommit vid huvudförhandling. Här öppnas emellertid en möjlighet att ådöma fängelse, ehuru den tilltalade aldrig inställt sig vid huvudförhandlingen eller där avgivit något svaromål. Jag har den uppfattningen att ingenting förekommit som påkallar införandet i vår rätt av denna regel, och hemställer därför, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

46 kap.

15 §.

Uteblir den — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — senare dag.

Kan å brottet icke följa svårare straff än fängelse, må, om saken finnes kunna nöjaktigt utredas, målet avgöras utan hinder av att den tilltalade kommit tillstådes allenast genom ombud. *Har den tilltalade uteblivit, må ock målet avgöras utan hinder därav; dock må ej i sådant fall svårare straff än böter ådömas.*

Har den — — — (lika med Kungl. Maj:ts förslag) — — — delgivits honom.

Rättegångsfråga må avgöras utan hinder av den tilltalades utevaro.»

24:o) vid 51 kap. 25 §:

av herr *Branting*, vilken med instämmande av herr *Gezelius* anförte:

»Såsom i processlagberedningens motiv framhållits gäller som allmän regel i svensk rätt, att s. k. *reformatio in pejus* är förbjuden, vilket innebär, att då part, i syfte att erhålla ett för honom fördelaktigare avgörande, fullföljt talan mot lägre rätts dom, den högre instansen icke äger meddela en dom, som är ogynnsammare än den överklagade domen. Denna huvudregel har i den nya processlagen bibehållits och uttryckligen fastslagits.

Emellertid gäller enligt utskottets förslag, att om den tilltalade av underätten dömts till frihetsstraff, äger hovrätten i anledning av hans klagan och på hans yrkande om strafflindring, döma honom till ungdomsfängelse eller förvaring eller internering i säkerhetsanstalt. En man, som innan han fyllt 21 år av underrätt ådömts några månaders fängelse eller straffarbete, kan sålunda, när han hos hovrätten klagat på domen och hemställt att bli ådömd ett kortare frihetsstraff eller böter, av hovrätten i stället ådömas ungdomsfängelse, där han må kvarhållas under en tid av fyra år. En person, som ådömts visst frihetsstraff och som prövats vara s. k. 5:6a, kan på sitt yr-

kande om strafflindring av hovrätten skickas till förvaring å s. k. säkerhetsanstalt, varvid domstolen skall för honom förordna en viss minsta förvaringstid, före vars utgång han icke må utskrivas, lägst ett, högst tolv år. En s. k. återfallsförbrytare, som av underdomstol ådömts ett enligt hans mening alltför strängt frihetsstraff och söker lindring däri, riskerar att hovrätten — om eljest de legala förutsättningarna äro för handen — i stället förordnar om hans internering i säkerhetsanstalt, varvid lägsta interneringstiden rör sig mellan fem och femton år. Som bekant förekommer för bägge dessa kategorier förvarade eller internerade personer ingen bestämd maximitid; interneringen är på obestämd tid. De internerade veta allenast, att de icke skola lös-givas före utgången av en viss tid, men de veta icke, hur mycket längre än denna minimitid som de skola hållas internerade — vilket innebär en av dem alldeles särskilt fruktad anordning.

Jag kan icke dela den meningen, att härmed icke ha öppnats möjligheter för en »reformatio in pejus». Processlagberedningen gör gällande (s. 538), att det i fall som de anförda icke är frågan om att bedöma gärningen strängare, »utan endast att välja mellan olika reaktionsformer av den art, att de icke kunna med hänsyn till svårhet jämföras». Man har också gjort gällande, att varken ungdomsfängelse eller internering äro att betrakta som »straff» i egentlig mening, vadan alltså hovrätten i de anförda fallen i själva verket befriar de klagande från straff och i stället låter dem undergå en förbättrande behandling av annan art. Dessa resonemang synas mig alltför teoretiska och verklighetsfrämmande. Ingen lär i alla fall kunna bestrida, att ifrågakommande reaktionsformer innebära ett frihetsberövande. Någon tvekan om att de dömda själva uppfatta ungdomsfängelse eller i synnerhet internering som t. o. m. mycket stränga straff föreligger icke. Att det i viss mån är vanskligt att jämföra ett tidsbestämt frihetsstraff med en internering i säkerhetsanstalt på obestämd tid bör enligt min mening icke föranleda lagstiftningen till den ståndpunkten, att t. ex. en lång internering skall kunna betraktas som ekvivalent med eller t. o. m. mildare än ett kort frihetsstraff.

Då jag icke kunnat bliva övertygad om önskvärdheten av den nu föreslagna ordningen, utan tvärtom finner den nya regeln laedera en fundamental princip i gällande svensk rätt, får jag yrka, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

51 kap.

25 §.

Ej må hovrätten i anledning av den tilltalades talan eller talan, som av åklagare föres till hans förmån, döma till straff, som är att anse såsom svårare än det, vartill underrätten dömt. Har den tilltalade av underrätten dömts till frihetsstraff, äge hovrätten förordna om villkorligt anstånd med straffs ådömande. Har underrätten dömt till ungdomsfängelse eller skyddsåtgärd eller meddelat förordnande, som nu sagts, äge hovrätten döma till annan på-

följd. Är hovrätten beträffande frågan, huruvida den tilltalade på grund av sin sinnesbeskaffenhet är fri från straff, av annan mening än underrätten, äge hovrätten göra den ändring i domen, som föranledes därav.»

25:o) vid 54 kap. 9—13 §§:

av herr *Branting* (se vid. 3 kap. 6 och 7 §§).

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Tidigare reformer och reformförslag	2
Reformfrågans behandling vid 1931 års riksdag	5
Reformarbetet efter riksdagsbehandlingen	6
Propositionen	12
<i>Reformfrågans nuvarande läge</i>	12
<i>Behovet av en rättegångsreform</i>	13
<i>Reformens omfattning</i>	17
<i>Grunderna för reformen</i>	18
<i>Förslagets innehåll</i>	19
<i>Domstolsväsendet</i>	19
Allmän underrätt	19
Hovrätt	23
Högsta domstolen	23
Domstols kansli	24
Domares tillsättande	24
Åklagare	25
Advokater	25
<i>Grundsatser i fråga om förfarandet</i>	27
<i>Förfarandet i första instans</i>	29
Tvistemål	29
Brottmål	33
Behandlingen av mindre mål	40
<i>Bevisningen</i>	41
<i>Protokoll</i>	45
<i>Instansordning och fullföljd</i>	47
Förfarandet i hovrätt	47
Förfarandet i högsta domstolen	52
<i>Särskilda rättsmedel</i>	55
<i>Rättegångsreformens ekonomiska verkningar</i>	55
<i>Domstolarna</i>	56
<i>Åklagarväsendet</i>	67
<i>Processkostnaderna</i>	68
Utskottets yttrande	70
<i>Brister i gällande rättegångsordning. Domstolsorganisationen</i>	70
<i>Grundsatser i fråga om förfarandet</i>	73
<i>Förfarandet i brottmål</i>	75
<i>Bevisningen</i>	78
<i>Instansordning och fullföljd</i>	79
<i>Förfarandet i högsta domstolen</i>	81

	Sid.
<i>Lekmäns deltagande i rådhusrätt</i>	84
<i>Advokater och rättegångsombud</i>	88
<i>Behandlingen av mindre mål</i>	92
<i>Rättegångsreformens ekonomiska verkningar</i>	93
<i>Detaljbestämmelserna i förslaget</i>	95
Utskottets hemställan A)	131
Förslag till rättegångsbalk	132
<i>Första avdelningen. Om domstolsväsendet.</i>	
1 kap. Om allmän underrätt	132
2 » Om hovrätt	135
3 » Om högsta domstolen	136
4 » Om domare	138
5 » Om offentlighet och ordning vid domstol	142
6 » Om domstols protokoll	144
7 » Om åklagare och polismyndighet	147
8 » Om advokater	149
9 » Om straff och vite	150
<i>Andra avdelningen. Om rättegången i allmänhet.</i>	
<i>I. Om rättegången i tvistemål.</i>	
10 kap. Om laga domstol	152
11 » Om part och ställföreträdare	156
12 » Om rättegångsombud	157
13 » Om föremål för talan och talans väckande	162
14 » Om förening av mål och tredje mans deltagande i rättegång	163
15 » Om kvarstad, skingringsförbud och annan handräckning	165
16 » Om omröstning	167
17 » Om dom och beslut	168
18 » Om rättegångskostnad	172
<i>II. Om rättegången i brottmål.</i>	
19 kap. Om laga domstol	175
20 » Om rätt till åtal och om målsägande	177
21 » Om den misstänkte och hans försvar	180
22 » Om enskilt anspråk i anledning av brott	183
23 » Om förundersökning	184
24 » Om häktning och anhållande	188
25 » Om reseförbud	194
26 » Om kvarstad och skingringsförbud	195
27 » Om beslag	197
28 » Om husrannsakan samt kroppsvisitation och kroppsbesiktning	201
29 » Om omröstning	204
30 » Om dom och beslut	207
31 » Om rättegångskostnad	210
<i>III. Gemensamma bestämmelser.</i>	
32 kap. Om frister och laga förfall	213
33 » Om inlaga i rättegång och om delgivning	215
34 » Om rättegångshinder	221
<i>Tredje avdelningen. Om bevisning.</i>	
35 kap. Om bevisning i allmänhet	221
36 » Om vittne	224
37 » Om förhör med part under sanningsförsäkran	229
38 » Om skriftligt bevis	230

	Sid.
39 kap. Om syn	232
40 » Om sakkunnig	233
41 » Om bevisning till framtida säkerhet	236
Fjärde avdelningen. Om rättegången i underrätt.	
I. Om rättegången i tvistemål.	
42 kap. Om stämning och förberedelse	237
43 » Om huvudförhandling	241
44 » Om parts utevaro	244
II. Om rättegången i brottmål.	
45 kap. Om väckande av allmänt åtal	246
46 » Om huvudförhandling i mål, vari allmänt åtal föres	249
47 » Om väckande av enskilt åtal och huvudförhandling i mål, vari sådant åtal föres	253
48 » Om strafföreläggande	258
Femte avdelningen. Om rättegången i hovrätt.	
49 kap. Om fullföljd av talan mot underrätts dom och beslut	259
50 » Om vad i tvistemål	262
51 » Om vad i brottmål	268
52 » Om besvär	275
53 » Om mål, som upptages omedelbart av hovrätt	277
Sjätte avdelningen. Om rättegången i högsta domstolen.	
54 kap. Om fullföljd av talan mot hovrätts dom och beslut	278
55 » Om revision	282
56 » Om besvär	286
57 » Om mål, som upptages omedelbart av högsta domstolen	289
Sjunde avdelningen. Om särskilda rättsmedel.	
58 kap. Om resning och återställande av försutten tid	289
59 » Om besvär över domvilla	292
Utskottets hemställan B).	294
Reservationer	295
A) Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:	
av herr Linder	295
av herr Siljeström	311
av herr Lövgren	311
B) Beträffande särskilda stadganden i förslaget:	
1:o) vid 1 kap. 11 §	
av herr Linnér m. fl.	312
av herr Siljeström	314
2:o) vid 1 kap. 12 §	
av herr Siljeström	315
3:o) vid 2 kap. 3 §	
av herr Linnér	315
4:o) vid 3 kap. 6 och 7 §§	
av herr Branting	315
5:o) vid 4 kap. 5 §	
av herr Siljeström	316
6:o) vid 5 kap. 9 §	
av herr Siljeström m. fl.	317
av herrar Branting och Lövgren	318

	Sid.
7:o) vid 6 kap. 3 §	
av herr <i>Linnér</i> m. fl.	319
av herr <i>Siljeström</i>	319
8:o) vid 9 kap. 5 §	
av herr <i>Siljeström</i> m. fl.	319
av herrar <i>Branting</i> och <i>Lövgren</i>	319
9:o) vid 11 kap. 5 §	
av herr <i>Siljeström</i> m. fl.	320
10:o) vid 12 kap.	
av herr <i>Gezelius</i>	320
11:o) vid 18 kap. 7 §	
av herrar <i>Branting</i> och <i>Gezelius</i>	321
12:o) vid 21 kap. 9 §	
av herr <i>Linnér</i>	323
13:o) vid 23 kap. 6 och 7 §§	
av herr <i>Werner</i>	324
14:o) vid 24 kap. 1 §	
av herr <i>Schlyter</i> m. fl.	324
av herr <i>Gezelius</i>	326
15:o) vid 24 kap. 3 §	
av herr <i>Schlyter</i> m. fl.	326
16:o) vid 24 kap. 21 §	
av herr <i>Linnér</i> m. fl.	328
17:o) vid 29 kap.	
av herr <i>Linnér</i> m. fl.	329
av herr <i>Siljeström</i>	329
18:o) vid 31 kap. 5 §	
av herrar <i>Branting</i> och <i>Gezelius</i>	330
19:o) vid 36 kap. 13 §	
av herr <i>Mosesson</i> m. fl.	330
20:o) vid 36 kap. 17 §	
av herr <i>Linnér</i> m. fl.	331
21:o) vid 43 kap. 5 §	
av herrar <i>Linnér</i> och <i>Siljeström</i>	334
av friherre <i>De Geer</i> m. fl.	335
22:o) vid 46 kap. 5 §	
av herrar <i>Linnér</i> och <i>Siljeström</i>	335
av friherre <i>De Geer</i> m. fl.	336
23:o) vid 46 kap. 15 §	
av herr <i>Branting</i>	336
24:o) vid 51 kap. 25 §	
av herrar <i>Branting</i> och <i>Gezelius</i>	337
25:o) vid 54 kap. 9—13 §§	
av herr <i>Branting</i>	339